મધુર માધુરી

અથવા

મુંબાઇની મોહિની.

(સચિત્ર સમાજિક નવલકથા.)

લેખક,

નગીનદાસ મંછારામ-સુરત.

પ્રકાશક,

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે.

બુકસેલર ઍન્ડ પબ્લીશર-ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

વિક્રમાબ્દ ૧૯૭૩. ખ્રિસ્તાબ્દ ૧૯૧૭

દ્વિતીયાવૃત્તિ. પ્રત ૧૦૦૦

અમદાવાદ-કાળુપુર ટંકશાળની પોળમાં શ્રી રામકૃષ્ણ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં શા. મગનલાલ હરિવલ્લવદાસે છાપી.

મૂલ્ય રૂ. ૧—૮—

પ્રથમાવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકમાં કલ્પિત સંસારી ચિત્ર વાર્ત્તારૂપે ચિતર્યું છે, અને તેમાં સાંપ્રત વૃદ્ધિ પામેલો પરનારીના પ્યારનો વિષય મુખ્ય છે. કેટલાકનું કહેવું એવું પણ મેં સાંભળ્યું છે કે, હલકી સ્ત્રીઓની અનીતિની વાર્ત્તાઓ પ્રકટ થાય છે અને તે સ્ત્રી પુરુષો વાંચે છે તો તેમની મતિ ભ્રષ્ટ થાય છે! પણ પ્રિય વાંચનાર ભોળાઓ ભોળાઇથી મોહજાળમાં ફસી પડી ખુવાર થઇ બીજાઓને પણ ખુવાર કરે છે જેથી પરનારીના પાસમાં પડતી વિપત્તિ, તેથી થતી તન, મન, ધનની હાની, તેથી મળતો સંકટમય સાર, અને તેમાંથી નીપજતાં દુઃખદાયક પરિણામોનું જ્ઞાન જ્યાં સુધી વાંચનારને વિદિત થાય નહીં, ત્યાં સુધી તેમાંથી સદ્દબોધ સંગ્રહવાનું જ્ઞાન અને ભાન આવે નહીં, અને તેવા હેતુથીજ ભોળાઓના મગજ ઉપર સાચો પ્રકાશ પાડે એવુંજ વર્ણન આ પુસ્તકમાંજ કર્યું છે, માટે જેઓ સદ્દબોધ ગ્રહણ કરવા પ્રત્યેજ પોતાની મતિની ગતિ કરવામાં સન્માર્ગ સમજે છે, તેમને મારી નમ્રતાપૂર્વક વિનંતિ છે કે, આ પુસ્તક વાંચીને તેઓ સાચો ભાવાર્થ સમજી કુમાર્ગથી દૂર રહેશે.

કોઇ એક પુસ્તકમાં ધોળી ને કાળી—બંને બાજુનો ચિતાર આપ્યા સિવાય ધોળી બાજુ કયી ને કાળી બાજુ કયી તેની તુલના કરવાનું બની શકતું નથી, એ સિદ્ધાંત છે; માટે કોઇ પણ પુસ્તક વાંચીને કુબોધ ને સદ્દબોધની તુલના કરીને તેમાંથી સદ્દબોધ

સ્વીકારવો, એજ સુજ્ઞતા ને સન્મતિનું લક્ષણ છે. પ્રખ્યાત કવિ કોલ્ટન કહી ગયો છે કે:-

"I have somewhere seen it observed, that we should make the same use of a book that the bee does of a flower; she steals sweets from it, but does not injure it."

" મેં કોઇક સ્થળે એવું દર્શાવેલું દીઠું છે કે, મધમાખ જેમ એક પુષ્પનો ઉપયોગ કરે છે, તેમજ આપણે પણ ચોપડીનો તેવોજ ઉપયોગ કરવો જોઇએ; તેણી તેમાંથી મિઠાશ લઈ લે છે, પરંતુ તેણી પુષ્પને ઇજા કરતી નથી. "

આવી રીતે આ પુસ્તકના વાંચનમાંથી માનવંત વાંચનાર સાહેબો માત્ર મિઠાસ-સદ્બોધ સ્વીકારવા પ્રત્યે લક્ષ્ય આપો એવી મારી વિનંતી છે.

લેખક.

પ્રકાશકના બે બોલ.

આ નવલકથાની પ્રથમાવૃત્તિની સઘળી નકલો વેચાઇ ગયેલી હોવા છતાં નવલકથાના શૉખીનો તરફથી થતી વારંવારની માગણીને પૂરી પાડવા માટે અમે આ નવલકથાની બીજી આવૃત્તિ, પ્રથમાવૃત્તિ કરતાં પણ વિશેષ સુંદર સ્વરૂપમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે, અને લેખક પાસેથી અમે આ નવલકથાનો સર્વ હક્ક વેચાણ લીધેલો હોવાથી ભવિષ્યમાં પણ આ નવલકથાની આવૃત્તિઓ યથાસમયે અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થશે. આ બીજી આવૃત્તિમાં અમે અત્રેના સુપ્રસિદ્ધ આર્ટિસ્ટ મી૦ ત્રિભુવનદાસ જે. પટેલે તૈયાર કરેલાં ચિત્રો મૂક્યાં છે, અને એ ચિત્રો વાચકવર્ગમાં પ્રિય થઇ પડશે એવી અમને સંપૂર્ણ આશા છે.

કોઇ પણ કાર્ય દોષશૂન્ય હોતુંજ નથી; તેથી આ આવૃત્તિમાં જે કાંઇ દોષો જણાય તે સહૃદય વાચકબંધુઓએ અમને જણાવવાની કૃપા કરવી; જેથી પુનરાવૃત્તિમાં તેનું સંશોધન થઇ શકે એજ.

લી૦

ગુર્જર સાહિત્યવિલાસી બંધુઓનો

કૃપાકાંક્ષી,

ગોવિંદરાવ મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે પ્રકાશક.

મધુર–મધુરી

મુંબઈની મોહિની.

પ્રકરણ ૧ લું.

મનસ્વી મોજ !

દોહરો.

મધુર–મધુરી મોહિની, મુંબઈમાં મશહૂર;
મોજ મઝા માને મહા, મનમાની મગદૂર !

"મારા મનહર મધુર તમે મારા માનીતા મોહક છો !" મધુરી; પોતાના પતિ પ્રત્યે બોલી "મારા મનવાંચ્છિત મેવારૂપ માત્ર આપના માંગલિક મૂર્તિજ છે !"

"મધુરી ! જેમ તુ મને માને છે, તેવીજ રીતે હું પણ તને મારી માનીતી મધુરી માનું છું ઇશ્વરે આપણું જુગતુ જોડું બનાવ્યું છે, અને તે અખંડ રાખે એટલે બસ." મધુર પોતાની પ્રિયા પ્રત્યે બોલ્યો "પતિ ને પત્ની સમાન સ્વભાવનાં, યોગ્ય વૃત્તિનાં અને આનંદી હોય એ તો આપણાંજ સંબંધમાં જોવામાં આવે છે ! આપણા જેવાં ભાગ્યવંતા જોડાં આ દુનિયામાં ભાગ્યેજ હશે ! આહા ! રૂપ, ગુણ અને સ્વભાવમાં આપણાં મળતાવિશેક કોઇને પણ સાનંદાશ્ચર્ય ઉપજાવે તેમાં શક નથી !"

"યોગ્ય છે પ્રાણનાથ!" મધુરી મંદ સ્વરે બોલી "પણ વારૂ હું આપને પૂછું છું કે, કેટલાક પુરૂષો પર સ્ત્રીઓ કુદ્દષ્ટી કરે છે, તેમજ કેટલીક સ્ત્રીઓપર પુરૂષો કુદષ્ટી કરે છે તેનું કારણ શું ? શું તેમની મનોવૃત્તિ એટલી નિર્બળ તેથીજ કેની ?"

"તે પણ ખરૂં, અને મુખ્ય કારણ તો એજ છે કે જે પતિ પત્ની પોતપોતામાં સંગીન પ્રેમ ધરાવતાં નથી અથવા ખરો પ્રેમ શું, તેમજ પતિ પત્નીની ફરજ શું, તે જેઓ સમજતાં નથી, તેઓ એવી અવળી ને ચલિત મનોવૃત્તિના હોય છે; પરંતુ જે જોડાં વચ્ચે અચળ પ્રેમ, અને ભરપૂર ભાવના સમૂળ હોય છે, તેમનાં મન કદી પણ પર પ્રત્યે દોરાતાંજ નથી. તે માટે પતિ પત્ની વચ્ચેનો પવિત્ર પ્રેમ સદા શ્રેષ્ટ સચવાવો જોઇએ, અને તે પ્રેમમાં કોઈ પણ પ્રકારની અપૂર્ણતા હોવી નહીં જોઇએ, એજ મુખ્ય સમજવાનું છે. આપણી વચ્ચેનો પ્રેમ તેવો અત્યુત્તમ હોવાથી આપણી મનોવૃત્તિ અન્યોઅન્ય સિવાય પર પ્રત્યે દોરાતી નથી."

"આપની આ સમજણ યોગ્ય છે, અને ઇશ્વર આપણુ બંને વચ્ચેનો હાલનો પ્રેમ પ્રકાશ સદા આવો ને આવોજ ઝળકતો રાખે એજ આપણી મનઃકામના છે." મધુરીએ કહ્યું, "ત્યારે પ્રાણનાથ, આપનો પેલો મિત્ર ચંડાળશંકર તો જુઓની કેવો નઠારો માણસ છે ? તે પોતાની બાયડીને કોઇ પણ રીતનું સુખ આપતો નથી, અને તેણીને ઘણી રીતે દુઃખ દે છે ! કોઇ દિવસ રાતના તો તેને ઘરમાં સુવું પણ નહીં, અને ગમે ત્યાં રાત ને દાહડો ભટકયાજ કરે છે ! એને આપ કેમ સુધારતા નથી ?"

"હું તો એને ઘણુંાએ ખાસડાં મારૂં છું, પણ એને કશી શિખામણ લાગતીજ નથી તો !"

"તો પછી એવા માણુસની સોબત કરવાથી લોકમાં આપને માટે પણુ નબળો વિચાર ફેલાય કેની ? આપે એવા નબળા માણુસની સોબત કરવી લાજમ નથી. કયાં તો આપ એને સુધારો, અને તે જો નહીંજ સુધરતો હોય તો તેની સંગત આપ છોડી દો."

"સંગત છોડું તો તે વળી વધારે બગડે, ગમે તેમ કરીને પણુ હું તેને સુધારીશ, અને તેનેજ માટે હું મહેનતમાં છું વહાલી!"

"આપ મહેનત કરી જુઓ, પરંતુ જો તે સુધરે નહીં તો પછી તેને આપ તજી ધો."

"જોઉં છું. થોડા દહાડા હજી પણુ યત્ન તો કરીશજ, પછી તો થાય તે ખરૂં."

"પણુ પ્રાણુનાથ! આપ જયારે ઑફીસમાં પધારો છો ત્યારે તો મને આખો દહાડો ઘરમાં ગમતું પણુ નથી ! માટે ઑફીસમાં મને પણુ સાથે લેઇ જતા હો તો કેવું સારૂં !"

"ઑફીસમાં તું આવે તો પછી કામ કાજમાં ચિત્ત લાગે નહીં."

"પણુ ત્યારે મને પણુ આપના વગર ઘરમાં ગમે નહીં તેનું કેમ ? મને તો આપની છબી અહોનિશ પાસેની પાસે જોવી જોઇએ, કે જેથી મારા વહાલાનો વિયોગ પળવાર પણુ મને લાગે નહીં; માટે ગમે તેમ કરીને ઑફીસમાં પણુ મને સાથેજ રાખો."

"તેમ તો નહીં બને; તોપણુ હું તને એક રસ્તો બતાવું છું. હું ઑફીસે જાઉં તે દરમ્યાન આ મારા ફોટોગ્રાફને તું તારી નજર આગળ રાખી મૂકજે ને તે જોઇને સંતોષ માનજે. હું પણુ તારો ફોટો ઑફીસમાં લઇ જઇને મારા ટેબલપર મૂકી રાખીશ, જેથી મને પણુ તારૂં મુખારવિંદ મારી સન્મૂખનું સન્મૂખજ દેખાયા કરે."

"અને તમે તો કહો છો કે ઑફીસમાં હું આવું તો તમને

કામકાજમાં ચિત્ત લાગે નહીં, તો તમે મારો ફોટો જોયા કરશો તેથી કામકાજમાં હરકત નહીં થાય ?"

"નહીં; તેમાં કંઇ નહીં. ફોટોની વાત જુદી ને તું પોતે આવીને બેઠી હોય તે વાત જુદી."

"બરાબર છે ! આપને મોંઢેજ ઇન્સાફ ! હવે આપ વિચાર કરો કે હું પણ જો આપનો ફોટો મારી આગળ ધરી રાખું તો તે વાત જુદી, અને આપ પોતે પ્રત્યક્ષ હો તો તે વાત વળી જુદીજ કેની ? ત્યારે હવે બોલો કે આપનો ફોટો ગમે તેટલો મારી પાસે રાખી મૂકું, તોપણ આપની પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ જેટલો સંતોષ તો મને નહીંજ થાય કેની ?"

"તે તો ખરૂંજ; પણ તારા મનને થોડો ઘણો સંતોષ આપવાનો રસ્તો મેં તને બતાવ્યો છે. વહાલી ! તે સિવાય બીજો કોઇ ઉપાય નથી ! તેમ છતાં વળી આગળ જતાં તને ઑફીસમાં લઇ જવાની કંઇ જુદીજ ગોઠવણ થઇ રહેશે."

"ગમે તેમ કરજો, પણ ઑફીસમાં તો મને સાથેજ લઇ જજો, પ્રાણનાથ !"

"જોઇશ; કંઇ પણ બનતી તજવીજ કરીશ. ઑફીસમાં તેવી કંઇ સગવડ કરવી પડશેની ?"

"તે કરજો. આ તમારી વહાલીને માટે પચ્ચીસ રૂપીઆ વધારે ભાડું ભરજો. તેટલા પચ્ચીસની કસર બીજાં કોઇ કામમાં પરમેશ્વર આપી દેશે; પણ આખો દહાડો આપનો વિયોગ તો મારાથી નહીં વેઠાય ! હું તો આપની ગેરહાજરીમાં ઉદાસ ચેહેરે વીલું મોં કરીને આ 'ઇઝી ચેર' પર સુસ્તની માફક પડી રહું છું, અને જ્યાં સુધી આપ પાછા ઘેર પધારો છો ત્યાં સુધીમાં તો મારૂં દરરોજ

શરીર લોહી બળી જાય છે !"

"વારૂં, પણ હવે થોડા દિવસમાં તારી મરજી મુજબની તજવીજ કરીશ. માત્ર થોડા દહાડા ધીરજ રાખ. આજથીજ હું તે વિચારમાં છું, અને તારી વાત સાંભળીને મારા મનમાં પણ એમજ થયું છે કે હવે તને મારી સાથે ઑફીસમાં બેસાડવી."

"તમે કહેશો તો એક ટેબલપર આપણે બંને સાથે બેસીશું?"

"તે તો તદ્દન હસવા જેવું લાગે વહાલી ! તારી બેઠક જુદી રૂમમાં રાખવી પડશે."

"પણ તે એવી રીતે રાખજો કે દૂર બેસવા છતાં પણ આપણે એક બીજાંનું મોં જોઇ શકીએ."

"તેમજ કરીશ."

આમ મનની મોજ મારતાં અને વાતોના તડાકા ચલાવતાં તેઓ બેઠાં છે, એટલામાં ચંડાળશંકર આવી પહોંચ્યો. તેને જોતાંજ મધુરી અંદરની રૂમમાં ચાલી ગઇ; કેમકે તેણી તેને નઠારો માણસ જાણતી હોવાથી તેની સન્મૂખ બેસવાનું તેણી પસંદ કરતી નહોતી.

"કેમ ભાઇસાહેબ, શું થાય છે ? મડમ સાહેબ સાથે વાતમાં હતા કે શું ? મેં આવીને તમારાં રંગમાં ભંગ કીધો ! અરરર ! મેં પણ ભૂલ કરી !" ચંડાળશંકરે આસ્તે રહીને હસતે ચહેરે કહ્યું "માફ કરજે ભાઇ! તમારી વાતોમાં આજે મારા આવવાથી ખલલ પડી!"

"હવે ટાયલાં કરવાનાં છોડી દેની ! તું આવ્યો કે બસ જણાયો!" મધુરે ધીમા સ્વરે જણાવ્યું "લગાર આસ્તેથી વાત કરજે; કેમકે પેલી સાંભળશે તો પીડા થશે, અને ઘરમાં કંકાસ જાગશે !"

"ઓત્તારીની ! બાયડીથી પણ આટલો બધો બ્હીએ છેકે ?" ચંડાળશંકરે પણ ધીમે સાદે કહ્યું "એમજ જો બાયડીનો ડર રાખીએ

તો મરદ શું કામના ? તેના કરતાં તો બંગડી પહેરીને બેસીએ તો વધારે સારૂં ! હું તો મારી બાયડીથી જરા પણ ડરતો નથી ! તું તો બાયલો છે બાયલો ! સુધારાનો ખાં ખરોની, એટલે મિસિસનો ગુલામ બને તોપણ ના નહીં ! ”

“ હવે મશ્કરી મૂકી દેની ! ” મધુરે જણાવ્યું “ બોલી જા, બીજી શી ખબર છે ?”

“ ખબર ખાસી ખુશ ખુશ ! આજે મારા એક મિત્રના બંગલામાં પેલી છબિલીનો નાચ ઠરાવ્યો છે, અને તેને માટે તારી પાસે આવ્યો છું કે તું આવી શકીશ કે કેમ ?”

“ ક્યારે ? ”

“ રાતના નવ વાગે જઇશું તે પાછા કાલે સ્હવારમાં આવીશું. કેમ, ઠીક કેની ?”

“ આખી રાત તો મારાથી નહીં થોભાય ભાઇ ! એતો નહીંજ બને ! ”

“ કેમ વારૂં ? બાયડી મારે શું ? એટલો બધો બાયડીનો ત્રાસ છે ? ”

“ તું તો મુરખનો સરદાર છે ! ઘરમાં કંકાસ થાય નહીં તેવી રીતેજ કામ કરવાનું, જે કામ તદબીરથી થાય તેમાંજ મઝા છે. બાહાર ગમે તેવી મોજ કરવી, પણ ઘરમાં તેની જરા પણ ગંધ થવા દેવી નહીં એનું નામજ ઉસ્તાદી ને ખરી ખુબી ! ”

“ પણ ત્યાં રાત આખી રહેવું તો પડશેજ. તું જાણે કે અધવચમાં સટકી આવું તે તો નહીં બને !”

“ અને આખી રાત રહેવાનું મારાથી પણ નહીં બને !”

“ નહીં બને તો ગટરમાં પડ ! હું તો મારે જઇશ. પછી

તુ એમ નહીં કહેતો કે મને મૂકીને ગયો !"

"પણ ત્યારે દહાડાનુંજ ઠેરવોને; તેમ નહીં બને ?"

"છટ છટ ! દહાડે તે વળી રાત જેવી ગાયનની લેહેઝત આવે કે ? તુ તો ઘેલો છે ઘેલો !"

મધુર થોડીક મિનિટ સુધી વિચારમાં પડી ગયો, અને લગાર જુસ્સામાં આવીને બોલી ઉઠયો "વારૂ ઠીક છે; ગમે તેમ રસ્તો કરીશ."

"પણ જોજે, પછી ફરકી જશે તો કામ નહીં આવે ! માટે ચોક્કસ જવાબ દે ?"

"ચોક્કસ આવીશ."

"તુ કહેતો હોય તો રાતના તને બોલાવવા આવું ? કેમ શો વિચાર ?"

"નહીં; હું પોતેજ તારે ઘેર બરાબર આઠ વાગ્યામાં આવી પહોંચીશ, અને પછી આપણે ત્યાંથી બંને સાથે જઇશું."

"વારૂં, તેમાં પણ મને વાંધો નથી. તે પણ ઠીક છે. હવે હું રજા લઇશ; કેમકે હજી તો મારે તેને લગતી કેટલીક ગોઠવણ કરવાની છે." કહીને ચંડાળશંકર ચાલતો થયો.

મધુર હવે વિચાર કરવા લાગ્યો કે "રાતના જવું તો ખરૂંજ, પણ મારી મધુરીને હવે કેવી રીતે સમજાવવી, તે મોટી પંચાતી છે ! તેણીની રજા માંગવા જઇશ તો તેણી કદી પણ હા પાડશે નહીં, અને તેણી પોતે મારી સાથે આવવાનો હઠ લેશે ! માટે કોઇ બીજી તદબીર ચલાવવી જોઇશે." આમ થોડી વાર સુધી સ્વતઃ મનમાં ને મનમાંજ ગોઠવણના ગોટા વાળતાં છેવટે તેણે એક યુક્તિ શોધી કાઢી, અને તે બોલી ઉઠયો "ઠીક છે ! આ રસ્તો બરાબર છે.

રાતના સાડાસાતને સુમારે એક દલાલ અહીં આવીને ઘોંઘાટ કરે કે ‘ રૂના ભાવમાં જબરી ઉથલપાથલ થઈ ગઇ છે, માટે હમણાં ને હમણાં બજારમાં ચાલો; નહી તો તમારા સોદાની ભારે ખરાબી થઇ જશે !’ આ વગેરે તે દલાલ કહેશે કે તરતજ હું તેની સાથે ગભરાયલા જેવો બની નીકળી પડીશ. પછીની વાત પછી; પણ પ્રથમ તો આ તદબીર પહેલા નંબરની થઇ શકશે. ” આમ વિચાર કરીને તેણે પોતાના દલાલને તાબડતોબ તેડાવી મંગાવ્યો, અને તેને ઉપલી યુક્તિથી સમજાવી દીધો, જે બરાબર સાંભળી લઇને દલાલ તરતજ વિદાય થઇ ગયો

હવે મધુરી પાછી અંદરથી આવીને બોલવા લાગીઃ—“પ્રાણનાથ, આ માણસ આવ્યો હતો તે કોણ હતો વારૂ ? ”

“ એ તો રૂનો મોટો દલાલ છે વહાલી. ”

“ રૂમાં આપને તો સારો નફો છેની, પ્રાણનાથ ? ”

“ હજી કંઈ કહેવાય નહીં; કેમકે ભાવમાં દરરોજ મોટી ઉથલપાથલ થાય છે, અને ઘડી ઘડીના રંગ બદલાય છે ! રૂના બજારમાં તેજી ને મંદી બંનેનો જબરો ધુબારો ચાલે છે ને મામલો ઘણોજ તોફાની છે ! જે થાય તે ખરૂં ! ”

“ પણ આપને ખોટ છે કે નફો ? ”

“ તે કંઇ કહેવાય નહીં ! મામલો બારીક છે, અને આજે મારો તમામ સોદો સરભર કરી નાંખવાનો વિચાર છે. આજના ભાવે અધો સોદો બંધ કરી દઉં તો પચાસેક હજાર રૂપીઆનો નફો રહે. બે લાખનો નફો તો તણુાઈ પણ ગયો ! લોભમાં વાત વંઠી ગઈ ! ”

“ અરરર ! તેજ વખતે નફો ચોખ્ખો કરી રાખ્યો હોત તો કેવું સારૂં થાત ! તોપણ હવે જે મળે તે લઇને ઉંચા બેસજો. વળી

રંગ જોઇને નવો વેપાર કરજો. કેમ સ્વામિનાથ! ખરૂં કેની ?"

"આજે તેમ કરવાનોજ વિચાર છે. રાત્રે દલાલને બોલાવ્યો છે. તે વખતે જે ભાવ હશે તે ઉપર વિચાર. નસીબમાં હોય તેટલુંજ મળે કે જાય. મોટી વાત નસીબની !"

"તે તો છેજ, તોપણુ સંભાળીને ચલવામાં પણુ ચતુરાઈ છે."

આમ વાત કરીને સાયંકાળ થતાં પેહેલાં તેમણે ભોજન કરી લીધું, અને ભોજન કયા પછી મધુરી બોલી. "પ્રાણુનાથ, આજે ફરવા જવું નથી ?"

"અરે ફરવાને કયાં આગ લગાડે છે! આજે વેપારની ઉથલ પાથલમાં જીવ છે, અને જે ઘડી જાય છે તેમાં પેલો દલાલ આવવાની રાહ જોતો હું બેઠો છું."

"તે દલાલની સાથે તમારે બહાર જવું પડશે કે ?"

"હાસ્તો. જાતે જઇએ તેનો રસ્તો ન્યારો છે! 'આપ મુવા વગર સ્વર્ગે નહીં જવાય' એ તું જાણે છે ?"

"ત્યારે તો તમે મને મૂકીને રાતના બહાર જશો ?"

"વેપાર રોજગાર માટે જવું પણુ પડે; પણુ જોજે ! તે વખતે કંઈ ભલતું બોલી મને અપશુકન કરતી નહીં. બહાર જાઉં તે વખતે મને ટોકતી નહીં. મને તે વાતનો ઘણો વેહેમ છે!"

"વારૂં પ્રાણુનાથ." કહીને મધુરી ઉદાસ વદને બેઠી.

એટલામાં દલાલ દોડતો આવ્યો, અને કરેલી ગોઠવણ પ્રમાણે ગભરાટમાં બોલ્યો "શેઠજી, આપ બજારમેં ચલીએ! રૂપકી જબરી ઉથલપાથલ હો રહી! મિનિટ મિનિટમેં પાંચ દસ ટકા વધઘટ હોતી હય! આપકે આયે બિના કુછ સોદા હો સકેગા નહીં શેઠજી!"

"ચલો તો મેં આતા હું." કહીને મધુર ઉતાવળમાં કપડાં

પહેરી પેલા દલાલ સાથે ઝટપટ નીચે ઉતરી પડયો, અને રસ્તામાં એક ભાડુતી વિકટોરિયામાં બેસી તેઓ બંને વિદાય થયા. બાદ નાકા-પરથી દલાલ ગાડીમાંથી ઉતરી પડયો, અને મધુરે તરતજ ચંડાળ-શંકરને ત્યાં જઈ તેને નીચેથીજ બોલાવી લીધો, અને ત્યાંથી તેઓ બંને વાલુકેશ્વરના ઠરાવેલા બંગલામાં છબિલીનાં ગાયન સાંભળવાને જઇ પહોંચ્યા.

આણી તરફ મધુરી ઘરમાં સ્વામી વિના શોકસંતાપ કરતી એકલી બેઠી, અને થોડી થોડી વારે પોતાના પતિના આવવાની વાટ જોતી બારીમાં ડોકિયું કરવા લાગી ! આખી રાત્રિ એવીજ રીતે તેણીએ પસાર કરી, તોપણ મધુર નહીં આવવાથી તેણીનો જીવ તરેહવાર ફીકર ચિંતામાં પડયો ! તેણી અત્યંત ગભરાતી બેઠી ! પણ લાચાર ! તેણી બિચારી શું કરી શકે ? માત્ર કલ્પાંત કરતી અને નિઃશ્વાસ નાંખતી રૂદન કરી રહી !

પ્રકરણ ૨ જું.

ગાન-તાન-ગુલતાન !

દોહરો.

ગંમત ગાનામાં ઘણી, હાહા હીહી થાય;
મિત્રો મોજે મહાલતાં, વાહવા વાત વદાય !

વાલુકેશ્વરમાં શેઠ ઢઉવાજી ધનપાળશાનો બંગલો બડી બહારમાં આવેલો છે. દરિયા કિનારાપર તે બંગલો ઘણા બપકામાં શણગારેલો છે. તેને ફક્ત એકજ માળ છે, અને એક દિવાન-ખાનું તથા ચાર ઓરડા છે. ઉપર અને નીચે સરખા રૂમો

૭૨૯૭

રમણિકતામાં શણગારેલા છે. આટલો નહાનો બંગલો છતાં તેને ૩૬૫ બારી બારણાં છે, અને તેથી હવા આવવામાં મણા નથી. નીચેના ભાગમાં માત્ર સાધારણ ફરનીચર છે, પણ ઉપરના ભાગમાં સુંદર શણગારેલો સામાન છે. બંગલાનો ભવ્ય ભપકો ઘણો ઉત્તમ દેખાવ આપે છે. ચાર રૂમમાં ચાર જુદા જુદા પલંગો ગોઠવ્યા છે, અને મધ્યનો હૉલ બેસવા ઉઠવાને માટે ખાસ રાખેલો છે. તેમાં વધારે નહીં, પણ માત્ર પચાસેક માણસો બેસી શકે તેવી સગવડ કરેલી છે. જમીનના ગાલીચાપર શેઠ ઢઉવાજી ધનપાળશાનું નામ ગાલીચાના વણાટમાંજ બનાવેલું છે, અને ગાલીચાપરનો તરેહવાર રંગ ઉપર લટકાવેલા બિલોરી કાચના ફરનીચરના પ્રકાશથી પ્રતિબિંબ પ્રકાશ પ્રદર્શિત કરે છે. દરેક ખુરસી ને કોચ સુંદર પૉલીશથી ચકચકીત લાગે છે, અને બંગલામાં બિગજનારાઓને તે દરેક પ્રકારે મુશ્કર લાગે તેમાં નવાઈ નથી. બંગલાનો કમ્પાઉન્ડ પણ ઘણો વિશાળ હોવાની સાથેજ તેમાં અનેક તરેહની પુષ્પવૃક્ષોની વેલો એવી તો કુદરતી આકૃતિમાં વીંટળાતી લંબાઈ છે કે તેને નિહાળતાંજ જનમંડળનાં નેત્રોમાં પૂર્ણ તૃપ્તિની વૃષ્ટિ થયાં વગર રહે નહીં ! આ પ્રકારે આ બંગલાનો દરેક દેખાવ દેદીપ્યમાન દર્શન દેતો હોવાથી બંગલામાં પધારેલા દોસ્તોનાં દિલ ખુશ ખુશ થતાં હતાં.

મધુર અને ચંડાળશંકર બરાબર સાડા આઠ વાગે બંગલામાં જઈ પહોંચ્યા. તે વખતે બીજા બે ત્રણ મિત્રો પણ ત્યાં આવ્યા હતા, જેઓ બોલી ઉઠયા " ભાઈ! તમે ને અમે તો આવ્યા, પણ પેલી ક્યાં છે ? વર વગરની જાન શું કામની ? સાડા આઠ થઇ ગયા, તો પણ પેલી તો હજી આવી નથી ! આ શું અંધેર ! ફોગટ બનાવવાને તો અમને નથી બોલાવ્યા ? શું છે ? "

"અરે તે પણ હમણાં આવશે; કેમકે મેં તેણીને નવ વાગ્યાનો વખત આપ્યો છે." ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "ગભરાઓ નહીં; જો નવ વાગ્યા સુધીમાં તેણી નહીં આવે તો વિકટોરિયા દોડાવીને પણ તેણીને તરત પકડી લાવીશ. રૂપીઆ લીધા છે કે મશ્કરી કરી છે? તમે ધીરા પડો. તમારા કરતાં મને એની વધારે ફીકર છે."

"અરે ભાઈ! ચંડાળશંકરના કારભારમાં ખામી આવેજ નહી!" મધુરે જણાવ્યું "એ ભાઇનાં કામમાં ભૂલ સમજવી નહીં. એને તમે કંઈ કાચો સમજો છો?"

"અરે એમ સમજોની કે અબઘડી આવી પહોંચી! નહીં આવે તો રાંડને મુંબાઇમાં રેહેવું પણ ભારે થઇ પડે! તમે મને શું સમજો છો? અરે રાંડના બાર વગાડી દઉં!" ચંડાળશંકરે કહ્યું" મારી પાસે તે ચૂં કે ચાં કરી શકે તેમ નથી! તે મારી તાબેદાર છે, સમજ્યા હવે?"

એટલામાં છબિલી આવી પહોચી, તેણીને જોતાંજ સઘળાઓનાં મોં હસ્તાં થયાં, અને 'હાહા–હીહા–વાહવાહ' વગેરે રંગસ્વર ગાજી રહયો! છબિલીને ગાડીમાંથી ઉતારીને ચંડાળશંકર ઉપરના દિવાનખાનામાં લઇ ગયો અને પછી તેણાએ પોતાનાં ગાયનને લગતો તાલમેલ ગોઠવણીથી કરવા માંડયો. તબલા સારંગિવાળાઓએ તાલ શૂર મેળવી લીધો, અને પછી "આઆઆઆઆ"નો સ્વર છબિલીનાં મધુર મુખમાંથી શરૂ થયો. સુંદર ગાયન લલકારવા માંડયું, અને પેહેલાજ ગાયનમાં તેણીએ સરવેને છક્ક કરી નાંખ્યા! ચંડાળશંકર તો પહેલાંથીજ તેણીનાં ગાયનપર ખુરબાન હતો; પરંતુ મધુર પણ તેણીના ચેનચાળા અને લટકામટકાથી, તેમજ તેણીના નવા નવા નખરાથી લેવાઇ ગયો! તેણીએ પોતાનાં નેત્રબાણ મધુરપર ચાલુ

રાખ્યાં, અને મધુર પણ તેણીની સામુંજ જોઇ રહ્યો ! આ બંનેનાં નેત્રો પરસ્પર નાચતાં હોવાથી બીજાઓ ચેતી ગયા, અને ચંડાળશંકર પણ સમજી ગયો, અને તેણે વચમાં મધુરને ટહુકો પૂરતાં કહ્યું "કેમ ભાઇસાહેબ ! ઘેર તમારી મડમસાહેબ રાહ જોતાં હશે, માટે જવું હોય તો જાઓ, રસ્તો મોટો છે !"

"આતાં કુઠે જાણાર ? આતાં તો મીજ હેમી મડમસાહેબ !" છબિલી મધુર પ્રત્યે કટાક્ષ કરતી બોલી "આઇકતા કાય હો ? મી ખરા સાંગતેના ? બગાં, હે સમધી મંડળી મધે માઝાં વચન મિથ્યા જાઉં દેઉં નકો ! મી જો સાંગીતલા તો ખરા કે ખોટા ?"

"બરાબર. અગદી ખરા ! આજ પાંસુન તું માઝી મડમ સાહેબ !" મધુરે પણ ફુલાઇને જણાવ્યું "બસ, તુમી સાંગેલ તેવડા પગાર મી દેઉં. મગ કાય આહે ?"

"બચ્ચા બન્યો !" ચંડાળશંકરે કહ્યું "વચમાં તું ધણી થઇ બેઠો કે ? પણ યાદ રાખજે કે તારી બાયડીને ખબર પડશે તો તેણી તને મારશે, હોં !"

"છટ નૉનસન્સ !" મધુર મિજાજમાં બોલી ઉઠયો "બાયડીની કોણ પરવા કરે છે ! બાયડીને માનું ત્યાં સુધી બાયડી ! મારૂં મગજ ફરે તો એક લાત ને બીજી વાત કરૂં !"

"બરાબર સાંગતે." છબિલીએ ટહુકો પૂર્યો "પુરૂષાચી સત્તા સમોર બાયકાંચી બિસાત કાંય આહે ! આખર બાયકો તે બાયકો આંણી પુરૂષ તે પુરૂષ !"

"અલબત." મધુરે જણાવ્યું "હાં, આતાં દુસરી ચીજ બોલા."

"બરે શેઠજી, આપલા જસા હુકુમ." કહીને છબિલીએ ઉંચે આસ્તે રહીને વળી નવીજ એક ગઝલ લલકારવા માંડી, અને બડા ઠાઠમાં તેણીએ ગાયન ગાયું, જેથી પણ સરવે ખુશી ખુશી થઇ ગયા;

આ ગાયનમાં પ્યારને લગતું અનહદ શૃંગારિક વર્ણન હોવાથી તે સાંભળીને મધુર એટલો તો આકૂળ વ્યાકૂળ બની ગયો કે તે વારંવાર "ઓહોહોહો! વાહ વાહજી વાહ! બોહોત અચ્છી! બડી સુંદર ચીજ સુનાઇ! ક્યા બાત હય! બસ આખર કર ડાલી! હાં, ચલને દો! બોહોત લેહેઝત!" વગેરે વખાણનાં વચનો વરસાવવા મંડયો, જેથી છબિલીને પણ વધારે જોસ આવ્યું, અને તેણીએ વળી વધારે ઉત્સાહથી ગાવા માંડયું. સરવે મિત્રોમાં હર્ષનાદ ગાજી રહ્યો, અને બંગલો પણ જાણે ગાયનની ગર્જનાથી આનંદમાં ઉભરાઇ ગયો હોય તેમ તે બંગલાનો દેખાવ થઇ રહ્યો!

હવે બ્રાંડીની બોલબાલા બોલાઇ ને બાટલીઓના બુચ ફટાફટ ફુટવા લાગ્યા! વારાફરતી સહુએ ગલાસ મોંઢે મૂક્યા! મધુરે મશ્કરી કરી "કેમ ભાઇ ચંડાળશંકર, તું તો બ્રાહ્મણ છે તેથી તારે માટે તો ખાસ બ્રાહ્મણીયા બ્રાંડી મંગાવવી પડશે!"

"મને તો બંધુએ પાવન કરતાં આવડે છે! બ્રાહ્મણનો સ્પર્શ અપવિત્ર વસ્તુને થાય તોપણ તે પવિત્ર થઇ જાય, પણ તું તો બડો ભક્તરાજ છે, માટે તારાથી એને હાથ પણ અડકાડાય નહીં!" ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "તું એનાથી દૂર રહેજે બચ્ચા; નહીં તો તારી બાયડી જો જાણશે તો તને ઘરમાં પણ પેસવા દેશે નહીં ને તને પ્રાયશ્ચિત કરવું પડશે!"

"જોની ભાઇ, હું પણ શ્રી ઠાકોરજીનું નામ લેતો જઇશ ને આંખો મીંચીને અડાવતો જઇશ તો કાંઇ વાંધો આવે તેમ નથી!" મધુરે જણાવ્યું "અને હવે વધારે પંચાત કરવા કરતાં એમજ માની લેની કે તને પણ વાંધો નહીં ને મને પણ વાંધો નહીં! બસ ઝોકાવો! બોલો શ્રી બ્રાંડી દેવીકી જય!"

આ પ્રમાણે છેવટ સરવેએ બ્રાંડીને બરાબર ઇનસાફ આપ્યો; પણ છબિલીએ તો તે લેવાની સાફ નાકબુલ પાડી. ઘણીએ તાણું ખેંચ કરવા છતાં તેણીએ નજોજ વાસ્યો. છેવટે મધુરે મહા મુશ્કેલીથી, અને બડા જોરજુલમથી સેહેજ તેણીનાં મોંમાં રેડ્યા, અને એ રીતે તેણીને પણ બ્રાંડી દેવીની ભક્તાણી બનાવી દીધા ! બીજા સરવે તો ખૂબ ઠાંસીને તાજા તર બની ગયા ! હવે તેઓ ખૂબ ખીલવા લાગ્યા, અને કોઇ તબલા વગાડવા જાય તો કોઇ સારંગીને છેડવાનું કરે ! મધુર તો લેહેરમાં લપટાઇને છબિલીની સાથેજ ચેન-ચાળાની ચેષ્ટાપર ચઢયો, અને આ વખતે દારૂડીઆઓના તોફાનથી બંગલો પણ ખૂબ ગાજી ગયો ! ગાયનની મોજ મઝા તો બાજુપર રહી ગઈ, અને તેને બદલે બ્રાંડીની મોજ ઉડવા લાગી ! છબિલી પણ સમજી વિચારીને બાજુના એક રૂમમાં પોતાના તબલચી ને સારંગીવાળા સાથે ગુપચુપ ભરાઇ ગઇ, અને તે ઓરડાના દરવાજાને અંદરથી સાંકળ વાસી બંધ કર્યો. બહાર મધુર બૂમા પાડયા કરે કે “ છાબલી ! ઓ મારી વહાલી ! મારી મડમડી ! ચાલ બહાર આવ ! બસ મારાં તમામ દોલતની ધણિયાણી તું છે ! મારી બાયડીને ઘરમાંથી લાત મારીને કહાડીશ, અને તનેજ મારા મકાનમાં રાખીશ ! માટે ઓ મારી છબિલી, ચાલ, બારણું ખોલ, અને એકદમ બહાર આવીને બેસ.” આમ બૂમ બરાડા પાડયા, પણ છબિલીએ જોયું કે “ હવે બહાર નીકળવામાં શોભા નહીં; કેમકે તે બધા પરવશ થઇ ગયા છે !” આમ વિચારી તેણી તે ઓરડામાંજ ગુપચાપ બેસી રહી. છેવટ સરવેને દારૂ ખૂબ ચઢી ગયો, અને બેહોશ—બેભાન હાલતમાં તેઓ સરવે બંગલામાં જેમ તેમ પડયા ! શુદ્ધ બુદ્ધ સાતડે સાત ! સઘળું શાંત ! બાદ છબિલીએ બારણું ઉઘાડી સરવેની લોથપોથ દશા જોઇને

હસવા માંડયું! આ વખતે બરાબર બારનો અમલ થયો હતો, અને તેથી તેણીએ પણ જોયું કે "આ લોક રહત્રાર સુધી કંઇ ઉઠનાર નથી!" આમ વિચારી તેણી પણ એક રૂમમાં ગુપચુપ જઇને પલંગપર નિદ્રાવશ થઇ ગઇ.

પ્રભાત થતાં પહેલાં મધુર ચમકીને ઉઠયો અને આમતેમ નજર નાંખી છબિલીને જોવા લાગ્યો, પણ તેણી નજરે પડી નહીં! આંખો ચોળીને તે આસપાસના ઓરડામાં જોવા ગયો. એક ઓરડામાં છબિલી ભરનિંદ્રામાં પડેલી દેખાઇ. મધુરે તેણીનો છેક પાસે જઇને તેણીના કોમળ ગાલપર એક નાજુક તમાચો લગાવ્યો કે તરતજ તેણી ઝબકીને જાગી ઉઠી, અને બોલી 'કોણ ?"

"ગાભરતે કસાલા ? એ તો મી આહે." મધુરે ધીરજથી જવાબ દીધો.

"કોણ શેઠજી ?" છબિલી તાબડતોબ પલંગપર બેઠી થઇને બોલી "તુમી હલ્લી બહાર જાવા મગ માઝાં ઘરી મલા ભેટા."

"તુમચા ઘર કુઠે આહે ?" મધુરે પૂછયું "તુમચા પત્તા મલા મહેરબાની કરૂન દેતે કાય ? "

"હો." છબિલીએ જણાવ્યું "ગીરગાંવચી ત્રામ સુટતે ત્યાચી સમોર યાવા, આણી માઝા નાંવ કોણ્ણાલા તરી વિચારેલ તવા તુમાલા તાબડતોબ પત્તા મીળેલ."

"ઠીક. મી આજ દુપારી એઉ. તુમી ઘરાંતજ અસેલના ?"

"હો, હો." છબિલી બોલી "પરંતુ પાંચ વાજતાલા એશીલ તર ચાંગલા."

"તે વેળી એઉ." કહીને મધુર ધીમે પગલે ત્યાંથી પાછો વળી પોતાની જગાપર આવીને પડયો, અને નાયકણીએ પોતાના

તબલચી તથા સારંગીવાળાને ત્યાંથી રવાના થવાની તઇયારી કરી. એટલામાં તમામ જાગી ઉઠયા, અને વારાફરતી આસ્તે આસ્તે ત્યાંથી વિદાય થવા માંડયા. છબિલી પણ પોતાના માણસો સાથે રવાના થઇ અને સઉથી છેલ્લે ચંડાળશંકર તથા મધુર પણ બંગલામાંથી નીકળ્યા.

રસ્તામાં ચંડાળશંકરે પૂછ્યું "બચ્ચા મધુર, આખી રાત તારે ઘેર ગયો નથી તેથી તારી બાયડીને હવે તુ શું જુવાબ દેશે ? તેણી તો તારાં નામનાં છાજીયાં લેશે !"

"હું પણ તેજ વિચારમાં છું." મધુરે જણાવ્યું "વળી તે રાંડને સમજાવવાને કંઇ તદબીર કરવીજ પડશે તો ! ગમે તેમ કરામત કરી તેણીને સમજાવ્યા વગર કંઇ છુટકો છે !"

"વારૂ આજનો દહાડો સમજાવી દેશે, પણ પછી હંમેશને માટે કેમ કરશે ?" ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "હું તો સમજી ગયો છું કે તુ આજથી છબિલીના ફંદમાં પડી ગયો; તુ તેણીનો પગાર ચાલુ પણ કરશે, એમ મારી ખાત્રિ થઇ ચૂકી છે! ત્યારે પછી દરરોજ રાતના અવારનવાર મોડું તો થશેજ કેની ? તેને માટે તારી બાયડીને તુ દરરોજ શું સમજાવશે ? રોજ ને રોજ તારી તદબીર કેમ ચાલશે ?"

"જોઇશ. તેનો પણ કંઇ રસ્તો કરવો પડશેજ ભાઇ !"

"વારૂ ત્યારે તેં આ રાંડને પગાર આપવાનો વિચાર કીધો છેની?"

"ઉંહું. મારે એનું શું કામ છે ? ઇશ્વરે મને મનગમતી પત્નિ આપી છે તો પછી મારે એવી રાંડના સંગમાં પડવાનો શું સબબ? એ બધું તને સોંપી મૂકયું છે !"

"એમ કે બચ્ચા ! તુ મને પણ ઉડાવે છે કેમ ! ઠીક છે; હું પણ તને જોઇશ."

" તુ તો મુરખો છે. તને ઉડાવવાનો શો સબબ? જે ખરૂ છે તેજ કહુ છું."

" શું તુ એ રાંડની પાછળ ઘેલો બન્યો નથી, અને તુ એને પગાર આપવા ચાહતો નથી ?"

" નહીં; કદી નહીં."

" ત્યારે પેહલાં તો તેં મારી સાથે વાત કરતાં એવી મતલબનુ જણાવ્યું કે દરરોજ રાતના તને મોડું થશે તેને માટે તુ તારી બાયડીને ગમે તેમ સમજાવવાને કંઇ રસ્તો કરશે. આ તારા બોલવાની મતલબ તો એમજ થાય છે કે તુ એ રાંડને ત્યાં દરરોજ જશે. કેમ ખરૂ કેની ?"

" તે બરાબર છે. માત્ર તેણીનું ગાયન સાંભળવાને હું અવાર નવાર તેણીને ત્યાં જતો રહીશ; પણ તેણીની સાથે નબળો સંબંધ રાખવાની મારી ઇચ્છાજ નથી."

" તો ઘણું સારૂં!" ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "જોજે, એ રાંડ બડી પહોંચેલી છે! એનાથી સમાલીને ચાલજે, નહીં તો ખુવાર થઇ જશે!"

" અરે પણ હું બનું તેવો નથી તો! એ રાંડનો માલ પણ હું હજમ કરી જાઉં!"

" તો ભલે! હું તો માત્ર તને ચેતાવું છું. પછી તને પાલવે તેમ કરજે."

" તારે મારી તરફની કોઈ વાતે ધાસ્તી રાખવીજ નહીં."

આ પ્રમાણે વાતો કરતા તેઓ હવે પોત પોતાનાં મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા. ચંડાળશંકર વિચારવા લાગ્યો કે " આ લુચ્ચાનો સરદાર મારાથી છુપાવીને વાત કરે છે. એનાં પેટમાં મારી ચોરી છે.

અને મારાથી છાની રીતે એ જરૂર છબિલીને ત્યાં જશે તેમાં શક નથી. માટે હવે હું પણ એનો રંગ જોઇને પછી એનો ઘાટ ઘડું તોજ મારૂં નામ ખરો બ્રાહ્મણ! એને મોંઢેથી તો એ મને તદ્દન અવળું સમજાવે છે, પણ એનાં પેટમાં પ્રપંચ છે તો મારે પણ હવે પેટમાં પ્રપંચ રાખીનેજ એની સાથે વર્તવું જોઇએ; ઠીક છે; એની રીતભાત હવે પછી નિધામાં રાખ્યા પછી જેવો વખત તેવી વાત કરીશ." આ પ્રમાણે ચંડાળશંકર વિચાર કરે છે, અને પછી પોતાનું મકાન આવતાંજ તે ગાડીમાંથી ઉતરી જાય છે

મધુર પણ પોતાનાં મનમાં વિચારે છે કે "છબિલી સાથેનો સબંધ તો સાંધવો છે, પણ ચંડાળશંકરને કોઈ પણ રીતે ખબર પડે નહીં તેવી હિકમત મારે કરવી પડશે; કેમકે એ બડો કાગડો છે, અને એ જો જાણશે તો તેણીને ત્યાંથી મારો પગ બંધ કરશે; પણ એની પાસે નાણાંનું જોર નથી ને હું તો પઇસે પૂર છું તેથી નાયકણીને હું વશ કરવામાં ફાવીશ, અને મારા પઇસાના બળથી તેણીને ત્યાંથી ચંડાળશંકરનોજ પગ બંધ કરાવવાની પહેલી તજવીજ કરીશ, આજે પાંચ વાગે તેણીને મળીને નક્કી કરૂં પછી બધો ઘાટ થઇ શકે. કંઇ પણ છળભેદનો રસ્તો લીધા વગર છૂટકો નથી." આમ પોતાના મનમાં ને મનમાં પાટિયાં ગોઠવતો ગોઠવતો તે પોતાના ઘર આગળ આવી પોહોંચ્યો, અને ગાડી ઉભી રખાવી વિકટોરિયાવાળાના હાથમાં એક રૂપિયો આપી પોતે રોફમાં ને રોફમાંજ પોતાનાં મકાનપર ચઢયો, અને ધબધબ દાદર ચઢી પોતાનાં દિવાનખાનામાં ગયો.

પ્રકરણ ૩ જું.

અક્લીનો દક્લો !

દોહરો.

પરનારીના પાસમાં, મધુર હવે આતુર;
પત્નિને સમજાવિયું, લપ્પન છપ્પન પૂર !

બિચારી મધુરી પોતાના સ્વામિના આવવાની રાહ જોતી રાત્રિ આખી તલપાપડ બની રહી ! પ્રભાતનો પોહ ફાટતાં સુધી મધુર મુદ્દલ નહીં આવ્યાથી તેણીના હૃદયમાં તરેહવાર વહેમો ઉત્પન્ન થયા ! તેણી વિચારવા લાગી કે "રખેને કંઇ મોહોટી ખોટમાં આવ્યા હોય, અને તેથી એમણે જીવની હાનિ તો નહીં કરી હોય !" વળી મરકીનો ત્રાસ પૂર જોરમાં ચાલતો હોવાથી તે બાબતમાં પણ તેણીને કંઇક વહેમ ઉત્પન્ન થયા ! ઘડીકમાં ખુરસીપર બેસે, ને ઘડીકમાં બારીએ વાંકી વળીને ડોકિયું કરે ! ઘડીકમાં કપાળે હાથ મૂકે ને ઘડીકમાં શ્રીનાથજીની છબી સામું જોઇ હાથ જોડે ! ઘડીકમાં વિચાર કરે "ઘોડાવાળાને ઉઠાડીને રૂના બજારમાં ખબર કાઢવા મોકલું ? " પણ આ વિચાર તેજ પળે વિચિત્ર તોડથી ખસી જાય ! આમ તે બાપડી બેબાકળી બની ગઇ. પ્રભાત થતાંજ તેણીએ પોતાના ઘોડાવાળાને બોલાવીને કહ્યું "અરે, તું એકદમ ગાડી જોડીને રૂના બજારમાં જા તો ! તારા શેઠ રાતના ગયા છે તે હજી કેમ આવ્યા નથી વારૂ ? લગાર ખબર તો કહાડી આવ."

" છેટાણી છાબ, રૂનો બજાર તો કોલાબામાં છેક બપોર પછી બરાતો છે, ને હમણાં તો તાં કોઇ નહીં ઓહે ! " ઘોડાવાળાએ જણાવ્યું "પછી આપ ફરમાવહો તો મને જવાને હરકત નથી છાબ; બાકી કોલાબે કંઇ તેઓ ઓહે નહીંજી. "

" ત્યારે ક્યાં હોશે ? " મધુરી ચીડવાઇને બોલી "મૂઆ હરામખોર, તું પણ કંઇ પત્તો લાવતો નથી ! "

" પણ છેટાણી છાબ મને હુ ખબર કે છેટ કાં ગયલા ઓહે !" ઘોડાવાળો ગગળીને બોલ્યો " રાતના ગયલા તે હજુ આવેલાજ નહીં હુ ? "

" આવ્યા હોય તો વળી આટલી બધી માથાકૂટ તારી સાથે કરવાનું કંઇ કારણ ? " મધુરીએ જણાવ્યું "રાતના આઠ વાગતાના ગયા છે, અને રૂના બજારમાં જવાનું કહીને ઘરમાંથી નીકળ્યા છે તે સહવાર થઇ જવા છતાં હજી આવ્યાજ નથી ! આજનો વખત ખરાબ તેથી મને ફીકર થાય છે ! કોઇ મૂઓ મેહેતો પણ આવ્યો નથી કે તેને પણ તપાસ કરવા મોકલું ! "

" તો આપ મને ફરમાવો તો હું જાઉં છાબ. " ઘોડાવાળાએ પૂછ્યું " છેટના દોસ્તદાર પેલા ચંડાળશંકર છે તેને તાં ખબર કાઢું ? "

" ત્યાં ખબર કાઢ કે જોઇએ ત્યાં જા, પણ શેઠનો પત્તો લઇ આવ, અને તને મળે તો કહેજે કે હમણાં ને હમણાં શેઠાણી બોલાવે છે. તારી સાથેજ તેડીને આવજે. "

" હાઇજી. " કહીને ઘોડાવાળો જવા માંડે છે; એટલામાંજ મધુરના વિક્ટોરિયા તેના મકાન પાસે આવીને ઉભી, અને ગાડીનો અવાજ સંભળાતાજ મધુરીએ બારીમાંથી ડોકિયું કરીને જોયું તો પોતાના પ્રાણનાથને ગાડીમાંથી ઉતરતાં દીઠા કે તરતજ તેણીએ હરખાઇને ઘોડાવાળાને બાહાર જતાં અટકાવ્યો, અને દોડતી દોડતી પોતાના પતિની સામી ગઇ.

" પ્રાણનાથ, તમે આખી રાત ક્યાં રોકાઈ રહ્યા હતા ? "

કહીને મધુરી પોતાના પતિની કોટે વળગી પડી, અને તેણી રડી પડતાં બોલી "આખી રાત મને તો દુશ્મન જેવી ગઇ છે! અત્યાર સુધી બજારમાં હતા ?"

"વહાલી, આજની રાત વીતી છે તેવી કોઇ મારા કટ્ટા દુશ્મનને પણ વીતશો નહીં !" મધુર દિવાનખાનામાં આવીને ખુરસીપર બેસી જઇ બોલ્યો "આખી રાત બંને પગે ઉભો ને ઉભોજ રહ્યો છું. અને મારા પગ તો જાણે થાકી લોથપોથ થઇ ગયા છે! માથું ભમે છે! કમર તુટે છે! અને આખું શરીર કળી પડે છે! હવે તો અહીંથી ઉઠવાની શક્તિ જાણે રહી નથી! તને બધો ખુલાસો કરીશ તો તું પણ દંગ બની જશે! પણ જરાક મને થાક ખાવા દે. થોડી વાર રહીને બધી વાત કહીશ મારી વહાલી."

"વાત ગઇ જહાનમમાં!" મધુરી જીવ બાળતાં બોલી "મને તમારૂં મોં જોઇને કંઇ કંઇ થાય છે! એક રાતમાં તો જાણે શરીર અડધું થઇ ગયું છે, અને મોં પણ કેવું ઉતરી ગયું છે કે જાણે છ મહિનાનો ખાટલો વેઠીને ઉઠયા હોની! હવે પ્રાણનાથ, તમે જરા આરામ લો, અને ગરમ પાણીએ મોં ધોઇ નાંખો. એટલામાં આપને માટે હું ગરમાગરમ કૉફી તઇયાર કરાવું છું." કહીને તેણીએ ઘાટી પાસે ગરમ પાણી મંગાવ્યું, અને પોતે કૉફીની તઇયારી કરાવવા રસોડામાં ગઇ. આણી તરફ મધુરે ઘાટીના હાથમાંથી ગરમ પાણીનો લોટો લઇ ખાળ આગળ જઇ મોં ધોઇને સાફ કીધું, અને પાછો ખુરસી પર બેઠો ને સ્વતઃ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે "બાયડીને સમજાવતાં કેટલી વાર! રાંડને કેવી જુક્તિથી ઝડપમાંજ સમજાવી દીધી! હવે સાંજે પાંચ વાગે

છબિલીને ત્યાં જવાનો વાયદો કીધો છે તેને માટે કંઇ એવીજ હિકમત કરીને સમજાવી દેવી પડશે ! તે પણ બની શકશે; કેમકે હિકમત રચવામાં તો હું પહેલે નંબરે છું ! ”

“ સ્વામિનાથ, લો આ કૉફી પી લો. ” મધુરી જાતે ને પોતેજ કૉફીનો પ્યાલો લાવીને બોલી “ લગાર ગરમ–ગરમ સેહેતી પીશો તો ઉજાગરો જણાશે નહીં ને વળી થાક પણ ઓછો થશે. ”

મધુરે તરતજ કૉફીનો કપ પોતાના હાથમાં લીધો, અને મધુરીએ તેની સામા એક ખુરસી મૂકી, જેનાપર પેલો કપ મૂકીને પછી તેણે તે કૉફી ફુંક મારી મારીને પીવા માંડી, અને આખો કપ પી રહ્યા પછી જાણે જીવને કંઇક શાંતિ વળી હોય તેવું ડોળ દેખાડયું.

“ સ્વામિનાથ, હવે આપના જીવને જરા ચેન પડયું છેની વારૂ ?”

“ હા વાહલી. હવેજ શરીરમાં જાગૃતિ આવી છે. કૉફી પણ ઘણી સરસ બની છે. ”

“ મેં પોતેજ બનાવી હતી; કેમકે ભટને બરાબર બનાવતાં આવડતી નથી. ”

“ તેમાંજ ! મેં પણ વિચાર તો કીધો કે ભટથી આવી કૉફી કદી થતીજ નથી. ’

“ વારૂ પણ પ્રાણનાથ, આખી રાત સુધી તમે બજારમાં શું કર્યાં કીધું ? ”

“ અરે વહાલી, એ વીટમણાની વાત ના પૂછ ! બળી જાય એ વેપલો ! મારૂં તો લોહી ને પાણી એક થઇ ગયું ! ” મધુરે આસ્તે રહીને જણાવ્યું “ પહેલાં તો બજારમાં જઇને ભાવ સાંભળતાંજ હું તો ધ્રુજી ગયો ! પણ પછી જેમ જેમ ભાવમાં ઉથલપાથલ

થતી ગઇ, તેમ તેમ મેં પણ મારા સોદામાં ઉથલપાથલ કરવા માંડી! ઘડીકમાં વેચું ને ઘડીકમાં લઉં! એમ કરતાં કરતાં છેક સહવાર થતાં સુધી સોદાની દોડધામ ચલાવી, અને બરાબર તમામ સોદા સરખા કરીને અત્યારે પરવાર્યો! એક તો મગજને મહેનત ને બીજી તરફથી શરીરને પણ પરિશ્રમ! બડી મુશ્કેલી! ખરેખર કંબખ્તીના કાંઠા! જે સંતાપજનક સીતમ મારા પર ગઇ રાતના ગુજર્યો છે તેવો સીતમ મેં મારી આખી જીંદગીમાં કદી પણ જોયો નથી! શું કહું વહાલી! આહાહાહા! એક રાતમાં એકવીશ ભવ થયા! એટલું થતાં પણ ઇશ્વરે લાજ રાખી એટલે બસ!"

"પણ છેવટ કેટલો નફો થયો?"

"હા, તેનો જુવાબ તો ખુશી થવા જેવો છે." મધુરે ગણત્રી ગણવાનું ડોળ દેખાડી આંગળીના વેઢા ગણીને કહ્યું "આશરે બેએક લાખ રૂપિયા નફો રહ્યો છે."

"ત્યારે તો ખુશીની વાત!" મધુરી પ્રફુલ્લિત વદને બોલી "પરમેશ્વરે મહેનત સફળ કરી."

"હા વહાલી; તેમાં તો શક નહીં. ઇશ્વર એ બાબતમાં તો પાધરો ખરો!"

"પણ હવે તો આપને માથે વેપારનું કંઇ જોખમ બાકી રહ્યું નથીની?"

"હવે એક પાઇનું પણ જોખમ નથી. હવે ભાવ જોઇએ તેમ થાઓ તેની મને દરકાર નથી." મધુરે લગાર કટાણું મોં કરીને કહ્યું "તોપણ આજે સાંજના બે ત્રણ કલાકનું કામ છે તે કરવું પડશે!"

" તે વળી શું ? " મધુરી ચકિત થઇ બોલી " વળી શી પીડા છે? "

" રાતના જે જે સોદા થયા તે તમામના કબાલા લેવા દેવાનું કામ સાંજે પાંચ વાગાથી શરૂ થશે તે રાતના સાત આઠ વાગા સુધીમાં તે પણ સમેટાઇ જશે. "

" પણ તે કરતાં વધારે રાત તો જશે નહીંની પ્રાણનાથ ? "

" નારે ના; ઘણામાં ઘણા ત્રણ કલાકનું કામ છે. "

" ક્યારે જવું પડશે ? "

" અહીંથી બરાબર સાડાચારે નીકળીશ તે સાડાસાત કે આઠમાં તો ઘેર પાછો ફરીશ. "

" ત્યારે તો આજે પણ આપણાંથી ફરવા જવાશે નહીં ! "

" ના વાહલી. ફક્ત આજનો દાહડોજ એટલી પીડા મારે પતાવવી પડશે. કાલથી તો તદ્દન ફરાગત. આજનો દહાડો તારે નભાવી લેવું પડશે !"

" ઠીક. નભાવીશ. " મધુરી જરા ચહેરો ઉતારતાં બોલી " પણ આપને મહેનત પડે છે તેની મને તો બળત્રા થાય છે ! કૃપા કરી હવે કંઇ એવો વેપલો ડહોળશોજ નહીં. "

" હવે તો પરમેશ્વરે ઘણુંય આપ્યું છે તેટલાથીજ સંતોષ માનીશ ! "

" તેમાંજ સુખ છે સ્વામિનાથ. " મધુરી બોલી " સટ્ટાનો વેપારજ ઉત્પાતિયો ! "

" તેમાં કશો શક છે ? " મધુરે જણાવ્યું " તોપણ મને તો, તે સધ્યો છે એટલો મારો દહાડો પાધરો ! "

"પણ આપનાં શરીરનાં કેવાં હાલ થાય છે! શરીર કરતાં પૈસો શું વધારે છે? માટે પ્રાણ, કૃપા કરી સટ્ટાનું લક્ષ્ય આપ છોડી દ્યો તોજ આપના જીવને સુખ મળશે."

"મારો પણ તેવોજ વિચાર છે વાહલી; કેમકે છેવટ એમાં સાર નહીં! હમણાં બે લાખ કમાયા ને વળી વેપાર કરીએ તો કદાચ બેને બદલે ચાર લાખ જાય પણ ખરા! આવે તે તો સારા લાગે, પણ જાય ત્યારે જીવ બળીને ખાખ થઇ જાય! માટે એ વેપારમાં કંઇ મઝાહ તો નહીંજ."

"તમારે સટ્ટા પટ્ટાનું શું કામ છે? ઇશ્વરે તમને ઘરનાં ભાડાં અને વ્યાજની આવક મનમાનતી આપી છે તો તેટલાપરજ સંતોષ પકડોની."

"હવેથી એમજ કરવાનો મેં ઠરાવ કીધો છે. બળી ગયો સટ્ટા! કંઈ સાર નહીં!"

બાદ મધુરે પોતાનાં પહેરેલાં કપડાં ઉતાર્યાં, અને પછી સ્નાનની તૈયારી કરી.

પેલી તરફ ચંડાળશંકરનાં મનમાં જે ચટપટી ભરાઇ ગઈ હતી તેને માટે તે ઘેર જઇ પોતાનાં મનમાં અનેક પ્રકારના ઘાટ ગોઠવ્યા કરતો હતો. તેણે વિચાર કીધો કે "હુ પોતેજ તદ્દન રંક થઇ ગયો છું, અને મધુર ઘણો તાજો છે, માટે છબિલી સંગે સંકેત કરીને મધુરને ચીરવાની તજવીજ કરૂં કે બેડો પાર!' આમ વિચાર કરીને જમીને તરતજ—દશેક વાગ્યાને સુમારે છબિલીને ઘેર પહોંચ્યો.

"યા હો." છબિલી તેને જોઇ હસીને બોલી "કસા કાય આહે? રાત્રિચા જાગરણ આહે આણી તુમી લવકર આલે, હે કાય! કાંઇ જરૂરીચા કામ અસેલ મહણુનજ આતા તસ્તી ઘેતલી અસેલ."

" કામ શિવાય કોણુ ચેતે કાય ? " ચંડાળશંકરે જણાવ્યું " ધકડે તીકડેની બોલી મને બરાબર બોલતાં આવડતી નથી, માટે હું તો મારી ગુજરાતી બોલીમાં વાત કરીશ, અને તુ પણ ગુજરાતી સારી રીતે બોલી શકે છે તો ગુજરાતીમાંજ બોલજે કે બરાબર ખુલાસાથી વાતચીત થઇ શકે. સમજીની ? " કહેતાંજ ચંડાળશંકરે તેણીના ગાલપર હેતનો નાજુક તમાચો માર્યો ! "

" ઠીક, તો હવે હું ગુજરાતીમાંજ બોલીશ. "

" પેલો મારો મધુર તારાપર મોહી પડયો છે, અને કદાચ આજે તારી પાસે આવશે પણ ખરો; માટે બોલ હવે તારો શો વિચાર છે ? તુ જો મારા મત પ્રમાણે ચાલશે તો તે બરાબર ચીરાશે; કેમકે તે ઘણા પૈસાવાળો છે, અને જબરૂ ફૂળ હાથમાં આવ્યું છે, એમ નક્કી માનજે ! "

" ફૂળને ચીરવો એ તો મારો ધંધોજ છે ! તમે શું જાણતા નથી મહારાજ ? "

" પણ તેમાં મારૂં શું વળ્યું ? તુ જાણે છે કે હું આજકાલ કડકો થઇ ગયો છું, અને મને પોતાને પણ ખરચના વાંધા પડે છે ! માટે તો ગઇ કાલે રાતના તારા નાચનું ઠરાવ્યું હતું, અને મધુરને પણ હુંજ જબરદસ્તીથી ત્યાં લઇ આવ્યો હતો, અને તે એટલાજ માટે કે તે બાહાને તે જો તારા મોહમાં લપટાય તો હજારો રૂપિયા તે ઉડાવવામાં આનાકાની કરે તેમ નથી ! હવે તે ગઇ રાતનો તારી પાછળ જાણે ઘેલો ને ગાંડો બની ગયો છે તેમાં તો શકજ નથી, પણ તેને ચઢાવીને તારે ઘેર ધક્કા ખાતો કરવો એટલું કામ કરવામાં પણ હજી મારે જબરી કરામત ચલાવવી પડશે ! પણ જો તુ મારી સાથે એવી કબુલાત કરે કે તેની તરફથી જે પણ આવે તેમાં તારો

ને મારો અરધોઅરધ ભાગ તો હું બધો રસ્તો કરૂં ? બોલ તારી શી મરજી છે ? ”

“ તમે કહો તે મારે કબૂલ છે. ” છબિલો લલચાઇને બોલી “ પણ તે કોઇ મોહટી રકમ ચીરાય તોજ મઝાહ પડે ! માટે તેની તજવીજ તમારે કરવી જોઇએ. ”

“ અરે તે તો બધું આસ્તે આસ્તે થઇ શકશે. હું તેને એવો તો ચઢાવીશ કે તે ડબોડબ નોટોની નોટો ફેંકવા માંડશે ! તે બડો ફુલણદાસ છે ને તારાપર તે કુરબાન થઇ ગયો છે ! તુ પણ તેને ચીરવાને ચતુરાઇ ચલાવજે ને હું પણ તેને ગિલિટ ચઢાવીશ; એટલે પછી કોઇ વાતની ખામીજ નહીં આવે ! અરે થોડાજ વખતમાં પાંચ દસ હજારનું તો કરી નાખીશું ! ”

“ તો બડી મઝાહ પડે ! હું તમને વચન આપું છું કે તેની તરફથી જે પણ મળશે તેમાં તમારો અરધો ભાગ. બસ, વચનથી બંધાઇ ચૂકી. હવે તમારે જરા પણ ખંચાવું નહીં. હું તમારી સાથે કદી પણ બેવચની થનારજ નથી એ તમે ખાત્રીથી માનજો. ”

“ તે તો મને તારી પૂરેપૂરી ખાત્રી છેજ. ”

“ તો બસ ફત્તેહ કરો. પણ જોજો, તે કંઇ ફસ્કી જાય નહીં, માટે બડી તદબીરથી કામ કરજો. ”

“ અરે તે માટે તારે મને કહેવું નહીં પડે. એવા તો કંઇકને મેં બનાવી નાંખ્યા છે તો વળી એના મોહટા ભાર શા ! એને તો હું એવા રંગમાં રમાડીશ કે રાત ને દહાડો અહીંથી ખસેજ નહીં!”

“ તો પછી હું પણ એને ચીરવામાં કસર કરૂં તેમ નથી !”

“ વારૂં ત્યારે હવે હું જાઉં છું; અને પછી સાંજે બનશે તો તેને તેડીનેજ આવીશ.”

"તે સાંજે આવનાર છે, એમ મને બંગલામાં કહેતો તો હતો. માટે તે આવશે ખરો."

"તને કહેતો હતો તે વાત જુદી, અને હુ તેને રંગ ચઢાવીને લાવીશ તે વાત જુદી. એ બધા રસ્તામાં ફેર ગણાય! હુ તો એને બરાબર છપ્પનમા આસ્માને ચઢાવીશ, અને બડો રંગ ઝમાવીશ!"

"ભલે. તમારી અક્કલમાં આવે તેમ કરજો."

"તું જો તો ખરી! બધુંએ ઠીકજ થશે." કહીને ચંડાળશંકર તરતજ ત્યાંથી પાછો ઉતર્યો, અને તરતજ મધુરને ત્યાં ગયો. મધુર આ વખતે જમી ખાઇને સૂવાની તૈયારી કરતો હતો. એટલામાં ચંડાળશંકરને આવતો જોતાંજ બોલી ઉઠયો "ઓહો! ભાઇસાહેબ તમે વળી કયાં?"

"અમસ્થો; લગાર તમને મળવા માટે." કહીને મધુરે ધીરે સ્વરે પૂછયું "કેમ ભાઇ તારી બાયડી તો અહીં નથીની? કેમકે તે મારે પહેલાં જાણવું જોઇએ."

"તે તો અંદરના ભાગમાં હશે, તોપણ તું ધીરે ધીરે વાત કરજે કે તે સાંભળે નહીં."

"ઠીક, સમજયો." કહીને ચંડાળશંકરે ધીરે સ્વરે જણાવ્યું 'કેમ ત્યારે હવે પેલી છબિલીને ત્યાં જવાનો તારો વિચાર છે કે નથી? તુ મારો દિલોજાન મિત્ર છે તેથી તને એક વાત ચેતાવવાને આવ્યો છું. અગર જો તુ તો મારાથી કેટલીક ચોરી રાખે છે, પણ હું તારાથી જરા પણ જુદાઇ રાખતોજ નથી, અને મારી તો ખાત્રી છે કે તારૂં મન તેણીનાપર પૂરેપૂરૂં તલપી રહ્યું છે, અને તેમાં હું ખુશી છું. તે માણસ મુંબઇમાં એક નામચિન્હ નાયકણી તરીકે છે, અને વળી આબરૂદાર પણ છે તો તેણીની સાથે તુ પ્યારમાં પડશે

તો તેમાં કંઇ પણ વાંધા જેવું તો નથીજ, તોપણ તુ તારી કોશિસ અને ઇચ્છામાં નિષ્ફળ જાય નહીં તેને માટે હું તો તને સેહેજ ચેતવવા આવ્યો છું કે જો તારે તેણીને પગાર આપવો હોય તો ખુશીથી આપ, પણ તે બધી ગોઠવણુ તાકીદે કરજે; કેમકે ગઇ રાતના આપણી સાથે ગાયનમાં પેલો પ્રબળરાય હતો તે પણ તેણીને પગાર આપવાને આજે ચાર–પાંચ વાગે જનાર છે, એમ મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે. જો તેણીને તે મળશે તો પછી તેણીનાં માન વધારે વધી જશે ને પછી તને દાદ દેશે નહીં."

" પણ મારે કંઇ બીજી મતલબ નથી; મારે તો માત્ર તેણીનાં ગાયનનો શોખ છે, એટલુંજ. "

" તે બધી મતલબ જાણવાની મારે જરૂર નથી. હું તો માત્ર તને ચેતાવવા આવેલો છું કે જો તારો વિચાર તેણીને પગાર આપવાનોજ હોય તો વધારે વિલંબ કરવામાં સાર નથી; કેમકે તેણી જો એમ જોશે કે એક તરફથી તું , અને બીજી તરફથી પ્રબળ-રાય પણ પગાર આપવાની મહેનતમાં છે તો તેજ વખતે તેણી છાપરે ચઢી બેસશે, અને એકના બમણા ઓકાવશે! પછી તો જેમ તારી મરજી ! "

" પ્રબળરાય પગાર આપવાને જવાનો છે એમ તને કોણે કહ્યું ?"

" પ્રબળરાયે પોતે ! તે મને હમણાંજ મળ્યો હતો, અને તે મારે મોંઢે બોલ્યો તે ઉપરથી તો હું તને એકદમ કહેવાને આવ્યો છું. મેં તો મારી ફરજ બજાવી છે, માટે હવે તો તારી નજરમાં આવે તે ખરૂં. "

" વારૂ તેણી શું પગાર લેશે? તુ શું ધારે છે? ક્યાં સુધી આપીએ તો વ્યાજબી ગણાય ? "

" કમમાં કમ એકહજારનો મહિનો લેશેજ. એથી વધારે, પણ ઓછા તો નહીંજ! અને મારા મત પ્રમાણે તેણી મોં માંગ્યા પગારને લાયક છે, તેમાં તો શક નહીં ! ગાયનકળામાં તો તેણીનો જોટો મુંબઇમાં નથી ! અરે તેનાં માન એટલાં છે કે આખું મુંબઇ તેણીનાં ગાયનપર ઘેલું બની ગયું છે ! "

" વારૂં ઠીક છે, પગારને તો પહોંચાશે; પણ બચ્ચા, તેણી તારાં કબ્જામાં છે, એમ મને લાગે છે, માટે તુંજ એ રાંડને સમજાવીને કંઇ ટૂંકેથી પતે તેમ કરની કે ફાયદો થાય."

" તે મારૂં બનતું હું કરીશ, અને તું કહેતો હોય તો હું તારી સાથેજ આવીશ. "

" તો વળી સત્તર આના! તું જીભનો છૂટો છે તેથી તેને બરાબર કસી શકશે, અને મારાથી વધારે કસાશે નહીં, માટે તું સાથે હશે તો વધારે સારૂં. "

" તો ભલે; મને આવવાને કંઇ વાંધો નથી. બોલ કયારે જવું છે ? "

" ત્રણ ચારેક વાગ્યે જઇશું. હમણાં તો હું લગાર ઉંઘ કહાડીશ; કેમકે આખી રાતનો ઉજાગરો છે. પછી નિરાંતે જઇએ તો ઠીક કેની ? તારો શું વિચાર ? તું કહે તો હમણાં આવવાને પણ મને કંઇ બીજો વાંધો નથી. "

" મારા વિચાર પ્રમાણે હમણાંજ જઇએ તો ઠીક. પેલો પ્રશ્ન ળરાય જાય તે. પહેલાં આપણે જઇને નક્કી કરી નાખીએ તો વધારે સારૂં. ત્રણ વાગ્યાને સુમારે તો તે પણ કદાચ ત્યાં જાય, અને તે અને આપણે ત્યાં સાથે થઇ જઇએ તે પણ કંઇ ઠીક નહીં. કેમ, ખરૂં કેની ? "

" તારી વાત પણ ખરી છે. લે ત્યારે તું જા. હું અરધાએક

કલાકમાં તારી તરફ આવું છું. નીચેથીજ તને ધાંટો પાડીશ, માટે તું પણ અરધા કલાકમાં તઇયાર થઇનેજ બેસજે. "

" ઠીક." કહીને ચંડાળશંકર ત્યાંથી તરતજ પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો. "

મધુરની સ્ત્રી પછી દિવાનખાનામાં આવીને પૂછવા લાગી "પ્રાણનાથ, ચંડાળશંકર આજે વહેલા વહેલો ચાલ્યો ગયો વારૂં ? રોજ તો ઘણીવાર ગપ્પાં મારવા બેસે છે. "

" આજે હું મારા વેપારના વિચારમાં છું તેથી મેં તેને બરાબર કોઠુંજ આપ્યું નહીં, અને તેથી તે પણ સમજી વિચારીને રસ્તો માપી ગયો! ચાલો! પીડા ગઇ ! મારે એને બેસાડીને કામ પણ શું હતું ? "

" કંઇજ નહીં. પ્રાણનાથ, એવા લપંગાની સોબત પણ સારી નહીં, અને એવાની સાથે બેસવામાં તમારી આબરૂ પણ નહીં. એને તો ઘરમાં પણ ઘાલવો નહીં જોઇએ. "

" તે તો હું પણ સમજું છું વહાલી, પણ શું કરૂં ! જુનો સંબંધ છે તેથી એકદમ તોડી થવાતું નથી ! તોપણ આસ્તે આસ્તે હું એને ખસતો કરી નાખીશ, એ કામ એકદમ નહીંજ બને."

" તેમ તો તેમ; પણ એની સાથેનો સંબંધ જેમ બને તેમ ટૂંકોજ કરવો સારો." કહીને મધુરી વળી પાછી અંદરના ઓરડામાં ચાલી ગઇ; કેમકે તેણી કંઇ કામમાં પડી હતી.

બાદ મધુરે તરતજ ઉઠીને ત્રિજોરીમાંથી રૂપિયા પાંચસો— પાંચસોની પાંચ નોટો કહાડીને એકદમ પોતાનાં ખીસામાં ખોસી દીધી; પણ ત્રિજોરી ઉઘાડ દે કરવાનો અવાજ સાંભળીને મધુરી પાછી દોડી આવીને પૂછવા મંડી " પ્રાણનાથ, હમણાં કંઇ ત્રિજોરી ઉઘાડવી પડી હતી ? "

" હા. આજે વેપારીઓના હિસાબ ચુકાવવા છેની તેથી અંદર કેટલાક રૂપિયા છે તે તપાસતો હતો કે જેથી બેંકમાંથી કેટલા મંગાવવા તેની સમજ પડે."

" આજે શું વધારે રૂપિયા ચુકવવાના છે, પ્રાણનાથ ?"

" હા; એમ છે ખરૂં." કહીને મધુરે કપડાં પેહેરવા માંડયાં.

" અને આપ ક્યાં પધારો છો ? આપને આખી રાતનો તો ઉજાગરો છે, અને જરા જંપીને ઉંઘ કહાડોની તો."

" ઉંઘ કહાડવાનો આ વખત નથી. બાર તો વાગવા પણ આવ્યા છે, માટે ઑફીસમાં હવે જવું જોઇએ. આજે તો ઑફીસમાં પણ ઘણું કામ છે, અને માથે ઉભા રહીએ તો માણસો પણ કામ બરાબર કરે."

" વારૂ ત્યારે આપ પાછા ક્યારે પધારશો ? નહીં તો હું ગાડી લઇને પાંચ વાગે ઑફીસ આગળ આવું ? ત્યાંથી પછી આપણે ફરવા જઇશું તો ઠીક કેની ?"

" હું પોતેજ અહીં આવીશ. કદાચ વહેલો પરવારીશ તો વહેલો પણ આવીશ. આજે અહીંથીજ ફરવા જઇશું. જો પાંચ વાગ્યા સુધીમાં હું નહીં આવું તો તું તૈયાર થઇ રેહેજે કે હું આવતાંની સાથેજ આપણે ફરવા જઇ શકીએ."

" વારૂં પ્રાણનાથ."

મધુર તે પછી કપડાં પેહેરી એક ઘોડાની બ્રૂમમાં બેસી તરતજ પોતાને ઘેરથી નીકળ્યો, અને ઘોડાવાળાને ચંડાળશંકરના ઘર આગળ ગાડી લેવાને ફરમાવ્યું.

પ્રકરણ ૪ થું.

બન્યોરે બન્યો !

દોહરો.

મધૂર મનમાં મહાલતો, મોજમઝા ભરપૂર;
ચંડાળશંકર સંગમાં, ચઢાવતો મહા શૂર !

પેલી તરફ નાયકણી છબિલીએ ચંડાળશંકરથી છૂટાં પડયાં પછી વિચાર કીધો કે " આ બામણો મારામાંથી પણ ભાગ પડાવવા માંગે છે, માટે એને તો પૂરો રખડાવવો. હું આખા ગામની ખાઇ જનારી નાયકણીની જાત, અને મારામાં પણ અરધો ભાગ પચાવવાનું કરે છે, એ મારાથી કેમ ખમાય ! હવે એને પણ મારે હથેલીમાં ચાંદ બતાવ્યા વગર છુટકો નથી. અગર જો એને હું અરધો ભાગ આપીશ નહીં તેથી એ મારાપર ગુસ્સે થશે, અને મારૂં કંઇ બગાડવાની મહેનત પણ કરશે, પરંતુ એ લાડુભટથી મારૂં શું બગડનાર છે ? એ હવે તદ્દન કડકો થઇ ગયો છે, માટે આમ તેમ ફાંફાં મારતો ફરે છે, પણ મારામાં એનું શું વળે ! એની પાસે દોલત હતી ત્યાં સુધી હું પણ એને આવકાર આપતી હતી, પણ હવે એવા ખાલી ખોખાનો પગ પણ મારા મકાનમાં શા માટે રાખવો જોઇએ ? એનો પગ કાઢવાની હું કયારનીએ પેરવી કરતી હતી; પણ તેવો લાગ આવતો નહોતો. હવે લાગ આવ્યો છે. મધુર શેઠની પાસેથી હું જે પણ પડાવીશ તેમાંથી એ અરધો હિસ્સો માંગવા તો આવશેજ, અને તેજ વખતે હું એને ' ઠંઠન ગોપાળ ' બતાવીશ એટલેજ એ મારા મકાનમાંથી મિજાજ કરીને રવાના થઇ જશે કે પછી મારે તો ' ભાવતું હતું ને વૈધે કર્યું, એમ થશે. એ બહાને તે

પીડા પણ પતી જશે. મધુર શેઠને તો હું મારા હાથપર લઈ લેતાં વારજ એવું ભેરવીશ કે તેની સોબત છોડી દેશે, એટલે વચમાંથી તે બામણાને ખસેડી નાંખવાનું પણ બની આવશે. આ સઘળી ગોઠવણ મારે બડી ચાલાકીથી કરવી પડશે. ઠીક છે, હવે તેઓ આવે તે પછી બધી વાત. રંગ જોઇને રીત વાપરવાની છે." આમ વિચાર કરી તેણી પોતાના પલંગપર બપોરની વખતે નિદ્રાવશ થઈ ગઇ, કેમકે તેણીને દિવસે સુવાની હંમેશની આદત હોવા ઉપરાંત ગઇ રાતનો તેણીને ઉજાગરો હતો, તે પણ વાંચનાર જાણે તો છેજ.

મધુર પોતાને ઘેરથી નીકળીને તરતજ ચંડાળશંકરનાં મકાન આગળ પહોંચ્યો, અને ગાડીમાંથીજ બુમ પાડતાં ચંડાળશંકર પણ તરતજ નીચે આવી પહોંચ્યો, અને બંને સાથે મળી બરાબર બે વાગ્યાને સુમારે છબિલીને ઘેર ગયા. આ વખતે તેણી ભર નિંદ્રામાં ઘોરતી હતી, તોપણ તે બંનેને જોતાંજ છબિલીની એક બુઢ્ઢી ચાકરડીએ તેણીને તાબડતોબ ઉઠાડી, અને તેણી આ બંનેનાં મો જોતાંજ આંખો ખોલીને માથાના વિખરાયલાં વાળ ટાપટીપ કરી મોં ધોઇ નાંખી લગાર લટકો મટકો કરતી તકિયા આગળ આવીને બેઠી, કે જ્યાં મધુર અને ચંડાળશંકર બેઠેલા હતા.

"શેઠ સાહેબ, આજે તો આ ગરીબ દાસીપર બડી મહેરબાની કરી ! આપનાં પવિત્ર પગલાંથી આ તાબેદારનું મકાન પાવન થયું ! મોહટી કૃપા કરી !" કહીને છબિલીએ પાનની પટ્ટીઓ બનાવી, અને તેમાંની એક પ્રથમ મધુરને આપી, અને પછી બીજી ચંડાળશંકરને આપી.

"લે ભાઇ, મારા કરતાં પણ તારાં માન વધ્યાં !" ચંડાળશંકર બોલી ઉઠ્યો "પહેલાં તને પટ્ટી આપી, અને પછી મને

આપી ! એટલે પહેલાં તો તારૂં પૂજન થયું ! એટલાં તારાં માન વધ્યાં, અને મારાં હવે ઘટયાં ! હોય ભાઇ હોય ! આ દુનીઆનો રંગ એવોજ છે ! હું જૂનો શેઠ છું તેને પણ શરમ રહી નહીં ! તારા પરાહાણ તરત તો એના ચારે હાથ જોવામાં આવે છે !"

"તેમાં શું શક છે !" મધુરે જણાવ્યું "આજે તો પૈસાની મોહોબત છે ભાઇ !"

"તેમ નહીં બોલો શેઠજી!" છબિલીએ જણાવ્યું "અગર જો ચંડાળશંકર મારા જુના શેઠ છે, તો પણ આપ મારે બારણે પેહેલા વેહેલા આવ્યા તેથી આપને એક બહારના માણસ માફક માન આપવું જોઇએ. એ મહારાજ તો અમારા ઘરના માણુસ જેવા ગણાય, અને તેથી એમને માન આપવાની કંઇ જરૂર પણ નથી. ઘરના માણુસને કંઇ માન હોય કે વળી ?"

"એ પણ ખરી વાત !" મધુર હસીને બોલ્યો "ભાઇ ચંડાળશંકર, તારાં માન તો મારા કરતાં પણ વધ્યાં ! કેમકે તને પોતાનો માન્યો ને મને પારકો માન્યો !"

"તે ખરૂં, પણ હવે તું પોતાનો થશે ને હું પારકો થઇશ !" ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "હવે મારાથી એને પગાર આપી શકાય તેમ નથી, અને તું પગાર આપશે એટલે તું પોતાનો ને હું પારકો !"

"એ તો અમારો ધંધોજ છેની શેઠજી !" છબિલીએ મધુર પ્રત્યે નિહાળીને કહ્યું "અમને તો જે પગાર આપે તે અમારો શેઠ; કેમકે અમારો ધંધો એવોજ છે, અને પેટને માટે અમારે આવો ધંધો કરવો પડે છે, માટેજ પૈસાની સગાઇ તો પહેલાં રાખવી પડે ! તેમ નહીં કરીએ તો અમે ભૂખે મરીએ ! કેમ શેઠ ખરૂં કેહેજો મારૂં, કહેવું આપને કેવું લાગે છે ભલા ?"

" તારૂં કહેવું તદ્દન વાજબી છે, અને તારા ધંધાની રૂએ તારે પૈસાની સગાઇ તો જોવીજ જોઇએ. પૈસા વગર તારો નિર્વાહ પણ કેમ ચાલે ?" મધુરે જણાવ્યું " તુ મોંઢામોંઢ સાફ્ બોલી દે છે, એ અમારા ચંડાળશંકરને કડવું લાગતું હશે, પરંતુ તારૂં બોલવું ન્યાય ભરેલું છે તેથી હુ તો મારાં મનમાં એમજ તોલ કરૂં છું કે તું દિલમાં કપટ રાખતી નથી, પણ ચોખ્ખી વાતજ વદે છે, અને મને પણ ચોખ્ખી વાત બોલનારજ પસંદ છે. બસ, બસ ! તારી વાત સત્તર આનાની માનું છું."

" હવે સત્તર અને અરાડ આનાની વાત બાજુપર નાંખો, અને જે વિચાર માટે આપણે આવ્યા છીએ તે વાત કરોની કે થયું મારા ભાઇ." ચંડાળશંકરે છબિલી તરફ જોઇને કહ્યું " જો સાંભળ; આ મારો જીવજાન મિત્ર છે, અને તને પગાર આપવાને મેં પોતેજ એને સલાહ આપી છે મારૂં ગજું હવે પઇસા ખરચ-વાનું નથી, અને તેથી તું કોઇ નબળાના હાથમાં ફસાઇ જાય તેના કરતાં જો આવાના તાબામાં રહે તો મારા જીવને પણ સંતોષ રહે, માટે હવે તારો વિચાર શું છે તે બોલી જા. તું શું પગાર લેશે ?"

" પગાર તો શું વધારે કહું ? તમે પોતે નથી જાણતા કે મારે મોંઢે બોલાવો છો ?" છબિલી મધુર પ્રત્યે બોલી " શેઠજી ! તમે પોતે સમજુ છો, ચતુર છો ને વિચારવંત છો તેથી તમે પોતે જાણતા હશો કે મારો ખરચ કેટલો મોહટો છે ! આ બંગલાનું ભાડું ચારસો રૂપિયા છે; પાંચ છ નોકરો છે; ઉસ્તાદો છે; ગાયન વિદ્યા શિખવનારા બીજા પણ ખાસ માણસો પગારદાર તરીકે કાયમના ચાલુ છે; બે ઘોડા ને ત્રણ ગાડીઓ છે; આ ઉપરાંત દેવસેવા માટે બે જુદાજ માણસો મેં ખાસ રાખેલા છે, કે જે પાછળ પણ

મારે ઘણો ખરચ કરવો પડે છે; વળી મારા ખાધાપીધાનો ખરચ કંઇ જેવો તેવો નથી; પણ તે પુષ્કળ છે, અને કપડાં વગેરેનો ખરચ પણ મારા નામ પ્રમાણે મારે હોયજ; તેમાં પણ મારો પરચુરણ ખર્ચ વધારે છે. સઘળાં પાછળ દર માસે મને લગભગ પંદરસો રૂપિયા જોઇએ છે, અને તે ઉપરાંત દર માસે પાંચસો રૂપિયા મારે બચાવવા પણ જોઇએ. કે જે રકમ બેંકમાં હું અનામત રાખીશ, અને તે એટલા માટે કે મારા ઘડપણમાં તે મને કામ લાગે. શેઠજી ! જુવાની ગઈ કે મારી કમાઇ પણ ગઇ ! માટે આગળથી ભવિષ્યનો વિચાર પણ કરવો જોઇએની ? ”

“ એટલે દર માસે રૂપિયા બેહજાર તારે જોઇએ, એમજ કેની ? ” ચંડાળશંકરે પૂછ્યું “ એજ તારૂં કહેવું છે કે વળી કંઇ વધારે બોલવાનું બાકી છે ? જે હોય તે હમણાં બોલી દેજે, પણ પાછળથી વાંધો વિષ્ટી થાય નહીં તેમ કરજે. હું તને પેહેલાંથી ચેતાવું છું કે આ મારા દોસ્તને ચોખ્ખીજ વાત ગમે છે. ”

“ અને મને પણ ચોખ્ખી વાત ગમે છે. ” છબિલી બોલી “ ચોખ્ખા બેહજાર રૂપિયા દર માસે મારે જોઇએ. તે ઉપરાંત જો શેઠજીની ચાહના મારાપર થાય તો મને જણસ-જરિયાન એમનાં ધ્યાનમાં આવે તે અપાવે. તેને માટે મારો કઇ જોરો નહીં, પણ બેહજાર તો પૂરેપૂરા દર માસે જોઇએ. તેમાં કાંઇ પણ કમી થશે નહીં. ”

“ અરે હવે તું વધારે વાત નહીં કર. ” ચંડાળશંકરે જણાવ્યું “ તું બેહજાર કહે છે તો હું એની તરફથી સો વધારે કહું છું. એટલે એકવીસસો આપશે. હવે કંઇ વાંધો છે ? ”

“ બસ, બસ, બસ ! મોહટી મેહેરબાની ! ” કહીને છબિલી બે હાથ જોડીને મધુર તરફ નમીને બોલી “ શેઠજી ! તમારા જેવા

શેઠ શાહુકારની મહેરબાની છે એજ મારા મનને લાખો રૂપિયા છે!"

"તે વાતની તારે કંઇ પણ ચિંતા કરવી નહીં. તું મારા પ્રસંગમાં આવ્યા પછી તું પણ સંતોષ પામશે." મધુરે કહ્યું "યાદ રાખજે કે મારા હાથે તારૂં વધારે ભલું થશે."

"અરે તું આ શેઠને પાને પડીને હાલનાં કરતાં વધારે સુખી થઇશ." ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "હજી તને એની ઉદારતાનો અનુભવ નથી, પણ તું જ્યારે એને વેઠશે ત્યારે છક્ક થઇ જશે! એટલામાંજ સમજી જા! અરે આ શેઠ પૈસા તો કાંકરાની માફક ઉડાવે છે! મોહટા કરોડપતિઓ પણ આ શેઠ આગળ રદ છે! હવે વધારે શું કહું? એનાથી તારો ભવ સુધરશે."

"હું પણ એટલુંજ માગું છું." છબિલીએ જણાવ્યું "ઇશ્વર એમનું ભલું કરો!"

"લો ત્યારે નોટ કહાડો ભાઇ." ચંડાળશંકરે મધુરને કહ્યું "હાલ તરત એકવીસસો આપો. એક મહિનાનો પગાર તો અગાઉથી આપવોજ જોઇએ"

"પણ હાલ બે હજાર આપું છું ને બીજા સો પછી આવીશ ત્યારે લેતો આવીશ તો ચાલશેની? મારા ખીસામાં સો છૂટા નથી, પણ પાંચસોનો એક ટુકડો છે."

. "અરે શેઠજી!" છબિલી હસીને બોલી "ફક્ત ચારસો વધારે છેની! એકવીસસોને બદલે પચ્ચીસસો આપશો તો પણ શું વાંધો છે? મોહોબત જેવી મોહોબત આગળ ચારસો રૂપયાની આપ મોહોટી વિસાત ગણો છો! વાહરે શેઠજી વાહ! એટલા ચારસો રૂપિયા જેટલી પણ શું હું નથી કે? તેમ છતાં જો આપનો જીવ ચચણતો હોય તો આવતે મહિને ચારસો ઓછા આપજો. હવે તો વાંધો નથીની?"

"ના, ના, કંઇ નહીં." મધુર બોલ્યો "લે, આ પચ્ચીસ્સો લે. એમાં મોહટી શું વિસાત! ચારસો રૂપિયા તો કંઇક જાય છે ને આવે છે! અને જ્યાં જીવ મળ્યો ત્યાં રૂપિયા શું મોહટી ચીજ! જીવ કરતાં પણ શું રૂપિયા વધારે છે કે? નૉનસન્સ! હું કાંઇ એવા રૂપિયાની દરકાર કરતો નથી."

'કેમ! મેં તને પેહેલાંથીજ કહ્યું છેની કે શેઠનો સ્વભાવ ઘણોજ દુલ્લો છે?" ચંડાળીશંકરે જણાવ્યું "અરે તુ જો એમની સાથે નેકીથી વર્તશે તો એ તને ન્યાહાલ કરી નાખશે! એ તો બાદશાહ છે બાદશાહ! આવો પુરૂષ તને આજ સુધી મળ્યો હશે નહીં, અને મળશે પણ નહીં! એ તો ઘણો અમીર પુરૂષ છે! જેનાં ધન્યભાગ્ય હોય તેનેજ આવા પુરૂષનો સંગ થાય! હવે તો સમજી?"

"હા, હવે મારી ખાત્રી થઇ." છબિલીએ જણાવ્યું "હીરો કંઇ ઢાંકયો રહે છે વારૂં? ઝવેરાતનો ઝળઝાટ અંધકારમાં પણ ઝળાં ઝળાં દિસે છે! તેમ આ ઝવેર મને મળ્યું છે! ઇશ્વર એમને આરોગ્ય રાખે."

"મને તો માત્ર તારાં ગાયનનોજ ઘણો શોખ છે, અને હું દરરોજ સાત આઠ વાગે આવીશ." મધુરે જણાવ્યું "તારી ગાયનકળાથી મારૂં મન અત્યંત આનંદ પામે છે!"

"અને હવે તે આનંદમાં વૃદ્ધિ કરાવવાની મારી ફરજ છે." છબિલી બોલી "આપ દિલ ચાહે ત્યારે પધારજો. આપની સેવામાં આ તાબેદાર જ્યારે ફરમાવશો ત્યારે હાજરની હાજરજ છે."

"ઠીક છે તો આજે પણ રાતના આઠ વાગ્યાને સુમારે હું આવીશ." કહીને મધુરે ઉઠવા માંડયું.

"અરે બેસો તો ખરા શેઠજી, જવાય છે. એક પાનની પટ્ટી બનાવું છું." કહીને છબિલીએ પાન બનાવી તે બંનેને આપ્યું અને બોલી "આપ આઠ વાગે જરૂર પધારજો શેઠજી!"

"અલબત. જરૂર આવીશ." કહેતાં મધુર ઉઠીને નીચે ઉતરી ગયો.

ચંડાળશંકર જાણી જોઇને જરાક ઉપર થોભ્યો, અને છબિલી પ્રત્યે બોલ્યો "કેમ, ઠીક ચોરાયોની? પચ્ચીસસોમાં સાડી બારસો તો મારા ભાવ, મને આપી દે."

"હમણાં ને હમણાં ખરાબ લાગે, ને તે કદાચ ચેતી જાય. પછી આવજોની." છબિલી બોલી "જોઇએ તો કાલે આવજો; કેમકે રાતે એ શેઠ આવનાર છે ત્યારે પણ હજાર પાંચસો બીજા ઓકાવીશ તો! એટલે સવારમાં બધા હિસાબ ગણીને લઈ લેજો."

"વારૂં ઠીક છે તો, સહવારમાંજ આવીશ." ચંડાળશંકર પણ ચાલતો થયો.

"કેમ ભાઇ, તને તો વાર લાગી કંઇ?" મધુરે ચંડાળશંકરને નીચે આવતાં જણાવ્યું "કંઇ બીજી નવી જુની વાતો તારે મોઢે છબિલી બોલી કે?"

"એ તો મને પૂછતી હતી કે એ શેઠ માણસ કેવું છે? ને આબરૂદાર છે કે લોફર છે?"

"ત્યારે પછી તેં શું જવાબ દીધો? તેં એને મનમાનતી ખાત્રી તો આપી કેની?"

"મેં એને ઘણી સરસ રીતે સમજાવી દીધી છે, અને તારાપર સંપૂર્ણ ચાહના રાખે તેવી રીતે મેં એને ભણાવી છે. હવે તારે કોઇ રીતનો વાંધો આવે તેમ નથી!"

"તેં એને ખાત્રી આપી છે એટલે હવે વાંધોજ નહીં આવે.

બચ્ચા, તારા હાથમાં એ ઘણી લાગે છે, અને તારૂં કહેવું એ તમામ માને છે તેમાં પણ શક નહીં! એ તો મેં જોઇ લીધું!"

"પણ મારે એની સાથે લગભગ પાંચ વર્ષની મોહોબત છે, અને મેં એને હજારો રૂપિયા ખવાડયા છે! અરે એની પાછળ તો હું બાવો થઇ ગયો છું! પછી એ મારૂં માને તેમાં શું નવાઇ! તારે ને એને પણ જેમ જેમ પરિચય વધતો જશે તેમ તેમ એ તને વધારે ને વધારેજ ચાહશે! માટે એની સાથેનો સંબંધ લંબાય અને સચવાઇ રહે તેમ તુ કરજે."

"તેમાં તો મને કંઇ કહેવુંજ નહીં પડે. હું એને દરેક વાતે ખુશ રાખીશ."

"તો પછી એ પણ તને ખુશ રાખશે તેમાં પણ કંઇજ શક સમજતો નહી. એ પણ બડી નેક વાળી છે."

"પણ હવે બીજી મુસ્કેલી રહી છે!" મધુર મોં કચવાવતાં બોલ્યો "મારી બાયડીનો સંતાપ જાગશે, અને તેણીને સમજાવવાની પણ મહા પંચાતી છે! એક બે દાહડા તો ગમે તેમ સમજાવી દીધી! ગઇ દાલે આખી રાત ગાયનમાં ગુજારી તે બાબતમાં તો મેં તેણીને એમ સમજાવ્યું હતું કે 'રૂના બજારમાં ઘણી ઉથલપાથલ હોવાથી ત્યાં આખી રાત રહેવું પડયું!' વળી અત્યારે ઘરમાંથી નીકળતાં તેણીને એમ સમજાવી દીધું કે 'ઑફીસમાં જવું છે,' આમ બે વાર તો પાટિયાં ગોઠવ્યાં! પણ હરરોજ રાતના ઘરમાંથી મારે નીકળવું તે તો ભારી થઇ પડે! અને રાત વગર ગાયનની મોજ 'રાંડને ઘેર મનમાની મળે પણ નહીં'! માટે હવે એનો શું રસ્તો કરવો? તુ કંઇ યુક્તિ બતાવે છે?"

"અરે એને માટે તો હજાર હિકમતો મારા ખીસામાં ભરેલી

છે!" ચંડાળશંકરે જણાવ્યું "તારે એમ કહેવું કે રાતના આઠથી અગીઆર સુધી એક પંડિત વ્યાખ્યાન આપે છે તે સાંભળવાને જાઉં છું."

"પણ તેજ ઘડીએ તેણી કહેશે કે 'હું પણ તમારી સાથે આવીશ.' તો પછી કેમ કરવું?"

"બઇરાંઓથી ત્યાં અવાય નહીં, એમ કહેવાનું વળી! તું પણ શું મારા ભાઈ મરદ થઇને આટલો બધો બાયડીથી બ્હીએ છે! મને તારી એ રીત પસંદ નથી માય ડીયર!"

"પણ તેણી સુધરેલા વિચારની છે એટલે મરદોના મેલાવડામાં પણ આવવાને તેયાર થશે! માટે કોઇ બીજો તોડ કહાડે તો ઠીક."

"તો એમ કહેજે કે 'હવેથી દરરોજ રાતના પણ રૂનો બજાર ભરાય છે.' એ રસ્તો બરાબર છેની? પછી તો તેણી એમ નહીં કહેશીની કે 'હું પણ બજારમાં આવું છું?' કેમ આ તો ઠીક કેની?"

"ઓ યસ. એમાં વાંધો નથી."

એટલામાં ચંડાળશંકરનું ઘર આવતાંજ તે ત્યાં ઉતરી પડયો, અને મધુર ત્યાંથી પોતાને મકાને ગયો. મકાને પહોંચતાંજ બરાબર ચારના ટકોરા થયા.

"ઓહો! પ્રાણનાથ, આપ તો ધારવા છતાં પણ વહેલા આવ્યા જો!" મધુરી બોલી "મેં તો ધાર્યું હતું કે પાંચ વાગ્યા પછી આવશો, પણ આપ વેહેલાં આવ્યા તો સારૂં થયું. હવે આપણે ફરવા જઇશુંની પ્રાણનાથ?"

"હાસ્તો. તેને માટે તો હું ઑફીસથી કામ છોડીને વેહેલો ઉઠી આવ્યો છું."

"ત્યારે ગાડી જોડવાનો હુકમ આપું વાહલા?"

"હા. પણ કયી ગાડી જોડાવશે ? લૅન્ડોમાં મોહટી જોડી જોડાવજે."

"આજે તો આપણે વિક્ટોરિયા જોડાવીશું. લૅન્ડોમાં તો મને બેસવું ગમતુંજ નથી ! તેમાં બેસતાં જાણે ખાડામાં દબાઇ ગયાં હોઇએ તેમ દેખાય છે ! મને વિક્ટોરિયા ઘણી ગમે છે."

"તો વિક્ટોરિયા જોડાવ" કહીને મધુરે કપડાં ઉતાર્યાં ને તે મોં ધોવા લાગ્યો.

મધુરીએ ઘોડાવાળાને બોલાવી વિક્ટોરિયામાં ઑસ્ટ્રેલીયન ઘોડા જોડવાનો હુકમ કીધો, અને પછી પોતે પોતાનાં વસ્ત્રાલંકાર સજવામાં રોકાઇ, અને મધુરે મોં ધોયાં પછી નવી ફૅશનનો ફાંકડો ડ્રેસ પેહેર્યો. બંને પતિ પત્ની તૈયાર થયાં, અને ખુશમિજાજમાં બંને જણાં વિક્ટોરિયામાં બિરાજમાન થઇ, વિક્ટોરિયાવાળાને ફરમાવ્યું કે "પાલવા બંદરપર જાને દો."

પ્રકરણ ૫ મું.

કાગનું બેસવું અને તાડનું પડવું !

દોહરો.

એપોલો બંદર અતિ, આનંદ આપે ભૂર;
ત્યાં પણ કંઇ કૌતક થયું, વિચિત્ર વાગ્યું શૂર !

એપોલો બંદર પર આનંદ છે. સાયંકાળનો સાડાપાંચનો સમય થયો છે. ગાડી-ઘોડાની લાઇનો બંને તરફ ઉભી રહી છે. યુરોપિયન, ફીરંગી, ખોજા, મુસલમાન, પારસી, અને હિંદુ શ્રીમાનોની ઠઠ એક

પ્રિયકર પ્રદર્શનના આકારમાં આનંદ સાગરની શાંત અને શીતળ હવા અંગિકાર કરતાં તથા મનગમતી મોજની વાતોના ગપાટા સપાટા ગગડાવતાં આમ તેમ ફેરા આંટા ખાય છે, અને મનને લહેર માનતા જોવામાં આવે છે. કંઇક પોતાનાં બચ્ચાં છોકરાંઓને આંગળી પકડી આમતેમ ફેરવે છે. કેટલાંક પતિ પત્ની અન્યોઅન્ય ગળામાં હાથ નાખી મમતામાં મહાલતાં દેખાય છે. પતિ કોણ ? પત્ની કોણ ? પુત્ર કોણ ? પિતા કોણ ? પુત્રી કોણ ? અને પરિવારમાં શું સગપણ ? તે ફરવા આવનારાઓમાં ઓળખી શકાતું નથી ! કારણ કે જુની મર્યાદાનો આલોપ થઇ સુધારાના રંગઢંગ જોવામાં આવે છે ! મુલાઝો ને મર્યાદા મંદ થઇ સ્વેચ્છાઇ સુધારાનો સુસવાટ સડાસડ ચાલે છે ! જુના વિચારનાઓના જોવામાં જો આ દેખાવ આવે તો ખચ્ચીતજ તેમની આંખો બિયાબાન બની જાય ! પણ તે જૂના વિચારનાઓના શું ભોગ લાગ્યા હોય કે તેઓ આ છછુંદર છાળકા દેખાવો નિહાળવાને આવાં સ્વેચ્છાઇ સ્થાનપર આવવાની તસ્દી લે ! તેઓ તો નહીં આવેલાંજ કામનાં ! જ્યાં સુધારાનો બહાર ખીલ્યો છે, જ્યાં સુધારાનો પવન જોરથી ફાટી નીકળ્યો છે, જ્યાં સુધારાનો જુસ્સો જશવંત ઝળકતો મનાયો છે, અને જ્યાં સુધારાના ખાંઓની ફોજની ફોજ ફુંપાડા મારે છે, ત્યાં જુના વિચારનાઓની હાજરી હડેધુત થાય તેમાં શું નવાઇ! બસ, ત્યાં તો જુના વિચારપર તિરસ્કાર ! ધિક્કાર ! ધિક્કાર ! તૂટી ચાર ! ફૂટી માર ! જુના વિચારના નામપર ત્યાં તો જુતિયાં રે જુતિયાં !

મધુર અને મધુરીની ગાડી એપોલોપર આવી પહોંચી. ગાડીમાંથી તેઓ બંને ઉતર્યાં, અને ગાડીને દૂર ઉભી રાખવામાં આવી. બંને જણાં સાથે ચાલતાં પાલવા બંદરની પાળ આગળ જઇને પવનની

મિઠ્ઠી લહેર ખાતાં ખાતાં ખુશનુમા ગપાટા ચલાવતાં તેઓ બંને આનંદ પામવા લાગ્યાં. એટલામાં મધુરીએ પૂછ્યું "સ્વામીનાથ! આપણે ગમે તેટલો સરસ ડ્રેસ કરીએ છીએ, તોપણ પારસી ને પારસણો જેટલી આપણી છટા આવતી નથી, તેનું કારણ શું? આપણા પોષાકમાં શું ખામી છે વારૂ?"

"ખામી માત્ર કુદરતની!" મધુરે જણાવ્યું "જે કુદરતી છે તેને અકુદરતી કરવાનું ડહાપણ ડહોળવાથીજ કેટલીક રીતની ખરાબી નીપજેછેની! પણ દુનિયાનો રંગ એવોજ અવળો ચાલ્યો છે, અને એવોજ સમજ વગરનો શોખ શરૂ થયો છે, એટલે આપણે પણ તેજ રંગપર રસિયા બન્યા છીયે!"

"અરે પણ આમ તો જુઓ! પેલી પારસણનાં કપડાં કેવાં વિચિત્ર છે! અરધી પારસણ ને અરધી મડમડી! એ વળી કઈ જાતની ફૅશન હશે વાહલા?"

"એ પણ નવી ફૅશન! મનને માની તે ફૅશન! એનું નામજ ફૅશનની ફિશિયારી!"

"અને પેલી વાણિયાણીનો ઠાઠ જુઓ! નાક તો ચીબું છે, અને કાળી કાળી હબસણ જેવી દેખાય છે, અને કપડાં કેવાં પહેર્યાં છે! ઓહોહોહો! વળી આંખે ચસમાં પણ ચઢાવ્યાં છે! જાણે કોઈ મોટી પંડિત હોય ને ઇંગ્રેજીમાં ખાં હોય તેવો તેણીનો દેખાવ લાગે છે! શું તેણી ઇંગ્રેજી ઘણું ભણી હશે? તેણી વિદ્વાન્ તો હશેજ; કેમકે તે વગર આટલો બધો ભપકો કરે નહીં."

"અરે વિદ્વાન શાની પથ્થરની! જે ખરેખરાં વિદ્વાન છે તે તો ઘણું કરી સાદાઇમાંજ શોભા સમજે છે! એ તો અધુરા ઘડા હોય તેજ છલકાય!"

"ખરૂં છે પ્રાણનાથ! મને પણ હવે તો જાણે એવુંજ થાય છે કે ફક્ત સાદાઇમાંજ રહેવું. તોપણ સહેજસાજ મનને ખુશી રાખવાનો ચસ્કો થઇ આવે છે ત્યારે સાદાઇને વિસારી દેવામાં આવે છે, એજ વાંધો છે!"

"મનને વશ રાખવું, એજ માણસની પહેલી ફરજ છે વાહલી."

આ પ્રમાણે ટાઢા પહોરના તડાકા ચાલે છે એટલામાં વળી નવું કૌતુક જાગ્યું! પેલી છબીલી પણ પોતાની બે ઘોડાની ગાડીમાં બેસીને ત્યાંજ ફરવાને આવી પહોંચી, અને તેણીની નજર સાથે મધુરની નજર અથડાતાંજ બંને સામસામાં નેત્રો નચાવતાં હસ્યાં! આ રંગ જોતાંજ મધુરીએ પૂછ્યું "પ્રાણનાથ, એ કોણ છે? મને તો કોઇ નાયકણી જેવી લાગે છે! તોપણ એનો ભપકો બડો ભારી જણાય છે, અને એ કોઇ પૈસાદાર રાંડ હશે."

"અરે તું પણ શું ગમે તેમ લવારો કરે છે! એ નાયકણી નથી. પણ ગૃહસ્થ સ્ત્રી છે."

"ગૃહસ્થી સ્ત્રી! એ આપ શું બોલો છો, પ્રાણનાથ? એના નખરા તો નાયકણી જેવા લાગે છે."

"એ તો તને એમ લાગે છે; કેમકે એ પણ સુધરેલા વિચારની છે, અને એણે સુધરેલી ફેશનના વસ્ત્રાલંકાર સજ્યા છેની! તેમ વળી સ્ત્રીની સ્વતંત્રતા પણ એ પૂરેપૂરી ભોગવે છે, ને તેટલીજ છૂટથી ફરે છે, તેથી અજાણ્યા માણસને એમ લાગે કે એ નાયકણી હશે!"

"ત્યારે એ કોની સ્ત્રી છે, અને એ ક્યાં રહે છે?"

"એ પુનાના એક પ્રખ્યાત પુરૂષની સ્ત્રી છે, અને હું જ્યારે પુને ગયો હતો, ત્યારે એને ત્યાં મને જમવા બોલાવ્યો હતો; કેમકે એનો પતિ મારો ઘણો સ્નેહી છે."

"એના પતિનું શું નામ છે, અને તે શું ધંધો કરે છે?"

"એના પતિનું નામ નારાયણરાવ છે, અને તેની પાસે પચ્ચીસ લાખ રૂપિયા છે!" મધુરે પણ તદ્દન સૂકીજ ઠોકી "અરે તે બડા વગવસીલા વાળો છે, અને તે પોતે પણ ઘણો ભપકાદાર માણસ છે!"

"તેમજ તેની બાયડીનો પણ એટલો બધે ભપકો છે! ઓહો! શું દાગીના પણ પહેર્યા છે! કાનમાં હીરાનું એરીંગ છે તે પણ કેવું સરસ છે! એકકો હીરો પણ કેવો ચળકે છે! પ્રાણનાથ, આપને એ ઓળખે છે તો એની સાથે આપ મારી મુલાકાત પણ કરાવોની."

"હા. ઘણી ખુશીથી; પણ હું તને તેણીની પાસે લઇ જાઉં તે પહેલાં તેણીને હું કહી આવું કે, મારી સ્ત્રી આપની મુલાકાત લેવા ચાહે છે. આમ કહ્યા પછી તને તેણીની પાસે લઇ જાઉં; કેમકે સુધરેલાઓની સાથે મુલાકાત કરવા પહેલાં તેમને પેહેલાંથી ખબર આપવી જોઇએ, એવી રીત છે."

"તો ભલે આપ કહી આવો. હું અહીં ઉભી રહીશ."

તરનજ મધુર તેણીની ગાડી પાસે ગયો કે તરતજ તેણીએ મધુરને 'શેકહેન્ડ' કરી, અને તેણીને હસીને કહ્યું "આવો! બિરાજો ગાડીમાં!"

"નારે ના! ગાડીમાં બેસું તો મને આ બધા લોકોમાં ખરાબ લાગે!" મધુરે જણાવ્યું "પેલી મારી બાયડી છે, અને તું મારી સામું જોઇને હસી એટલે મારી બાયડીએ મને પૂછ્યું કે 'આ કોણ છે?' એટલે મેં તેણીને ઉંધુંજ સમજાવ્યું કે એ તો પુનાના એક પ્રખ્યાત પુરૂષની સ્ત્રી છે.' આમ મેં તેણીને સમજાવ્યું છે, અને તેણીને હમણાં તારી મુલાકાત કરાવવા લાવું છું, માટે તું પણ ભરમ ફોડી નહીં દેતી ને મને ખોટો નહીં પાડતી!"

"ફીકર નહીં. તેણીને ખુશીથી અહીં લાવો. હું તેણીની સાથે તેવાજ રૂપમાં વાત કરીશ."

બાદ મધુર પુનઃ મધુરી પાસે આવ્યો, અને તેણીનો હાથ પકડીને છબિલી પાસે લઇ જઇ મુલાકાત કરાવતાંજ છબિલીએ તેણીને પોતાની પાસેજ ગાડીમાં બેસાડી, અને મધુર પણ સામેની સીટ પર બેઠો. તે પછી તેઓ વચ્ચે ખુશખુશાલીની વાતચીત ચાલી, અને અન્યોઅન્ય આનંદ પામ્યાં. પાંચ દશ મિનિટમાં મધુર ને મધુરી તેણીને 'શેકહેન્ડ' કરીને ત્યાંથી પાછાં ઉઠીને વળી પાછાં તેઓ દરિયાની પાળ તરફ જઇને ઉભાં, અને પછી થોડી વારમાં છબિલી તો ત્યાંથી પોતાની ગાડી ફેરવાવી પોતાના મકાન તરફ રવાના થઇ.

મધુર અને મધુરી પેલી છબિલીની ગાડીમાં બેઠાં હતાં, ત્યારે આસપાસનાં બીજાં સ્રી પુરૂષો મનમાં હસવા લાગ્યાં કે "આ શું! આ રાંડની ગાડીમાં આ ગ્રહસ્થીઓ બેઠાં છે તેની તેમને શરમ પણ આવતી નથી! ધોળે દહાડે વેશ્યાની ગાડીમાં બેસવું કેટલું શરમ ભરેલું છે! છી-છી-છી!"

આ બણબણાટ મધુરીને કાને સંભળાયો, અને તે વખતે તો તેણી મનમાંજ સમજીને મૌન રહી; પણ પછી તેણીએ પોતાના પતિ પ્રત્યે કહ્યું "પ્રાણનાથ, આપણે પેલીની ગાડીમાં બેઠાં હતાં ત્યારે આજુબાજુનાં લોકો આપણી સામે આંગળીઓ કરીને હસતાં હતાં કે 'આ ગ્રહસ્થીઓ રાંડની ગાડીમાં બેઠાં છે તેની તેમને શરમ પણ લાગતી નથી!' આવો અવાજ મારા કાને સંભળાયો, અને તેથી મને તો તે વખતે મરવા જેવુંજ લાગ્યું જો!"

" તે લોકો ઓળખે નહીં ને જાણે નહીં એટલે એમ બોલે તેમાં કંઇ નવાઇ નહીં જોની તુ પણ પેહેલાં એને રાંડ કે નાયકણી તરીકેજ ધારતી હતીની ? તું જેમ ભૂલથાપમાં પડી તેવીજ રીતે બીજાં લોકો પણ ભૂલાવામાં પડયાં હશે ! પણ એ તો જ્યારે ઓળખાણ થાય ત્યારેજ ખબર પડે. તેણીનો પેહેરવેષ જૂદી ફેશનનો ને મર્યાદા રહિતનો હોવાથી તેણીને માટે એમજ ધારવામાં આવે કે તેણી કોઇ નાયકણી હશે ! પણ સહવાસમાં આવ્યા પછી તે શંકા દૂર થાય. આપણે જેમ સહવાસમાં આવ્યાં તેમ બીજાંઓ ક્યાંથી આવે ! તે બાપડાઓ ભૂલથાપમાં ગૃહસ્થા સ્ત્રીને પણ નાયકણી ઠરાવી દેવાનું ગોથું ખાય! સુધરેલા પોષાકની એજ મોહોકાણ છે તો ! અને મુંબઇમાં હવે તો ગૃહસ્થી કે નાયકણી ઓળખી પણ શકાતી નથી ! કેમકે પેહેરવેષ બંનેના લગભગ સરખા થઇ ગયા છેની ! "

" પણ પ્રાણનાથ, પેલીના નખરાં ને આંખોના ચાળા તો તદન નાયકણી જેવાજ લાગતાં હતાં જો ! તેણી ચાલચલણમાં તો સારી નહીંજ હોય. "

" તે તો હવે કોણ જોવા ગયું છે ! તેની ખબર પરમેશ્વરને ! આપણાથી ચોક્કસ જાણ્યા વગર કોઇને માથે એવો દોષ કેમ મૂકાય ? "

" વારૂં પણ તે મુંબઇમાં કોને ત્યાં ઉતરી હશે, અને અંહીં શું કરવા આવી હશે ? "

" અહીં પણ તેનાં પોતાના વાડી બંગલાઓ છે, અને વર્ષમાં થોડા મહિના અહીં રહે છે, અને થોડા મહિના પુનામાં પણ રહે છે. એમને શું છે ! પૈસામાં પૂરાં છે ! પૈસાવાળા તો જ્યાં મરજી આવે ત્યાં મહાલે ને મોજ મારે ! "

"ખરૂ છે પ્રાણનાથ." મધુરી બોલી "સહુ પોતપોતાનાં પૂર્વનાં પૂણ્ય પ્રમાણે સુખ પામે."

મધુરે તરતજ પોતાના ખીસામાંથી ઘડિયાળ કહાડીને જોયું તો સાડા ૭ વાગ્યા હતા. તે જોતાંજ તે બોલ્યો "ચાલો હવે ઘેર જઇએ; કેમકે વખત થઇ ગયો છે."

"કેમ વારૂ, કંઇ જવું છે? આજે કંઇ ઉતાવળ કરો છો? રોજ તો છેક આઠ વાગ્યા સુધી અહીં થોભીએ છીએ."

"પણ હવેથી સાત વાગ્યાની અંદર ઘેર જવું પડશે; કેમકે આઠ વાગ્યામાં તો મારે દરરોજ બજારમાં જવું પડશે. હવેથી દરરોજ રાતના આઠ વાગે પણ બજાર ભરાય છે, તેથી ત્યાં જવુંજ જોઇએ."

"દરરોજ જવું પડશે! એ તો કમબખ્તી!" મધુરી કચવાતાં બોલી "અને ઘેર પાછા ક્યારે પધારશો પ્રાણનાથ? કલાકેકમાં પાછા આવશોની?"

"તે કંઇ કહેવાય નહીં; તોપણ કમમાં કમ દશ અગીઆર તો થશેજ."

"અરરર! ત્યારે મને એકલીને મોડી રાત સુધી કેમ ગમશે! હું તો મુંઝાઇ જઇશ!"

"ગમે કે ના ગમે, પણ વેપારની સંભાળ મારે પહેલાં રાખવીજ જોઇએ. વેપારની પાછળ બધા મોજશોખ હોય કેની? વેપારમાં બરાબર લક્ષ્ય રાખું નહીં તો બાર વાગી જાય!"

"તે તો ખરૂં છે પ્રાણનાથ, પણ આપ વેપાર ઓછો કરો તો સારૂં. આજના વખનમાં વધારે અફસોસ કરવાની શી જરૂર છે? ઇશ્વરે જેટલું આપ્યું છે તેટલુંજ સુખેથી વાપરો ભોગવોની કે થયું! જીવને વધારે જંજાળ શું કામની? રાત ને દહાડો ધંધામાંજ અરધું શરીર થઇ જાય તો પછી તનદુરસ્તીને પણ નુકસાન થાયની!"

"એ તો એમજ ચાલે. કામકાજ કરવાથી તો તબીયત ઓર સારી રહે છે."

તરતજ તેઓ દરિયાની પાળ આગળથી ચાલતાં પોતાની ગાડી પાસે ગયાં, અને તેમાં બેસી પોતાને બંગલે પધાર્યાં. બાદ થોડી વારમાં ભોજન કરીને મધુર પોતાના ઠરાવ પ્રમાણે ઘરમાંથી નીકળી આઠ વાગ્યાની અંદર છબિલીને ત્યાં પણ જઇ પહોંચ્યો.

"ઓહો! શેઠ પધારો. વાયદો બરાબર સાચવ્યો ખરો!" છબિલી લટકમટક કરતી બોલી "આપ આઠ વાગતાંની અંદર આવવાને કહી ગયા હતા તેજ પ્રમાણે વખતસર પધાર્યા છો. તમે અંગ્રેજી ભણેલા તેથી ટાઇમસર ચાલો તેમાં તો શક નહીં."

"ઓહ યસ." મધુરે જણાવ્યું "અમે લોક પૈસા કરતાં પણ વખતની કીંમત વિશેષ ગણીએ છીએ, અને દરેક કામ વખતસર કરવું, એમાંજ અમે ખુબી સમજીએ છીએ."

"વારૂં પણ અત્યારે આપ કંઇ એકલાજ આવ્યા? આપના પેલા મિત્રને નથી લાવ્યા?"

"તેને બોલાવવાને હું ગયોજ નથી. એ તો પ્રથમ પિછાન કરવામાં તેનું કામ હતું. હવે તેની મને શું જરૂર છે? હવે તો તમારી સાથે મારે ઘણી સારી રીતની મુલાકાત થઈ ચૂકી."

"વારૂં પણ આપ તે તમારા સોબતીને માટે કેવો વિચાર ધરાવો છો?'

"એટલે! એ પૂછવાનું કંઇ કારણ? તમારી પૂછવાની મતલબ હું સમજી શકતો નથી!"

"મારે પ્રથમ જાણવું છે કે આપ તેને અંતઃકરણનો મિત્ર માનો છો કે માત્ર ઉપલકીયો?"

"હું તો તેને મારાં અંતઃકરણનો મિત્ર માનું છું; પણ–"

"જો તમે તેમ માનતા હો તો તેમાં તમે મોહટી ભૂલ કરી છે! કેમકે તે તમારો મિત્ર નથી, પણ તે તમને ખોળામાં બેસાડીને ફસાવનારો છે!"

"તે કેવી રીતે? શું તે તારી પાસે મારા સંબંધમાં કંઇ કુધુચતું ભેરવતો હતો?"

"તેવું તો કંઇ નહોતું પરંતુ તેની મતલબ વળી જૂદીજ હતી."

"પણ તે મારે જાણવું જોઇએ; કેમકે મને ખબર પડે તો તેનાથી હું દૂર રહું."

"એવી રીતે તમારા સ્નેહમાં તૂટ પડાવવાની મારી મરજીજ નથી, અને હુ આપને આટલું ચેતાવતે પણ નહીં; પરંતુ આપનું નિમક હું ખાઉં છું તો હવે આપનું ભલું મારે ચાહવુંજ જોઇએ, અને તેથીજ આપને સહજ ઇસારો કરૂં છું કે તેનાપર આપ ઝાઝો વિશ્વાસ રાખો નહીં તો સારૂં."

"પણ બાબત શું છે તે જો તું મને નહીં જણાવશે તો હું એમજ માનીશ કે તું મારાથી જૂદાપણું રાખે છે! માટે મુદ્દો શું છે તે મને ઝટપટ જણાવી દેતાં કિંચિત પણ અચકાઇશ નહીં."

"વાત એમ બની કે આપના આવતા પહેલાં આજે સવારે દશેક વાગ્યાને સુમારે તે મારી પાસે આવ્યો, અને આપને ખૂબ ચીરવા–એટલે આપની પાસે મારે ઘણા પઇસા કઢાવવા, અને તેમાં તેને મારે અડધો ભાગ આપવો, આવી મતલબ કરવા તે આવ્યો હતો. તે માટે મેં પ્રથમ તો તેને નાજ કહી, પણ તેણે તો મને એવી ધમકી આપી કે 'જો તું મને ભાગ નહીં આપશે તો હું મધુર શેઠ અહીં નહીં આવે તેવી રીતનું સમજાવીશ.' આ ધાસ્તીથી મેં

તેને હા પાડી, તોપણ મેં એટલું તો કહ્યુંજ હતું કે 'મધુર શેઠને ચીરવાનું કામ તો મારાથી બનશે નહીં, પણ રીતસર જે મને મળશે તેમાંથી હું તને અડધો ભાગ આપીશ.' આમ કહ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે 'હવે મધુરને સમજાવીને હું અહીં લાવીશ, અને તે ફૂળ સહર છે, માટે તું તેને બરાબર બનાવી ભેજે.' આમ નક્કી કીધાં પછી તો આપ તેની સાથેજ આવ્યા, અને તે સાથે હોવાથી હું તે વખતે આપને ચેતાવી શકી નહીં; પરંતુ હવે આપને ખાસ ચેતાવું છું કે એવા માણુસનો આપ બિલકુલ વિશ્વાસ કરશો નહીં. તે કોઇ પણ ઠેકાણે આપને ફસાવવાની હિકમત કરશે, માટે તેનાથી આપ ચેતીને ચાલજો. પછી તો જેવી આપની મરજી. મેં તો આપને કહીને મારી ફરજ બજાવી છે."

"તેને માટે હું અંતઃકરણથી તારો ઉપકાર માનું છું વાહલી, અને તે બદલ તને આ સોનાનું ઘડિયાળ ને સોનાનો છેડો બક્ષિસ આપું છું. તેં મને ચેતાવ્યો તે બહુજ સારૂં કીધું." એમ કહીને મધુરે તેણીને ઘડિયાળ ને છેડો આપ્યાં, અને તે બોલ્યો "હવે હું પણ તને સાફ કહું છું કે તે લુચ્ચા બામણાને તું તારા ઘરમાં પગ પણ મૂકવા દેતી નહીં. જો મને એમ ખબર પડશે કે તે તારે ત્યાં આવે જાય છે તો તેજ વખતે હું મારો પગ તારે ત્યાંથી એકદમ બંધ કરીશ."

"હું તો એવા હરામખોરને મારા મકાનમાં પેસવા નહીં દઉં!" છબિલાએ જણાવ્યું "હવે એ આવતી કાલે પ્રભાતમાં અડધો ભાગ લેવા આવનાર છે તે વખતે હું તો તેને ચોખ્ખું કહી દઇશ કે 'તારે મારા મકાનમાં પગ મૂકવોજ નહીં, અને તેમ છતાં પણ તું જો આવશે તો ભૈયા પાસે ધક્કો મરાવીને બાહાર કહાડીશ.' આમ તેને સાફ સંભળાવી દઇશ, એટલે પછી તેની શું મકદૂર છે કે તે હરામખોર અહીં પગ પણ મૂકવાની હિમ્મત કરે!"

"પણ તું તેને અડધો કે પા–કંઇ પણ ભાગ આપતીજ નહીં. એને તારે શા સારૂં ફુટી બદામ પણ આપવી જોઇએ? એવા કડકાને તો માથામાં જોડા મારવો જોઇએ."

"હું તેમજ કરીશ. એક રાતી પાંઇ પણ શાની થાય છે! એવા બામટા ઘણા ભમે છે!"

"પણ એ શું અગાઉ તારો શેઠ હતો ખરો કે વારૂં?"

"કદી નહીં. તદ્દન ખોટી વાત. એ તો તે વખતે એનાં મો સમક્ષ એની લુચ્ચાઇનો પડદો ખોલતાં હું અચકાઇ; પરંતુ એ વળી મારો શેઠ ક્યારનો? એ તો મારે ત્યાં કેટલાક દાહડાથી ફોગટ ફેરા આંટા ખાતો હતો એટલુંજ. એવા કડકાને મારો શેઠ કરૂં ખરી કે? છટ–છટ! એ તો મારા જોડા ઉપાડવા લાયક! ને જ્યાં ખાસડાં મૂકું ત્યાંજ એ પણ બેસવા લાયક!"

"હાઁ! એમ છે! અરરર! ત્યારે એ તો મને કંઇનું કંઇ સમજાવતો હતો!"

"તેમજ મને પણ આપની બાબતમાં તેવુંજ વિચિત્ર સમજાવતો હતો!"

"અરેત્તારીની! એ બામણાએ પણ ખૂબ કરી જો! સારૂં થયું કે તેં મને ચેતાવ્યો."

"શા માટે નહીં ચેતાવું? આજથી આપ મારા અંગભૂત, અને હું આપની અર્ધાંગના, અને આજથી આપણી પરસ્પર પ્રીતિની રીતિથી ફરજ છે કે અન્યોઅન્ય ભલું ચાહવું."

"તેમાં કંઇજ શક નહીં. હું તો હવે મારી પરણેલી સ્ત્રી કરતાં પણ તને અધિક માનીશ! પહેલાં તું ને પછી મારી બાયડી!"

"મોહટી મહેરબાની શેઠજી! હું તો આપની મોહોબત ને મહેરબાનીનીજ માત્ર પ્યાસી છું. હું પૈસાની ભૂખી નથી; પણ સારા માણુસની મોહોબતનીજ ભૂખી છું."

"બરાબર છે. તેમજ રાખવું જોઇએ." કહીને મધુરે હવે એ વાત પડતી મૂકી, અને તેણે ખીસામાંથી રૂમાલ કહાડી પોતાનાં મોંપર જામેલો પરસેવો લૂછી નાંખી છબિલીને કહ્યું "હવે એક બે ચીજ થઇ જાય! કોઇ ચીજ એવી તોફા સંભળાવ કે બસ પેલા બામણની ખટપટની ખીલી જે મગજમાં ખુંચી રહી છે તે ભૂલી જવાય."

"હાજી. મોટી ખુશીથી." કહીને છબિલીએ ઉસ્તાદોને બોલાવી તબલા સારંગી શરૂ કરાવ્યાં, અને તેની સાથે તાલ સૂર બરાબર મેળવ્યા પછી તેણીએ ઠસ્સામાં પોતાનું ગાયન શરૂ કીધું.

"અહાહાહા! વાહ વાહજી વાહ! બહોત અચ્છી! ખૂબ કહી! બડી ઉમદા ચીજ" વગેરે વખાણનાં વેણો મધુરે ગાંડા ઘેલા બની ઉચ્ચારવા માંડયાં, અને ગાયનથી તે એટલો તો ખુશ થઇ ગયો કે તેણીને હદ ઉપરાંતની સાબાશી આપી, અને પોતે ઉંચો નીચો થવા લાગ્યો! તેમ તેમ છબિલીને ગાવામાં વધારે ને વધારે શૂર વ્યાપ્યું, અને તેણીએ પોતાનાં હુન્નરનું પૂરેપૂરૂં બળ બતાવ્યું. મધુર પણ છક્કજ થઈ ગયો, અને દશ વાગ્યા પછી ગાનતાન બંધ કરીને તેઓ બંને બીજા ત્રીજા મનમોજી ગપાટા ચલાવવા બેઠાં, અને એમ કરતાં સાડા અગિયાર થતાંજ મધુર ચમકીને ઉભો થયો, અને છબિલીને ભેટીને-ત્યાંથા નીકળી પડયો. તે બરાબર બારને ટકોરે પોતાને ઘેર પહોંચ્યો—એટલે છેક અડધી રાતે!

બિચારી મધુરી રાહ જોયાંજ કરે! વારંવાર ઘડિયાળના સામું જોયા કરે, અને બારીમાંથી આમ ને તેમ ડોકિયાં કર્યાં કરે! દશ

સાડાદશ વાગ્યા સુધી તો તેણીને વધારે લાગ્યું નહીં, પણ તે પછી તેણીનાં હૃદયમાં ચિંતા ચચણવા લાગી, અને તરેહવાર વિચાર સાગરનાં મોજાં તેણીનાં મગજમાં ઉછળવા માંડયાં ! પણ શું કરે ! ઉઠે ને બેસે ! આખરે થાકીને રડવા લાગી, અને તેણીની આંખોમાંથી દડ દડ આંસુની ધારા વહેવા લાગી ! એટલામાં બારના ટકોરા થતાંજ મધુર આવી પહોંચ્યો, જેને જોતાંજ મધુરી તેને ગળે વળગીને વધારે રડતાં બોલી "પ્રાણનાથ, આટલી બધી રાત સુધી ક્યાં રોકાયા હતા ? હું તો આપના વિના એકલી મુંઝાઈ મુંઝાઇને રડું છુ ! હમણાંજ બારના ટકોરા વાગ્યા ! ઓહો ! અરધી રાત વીતી પણ ગઇ ! અત્યાર સુધી આપનો બજાર ઉઘાડો રહ્યો એ તો જુલમની વાત વાહલા !"

"બજાર તો દશ વાગતાં વિખેરાઇ ગયો હતો, પણ હું વળી બીજી પીડામાં પડયો !"

"શાની પીડા વળી સ્વામિનાથ ?"

"બજારમાં ભારે ભીડમાં મારૂં સોનાનું ઘડિયાળ ને સાંકળી કોણ જાણે પડી ગયાં કે પછી કોઇએ કહાડી લીધાં ! તેની શોધાશોધ કલાક સુધી તો કરી, અને પછી પોલીસમાં ખબર નોંધાવી. પોલીસ વળી મારી સાથે આવીને બજારમાં શોધખોળ ચલાવવા લાગી, પણ કંઇજ પત્તો હાથ લાગ્યો નહીં ! આખરે થાકીને ઘેર આવ્યો તેમાં અત્યાર થઇ !"

"ત્યારે છેડો ને ઘડિયાળ બંને ગયાં ! મુદ્દલ પત્તોજ લાગ્યો નહીં ?"

"ના વાહલી." મધુર મોંનો ચેહેરો તદ્દન શોકરૂપ કરીને બોલ્યો "કેવું નુકસાન લાગ્યું !"

"પણ તેમાં હવે આપ સંતાપ કરી જીવ શું કરવા બાળો છો ! નસીબમાંથી ઉતરે તે જાય. ખેર ! તેમાં શું મોહટી વાતછે!

વળી બીજાં લેજો." કહીને મધુરીએ પોતાના પતિને ધીરજ આપી શાંત પાડયો, અને પછી તેઓ નિરાંતે શયનવાસમાં સંચર્યા. મધુરી થોડી વારમાં નિદ્રાવશ થઇ ગઇ, પણ મધુરના મગજમાં તરેહવાર વિચારોની ઉથલપાથલ થઇ ! ઘડિયાળ અને છેડો છબિલીને આપી દીધા છતાં તે છુપાવવાને તેણે પોતાની સ્ત્રી પાસે જે ગત વાપરી તેથી પણ મધુરનાં મનમાંથી એક સંતાપ કમી થયો, તોપણ રાતના દરરોજ મોડું તો થશેજ, તેને માટે મધુરીને શું સમજાવવું તેના ચોકઠાં તે ગોઠવતો હતો, અને તેના તે વિચારોમાં છેક પાછલી રાતના તેને પણ ઉંઘ આવી ગઇ. એટલે આજની રાત તો પસાર !

પ્રકરણ ૬ ઠું.

ભટજીનાં ભામા !

દોહરો.

ચંડાળશંકર ચમકિયો, કરે ઉથલપાથલ;
પ્રપંચ તેણે આદર્યો, બન્યો બડો ચંચળ.

ચંડાળશંકરની સ્વારી બીજા દિવસનું પ્રભાત થતાંજ સુમારે આઠેક વાગે છબિલીને ત્યાં પહોંચી; પણ છબિલી આ વખતે સૂતેલી ઉઠી નહોતી તેથી તે બહારના દિવાનખાનામાંજ બેઠો, અને હાથમાં એક ચોપડી, જે પણ પાસે પડેલી હતી તે લઇને વાંચતાં વખત ગાળવા માંડયો. એટલામાં તેની નજર પાસેના એક કબાટ તરફ ગઈ, કે જે કબાટમાં, મધુરે છબિલીને બક્ષેલું સોનાના છેડા સાથેનું ઘડિયાળ લટકાવેલું હતું. તે જોતાંજ ચંડાળશંકર મનમાં મલકાવા લાગ્યો કે "ઓહો! મધુરભાઇ તો સજ્જડ બની ગયા છે જો ! આ ઘડિયાળ ને છેડો

પણ તેનાંજ છે, અને તે છબિલીએ પચાવી લીધેલાં લાગે છે! એ પણ ઠીક થયું, અને એમાંથી પણ મને અડધો ભાગ તો મળશેજ. આ છેડો ને ઘડિયાળ છે તે બંનેની કિમ્મત તો લગભગ સરખીજ છે, અને તેથી એમાંથી એક છબિલી રાખશે, અને એક હું પોતે રાખીશ. વળી પેલા પચ્ચીસસો રૂપિયામાંથી પણ મને બરાબર સાડા બારસો મળશે, અને તે રૂપિયામાંથી પહેલાં તો મારી બાયડીની બે જણસો મારવાડીને ત્યાં મોર્ટગેજ મૂકી છે તેનાં વ્યાજ સાથે રૂપિયા સાડા પાંચસો ચૂકવી આપીશ. બાકીના સાતસો રેહેશે તેમાંથી એક કમાણી કરવાનો ધંધો જગાવીશ. એટલે એકાદ ખુંણામાં આખું મકાન ભાડે રાખીશ, અને તેમાં જુગારનો 'ક્લબ' બેસાડીશ, જેથી હજાર રૂપિયા એકેક રાતમાં માત્ર સેનના મળી જશે, અને એ પ્રમાણે જો એકાદ મહિનામાં આઠ દશ વાર 'ક્લબ' બેસાડીશ તો સહજમાં મારી પાસે આઠ દસ હજારનો જીવ થઈ જશે! તેમાંથી પછી એક માળો વસાવીશ તો તેનાં ભાડાંના પણ દર મહિને પચાસ–પોણોસો રૂપિયા તો આવશે ને જરૂર આવશે. એટલે પછી નિરાંતે રોટલા ખાયા કરીશ તોપણ વાંધો આવશે નહીં. બસ, સુખી થવાનો એજ રસ્તો છે. અરે વળી તેટલામાં તો મધુર અહીં હજારો રૂપિયા બની જશે, અને તેમાંથી પણ મને અડધો ભાગ તો મળશેજ કેની! એટલે હવે થોડા વખતમાં વળી પાછો હું તો પૈસાદાર બની જઈશ ને વળી પાછા ગાડીઘોડા વસાવી ને મોજ મારીશ! વાહ વાહજી વાહ! ઇશ્વરે હવે મારો દાહડો ફેરવ્યો છે, એમ હું તો માનું છું. શ્રી હરી, તારો આશરો! હવે તો તુ મને તારશે, એમ મને ભાસે છે. જો ધારેલું કામ બરાબર પાર પડશે ને મને જો દશ વીસ હજારનો તડાકો પડી જશે તો હું સત્યનારાયણની કથા કરાવીશ ને બરા-

બર એક સો એક બ્રાહ્મણ જમાડીશ. માટે હે! ભગવાન્, હવે તો તું મને સાહ્ય થજે ને મારૂં ભલું કરજે! વળી આ નાયકણીનું પણ પ્રભુ ભલુ કરજે કે એના પ્રતાપે મારૂં કામ થઇ ગયું! હવે તો સેવક કડકામાંથી સડકો થયો! બસ, બસ! બેડો પાર! આ ચંડાળશંકરના ચંદ્ર પુનઃ ચળકશે તેમાં કંઇજ શક નથી!"

આ પ્રમાણે ભટજી મહારાજ પોતાના મનમાં મલકાતા ને શેખચલ્લીના વિચાર કરતા બેઠા છે, એટલામાંજ છબિલી આંખો ચોળતી ચમકી ઉઠી, અને બહાર જુએ છે તો ચંડાળશંકર બેઠેલો જણાયો. તરતજ તેણીએ અંદરના રૂમમાંથી બીજે બારણે બહાર નીકળીને છેક અંદરના ઓરડામાં જઇ દાતણ પાણી કીધું, અને મોં સાફ કરીને ત્યાં ને ત્યાંજ ચાહ પીધા પછી તેણી દિવાનખાનામાં આવી, અને ચંડાળશંકરના સામું પણ નહીં નિહાળતાં તેણીએ પાનનો ડબ્બો લઇ પાનની પટ્ટી બનાવીને પોતાના મોંમાં મૂકી દીધી. પાનની પટ્ટી બનાવતી વખતે ચંડાળશંકર તો એમજ સમજ્યો હતો કે "મારે માટે એ પાન બનાવે છે." પણ તે આશા તો અવળી પડી ને છબિલાએ તો માત્ર એકજ પટ્ટી બવાવીને તે પોતાનાજ મોંમાં મૂકી! તેમજ હજી સુધી છબિલીએ તેના સામું પણ જોયું નહીં કે તેને બોલાવ્યો પણ નહીં; તેથી તેનું મગજ તપી આવ્યું, અને હવે થોડી વાર તે પણ મૌન રહ્યો. બાદ પાન ખાધા પછી છબિલી તેનાથી થોડેક છેટે બેસવાથી પણ ચંડાળશંકરનું વધારે પાકી આવ્યું.

"ઓહો! આજે તો કંઇ બહુ મિજાસમાં છે! હું તેવારનો બેઠેલો છું. પણ જરા સામું પણ જોતી નથી!" ચંડાળશંકરે મોંનો ડુમરો નચાવી જણાવ્યું "હજી તો મધુર મળ્યાને માત્ર એકજ

દિવસ થયો છે, અને તેટલામાંજ આટલુ બધું અભિમાન આવી ગયું ! ઓહોહોહો ! શું કહેવાય ! રાજાની રાણીને પણ આટલું ગુમાન નહીં હોય ! ”

આ સાંભળી છબિલીનુ મગજ પણ તપી આવ્યું, ને તેણી બોલી “ મહારાજ, આટલાં બધાં ટાહ્યલાં કરવાની કંઇજ જરૂર નથી. ગમે તેમ લવારો કરતાં શરમ નથી આવતી ? હું ત્યારની બોલતી નથી તેમ તેમ તો કુતરાની માફક જેમ આવે તેમ લવારો કરેજ જાઓ છો ! શરમ છે તમને ! તમારી જુબાનમાં મિઠાશ તો મળેજ નહીં ! તમારાં પાપેજ તમે ભુખે મરતા થશો ! તમારા મિત્રનું પણ તમે ભલું ચાહતાં નથી તો મારૂં ભલું ક્યાંથી ચાહો ! ”

આવાં કપરાં વચન સાંભળતાંજ ચંડાળશંકર સ્તબ્ધ બની ગયો, અને તેનું મોં જાણે સીવાઇ ગયું હોય તેમ તે થોડીક મિનિટ સુધી તો છબિલીના સામું ડોળા પોહોળા કરીને એકી નજરે જોતોજ રહ્યો ! પણ પછી તે ધીરે સ્વરે બોલ્યો “ કેમ આજે છે શું ? તને શું થયું છે ? આજે તારો મીજાસ ઠેકાણે છે કે નથી ? રાતના છાંટાપાણી વધારે લીધો હતો કે શું ? તુ શું બોલે છે તેનું ભાન પણ તને છે કે તે પણ નથી ? ”

“ બસ ચૂપ ! ” છબિલી વધારે મિજાસમાં બોલી “ તને સાફ કહું છું કે તારે મારી સાથે ભાષણ કરવું નહીં, અને મારા ઘરમાં પગ પણ મૂકવો નહીં. ”

“ પણ કંઇ કારણ ? મારી કંઇ મિસ્ટેક ? આમ એકદમ મારો અનાદર કરે છે તે શું સારી વાત છે ? ”

“ ઓહોહોહો ! તુ કોઇ મોહટો માણસ ખરોની કે તારો અનાદર હું કરૂં નહીં ! અરે તારા જેવા તો મારા મકાનમાં ચાકરો ને

ધાટીઓ છે! તુ તે મારા શું હિસાબમાં! બાડુભટ, ગરબડ કરશે તો પોલીસને બોલાવીને હમણાં ને હમણાં બંધાવી દઇશ! તુ તારા મનમાં શું ખાંડ ખાય છે? તારા જેવા તો મારે ત્યાં ગુલામડાઓ પણ ઘણા છે!"

"અરે પણ તને આજે શું થયું છે! તુ આમ કેમ બેમુરવત બની ગઇ છે! છબિલી, આવા છાલકા બોલ બોલતાં લગાર તો વિચાર કર! તુ આવાં કુવચનો કોને બોલે છે?"

"તારા જેવા એક લુચ્ચા, લોફર, અને લફંગા બાડુભટને!"

"હુ લુચ્ચો! હુ લોફર! હુ લફંગો! વાહરે વાહ! ધન્ય છે તારી જાતને!"

"જોજે! મોં સંભાળીને બોલજે! પેલું ખાસડુ દીઠું છે કે? વધારે ઓછું બોલશે તો તે ખાસડાંથી તારી પૂરેપૂરી પૂંજા કરીશ ને તારૂં માથું ભાંગી નાંખીશ! બસ, મુંગો મુંગો નીચે ઉતર; નહીં તો ભૈયા પાસે માર મરાવીને અને ધક્કો લગાવીને ભૂડે હાલે બહાર કહાડીશ!"

"એટલું બધું! ઓહો! આ કામ વળી વધ્યું! વારૂ ફીકર નહીં! જોઇ લેવાશે! હવે પછી તારે બારણે આવતાં વિચાર કરીશ. મને કંઇ તારી દરકાર નથી."

"તો મને પણ તારા જેવા ભિખારીની શું દરકાર છે? ચાલ્યો જા અહીંથી."

"ચાલ્યો જઇશ, પણ પેલા રૂપિયામાંથી અડધા મારા ભાગના મને ચુકાવી આપ."

“કેવા રૂપિયા ને કેવા ભાગ! ગણે પંડે કે કે ચિનાઈ શાહુકાર!” પૃષ્ઠ ૬૩.

"કેવા રૂપિયા ને કેવો ભાગ ! ગળે પડે છે કે ચિનાઇ શાહુકાર ! ગામમાં બીજાંને ઠગવા ને ધુતવા જજે; પણ અહીં કંઇ તારૂં વળે તેવું નથી ! સમજ્યો હરામખોર પાજી !"

"બસ કે ! થઇ ચૂક્યું ! એટલામાંજ ફરી ગઇ ! રૂપિયા આપવા પડે તેથી આ બધો ઢોંગ ચલાવે છે, કેમ ! ઠીક ! ઠીક ! હવે સમજ્યો ! તારૂં સ્ત્રીચરિત્ર મને બરાબર સમજાયું ! એ તો બધી પ્રપંચની બાજી તેં મચાવી છે ! ખરી વાત ! મારા રૂપિયા રડાવવાનોજ આ રસ્તો !"

"રૂપિયા ક્યા તારા બાપના ! તુ ક્યાંથી કમાઇને લાવ્યોતો ! મુઆ પાજી ! નાયકણીની કમાણીમાં ભાગ જોઇએ છે, કેમ ? ગટરમાં મોં ધોઇને આવજે, એટલે તારા કપાળમાં ધગધગતા આપીશ !"

"ખરી વાત ! હવે જાણે મારૂં કામજ નહીં પડે તેમ તુ ફાટી ગઇ છે ! પણુ યાદ રાખજે કે હજી મારૂં કામ તો ઘણું પડશે ! તુ તારાં મનમાં એમ માને છે કે હવે જાણે મધુર તારા હાથમાં આવી ગયો ! પણ એવું માનવામાં તું જરૂર ગોથું ખાય છે ! મધુર જેટલો મારો હશે તેટલો તો તારો નહીંજ હોય ! અરે હું જો ના કહું તો તે અહીં કદી પગ પણ નહીં મૂકે ! તુ તારા મનમાં શું સમજે છે ? હું ધારીશ તો આજે ને આજેજ તેને અહીં આવતોં બંધ કરી દઇશ ! પછી માથે હાથ દઇ પોક મૂકીને રડજે, સમજીની ?"

"જારે જા ગુલામડા ! તારા જેવા તો છપ્પન મારા પગ આગળ રખડી ગયા ! અને જો તુ તારા બાપના બીજનો હોય તો હું તને સાફ કહું છું કે ભલે મધુરને અહીં આવતો અટકાવજે ! જોજે, થૂંકીને ચાટવું પડે નહ !"

"એમ છે! તો ઠીક! આજે ને આજેજ વાત!" થોડી વાર વિચાર કરીને લગાર શાંત પડી તે બોલ્યો "અરે ઘેલી! તું પણ કેવી નાદાન છે! ખાશે પણ નહીં ને ખાવા દેશે પણ નહીં! તું કંઇજ ફીરસ્તાદ નથી, પણ તદ્દન બોઠ છે!"

"બોઠ છું તો ભલે; પણ તું હવે અહીંથી નીચે ઉતર, નહીં તો ભૈયાને બોલાવીને ઉતરાવીશ!"

"પણ ત્યારે શું તારો વિચાર મારા અડધા ભાગના રૂપિયા આપવાનો નથીજ?"

"અરે જારે ભામટા! ભાગ લાગ અહીં કેવો! તારૂં અહીં શું લાગે? ચાલ, ચાલ્યો જા અહીંથી!"

"એમ કે! ઠીક છે! જોઈ લઇશ!" કહીને ગુસ્સો કરતો ચંડાળશંકર ચટ દાદર ઉતરીને ચાલતો થયો.

છબિલી મનમાં વિચારવા લાગી કે "ચાલો, પાપ પત્યું! હવે અહીં આવવાનુંજ ભૂલી જશે. મધુર શેઠને તો મેં રાતનાજ સમજાવી દીધા છે, એટલે તે પણ એને હડેધુત કરશેજ કસ્શે. વચમાં એ બામણાને ખસેડયો તો હવે મધુર શેઠને ધુતવાનો લાગ મને વધારે મળશે." આમ વિચાર કરી તેણી પછી સ્નાનપુજામાં ગુંથાઈ.

ચંડાળશંકર તરતજ પોતાને ઘેર આવ્યો, અને પોતાના શેખસલ્લીના વિચારો ઉંધા વળી જવાથી મનમાં મહા શોક કરવા લાગ્યો કે, "આ શું બની ગયું! ધારેલું કંઇજ હાથમાં નહીં આવ્યું! રાંડ છબિલી પણ માથાની મળી, અને મને રડાવ્યો! તે રાંડ બેવચની થઇ! હવે તો મધુરને કંઇ પ્રપંચથી સમજાવી તે રાંડને ત્યાં જતો અટકાવવો જોઇએ, અને તેને માટે કંઇ ઘાટ

ઘડવો જોઇએ ઠીક છે: મધુરને મળું, અને કંઇ એવું છૂ મંત્ર ચલાવું કે તે એ રાંડને ત્યાં જાયજ નહીં. તે જો જવાનું છોડી દેશે તો ગછી તે રાંડને પાછી મારી ગરજ પડશેજ પડશે. કંઇ પણ રસ્તો તો કરવોજ જોઇએ, કે જેથી તે રાંડનું ગુમાન ઉતરે. વેશ્યાની જાત કોઇનીજ નહીં! રાંડ જાત આખરે પણ બેઇમાન! મારે વડે રાંડને પૈસાનો ઢગલો મળ્યો, અને હવે જાણે ઓળખતી પણ નહીં હોય તેમ કરે છે! રાંડે મારૂં કેટલું અપમાન કીધું! રાંડ જાતને ગમે તેવા હલકા શબ્દો બોલતાં પણ શરમ શાની હોય! આખરે પણ વેસ્યાની જાત કુજાત! જાતપર ભાત! હવે તો એ રાંડને પણ જોઇ લઇશ! ઠીક છે! હવે વખત ખોવો કામનો નથી. ચાલ હમણાં મધુરને ત્યાં જઇને પ્રથમ તેને તો મળું." કહીને ચંડાળશંકર તરતજ મધુરને ત્યાં જવા નીકળ્યો.

મધુરનો જમવાનો વખત હમેશ દશ વાગ્યાનો હતો, અને અત્યારે લગભગ અગીઆર થવા આવેલા હોવાથી તે પોતાની ઑફિસ જવાની તૈયારીમાં હતો, અને ગાડી જોડેલી તૈયાર તેના આંગણા આગળ ઉભેલી હતી. તેટલામાં ચંડાળશંકર ત્યાં જઇ પહોંચતાંજ તેણે પ્રથમ ઘોડાવાળાને પૂછ્યું "શેઠ ઘરાંત આહે કાય?"

"હો શેઠ. આહે." ઘોડાવાળાએ જવાબ દીધો "આતાં બાહેર જાણાંર આહે."

"ઠીક." કહીને ચંડાળશંકર ઉપર ચઢ્યો તો તે વખતે મધુર કપડાં પહેરતો હતો. તેની પાસે ચંડાળશંકરે જતાંજ પૂછ્યું "કેમ ભાઇસાહેબ! ઑફિસ જવાની તૈયારી કે?"

"હા." મધુરે જણાવ્યું "તુ ક્યાંથી?"

"તારી સાથે કંઇક ખાનગી વાત કરવી છે, તેથી આવ્યો છું."

" પણ મને વાત કરવાની ફુરસદ નથી, અને મારે ત્હારી કંઈ પણ ખાનગી વાત સાંભળવી પણ નથી. "

" કેમ વારૂ ? આજે તો બહુ તોરમાં આવી ગયો છે કંઇ ! "

" બસ ગડબડ નહીં. હું હવે કોઇની પણ દોસ્તીમાં રહેવા માંગતો નથી ને મારે કોઇની દોસ્તીની પણ જરૂર નથી. હું ભલો ને મારૂં કામ ભલું. "

" પણ લગાર તારા લાભની વાત છે તે પણ સાંભળશે કે નહીં ? "

" તે સાંભળવાની પણ ફુરસદ હમણાં જોઇએની ? "

" તને ફુરસદ હોય તે ઘડીએ મળીશ. તુ કહે તો ઑફિસમાં આવું ? "

" ઑફિસમાં પણ બે વાગ્યા સુધી મને મુદ્દલ ફુરસદ મળશે નહીં "

" તો બે વાગ્યા પછી આવીશ–ત્રણ વાગે આવું તો કેમ ? "

" ભલે, આવજે, જોઇશ. " કહીને કંઇ પણ વધારે ફોડું આપ્યા વગર મધુર ઉતાવળે દાદર ઉતરીને નીચું જોઇ એકદમ ગાડીમાં બેસી ગયો ને પછી ગાડી ચલાવવાનો તેણે ઘોડાવાળાને હુકમ કીધાથી તેણે ગાડી દોડાવી મૂકી.

મધુરનો આ રંગ પણ ચંડાળશંકર વિસ્મયતામાં જોઇજ રહ્યો. અને તેણે પોતાનાં મનમાં માની લીધું કે કે " રાંડ છબિલીએ જરૂર આને પોતાના હાથપર લઇને ભંભેરેલો લાગે છે ! કોઇ દિવસ નહીં ને આજેજ એ પણ જાણે મારી દરકાર રાખતો નહીં હોય તેવી રીત ચલાવતો ચાલ્યો પણ ગયો ! હવે એને મળવામાં પણ સાર સમજાતો નથી, તોપણ આજે ત્રણ વાગે એને ઑફિસમાં એક વાર મળવું તો ખરૂંજ; પછી તેનો રંગ જોઇને કંઇ જુદી

તદબીર કરવી પડશે. " આમ વિચારી ચંડાળશંકર ધીરી ચાલે તેવા ને તેવાજ વિચારમાં પોતાના ઘર તરફ ચાલતો થયો. બરાબર ત્રણ વાગ્યાને સુમારે ચંડાળશંકર વાયદા પ્રમાણે મધુરની ઑફિસમાં પહોંચ્યો. આ વખતે તેને જોતાંજ મધુરનાં મગજમાં પ્રથમ તો એવીજ તુમાખી ભરાઇ આવી હતી કે એને એકદમ હાંકી કહાડવો; પરંતુ વળી તે પોતાના પ્રાઇવેટ રૂમમાં તેને લઇ ગયો; જ્યાં બંને ' ઇઝીચેર ' પર શાંતપણે બેઠા.

" કેમ ભાઈ ! બોલી જા, શી ખાનગી વાત કરવી છે ? " મધુરે ચંડાળશંકર પ્રત્યે પૂછ્યું " શી નવાજૂની છે ? "

" નવા ને જૂની તો ઘણીએ છે, પણ તારો મિજાજ સ્હવારે હદથી આગળ વધી ગયો હતો કેમ? "

" સ્હવારમાં તો લગાર કામકાજમાં જીવ હતો તેથી વાતચીત થઇ શકી નહીં. "

" પણ સ્હવારે તેં એવું શા ઉપરથી કહ્યું કે, " હું હવે કોઇની પણ દોસ્તીમાં રહેવા માંગતો નથી ! ' આમ બોલવાનું કંઇ કારણ ? શું છબિલીએ કંઇ વશીકરણ કરી નાખ્યું ! "

" વશીકરણ શાનું વળી ? તેણી વશીકરણ વિદ્યા પણ જાણે છે કે શું ? "

" જાણે તો છેજ. તે પણ કંઇ કાચી નથી, પણ બડી ઉસ્તાદ છે, હોં ! "

આ સાંભળતાંજ મધુર સમજી ગયો કે " છબિલી રાતના કહેતી હતી તે પ્રમાણે આ ભાઇસાહેબ તેણીને ત્યાં સહવારમાં ગયો હશે ને ત્યાં એને ઝાંકું પડયું હશે તેથી એ તેણીનું હવે વાંકુંજ બોલશે; માટે પહેલાં એ શું બોલે છે તે તો મારે સાંભળવુંજ જોઇએ;

કેમકે કદાચ તે રાંડે મતલબને ખાતર કંઇ પ્રપંચ પણ રચ્યો હોય તો તે પણ સમજાય તો ખરો." આમ વિચારીને બોલ્યો "ત્યારે ભાઇ ચંડાળશંકર, તેણી વશીકરણથી મને ફસાવે ખરી કે ?"

ચંડાળશંકર બોલ્યો "કંઇક શેઠીઆઓના યુવાન્ પુત્રોને તેણે ભીખ માંગતા કરી નાંખ્યા છે, માટે સંભારજે !"

"ભાઇ, આ શું !" મધુર ચકિત થઇ બોલ્યો "પહેલાં તો તુ તેણીનાં ઘણાં વખાણ કરતો હતો, અને હવે આ બધું ક્યાંથી બોલે છે ! એકજ દહાડામાં તેણીને માટે તારા વિચારમાં આટલો બધો તફાવત થઇ ગયો કંઇ! આનું કારણ હું કંઇજ સમજી શકતો નથી !"

"તેણીનાં વખાણ હું જે પ્રથમ કરતો હતો તેમાં તો કશો પણ ફરક નથી. હુ તો માત્ર તેણીનાં રૂપ, રંગ ને ભપકા ચપકાનાં તેમજ તેણીની ગાયનકળાનાં વખાણ કરતો હતો, અને તે તો હજી પણ કરૂં છું; પરંતુ આખર તેણી વેસ્યાની જાત; માટે તેણીનાથી સંભાળીને ચાલશે તો સારૂં ! મેં સાંભળ્યું છે કે ગઇ રાતના તેં તારૂં ઘડિયાળ ને છેડો પણ તેણીને આપી દીધાં છે! ખરી વાત કેની ?"

"હા, ખરી વાત. તેમાં શું થયું ? મોહોબતને માટે તેમાં શું મેં ખોટું કીધું ?"

"ખોટું નહીં તો શું સારૂં કીધું? અરે આમને આમે એ તને ઠગીને ભિખારી બનાવશે ! માટે પગાર આપ્યો છે તે ઉપરાંત એક રાતી પાઇ પણ આપવી નહીં."

"વારૂં ઠીક છે; સમજ્યો. મને ઠીક લાગશે તેમ હું કરીશ. એ બાબતમાં મને તારી સલાહની કંઇ જરૂર નથી; કેમકે તારા કરતાં હુ વધારે સમજું છું."

" વળી પાછો તને પણ મિજાજ આવ્યો કે બચ્ચા ! પણ મ્હારાં વચનો પાછળથી યાદ આવશે ને ત્યારેજ તુ પસ્તાશે ! "

" છટ છટ ! "

" એટલું બધું ! આટલો બધો મિજાજ ! પણ બચ્ચા, મારે વડે તેણીને ત્યાં તારો કરે છે ? પૈસાનો ઢગલો કીધો તો ત્યાં મારો પગ થયો. ' જર ચાહે સો કર ' એવી વાત છે. પૈસો હોય તો જીવ ચાહે એ કરી શકે ! તેમાં તું શું કરવાનો હતો ? "

" હં ! એમ ! ઠીક છે તો તું પણ સ્વાદ ચાખજે ! જોઇ લઇશ ! "

" અરે જારે જા ! ગરબડ કરશે તો મુંબાઇમાં તને તો ફરતો બંધ કરીશ ! મારી આગળ ત્હારે તારી ' દાદાગીરી ' ચલાવવીજ નહીં !

" જોઉં છું કે હવે શું બને છે ! વળી વખત આવશે ત્યારે સલામ કરીશ ! મેં તો તને માત્ર ચેતાવવાની મારી ફરજ બજાવી છે, અને હવે તારે પાલવે તેમ તું કરજે. "

' તે તો મને પાલવશે તેમજ કરીશ. હું કંઇ તને પૂછવા આવનાર નથી. "

" નહીં પૂછવા આવે તો હું પણ કંઇ તને હવે પછી કહેવા આવનાર નથી. "

" નહીં આવે તો તારી ખુશી. મ્હને તારી કંઇજ પરવાહ નથી. "

" એટલું બધું ! ઠીક છે ! " કહી મિજાજમાંજ ચંડાળશંકર ત્યથીં ઝડપમાં ચાલી નીકળ્યો.

મધુરે મનમાં વિચાર્યું કે " ભાઇસાહેબને છબિલીએ પોતાના બંગલામાંથી હાંકી કહાડયો હશે તેથી હવે મને ઉંધું ચત્તું સમજાવવા આવ્યો હતો ! પણ હું એને ક્યાં પત કરૂં તેમ છું ! એના જેવા કંઇકને હું મારા ખીસામાં ઘાલીને ફરૂં છું. હવે એ બામણો મારી પાસે

આવશે નહીં. એ તો ચોક્કસ છે, અને એનો પગ મારે ત્યાંથી જાય તેમાંજ સારૂં છે. એની સોબતમાં મારી આબરૂના પણ કાંકરા થતા બચ્યા. ચાલો, પીડા પતી !" કહીને તે તરતજ પોતાને ઘેર ગયો, અને ઘેર જતાંજ મધુરી પ્રત્યે તેણે કહ્યું:–"વ્હાલી, હું તને કહી રાખું છું કે પેલો ચંડાળશંકર કદાચ મારી ગેરહાજરીમાં આપણા મકાનમાં આવે તો તું તેને ઘરમાં પેસવા દેતી નહીં."

"કેમ વારૂં ? તેની સાથે કંઇ તકરાર થઇ કે શું વાહલા ?"

"તકરાર કંઈ નહીં, પણ તેં પોતેજ મને ભલામણ કરી હતીની કે એવા લોફરની સોબત કરવી નહીં, તેથી આજે ઑફિસમાં એ મારી પાસે આવ્યો ત્યારે મેં એને સાફ કહી દીધું કે 'હવે તારી સાથે મારે સંબધ રાખવો નથી.' આ સાંભળતાંજ તે તોર ફરી ચાલ્યો ગયો, માટે હવે અહીં પણ એને પેસવા દેવો નહીં."

"વારૂં પ્રાણનાથ !" મધુરી ખુશી થતી બોલી "એ કામ તમે ઘણુંજ ડહાપણનું કીધું."

બાદ પાંચ વાગતાનો સમય થતાંજ પતિ પત્ની દરિયા કિનારે ફરવાં ગયાં.

પ્રકરણ ૭ મું.

વાત વંઠી ?–હજી નથી વંઠી !

દોહરો.

વાત ફુટી ફરકી ફરી, કરે મધુર વિચાર;
મધુરી મન વહેમાઇને, મનમાં બળે અપાર.

ચંડાળશંકરને તો જેમ છબિલીને ત્યાંથી તેમજ મધુરની

પાસેથી-બંને બાજુથી ખાસડાં પડયાં ! બંનેએ તેને હડેધુત કીધો ! તેનો મિજાજ ફરી ગયો, અને તે એવો તો ક્રોધાયમાન બન્યો કે જો તેના હાથમાં સત્તા હોય તો જરૂર તે એજ વખતે છબિલી અને મધુરનાં ખૂન કરે ! ઘરમાં આખો નહડો રાતો ને પીળો ! બળ્યો ને ધીકયો ! મગજ તપેલું ! આંખો લાલ વિકાળ ! ખરેખરા ખૂની જેવો દેખાય ! તોપણ જેમ જેમ વખત પસાર થતો ગયો તેમ તેમ તે શાંત થતો ગયો. અને ધીરજથી મનમાં અનેક તરંગોનાં ચોકઠાં ગોઠવવા લાગ્યો ! " આમ કરૂં કે તેમ કરૂં ? મધુરીને મળું ? તેણીને કંઇ ઉંધુંચત્તું સમજાવું ? કંઇ જૂદીજ હિકમતની બાજી રચું ? મધુર ને મધુરી વચ્ચે સળગાવું ? શું કરૂં ? " આમ વિચાર કરતો વળી તે ઉઠે ને પાછો બેસી જોય ! ઘડીકમાં બાહાર નીકળવાને માથે ટોપી મૂકે ને પાછો બેસી જાય ! ને ઘડીકમાં મગજ ફેરવી પાછીટોપીને ટેબલપર પટકે ! એવી રીતે તે પોતાના મગજને ચળવિચળ બનાવી આખરે જુસ્સો લાવી એકદમ ઉઠયો, અને માથે ટોપી મૂકી હાથમાં એક લાકડી લટકાવતો પોતાના મકાનમાંથી નીચે ઉતરીને રાતના સુમારે આઠેક વાગ્યાને અમલે છબિલીના આંગણા આગળ આંટા મારવા લાગ્યો. એટલામાં તો મધુરની ગાડી ત્યાં દોડતી આવતી જણાઇ. તેવોજ ચંડાળશંકર એક ખુણામાં ભરાઇ ગયો, અને ગાડીમાંથી ઉતરીને મધુર જેવો છબિલીના બંગલામાં ગયો કે તેવોજ બહાર નીકળી ચંડાળશંકર તાબડતોબ મધુરને બંગલે પહોંચ્યો, અને બંગલામાં જેવો તે દાખલ થાય છે કે તરતજ એક રામોસીએ તેને અંદર જતો અટકાવીને કહ્યું " ખડા રહો, તુમકુ અંદર જાનકા હુકુમ નહીં હય. શેઠ બાહેર ગયે હય ઓર શેઠાણી અંદર હય. "

" તો તારી શેઠાણીને કહે કે ચંડાળશંકર આવેલા છે. "

" અચ્છા, ઠેરો. " કહીને રામોસી બંગલામાં તે સંદેશો કહેવા ગયો કે તેની પાછળજ ચંડાળશંકર પણ ગયો, અને બંગલાના દિવાનખાનાના ઓટલાપર મૂકેલી ખુરસીપર તે બેસી ગયો.

રામોસીએ મધુરીને પેલો સંદેશો કહેતાંજ તેણીએ કહ્યું " ઓ બમનકું બોલો કે શેઠ નહીં હય. ઓર શેઠ આવે જબ આના. " આમ કહેતાંજ તેણી વળી બહાર આવીને જુએ છે તો ખુરસીપર ચંડાળશંકર બેઠેલો ! તેથી રામોસીના બોલતાં પહેલાં તો તેણીએજ તેને મોંઢામોંઢ જણાવી દીધું કે " તમારા ભાઇ બાહાર ગયા છે, માટે તે આવે ત્યારે તમે આવજો. "

" ઓહો ! " ચંડાળશંકર લગાર મ્હોં મચકાવીને બોલ્યો " કોઇ દહાડો નહીં, અને આજેજ કંઇ મારો આટલો બધો અનાદર ! આ તો હું નવાઇનું જોઉં છું. "

" શેઠે હુકમ કીધો છે કે તેમની ગેરહાજરીમાં તમને અહીં આવવા દેવા નહીં. "

" તે હુકમનો સબબ હું સમજી ગયો છું; પરંતુ મારે તમારી સાથે કંઇક ખાનગી વાત કરવી છે, અને તેને માટે અત્યારે ખાસ અહીં આવ્યો છું. "

" ખાનગી વાત ! " મધુરી અચંબો પામી બોલી " તમારે મારી સાથે ખાનગી વાત શી હોય ! એ તમે શું બોલો છો ? છટ, છટ ! તમે તમારે ચાલ્યા જાઓ. "

" આમ ગુસ્સે ના થાઓ. મારે કંઇ બીજી ખાનગી વાત કરવાની નથી. તમે તો મારાં બેહેન જેવાં છો, અને મને તમે ભાઇ જેવોજ માનજો. હું તો માત્ર તમારા કલ્યાણની કંઇક વાત કહેવા

આવ્યો છું, અને તેમ છતાં તમે તે નહીંજ સાંભળશો તો હું તરતજ ઉઠીને ચાલ્યો જઇશ."

આ સાંભળતાંજ મધુરી અચકાઇ. તેણીા વહેમાઇ. હવે તેણીની ઇચ્છા પણ ચંડાળશંકરનું કહેવું સાંભળવાની થઇ, અને બોલી "બોલો ભાઇ, શું કહેવું છે ?"

"બેસો. નિરાંતે વાત કહેવાની છે, અને જે વાત હું કહીશ તે માત્ર તમારાજ સ્વાર્થની છે; માટે ધ્યાનથી ને ધીરજથી સાંભળશો તો સારૂં."

મધુરી તરતજ પાસેની ખુરસી પર બેઠી, અને બોલી "બોલો શું છે ? તમારે શું કહેવાનું છે ? જે હોય તે ઝટ કહી દો; કેમકે હમણાં તમારા ભાઇ આવી પહોંચશે."

"તેની તમે કંઇજ ચિંતા નહીં રાખો. મેં તેમને જ્યાં જોયા છે ત્યાંથી તેમને આવતાં ઘણો વખત લાગશે, એમ હું જાણું છું."

"તમે તેમને ક્યાં જોયા વારૂ ? તે તો રૂના બજારમાં ગયા છે."

"તે હું તમને પછી કહીશ; પણ તેઓ રૂના બજારમાં ગયા છે, એમ તમે શા ઉપરથી કહો છો ?"

"તે એમ કહીનેજ અહીંથી નીકળ્યા તે ઉપરથી કહું છું."

"અને તે રૂના બજારમાં ગયા નથી, પણ બીજેજ ઠેકાણે ગયા છે, એમ હું સાબિત કરી આપું તો ?"

"કદાચ બીજે કામસર ગયા પણ હોય તો તેમાં શું થયું ?"

"કામસર નહીં, પણ જો તેમને કોઇ રાંડને ત્યાંજ ગયલા બતાવું તો ?"

"છી–છી–છી! એવી વાત તેમના જેવા પવિત્ર પુરૂષને માટે બોલશોજ નહીં અને એવી વાત હું માનું પણ નહીં. તે કદી પણ રાંડને ત્યાંજ જાયજ નહીં."

"એમ કે? ત્યારે તો મારી સાથે તમારા કોઇ ખાત્રીદાર માણસને જો મોકલો તો હું તેને બતાવું?"

"પણ એ તમારી વાતજ મારા માન્યામાં આવે નહીં! તમે પોતે એવા તેથી બધાય એવા કે?"

"હવે એ બાબતમાં વધારે જીદ ના કરો, અને તમારા એક માણસને મારી સાથે મોકલો કે હું તે માણસને બરાબર બતાવી દઉં કે તમારા પ્રાણનાથ કયાં બેઠા છે ને કોની સાથે રંગરસમાં મ્હાલે છે! અરે તમને તો હજી કંઇ ખબર નથી! છબિલી નામની નામાંકિત નાયકાણીને તેમણે રાખી છે, અને સામટા રૂપિયા પચ્ચીસસો તેણીને પગારના આપ્યા પણ છે! વળી ઉપરથી સોનાનો છેડો ને ઘડિયાળ પણ તે રાંડને બક્ષિસ આપ્યાં છે! એ દિવસથી દરરોજ રાતના ત્યાંજ જાય છે, અને ત્રિજા દિવસપર આખી રાતના તેણીનો નાચ જોવાને પણ અમે બધા સાથેજ હતા! તમને એમ સમજાવ્યું છે કે 'રૂના બજારમાં રાત ગુમાવી' ખરી વાત કે?"

આ ભેદ ભરમનો ભભૂકો નીકળતાંજ મધુરી તો દંગ બની ગઇ, અને થોડી વાર તેણી એટલી તો ઉંડા વિચારમાં ગરક થઇ ગઇ કે બાસ તેણીની જીભજ બંધ પડી ગઇ! છેવટ નિઃશ્વાસ નાખતાં બોલી "હાચાસ! હવે સમજી! હવે વાત મળી! ભાઇ ચંડાળશંકર, હવે તમારી વાત હું કેટલીક માનું છું તોપણ તમે મારા માણસને સાક્ષી દાખવવાને તેની પણ ખાત્રી કરી આપો તો ઘણી મહેરબાની! પણ વારૂ, હું પૂછું કે તમારી સાથે એમને કંઇ ઉચો જીવ થયો

છે કે શું ? કેમકે તમને આ બંગલામાં પેસવા નહીં દેવા એવો એમણે મને અને બધા માણસોને હુકમ કર્યો છે ! ”

“ મારી સાથે એણે બોલવાનું પણ મૂકી દીધું છે; કેમકે મેં એને શિખામણની વાત કહી કે ‘ મા ! જેવાને બહાર ભટકવાનું પાલવે, પણ તને નહીં પાલવે; કારણ કે તું એક મ્હોટો વેપારી ને આબરૂદાર છે, અને હું તો આબરૂ ગુમાવી બેઠો છું; એટલે મને કંઇ વાંધો નથી. ’ આ મતલબની મેં તેને શિખામણ આપી તેથી તો તેને માઠું લાગ્યું ને તે મારી સાથે ખિજાઇ ગયો છે ! પણ મારાં અંતઃકરણમાં એને માટે ભલો ભાવ છે, અને હું એના ભલામાં રાજી છું, માટે તમને આમ ચેતાવવાને આવ્યો છું, કે જેથી તમે એને સુધારવાની તજવીજ કરો.

‘ પણ ભાઇ, પહેલાં એમને બગાડનાર ને આડે રસ્તે દોરવનાર તો તમેજ કેની ? ”

“ નહીં, કદી નહીં; તદ્દન ખોટી વાત મે એને પહેલાંથી એવા રસ્તાથી બાતલ રાખ્યો હતો, પણ હમણાં થોડા દિવસથી એણે મારૂં પણ નહીં માનતાં એવો ખરાબ રસ્તો પકડયો છે ! એમાં મારો શો વાંક ? મેં એને શિખામણ દીધી તેમાં તો એણે મારી સાથે પણ દોસ્તી તોડી નાંખી ! ”

“ તોપણ તમે મને ચેતાવવા આવ્યા તે માટે તમારો ઉપકાર માનું છું. હવે હું મારૂં બનતું કરીશ, અને તમે પણ એમની છુપી ખબર રાખીને મને ચેતાવતા રહેજો. ”

“ વારૂ. એને માટે હું બરાબર કાળજી રાખીશ. હવે તમારા એક માણસને મારી સાથે મોકલશો ? ”

" નહીં; હાલ તરત તેમ કરવાની જરૂર નથી. માણસોમાં એમની આબરૂ હલકી પડે તેમ મારે કરવું નથી. તે તો વળી તેવો વખત આવે ત્યારે વાત. "

" ત્યારે હું હવે રજા લઉં છું; પણ જોજો, મારૂં નામ તેની પાસે દેશો નહીં. "

" તે માટે તમારે બેફિકર રહેવું, અને તમો કૃપા કરી અવાર-નવાર મળતા રહેજો. "

" તે તો હું અવશ્ય જરૂર જણાતાં તમને મળતો રહીશ. " કહીને ચંડાળશંકર ત્યાંથી ઉઠીને ઝટપટ હોંસે હોંસે ચાલતો થયો, અને મનમાં ખુશ થયો કે " ચાલો ! તાલ જબરો જમાવ્યો છે, અને હવે મધુર ઘરમાં આવશે એટલે બડી અચ્છી જામશે ને તેની પૂરેપૂરી કમબખ્તી થશે, ત્યારેજ તે પણ મને યાદ કરશે ! અરે બચ્ચા મધુર, હજી તુ પણ જોશે કે હું તારો ઘાટ કેવો કેવો ઘડું છું, અને તને કેવા સંતાપમાં સળગાવું છું ! અરે જો જીવતો છું તો તને અને તારી રાંડને મારે પગે નમાવીશ ત્યારેજ હું બ્રાહ્મણ, અને નહીં તો મને ઢેડ સમજજો ! " આ પ્રમાણે ખિલતો ફુલાતો મધુર પાછો પોતાને ઘેર પહોંચ્યો.

બીજી તરફ મધુરીના મનમાં અનેક સંકલ્પ વિકલ્પની ઉથલ-પાથલ થઇ રહી ! તેણીના મગજમાં ચંડાળશંકરની વાત આબાદ ખરી ઠસી ગઇ, અને મધુરની નીતિને માટે તો તેણીના મગજપર ઉત્તમ અસર હતી તે તદ્દન બદલાઇજ ગઇ ! તેણી સ્વતઃ ખેદ કરવા લાગી કે " અહા ! મારા મનહર માનીતા મધુરને માટે આ મેં શું સાંભળ્યું ? શું તે મારા પવિત્ર પ્રાણનાથ અપવિત્રતાના કાળા પાણીના સાગરમાં ડુબ્યા ! તેમણે મને વિશ્વાસઘાત કીધો ! અરેરે ! મધુર ! મારા

વાહલા મધુર, તમે તમારી મધુરી કરતાં પણ એક વેશ્યાને વિશેષ માની! તમે મોઢેથી તો મને માનીતી અર્ધાંગના માનતા જણાવો છો તે શું માત્ર મને ઉપલક બતાવવાનેજ કે! શ્રી હરી! તારો આશરો! હવે તેમને સુધારવાની ફરજ મારે માથે આવી પડી છે, અને તે ફરજ હું બજાવીશ; તોપણ અરે! પરમેશ્વર, તારી સહાયતા શિવાય તે નહીંજ બને! તું હવે તે મારા વાહલાનાં હૃદયમાં નિવાસી તેને સદમતિ આપજે, કે જેથી તે બિચારા ભોળા ભરથાર હજી પણ મારી ટોકણીથી કંઇ પણ સુધરી પાછા ઠેકાણે આવી જાય કે જેથી અમારો સંસાર સુખપૂર્ણ થાય." આમ વિચાર કરતાં વળી તેણીના મનમાં નવોજ ડગડગો થયો કે "પણ કદાચ ચંડાળશંકરે લાકડાં લડાવવાનો તો આ રસ્તો નહીં લીધો હોય? મારા પતિ એની દોસ્તીનો ત્યાગ કર્યાનું કહેતા હતા, અને તેથી પણ કદાચ એણે મને ભંભેરી ઘરમાં કજીઓ કરાવવાનું કુકર્મ તો નહીં કીધું હોય! તે ગમે તેટલો બ્રાહ્મણ છે, તોપણ ઢેડ કરતાં પણ નીચ છે, એ તો હું તેને માટે બરાબર જાણુંજ છું: માટે મધુરને આવતાંની સાથેજ ઠપકો નહીં આપતાં તેમને હું ધીમે ધીમે કરામતથી પૂછીશ, અને તેમાં તેઓ શું ખુલાસો આપે છે, તે સાંભળ્યા પછીજ જેમ ઘટશે તેમ વાત કરીશ. છેવટે મને એટલું તો સમજાશેજ કે, ચંડાળશંકર આ બાબતમાં સાચો છે કે જૂઠો છે? જોઇશ, તપાસીશ, ખાત્રી કરીશ, અને પછીજ મારા વાહલાને કહેવું ઘટશે તે કહીશ."

આ પ્રમાણે મધુરી સ્વતઃ પોતાના મગજમાં વિચારો કરતી ઘડીકમાં ઉદાસીમાં આવી જતી, અને વળી ઘડીકમાં ગંભીરતા ગ્રહણ કરતી બેઠી છે, અને પોતાના પતિના પધારવાની રાહ જુએ છે.

હવે નાયકણીને ત્યાં મધુર કેવી લહેરમાં છે ? પ્રથમ તો મધુર ને છબિલીએ ચંડાળશંકરની બાબતમાં બનેલી વાત વિદિત કરી, અને તે પછી મધુરે પણ પોતાને ચંડાળશંકર સાથે સળગેલી બીના તેણીને કહી સંભળાવી, જેથી તેઓ પરસ્પર ખૂબ ખુસી થયાં, અને ચંડાળશંકરને વચમાંથી ખેરવ્યાથી તેઓ બંનેનાં હૃદયમાં જાણે તાજો હુલ્લાસ ઉભરાઇ નીકળ્યો, જે પરથી મધુરે કહ્યું "ત્યારે હવે આ ખુશાલીની યાદગારીમાં આજે તો કંઇ નવુંજ ગાયન ગાઇ સંભળાવ કે બસ આનંદ, આનંદ, આનંદ !"

"હાજી; ઘણીજ ખુશીની સાથે." છબિલી બોલી "હુ પોતે નવાં નવાં ગાયન બનાવીને પણ ગાઇ શકું છું. ચંડાળશંકરની બાબતનું ગાયન હમણાં બનાવતી જઉં ને ગાતી જઉં તો કેમ ?"

"ત્યારે તો ઘણી ગંમત જામે ! પણ નવું ગાયન જોડતી જશે ને ગાતી જશે, એ બે સાથે કેમ બની શકશે ?"

"તે બનવામાં શું મોહટી બાબત ! એ તો મારા મનને રમત છે, પ્યારા !"

"તો બસ ચલાવ, તેજ ચલાવ ! જોઉં છું. કે કેવી લેહેજત આવે છે !'

છબીલીએ તરતજ ચંડાળશંકરની ખટપટનું ગાયન શરૂ કીધું, અને તે એવી તો ચાલાકીથી તેણીએ ગાયું કે મધુર તો તે સાંભળીનેજ છક્ક થઇ ગયો, અને બડી લેહેરમાં આવી જઇ તેણે તેજ વખતે છબીલીના હાથમાં રૂપીયા સોની નોટનો કટકો મૂકી દીધો, જેથી તેણી પણ ખુશી થઇ ગઇ. બાદ કેટલોક સમય રંગવિલાસમાં નિર્ગમન કરી સુમારે સાડા દશ વાગે મધુર ત્યાંથી નીકળ્યો, અને પોતાને બંગલે ગયો.

" પ્રાણનાથ ! આજે પણ આપને ઘણી રાત થઇ ! " મધુરીએ ઉદાસ ચ્હેરે કહ્યું " બજારમાંજ આપ અત્યાર સુધી હતા કે કંઇ બીજે ઠેકાણે રોકાયાતા વારૂં ! "

" બીજે ક્યાં રોકાઉં વળી ? બજારમાંજ હતો. " મધુરે જણાવ્યું " વેપારીઓ વિખરાય ત્યારે મારાથી પણ બજાર છોડાયની ? તેમાં વળી હમણાં ભાવની ઉથલપાથલ જોતજોતાંમાં થઇ જાય છે ! "

" વારૂં ત્યારે પેલાં ઘડિયાળ ને છેડાનો કાંક પત્તો લાગ્યો કે પ્રાણનાથ ? "

" નારે ના. તેનો તો કંઇજ પત્તો લાગતોજ નથી ! પોલિસ પણ બાપડી શોધ કરતી થાકી હશે ! "

" પણ આજે ચંડાળશંકરની સાથે આપને કંઇ તકરાર થઇ છે કે ? "

" તે વાત તો મેં તને સાંજનાજ કહી હતી કે મેં એની દોસ્તી છોડી; કેમકે એવા નઠારા માણસની સોબતમાં રહેવું શોભા ભરેલું નથી. વળી પાછું અત્યારે આ વાત પૂછવાનું કંઇ કારણ ? "

" ના, હું તો અમથી પૂછું છું. " કહીને મધુરી વળી લગાર ચૂપ બેઠી, જેથી મધુરને વ્હેમ પડયો.

" કેમ વારૂં, અત્યારે તારી આંખો રડયા જેવી લાગે છે ને તું ઉદાસ પણ છે કંઇ ? "

" નારે, કંઇ નહીં. " મધુરી શાંતપણે બોલી " એ તો રાત વધારે ગઇ તેમાં એમ જણાય છે. "

" નહીં, નહીં, નહીં. એ વાત હું માનતોજ નથી. તારા મનમાં કંઇ પણ ઉદાસીનું કારણ છે. "

" કશું કારણ નથી. એ તો આપને એમ લાગે છે, પ્રાણનાથ ! "

"એ વાત હું માનતોજ નથી. તુ મારાથી છુપાવે છે! બોલી જા, તને મારા સમ છે!"

"તમે સમ ના આપો. નજીવી વાતમાં સમ ખાવાની શું જરૂર?"

"તો મારા સમ ખાઇને કહે કે તારા મનમાં કશું નથી"

"સમ તો હું નહીં ખાઉં. સમ ખાવાથીજ શું વધારે છે કે?"

"ત્યારે હવે મારી ખાત્રી થઇ ચૂકી કે ઉદાસ થવાનું કંઇ પણ કારણ છે, અને હવે તું મારા સમ નહીં માનતી હોય તો ભલે તારી વાત તારા મનમાંજ રાખી મૂક!"

"હું કહું ને તમને ગુસ્સો લાગે તો વળી ઘરમાં કંકાસ થાયની?"

"નહીં, પણ મને તું ત્હારા મનની વાત કહે."

"પ્રાણનાથ, મનની વાત નહીં કરો. મન તો જૂદાંજ થયાં જેવું મને ભાસે છે! બસ, બોલતાં મારી જીભ ઉપડતી નથી! તમે પોતેજ મન જૂદું પાડયું છે!"

મધુર હવે ચેતી ગયો, અને તેણે મનમાં ધાર્યું કે "જરૂર ચંડાળશંકરે કંઇ કાળું ધોળું કીધું છે! તોપણ હવે એને મોઢેથીજ બોલાવવું જોઇએ." આમ વિચાર કરી તેણે પૂછ્યું "બોલી જા, કે આટલું બધું બોલવાનું તને શું કારણ મળ્યું છે? વાહલી! જે હોય તે જલદી જણાવ."

"હું શું જણાવું? તમે મારી સાથે દગલબાજી રમો છો ત્યાં લાચાર!" કહેતાંજ તેણી રડી પડી. મધુરે તેણીને શાંત કરતાં કહ્યું "તુ આમ નાદાની ના કર. તુ બોલે તો તેનો ખુલાસો કરૂંની?"

"શો ખુલાસો કરશો? મુદ્દાસર વાત બધીએ મારી પાસે આવી છે!"

"શાનો મુદ્દો? એ તું શું બકે છે? સ્પષ્ટ બોલી દેની કે શું તારા મગજમાં ભરાયું છે?"

" તમે એ દહાડા પર આખી રાતના ક્યાં હતા વારૂ ? "

આ સાંભળતાંજ મધુર ચમક્યો, અને હવે તેને પૂરેપૂરો વહેમ ગયો કે ' જરૂર ચંડાળશંકરે લાકડાં લડાવવાનો ધાટ ધડ્યો છે, તેમાં શક નહીં. " તોપણ તેણે શાંત મગજ કરી જવાબ દીધો " બજારમાં. "

" અને ઘડિયાળ ને છેડો ખોવાયાં છે કે કોઇ રાંડને આપી આવ્યા છો ? "

" હા, હા, હા ! " મધુર હસીને બોલ્યો " સમજ્યો ! સમજ્યો ! મેં ધાર્યું હતું તેમજ બન્યું ! એ તો તારી ને મારી વચ્ચે લડાવી મારવાની તજવીજ થઇ છે, અને તે તજવીજ કરનાર માણસ પણ મેં ઓળખી લીધો ! હું ધારતો હતો તેજ ! "

" આપ શું ધારતા હતા ? આપ ઘડિયાળ ને છેડો કોઇ રાંડને નથી આપી આવ્યા ? અને તેજ રાંડને ત્યાં આપ દરરોજ રાતના નથી જતા ? વળી તે દહાડે તમે આખી રાત પણ ત્યાંજ નથી રહ્યા ? "

" અરે ઘેલી રે ઘેલી ! એ બધીએ વાત ખોટી ! તને એ બધું જેણે ભેરવ્યું છે તેનું નામ દે તો હું ખુલાસો કરૂં અને અબ ઘડી તારા મનનો વહેમ દૂર કરૂં. "

" નામ સાથે તમારે શું કામ છે ? મારી વાતનો જવાબ આપો ? "

" મારે નામ સાથેજ કામ છે, તે નામ તો મારી છાતીમાં લખેલું છે, તોપણ તારે મોંઢે બોલાવવા માગું છું "

" ખરૂં કહું પ્રાણનાથ ? મને તો ચંડાળશંકરે બધી વાતો કહી. "

" એજ ! એજ દુષ્ટનું કામ ! એને મેં આજે અપમાન કરીને ઑફિસમાંથી કહાડયો તેથી એણે તારી ને મારી વચ્ચે સળગાવવાની તજવીજ કરી ! તેથી તો હું તને કહી ગયો હતો કે એ હરામખોરને બંગલામાં પેસવા દેવો નહીં. એ તને ક્યાં મળ્યો હતો ? "

" એ અહીંજ આવ્યો હતો પ્રાણનાથ! અત્યાર સુધી બેઠો હતો. "

" પણ મારા ના કહેવા છતાં તેં એને અહીં આવવાજ કેમ દીધો ? "

'મેં તો એને ઘણીએ ના કહી; પણ એણે મને કહ્યું કે 'તમારા બાબની વાત કહેવી છે.' એટલે મેં એને બેસવા દીધો ને પછી મને કહેવા લાગ્યો કે, 'એ તો કોઇ રાંડને ત્યાં રોજ જાય છે, અને તેને ઘડિયાળ ને છેડો આપી આવ્યા છે ને પચ્ચીસો રૂપીયા પણ આપ્યા છે. આમ બધી મુદ્દાસર વાત કહી તે શું બધી ખોટી ? "

" તમામ ખોટી. એ તો માત્ર તે લુચ્ચાની બનાવટ છે "

" પણ ઘડિયાળ અને છેડાની તેમજ રૂપિયાની વાતજ તેણે મને કઇ રીતે કહી ? તેણે એ વાત કેવી રીતે પોતાના મગજમાંથી ઉઠાવી હોય ? "

" એ તો તે દહાડે પચ્ચીસો રૂપીયા એક વેપારીને ભરવાને હું ત્રીજોરીમાંથી લઇ ગયો હતો તે વાત મેં એને કરી, તેમજ ઘડીયાળ ને છેડો ખોવાયાં તે વિષે પોલિસમાં ખબર કરી, તે વખતે એ પણ સાથે હતો, અને તેથી એ બધી વાત એ જાણે છે. તે તમામ એ હરામખોરે ફેરવીને તને જૂદાજ રૂપમાં સમજાવી, કે જેથી તારી ને મારી વચ્ચે સળગે ! એની દોસ્તી મેં છોડી ખરીની, એટલે એણે આ રસ્તો લીધો ! બામણો બડો કાળોટિયો છે રે ! "

આ બધી વાતથી મધુરી ભોળવાઇ ગઇ, અને પોતાના પ્રાણનાથનું કહેવુંજ તેણીએ સત્ય માન્યું. તેણી બોલી " વાહલા, તે મૂઆ બામણાએ તો મને એવી સફાઇથી વાત કરી કે તેની તમામ વાત મને તે વખતે સાચીજ મનાઇ જો ! "

" અને તે મહા પાજી તથા દુષ્ટ છે એ તને ખબર નથી? તેંજ મને તેની દોસ્તી છોડવાની સલાહ આપી હતી તે ભૂલી ગઇ ? અને

મેં તેની દોસ્તી છોડી ને તેને તરછોડી નાંખ્યો ત્યારેજ તે મારે મોંઢે બોલ્યો હતો કે 'જોજે હવે તારા ઘરમાં કેવી લડાઇ કરાવું છું!' આમ બોલી મુછો મરડીને ને મારી પાસેથી ચાલ્યો ગયો, અને તેપરથી તો મેં તને પણ કહ્યું હતું કે એ પાપી બામણાને આપણા બંગલામાં બિલકુલ પેસવા દેવો નહીં."

"પણ તે વખતે તમે મને ખુલ્લું કહ્યું હોત કે આ કારણ-થીજ એ અહીં આવનાર છે તો હું એ મૂઆને કદી પણ ઉભો રાખને નહીં."

"ખેર! બનનારી હતી તે બની! પણ હવે પછી એની સાથે કિંચિત ભાષણ પણ કરતી નહીં. તું પોતે પણ જાણે છે કે એ માણુસ તદ્દન નીચ છે, અને એવા નઠારા માણુસ સાથે તારે પણ ભાષણ કરવું લાજમ નહીં. તારે એની સાથે બોલવાનું શું કામ?"

"કંઇજ નહીં. એ તો આપનો મિત્ર હતો તેથીજ હું એની સાથે માત્ર આપની શરમને ખાતર બોલતી હતી; પરંતુ હવે જો એ આ બંગલામાં આવે તો માણુસ પાસે એકદમ ધક્કો મરાવીનેજ બાહાર કઢાવું તો."

"અલબત્ત, એમજ કરવું જોઇએ. અરે એ તો સારૂં થયું કે આટલેથીજ પતી ગયું, પણ જો તું મનમાં ને મનમાં બળ્યા કરતે ને મારે મોંઢે વાત નહીં કરતે તો આપણા સંસારમાં એક સંતાપ સળગતે કેની? તારી પણ કેટલી બધી ભૂલ કે મારા જેવા તારા એક પવિત્ર ને નીતિવાન્ સ્વામીની બદબોઇ કરનારની કહેલી વાત તેં સાચી માની!"

"એ તો હું તે મૂઆનાં કહેવાથી ભોળવાઇ ગઇ! મને શું ખબર કે તેના પેટમાં આવો પ્રપંચ હશે! તેમાં વળી બંધએરતી

વાત કરી એટલે મારા વહેમને મજબૂતી મળી !"

"એ તો એવા લાકડાં લડાવનારાની ચતુરાઇ હોય કે બંધબેસ્તી વાત ગોઠવી દેવી. તેમ ચતુરાઇ ચલાવે નહીં તો એની વાત તું માને પણ કેમ? પણ હવે પછી એવી વાતપર કદી ભોળવતા નહીં. મારો જીવ તારા શિવાય કોઇ પણ પર સ્ત્રી પ્રત્યે દોરવાય તેવું સ્વપ્નામાં પણ તું ધારતી નહીં."

"વારૂ પ્રાણનાથ! એકવાર ભૂલ થઇ તે માફ કરો હવે પછી એવી ભૂલ કદી પણ થશે નહીં. અરરર ! હું પણ કેવી મૂર્ખ કે મેં મારા વાહલાને વગોવ્યા !"

"તેમાં હરકત નહીં. તું ને હું બે વચ્ચે વાત થઇ તેમાં કશો વાંધો નહીં. હવે એ પંચાત પડતી મૂક. (ઘડિયાળ જોઇને) ઓહો ! એક વાગવા આવ્યો ! ચાલો હવે સૂઇ જઇએ. રાત ઘણી ગઈ, અને સ્હવારે વળી વેહેલાં ઉઠવું છે."

તરતજ પતિ પત્ની શયન સ્થાને સંચર્યાં, અને જાગેલી ખટપટનો હાલ તરત તો નિકાલ આવી ગયો. મધુરે પણ પોતાની પત્નીને ખૂબ સમજાવી દીધી! સ્ત્રીચરિત્ર કરતાં પુરૂષચરિત્ર વધ્યું !

પ્રકરણ ૮ મું.

બીજી બાજી.

દોહરો.

ખટજીની બાજી બધી, અવળી થઇ આબાદ;
તેથી ઘાટ નવો ઘડયો, થશે ખરો બરબાદ. ?

ચંડાળશંકરે મધુરના મકાનમાં તીર તો સજ્જડ ફેંક્યું હતું, પણ તે ખાલી ગયું તે ખબર ચંડાળશંકરને ક્યાંથી થાય ? તેથી તેણે

બીજે દિવસે વળી પાછો છબિલીનાં મકાન આગળ રાતની વખતે પહેરેલો ભર્યો, અને મધુરને જોતાંજ, અને મંચુર ઉપર ગયો કે તરતજ ચંડાળશંકર ત્યાંથી એક વિક્ટોરિયામાં બેસીને મધુરને બંગલે ગયો, અને રોપમાં ને રોપમાં ગાડી અંદર લેવડાવી. મધુરી આ વખતે પોતાના હૉલમાં બેઠી હતી. ગાડીનો ખડખડાટ સાંભળીને તેણી ઓટલા પર આવી, અને ચંડાળશંકરને જોતાંજ તેણે તરતજ રામોશીને બોલાવીને કહ્યું " આ ગાડીને એકદમ બહાર કહાડ " એટલું કહીને તેણી તરતજ બંગલાની ઉપર ચાલી ગઇ. રામોશીએ ગાડીવાળાને બહાર લઈ જવાનો હુકમ કીધો, પરંતુ ચંડાળકર તો અંદરથી ઉતરીને ઓટલાપર ખુરસીએ અઢેલીને બેઠો. રામોશીએ તેને કશું કહ્યું નહીં; કેમકે તે તો એટલુંજ સમજ્યો હતો કે " શેઠાણીએ ભાડુતી ગાડીને બાહાર ઉભી રાખવાને ફરમાવ્યું છે, પણ ચંડાળશંકરને બાહાર કહાડવાને ફરમાવ્યું નથી." આવી સમજથી રામોશી પાછો પોતાના પહેરાપર જઇને ઉભો ચંડાળશંકર અડધા-એક કલાક સુધી મધુરીની રાહ જોતો ઓટલાપર બેસી રહ્યો, પણ તેણી પાછી નહીં દેખાયાથી તેણે એક હમાલને બોલાવી કહ્યું " અરે બગ તો, શેઠાણી કુઠે આહે ? ત્યાલા સાંગ કે ચંડાળશંકર બોલવતે."

" બરા શેઠ." કહી હમાલે ઉપર જઇને મધુરીને ખબર કરતાંજ તેણી ચમકી, અને ઉપરથીજ તાબડતોબ રામોશીને બૂમપાડવાથી રામોશી દોડતો ઉપર ગયો, જેને મધુરીએ મિજાજમાં જણાવ્યું " એઇ જંગલી ! પેલા બામણાને હજી કેમ ઓટલાપર બેસવા દીધો છે ? મેં તને હુકમ કીધો તે ભુલી ગયો ! તું પણ કોઇ માણુસ છે કે જનાવર છો?"

" બાઇ, આપે ગાડી બાહાર કહાડવાનું કહ્યું તે મુજબ ગાડી તો બાહાર કહાડી છે." રામોશીએ જણાવ્યું " અને તે માણુસ તો

આપની સાથે ગઇ કાલે રાતના બેસીને વાતો કરતો હતો તેજ છે, તેથી મેં તેને ઓટલાપર બેસવા દીધો છેજી. આપનો હુકમ હોય તો તેને પણ બહાર કાઢું ?"

"અરે મૂરખા! તદ્દનજ જંગલી છે!" મધુરી ચીડવાઇને બોલી "તારા કાન બહેરા છે કે શું? તે બામણને પણ એકદમ ધક્કો મારીને બહાર કાઢ! તે જો વધારે ગડબડ કરે તો એ ઠોંસા મારીને વાત કરજે."

"વારૂંજી." કહીને રામોશીએ તરતજ નીચે આવીને ચંડાળશંકરને કહ્યું "ચાલો મહારાજ, બાહાર જાઓ. અહીં તમને બેસવાનો હુકમ નથી."

"પણ મારે તો તારી બાઇને મળવું છે, માટે બેઠો છું."

"બસ જાઓ, બહાર જાઓ; નહીં તો ધક્કો મારીને બહાર કહાડીશ!"

"અરે ભલા માણુસ, બાઈ સાથે કંઇ અગત્યનાં કામની વાત કરવાની છે. તું જાણ્યા વગર ગડબડ નહીં કર."

"બાઇનો હુકમ નથી, માટે હવે વધારે પંચાત નહીં કરતાં ઉઠી જાઓ, નહીં તો લાત મારીને બાહાર કહાડીશ." રામોશીએ ત્રધારેમાં કહ્યું "તમે તે માણુસ છો કે ગદ્ધા છો? એક વાર કહ્યું તે સમજાતું નથી?"

આ સાંભળતાંજ ચંડાળશંકર સમજી ગયો કે "મધુરીને તેના ધણીએ ગમે તેમ સમજાવીને ભોળવી નાંખી હશે." આ વગેરે વિચાર કરતો તે હવે મૂંગો મૂંગો બાહાર જઇ વિકટોરિયામાં બેઠો ને તેણે ઘરનો રસ્તો લીધો. માર્ગમાં તેણે મનમાંજ વિચાર્યું કે "મધુરીને મેં આટલી બધી નિશાની આપીને સમજાવી હતી તેમ છતાં તેણીના

મગજમાં મારી વાત શું નહીંજ ઉતરી હોય? કે પછી મધુરે વળી પોતાની ચોરી છુપાવવાને ખાતર કંઇ ઉધુંચત્તું તેણીને સમજાવી દીધું હશે? શું બન્યું હશે! મધુરીની મુલાકાત થઈ હોત તો ખબર પણ પડત; પરંતુ તેણી તો મને મળી સરખી પણ નહીં! માટેજ મને લાગે છે કે મધુરે તેણીને ગમે તેમ ગોટા વાળીને સમજાવી દીધું હશે! અરે રામ રામ! આજ બે રૂપિયા ગાડીભાડાના ખરચ્યા તે પણ ફોકટ ગયા! ચાલો, વળી બીજી બાજી ગોઠવવી પડશે! તેણે મ્હારૂં જે અપમાન કીધું છે તેનું વેર હું વાળીશ ત્યારેજ નિરાંતે જંપીશ!" આમ વિચારી તે પોતાને મકાને ગયો, અને તે દિવસે તો તે ઉદાસ બની સુઇ પણ ગયો.

બીજે દિવસે પ્રભાત થતાંજ તે નવી બાજીનાં નવાં ચોકઠાં ગોઠવવા લાગ્યો. તેણે વિચાર્યું "મધુરીને મેં જે વાત કહી હતી તે વિષે તેણીને કેવી અસર થતી, અને મધુરને તેણીએ વાત કરી કે નહીં તેમજ જો વાત કરી હોય તો તેનું શું પરિણામ તેણીનાં મગજપર ઠર્યું, તે વગેરે જાણવું તો જોઇએજ." આ કેવી રીતે તેની જાણમાં આવે તે માટે પણ અત્યંત વિચાર કરતાં તેણે પોતાની પત્ની પ્રભાગવરીને બોલાવીને બધી વાતની સમજણ આપી, તેમજ મધુરીને જે જે વાત પોતે કહી હતી તે તમામ પ્રભાગવરીને જણાવતાં કહ્યું કે "એ મારી કહેલી વાતનું છેવટ શું પરિણામ આવ્યું તે તુ મધુરીને મળીને તેણીની પાસેથી જાણી લાવે તો ઠીક થાય તેમ કરતાં જો મધુરી પાસે મ્હારૂં વાંકું બોલશે તોપણ હરકત નથી; પરંતુ ગમે તે યુક્તિ રચીને પણ તેણીનાં પેટની વાત મેળવવી જોઇએ, કે જેથી બીજી બાજી રચવાનું બની આવે."

પ્રભાગવરી પોતાના પતિની આજ્ઞાને આધીન રહેતી હોવાથી તેણી તે વાતનો સ્વિકાર કરતાં બોલી "પ્રાણનાથ, એ તો

હું ગમે તે પ્રકારે પણ મધુરી પાસેથી વાત કઢાવીશ. મારા પર તો મધુરી ઘણો સારો ભાવ રાખે છે, એટલે મને કશો વાંધો આવે તેમ નથી."

"એ તો ઠીક; પણ વળી બીજીજ બાજી રચું છું." કહીને ચંડાળશંકર બોલ્યો "એક કામ કર, તું આજે બપોર પછી બરાબર બે વાગે ત્યાં જજે, અને તું મધુરી સાથે બીજી ત્રીજી વાતો કરજે, અને આશરે ત્રણ વાગે બંગલામાં એક ટીપણીઆ ભટ જોશી મહારાજ આવશે. તેને મધુરી પોતાનો હાથ જોવરાવે તેવી રીતે તું મધુરીને સલાહ આપજે, અને તે ભટજી મહારાજ જે કંઇ બોલે તે વાતને તું ટેકો આપજે. બસ, તારે એટલુંજ કરવું. તેમ કરતાં જો ભટજીની વાત મધુરીના માનવામાંજ આવે, અને મધુરની ચોરી પકડવાની ઇચ્છા જો મધુરીને થાય તો તે કામ તું ઉઠાવજે. અગર મારૂં નામ દઇને તું તેણીને કહેજે કે, મારો વર, તારા વરને રાંડના ઘરમાં બેઠેલો હશે તે તને બરાબર નજરોનજર બતાવી આપશે. આ પ્રમાણે તું હિમ્મતથી તેણીને ખાત્રી આપજે કે તેણી હાજ પાડશે; ને આપણે ઘેર તેણીને ગમે તે બહાને લેતી આવજેની કે હું બધું ઠીકજ કરીશ. કોઇ પણ રીતે તેણીને હાથપર લેવાની તજવીજ કરવાની છે."

"વારૂ પ્રાણનાથ ! આપની તમામ વાતનો ભેદ હું સમજી ગઇ. હવે હું મારાથી બનશે તેટલું કરીને પણ મધુરીને આપણે ઘેરજ ઉપાડી લાવીશ."

"પણ પેલો ટીપણા ભટ આવી ગયા પછીજ લાવજે; કેમકે તે ભટ મારફતે તો બધો રંગ જમાવવો છે."

"ઠીક પ્રાણનાથ! તેમ કરીશ. તોપણ ભટને વ્હેલોજ મોકલજો."

"ત્રણ વાગ્યા પહેલાં તે ત્યાં આવી પહોંચશે. તું પણ અહીંથી દોઢ વાગે વિકટોરિયામાં ધાટીને સાથે લઇને જજે, કે ટાંકણું બરાબર સંધાશે."

"બહુ સારૂં પ્રાણનાથ! તેમજ કરીશ." કહીને પ્રભાગવરી રસોઇનાં કામમાં મંડી પડી.

હવે ચંડાળશંકરે પોતાના ઓળખીતા ટીપણા ભટને બોલાવીને મંગાવ્યો, અને તેને પોતાની વાત વિગતે સમજાવી તથા મધુરીનો હાથ જોઇને હસ્તરેખાપરથી તેણીને શું શું કહેવું તે વગેરેની પણ બરાબર સમજણ આપી, અને તેને લગતી તેની મહેનત બદલ આખો એક રૂપીઓ આપવાની લાલચ જણાવી, જેથી ટીપણા ભટ તો રાજી ખુશી થઇ ગયો, અને મધુરીના બંગલાનું ઠામ ઠેકાણું બરાબર લખી લીધું, તેમજ મધુરોની કેટલીક નિશાનીઓ પણ લખી લીધી, કે જેપરથી મધુરીની ખાત્રી કરવાનું બની આવે.

આ પ્રમાણે ટીપણા ભટ તૈયાર થઇને પોતાને ઘેર ગયા, અને બરાબર ત્રણ વાગતાંની અંદર મધુરીને બંગલે પહોંચવાની ચીવટ રાખી.

ખાઇ પરવારીને પ્રભાગવરીએ સુંદર વસ્ત્રાલંકાર સજી લીધાં, અને બરાબર દોઢ વાગતે પોતાના ધાટી સાથે એક ભાડાની વિકટોરિયામાં તેણીને મધુરીને બંગલે ચંડાળશંકરે રવાના કરી.

આ વખતે બંગલામાં મધુરી એકલી નિરાંતમાં બેઠી હતી, અને ઓટલાપરજ એક 'ઇઝીચેર'પર આડી પડીને એક રમુજી વાર્તાનું પુસ્તક વાંચતી હતી, તે વખતે પ્રભાગવરી અંદર જતાંજ મધુરીએ હસીને તેણીને કહ્યું "આવો બ્હેન, પધારો આજે ઘણે દિવસે તમારાં પગલાં કયાંથી?"

"તમારી પાસેજ." કહીને પ્રભાગવરી પણ પાસેની ખુરસી

પર બેઠી, અને પછી બોલી "ઘણા દિવથી તમને મળી નહોતી તેથી મળવા આવી છું. બ્હેન!"

"ઘણું સારૂં કીધું. હું પણ તમને મળવાનેજ ચાહતી હતી."

"તમે મોહટા લોક અમારે ગરીબને ત્યાં આવો નહીં તેથી હુંજ આવી."

"એમ બોલો છો? તમે તો મારાં બ્હેન જેવાં છો, અને તમારે ને મારે ક્યાં જુદાઇ છે? વારૂં ખુશીમાં તો છોને?"

"હા બ્હેન."

"અને તમારા વરના શા સમાચાર છે? તે કંઈ સુધર્યા કે હજી જેવાને તેવાજ રહ્યા?"

"કંઇએ સુધર્યા નથી બ્હેન! તે તો જેવા ને તેવાજ છે! જેને જે આદત પડી હોય તે કંઇ જાય કે? એતો હમ્બાજ એવા!"

"મારી પાસે એક બે વાર આવી ગયા હતા, અને મારા ઘરમાં લડાઇ સળગાવવાનો પ્રપંચ કરી ગયા હતા! એ તો સારૂં થયું કે મેં મારા પતીને પૂછી જોયું તો બધો ભેદ જણાઇ ગયો!"

"તે શું બ્હેન? મને તો એ વાતની કંઇ ખબરે નથી! મને તો કહો?"

"વાત એમ બની કે તારા વર મારી પાસે આવ્યા અને મને કહેવા લાગ્યા કે તમારા વર તો રાંડને ત્યાં જાય છે! આ વાતને બરાબર બંધ બેસ્તાં ચોકઠાં તેમણે ગોઠવ્યાં, અને તારા સમ, મેં તારા વરની વાત સાચીજ માની! પછી મેં મ્હારા ધણી નેતે વાત કહી, એટલે તેમણે તમામ પડદો ખોલી દીધો તેથી ઠીક થયું કે મારા મનનો વ્હેમ ગયો! આવો તારો વર તરકટી છે!"

"પણ તે બંનેને તો ઘણી દોસ્તી છે, અને તમારે મોંઢે તમારા વરનું ભુડું બોલે કેમ!"

"દોસ્તી હતી ત્યારે હતી, પણ હમણાં કંઇ ભંગાણ પડયું છે, અને તેથી તો તે મને ભમાવવાને અહીં આવ્યા હતા! અરે બ્હેન! મારી આગળ એવી તો મસાલાદાર વાતો અડાવી કે હું તો દંગજ બની ગઈ!"

"પણ તમને ગુસ્સો લાગે નહીં તો હું કં કહું? મારા સમ તને માઠું તો નહીં લાગે કેની?"

"તારા કેહેવાનું મને માઠું તો લાગેજ નહીં; કેમકે તું થારી બાળસ્નેહી સખી છે."

"અગર જો મારા વર તો અમલથીજ રખડતા છે, પણ તારા વર માટે પણ મેં એક બીજાજ માણુસના મોંઢે કેટલીક વાતો સાંભળી છે! મારા વરે જો તે વાતો કહી હોત તો હું માનત પણ નહીં પણ આ તો કોઇ જુદાજ સખસે મને કેટલીક વાત કરી છે. માટે મને લાગે છે કે તારા વરને પણ નબળી સંગત તો થઇ છેજ."

"તને કોણે કહ્યું? મને તે માણુસનું નામ આપ કે મારી ખાત્રી થાય."

"નામ આપું ને તું વળી તારા વરને કહે એટલે તે સખસ સાથે તારા વર લડાઇજ કરે!"

"તારા સમ. મારા વરને મોઢે હું તેનું નામ નહીં દઇશ; માટે તું મારા પર ભરોંસો રાખતી હોય તો મને તે માણુસનું નામ દર્શાવ કે જેથી હું ખરો કે ખોટો તોડ તો કરૂં."

"મારા વરનો એક મિત્ર વંચરશંકર કરીને છે. તે એક દહાડો મારા વરને મળવાને માટે રાતના મારે ત્યાં આવ્યો, પણ મારા

વર તે વખતે ઘરમાં નહીં હોવાથી મેં તેને કહ્યું કે ' તમારા દોસ્તાર અત્યારે વળી ઘરમાં હોય કે ? તે કોઈ રાંડને ત્યાં રખડવા ગયા હશે. ' આ સાંભળી તેણે કહ્યું ' રાંડનું ઘર તેને માટે હમણાં રંડાઈ ગયું છે; કેમકે જે રાંડને ત્યાં તમારા વર જતા હતા ત્યાં તો હવે મધુર જાય છે. ' આમ કહ્યું ! તેથીજ મને પણ લાગ્યું કે મધુરભાઈ પણ એવા નબળે રસ્તે ચડયા છે ! મારા મનમાં એ વાતનો ડગડગો પેઠો, અને તેથીજ મેં તેને જુસ્સામાં જણાવ્યું કે, એ વાત તદ્દન ખોટી. મધુરભાઇ કદી પણ એવા રસ્તે જાયજ નહીં. આ ઉપરથી તે પણ જુસ્સામાંજ બોલી ઉઠયો કે " અરે મધુર તો ત્યાં દરરોજ રાતના આઠથી દશ વાગ્યા સુધી બેસે છે, અને તેની ખાત્રી કરવી હોય તો ચાલો, તમને અબઘડી બતાવું ' આ વાકયો સાંભળી હું તો ચૂપ થઈ ગઈ, અને તે વખતે મેં એ વાતજ ઉડાવી દીધી. માટે મને પણ શક ભરાયો છે કે, તારો વર પણ નબળે રસ્તે જતો હોવોજ જોઇએ. "

આ સાંભળી મધુરી સજ્જડજ થઈ ગઈ, અને થોડી વાર વિચારમાં પડી જઇ બોલી " તે સખસ નજરોનજર બતાવવાને તૈયાર છેની ? "

" હારે હા. તેણે સાફ કહ્યું છે ! એમાં કંઇજ ફરક નથી, બ્હેન. "

" વારૂ ત્યારે મારા એક ભરોંસાદાર માણસને તે વાત નજરો નજર બતાવે તેવો બંદોબસ્ત થઇ શકશે ? "

" ઘણી સારી રીતે. એ તો હું તાબડતોબ તારે ખાતર બતાવીશ. "

" ત્યારે તો તારો ઘણોજ ઉપકાર માનીશ બ્હેન ! " કહીને મધુરી નિઃશ્વાસ નાંખવા લાગી, અને ધીમે રહીને બોલી " તારા વરે મને તે વાત કહી, પણ મેં જ્યારે મારા વરને જણાવ્યું ત્યારે તે

જાણે એવી મતલબનું મને સમજાવવા લાગ્યા કે ' ચંડાળશંકરની સાથે મારે ટૂટ પડી છે તેથી તેણે આપણી વચ્ચે લાકડાં લડાવવાની આ તદબીર કરી છે ! ' આ વાત મેં ખરી માની, અને તેથી હુ તારા વર પર ગુસ્સે થઇ ! પણ જો પેલો વંચરશંકર કહે છે તેમ તે મારા માણસને નજરો નજર બનાવે તો પછી મને શકજ રહેશે નહીં. "

" તારે જોઇએ તો આજે રાતના આઠેક વાગ્યાને સુમારે તારા માણસને મારે ત્યાં મોકલજે, એટલે વંચરશંકરને પણ હું તરત બોલાવીને કહીશ. પછી કંઇ છે ? "

" ઠીક છે તો. મારો મોહનલાલ નામનો જુનો મહેતો છે તેને હું તારે ત્યાં મોકલીશ. "

" ઘણું સારૂં. પણ રાતનાં સાત ને આઠની વચ્ચે મોકલજે કે બસ. "

" તેમજ કરીશ. તે મહેતો હમણાં બાહાર ગયો છે તે આવશે કે હું તેને કહી રાખીશ. "

" ભલે. " કહીને પ્રભાગવરી મનમાં વિચારવા લાગી કે " હવે મધુરીને મારે ઘેર બોલાવી જવાની પણ કંઇ જરૂર નથી, અને પેલા ટીપણા ભટ આવે કે નહીં આવે તેની પણ જરૂર નથી. "

એટલામાં તો તે ટીપણા ભટ ટેહેલ પોકારતો અંદર દાખલ થયો, અને પેલી બંનેની સામે ઉભો રહી બોલવા લાગ્યો " ભંડાર ભરપૂર. બ્હેનોનું કલ્યાણ થાઓ. શ્રી અંબા માતા સુખી કરો. શ્રી બેહુચરા માતાની મેહેર છે. આ બ્રાહ્મણને સીધાની ઇચ્છા છે બ્હેનુ! "

" મહારાજ તમે કોણ છો ? અને આ તમારી પાઘડીમાં ટીપણું છે કે ? " મધુરીએ પૂછ્યું.

" હા બ્હેન ! હું ઘડરનો બ્રાહ્મણ છું, અને મને હાથ જોતાં બરાબર આવડે છે. "

" ત્યારે મારો હાથ જુઓ જોઇએ. હમણાં મારા ગ્રહો કેવા છે ? "

તરતજ ટીપણાશંકર પલાંઠો વાળીને ઓટલાપર અડી ગયો, અને મધુરીનો હાથ લઇ બોલવા બેઠો " બ્હેન! તમારા કરમમાં લક્ષ્મી સારી છે. તમને પરમેશ્વરે ધણી પણ આબરૂદાર ને મનગમતો મેળવી આપ્યો છે, અને બધી વાતે તમે સુખી છો બ્હેન. જશરેખા પણ પહેલા નંબરની છે, ને સંતાનનું સુખ પણ સારૂં થશે, પણ—"

" કેમ બોલતાં ખંચાઇ ગયા મહારાજ, ! " મધુરી બોલી " જે હોય તે કહી ઘો. "

" કહું તો ખરો, પણ તમે કંઇ મનમાં દુઃખ ન લગાડો તો કહું બ્હેન ? કેમ કે મારે તો તમારી પાસે શેરે શેર ઘીનું સીધું લેવું છે તેથી જો તમને દુઃખ લાગે તો પછી મારૂં સીધું જાય ને દક્ષિણાએ જાય કેની ! "

" નહીં મહારાજ, ખરેખરૂં કહેશો તો તમને ખુશી કરીશ. "

" ત્યારે તો બ્હેન, તમારા ધણીને લગાર સંભાળજો ! કેમકે એમાં તમારા ધણીની રેખા છે તે જોતાં એમ જણાય છે કે તે કોઇ વેશ્યાના ફંદમાં પડયો છે, અને આગળ જતાં તે તમને દગો દેશે ! માટે તમે જો ડાહ્યાં હો તો તમારા ધણીને તમારા કાબુમાં રાખજો. હવે મારી કહેવાની મતલબ તો સમજ્યાંની ? "

" સમજી. વારૂં બીજું કંઇ કહેવું છે ? "

" બીજું કશું નહીં. હવે સીધાની આજ્ઞા થાય તો ઠીક. "

તરતજ મધુરીએ પોતાના માણસને બોલાવી ટીપણાશંકરને પૂરતું સીધું આપવાનો હુકમ કીધો, તેમજ ઉપરથી એક પાવલી દક્ષિણા તરીકે પણ આપી. આ લઇ ટીપણાશંકર ખુશી થયો, ને પછી સીધું લઇ મધુરીને આશીર્વાદ આપી ચાલતો થયો.

" બ્હેન! આ તો બધી વાત મળતી આવે છે, હોં!" મધુરી બોલી " આ બ્રાહ્મણે કહ્યું ને જે વાત કરી તે બધી મળતી આવે છે! તોપણ જરાક શક છે તે મેં કહ્યું તેમ તું કરશે એટલે હું બરાબર માનીશ."

" તે તો હું ચોક્કસ કરીશ. તારે માટે કરવું તેમાં શું હું કાંઇ નવાઇ કરવાની હતી કે?" કહીને પ્રભાગવરી ઉઠવા જતી હતી તેને પાછી બેસાડી મધુરીએ પોતાની ગાડી જોડાવી આપી, જેમાં બેસી તેણી પોતાને ઘેર ગઇ.

ચંડાળશંકરે પોતાની પ્રિયાને ઘરમાં દાખલ થતાંજ બધી વાત. પૂછવા માંડી, જે તેણીએ તમામ કહી સંભળાવવાથી તે પણ ખુશી થયો, અને તેણે તરતજ પેલા વંચરશંકરને બોલાવી મંગાવી તેને પેલી છબિલીના મકાનની એધાણી આપી બધી વાત સમજાવી, અને તેને રાતના સાત વાગ્યે બોલાવ્યો. બાદ પેલો ટીપણાશંકર પણ આવી પહોંચ્યો, અને તેણે પણ ચંડાળશંકરને વાત કહ્યાથી તે ઓર વધારે ખુશ થયો, અને ઠરાવ્યા પ્રમાણે ચંડાળશંકરે તેને એક રૂપીયો પણ આપી દીધો.

" પણ પ્રાણનાથ! મધુરીનો મહેતો રાતના સાત-આઠની વચ્ચે આવનાર છે તે વખતે તમે ઘરમાં રહેશોજ નહીં; કેમકે જો તે મેહેતો તમને જોશે તો તે વળી મધુરીને કહેશે, અને તેથી વળી મધુરીને એવો શક જશે કે જાણે તમેજ કંઇ બનાવટ કરી હશે!

માટે તમે સાતની અગાઉ બહાર નીકળી જજો, અને વંચરશંકર આવશે તેની સાથે તેને સમજાવ્યા પ્રમાણે મધુરીના મેહેતાને હું મોકલી આપીશ. કેમ, મારી વાત આપને ઠીક લાગે છેના,? મારા વહાલા ?"

"હા; તારૂં કહેવું પણ બરાબર છે, હું તેમજ કરીશ." કહીને પછી ચંડાળશંકર પોતાના બીજા વિચાર મનસુબામાં ગુંથાયો, અને પ્રભાગવરી ઘરકામમાં રોકાઇ.

રાતના બરાબર સાતને ટકોરે વંચરશંકર આવીને બેઠો. ચંડાળ-શંકર તો તે પહેલાંનો બાહાર ચાલ્યો ગયો હતો. બાદ પોણાઆઠના સુમારે મધુરીનો મહેતો મોહનલાલ પણ આવી લાગ્યો. તેની સાથે વંચરશંકરની મુલાકાત પ્રભાગવરીએ કરાવી, અને તેમને પરસ્પર મુદ્દાની વાત સમજાવી, જે તે બંનેએ પૂરતા ધ્યાનથી સાંભળી, અને છેવટે પ્રભાગવરીએ તે બંનેને જણાવ્યું કે "આ વાત તદ્દન ગુપ્ત રાખજો, અને કોઇને મોઢે કંઇ પણ બોલતાજ નહીં." વળી મોહન-લાલને કહ્યું કે "તારા શેઠને જોઇને તું ચૂપચાપ તારી શેઠાણીને તે વાત જણાવજે, પણ શેઠને કશું કહેતોજ નહીં." એ વગેરે ટોકી ટોકીને બંનેને સમજુતી આપ્યા પછી તેમને ત્યાંથી વિદાય કીધા, અને તેઓ બંને તરતજ છબિલીના તરફ ચાલતા થયા. આ વખતે સુમારે આઠ વાગ્યા હતા.

પ્રકરણ ૯ મું.

પાપ પકડાયું, અને વળી અદ્ધર ઉડી પણ ગયું !

દોહરો.

મધુર દેખાયો ખરો, નાયકણીને ત્યાંય;
મોહનલાલ વિસ્મય થયો, વદે હાય હાય હાય !

આજે મધુર રાતના સુમારે સાડાઆઠે છબિલીને ત્યાં આવી પહોંચ્યો, અને વંચરશંકર તથા મોહનલાલ તો સવાઆઠ વાગ્યાના તેણીના બંગલાની સામેના એક ખુણામાં ઉભા હતા. તેઓએ પા કલાક સુધી રાહ જોયાં બાદ મધુરની ગાડી જોસબંધ આવી પહોંચી, અને મધુર પોતાની ગાડીમાંથી ઉતરીને ઉપર ગયો, તે પેલા બંને જણાઓએ બરાબર તાકી તાકીને જોયું. મોહનલાલની ખાત્રી થઇ ગઇ, અને તે પણ નિઃશ્વાસ નાંખી બોલ્યો " અરેરે ! શેઠને પણ આ શું સૂઝયું છે ! " કહીને તે ત્યાંથી તરતજ વિક્ટોરિયામાં બેસીને મધુરીને ખબર કરવા ગયો, અને વંચરશંકર પણ તરતજ પ્રભાગવરી-ની પાસે જઇ કહેવા લાગ્યો " બધું બરાબર થયું. મોહનલાલે પોતે મધુરને રાંડના બંગલામાં જતાં જોયો, અને મ્હેં તેની પૂરેપૂરી ખાત્રી કરી આપી છે. "

" પણ કંઇ શક જેવું તો રહ્યું નથીની ? " પ્રભાગવરી બોલી " મધુરજ હતો, એમ મોહનલાલે મનમાનતી રીતે ખાત્રી કરી લીધી કે કંઇ બાકી રહ્યું ? જોજો તેમાં કંઇ ફરક પડવો નહીં જોઇએ જો ! "

" બરાબર ખાત્રી થઇ ચૂકયાં પછીજ મોહનલાલ ત્યાંથી ખસ્યો. "

" બસ તો હવે કંઇ વાંધો નહીં આવે. તારે જવું હોય ત્યાં તું પણ હવ ખુશીથી જા. "

વંચરશંકર તરતજ પોતાને ઘેર જવા બાહાર નીકળ્યો, તેવોજ ચંડાળશંકર તેને રસ્તામાં મળી ગયો, અને તેને પણ વંચરશંકરે તમામ વાતચીત કહી, જેથી તે પણ ખુશી થતો પોતાને ઘેર આવ્યો, અને પ્રભાગવરીને કહેવા લાગ્યો " વાહલી, કામ તો બરાબર થઇ ગયું. વંચરશંકર હમણાંજ મને રસ્તામાં મળ્યો, અને તેણે મને બધી વાત કહી. "

" હવે તો મધુરીની પણ ખાત્રી બરાબર થઇ; કેમકે મોહનલાલ તેણીનો વિશ્વાસુ માણસ છે, ને તે તેણીને કહેશે કે પછી તેણીને પણ કંઇ શક રહેશે નહીં. હવે બાજી બરાબર ગોઠવાઈ તો ખરી."

" હવે તો કશી ખામીજ રહી નહીં. " કહીને ચંડાળશંકર વળી પાછો બહાર ગયો, અને પેલી નાયકણીના બંગલાની સામે જઇને ઉભો, અને ત્યાંથી મધુરની રાહ જોવા લાગ્યો.

પેલી તરફ મોહનલાલે મધુરીની પાસે જતાં વાર કહ્યું " શેઠાણી, બસ વાત વંઠી ! શેઠની બુદ્ધિ બગડી ! બોલવામાં કંઇ સાર નહીં ! શેઠને નબળી સંગત લાગી છે, અને તેઓ ખરાબ રસ્તે ચઢયા છે ! માટે હવે ભવિષ્ય પણ ખરાબ સમજવું ! "

" પણ મહેતા, રાંડને ત્યાંજ તારા શેઠ બેઠા છે ? તેં તેમને બરાબર જોયા ? " મધુરીએ પૂછ્યું.

" જોયા બાઇ જોયા ! શેઠને ગાડીમાંથી ઉતરી તે રાંડના બંગલામાં જતાં મેં પોતે બરાબર જોયા. "

" પણ ત્હારે પણ શેઠની પાછળજ ગુપચાપ જવુંતુની ? "

" નહીં. તેમાં શું શોભા ? તે વખતે મને તેઓ ધુતકારી કાહાડતે ને બે ચાર થપ્પડ લગાવી દેતે તો તેમાં મારૂં માન શું રહેત ? જેથી તો આબરૂમાં પણ લુગી જાય ! "

"પણુ તેં પૂરી ખાત્રી કરી? તું હિમ્મતથી કહે છે કે તારા શેઠને તેં રાંડના ઘરમાં પેસતા ત્હેં જોયા?"

"હા, હા, ને હા! એમાં તો જરા પણુ સંદેહ જેવું હવે રહ્યુંજ નથી. શેઠાણી! એ તો મેં ચોક્કસ કરી લીધું!"

આ સાંભળતાંજ મધુરી અત્યંત આક્રંદ કરતી આંખો મીંચી જાણે નખાઇ ગયા જેવી થઇ ગઇ, અને માથે હાથ મૂકી ઘણો શોક કરવા લાગી! થોડી વાર સુધી તેણી એક પણુ શબ્દોચ્ચાર કરી શકી નહીં, પણુ પછી મહેતા પ્રત્યે નિહાળીને તેણીએ કહ્યું:–"મહેતા, હશે શું કરવું? કંઇ ઇલાજ?"

"ઇલાજમાં એજ કે તમે શેઠને નમ્રતાથી એ વાત કહી સમજાવી એ રસ્તો છોડાવો તોજ સારૂં; નહીં તો એ ખુવાર થઇ જશે, અને બધી દોલત રંડીબાજીમાં ઉડાવી દઇ પાયમાલ થઇ જશે! કહેવત છે કે 'રંડીકા યાર સદા ખુવાર!' એમાં તે વળી કોણુ સુખી થયું છે કે એ થશે!"

"પણુ શેઠને કહેવું કેવી રીતે? એક વાર મારે કાને વાત આવી ત્યારે મેં તેમને એ વાત કહી એટલે તેમણે મને ગમે તેમ ઉધુંચત્તું કહી સમજાવી દીધી, ને મેં ભોળવાઇને તેમનું કહેવું ખરૂં પણુ માન્યું! પણુ હવે તો મારી ખાત્રી થઇ, તે છતાં હું તેમને કહેવા જઇશ એટલે તે તો નન્નોજ વાસશે! માટે શું કરવું?"

"હવે નન્નો શું વાસશે! હવે તો હું પોતે સાક્ષી પૂરીશ. પછી મારાપર જોઇએ તો ગુસ્સે થાય તો ભલે, પણુ તેમના ભલાને માટે મારે સાચું બોલવામાં અચકાવાનું કંઇજ કારણુ નથી. તેમ છતાં શેઠ મને રજા આપશે તો મારી નિમકહલાલીનો બદલો મને

ઇશ્વર આપશે ! પણ જેનું નિમક મારા પેટમાં છે તેનું તો ભલું હું ચાહીશ, એ મારો નિશ્ચય છે."

"તો શેઠ આવે ત્યારે હું તેમને ધીમે ધીમે રહીને છેડીશ, અને પછી નામક્કર જશે તો તને બોલાવીશ. કેમ ?"

"ઘણી ખુશીથી બોલાવજો બાઇ. હું હમણાં નીચેના રૂમમાં સુઇ રહું છું."

"વારૂં જા" મધુરીએ કહ્યું, અને તેપરથી મહેતો તરતજ પોતાની જગ્યા પર સૂવા ચાલ્યો ગયો; પણ મધુરીના જીવને કંઇ ચેન પડે નહીં ! તેણી સ્વતઃ શોક સંતાપ કરવા લાગી કે "અહા ! મરદના જીવ પણ કેવા કૂતરા જેવા હોય છે ! ઇશ્વરે તેમની મનોવૃત્તિમાં આટલી બધી નિર્દયતા કેમ મૂકી હશે ! મારા પ્રાણનાથ, ઉપરથી તો મારા પર કેટલી માયા ને મમતા રાખે છે, અને મારાપર પૂર્ણ પ્રીતિ પણ દાખવે છે, અને અંદરથી આવો પ્રપંચ પાથરે છે ! પણ મુંબઇમાં ઘણાખરા મરદો રાંડોને ત્યાં રખડે નહીં ત્યાં સુધી જાણે તેમને ચેન પડે નહીં, એવા મૂર્ખના સરદાર છે! શેઠીઆઓના છોકરાઓ જો રાંડોને મળે નહીં તો તે રાંડોનું પૂરૂં કયાંથી થાય ! પણ પારકી રાંડો માત્ર પૈસાનીજ સગી થાય છે, તેનું ભાન કામાન્ધ મરદો ભૂલી જાય છે, અને તેથીજ તેઓના ખરાબા નીપજે છે તો ! અરરર ! મારા પ્રાણપ્યારાને માટે આમ હું સ્વપ્ને પણ ધારતી નહોતી, અને તેમની નીતિને માટે મને કદી પણ શક નહોતો; પરંતુ હું ધારૂં છું તેમને આવો રસ્તો બતાવનાર ચંડાળશંકરજ હોવો જોઇએ. વાંકું પડયું છે તેથીજ તે અંદરથી ફુટયો છે, અને હવે તે મારા કાન ખોલે છે. તોપણ તે ફુટયો છે તે એક રીતે સારૂંજ થયું છે, અને હવે મારા પતિને સુધારવાની મારે ફરજ બજાવવી પડશે !

પણુ ધીમે રહીને તે બામણાનો પગ કહાડવોજ જોઇશે; કેમકે તેનાંજ આ બધાં કર્મ છે. હમણાં તેની મારફતે મારે બધી વાત જાણવાની જરૂર છે, માટે હમણાં તેનું અપમાન કરવાની જરૂર નથી. પાછળથી તે હરામખોર લંપટને પણ બરાબર લાડવા ખવાડીશ ત્યારેજ હુ જંપીને બેસીશ ! પણ હવે મારા પતિને સુધારવાનો મારે શું રસ્તો લેવો ? કંઇ કરવું જોઇએ ! તોપણ એ આવે અને પછી મને વળી શું ખુલાસો કરે છે તે જાણ્યા પછી વખત તેવી વાત કરીશ." આવા અનેક વિચારોથી મધુરી ઉદાસિન થઇ ગઈ.

પેલી તરફ મધુરને તો મઝા ચાલતી હતી ! છબિલીનાં નખરાં નિહાળીને આ ભાઇસાહેબ કુરબાન થઇ ગયા હતા ! ગાયનપર ગાયનની મોજ, અને ધીંગામસ્તીમાં પણ કંઇજ બાકી રહી નહોતી.

" વારૂ ત્યારે પેલા ચંડાળશંકરે તમારી બાયડીને આપણી વાત ભેરવી હતી તેનું શું થયું ?" છબિલીએ પૂછ્યું.

" શું થાય વળી ? બાયડીને અસ્ટમ પસ્ટમ સમજાવી દીધી !" મધુરે જણાવ્યું " બાયડીને સમજાવતાં શી વાર ? "

" તમારી બાયડીના મનમાં હવે તો કશો વ્હેમ નથાની ?"

" હવે તો જરા પણ વ્હેમ નથી. તેણીનાં મનમાં મારે માટે ખરેખરી ખાત્રી છે કે હું રાંડને ત્યાં જઉંજ નહીં."

" પણ જોજો સંભાળજો ! ચંડાળશંકર ઘણો પ્રપંચી અને ખટપટી છે તેથી હજી તે કંઇ પણ ખટપટ કરશે ! હજી પણ તે આપણો પીછો છોડે તેમ નથા ! હું તેને ઓળખું છું કે તે બડો તરકટબાજ છે !"

" અરે તેનાં ગમે તેવાં તરકટને પણ હું ખિસ્સામાં નાંખીને તેના ખુરદા કરૂં તેવો છું ! તે બામણાના ભાર શા વળી ! તેને તો

લાડુ ખાતાં આવડે ! બીજી લાંબી પહોંચ તેનામાં હોય નહીં તો !"

"તોપણ તેવા નઠારા માણુસથી ચેતીને ચાલવું વધારે સારૂં તો ખરૂંજ."

"તેની તારે કંઇજ ચિંતા કરવી નહીં, પ્યારી ! તે બધું મને શીખવવું પડે તેમ નથી."

"તો ઘણું સારૂં." કહીને છબિલીએ લગાર હાવભાવ કરી મધુરના ગળામાં હાથ નાંખી માંગણી કરી કે "વારૂં, હવે તમે મારી એક માંગણી મંજુર નહીં રાખો, મારા પ્યારા ?"

"બોલી જા. તું જે કહે તે મારે કબુલ મંજુર છે, મારી માનીતી દિલારા !"

"મારે એક નવી ફૅશનની સાડી લેવા માટે ત્રણુસો રૂપિયા જોઇએ છે તે આપશો ?"

"ઓહ્ યસ. ઘણી ખુશીથી." કહીને મધુરે તરતજ ખીસામાંથી નોટનું બંડલ કહાડી રૂપીયા ત્રણુસોની નોટો કહાડી આપતાં કહ્યું "કેમ, હવે તો તું ખુશી થઇ ?"

"મારા વહાલાને જોઇને હું તો સદાએ ખુશીજ રહું છું."

"હવે ત્યારે મને રજા છે ? હવે તો રાત ઘણી થઇ, પ્યારી ! માટે જઉં છું"

"ભલે પધારો, પણુ કાલે પાછા ક્યારે આવશો વારૂં ?"

"હંમેશને વખતેજ આવીશ, અને બનશે તો વહેલો પણુ આવીશ."

"બહુ સારૂં. પણુ બનતા સુધી વહેલા પધારશો તો વધારે આનંદ થશે."

" ઠીક છે. " કહીને તરતજ મધુર ત્યાંથી નીચે ઉતરીને પોતાની ગાડીમાં ગોઠવાઇ પોતાને બંગલે ગયો.

બિચારી મધુરી–પવિત્ર મધુરી ! પોતાના બંગલામાં એકલી બેસી અત્યંત ગિરફતારીમાં ગરકાવ થઇ ગઇ છે. તેણી મધુરના આવવાની પાણીની માફક રાહ જુએ છે. તેણીએ પોતાનો મીજાજ નહીં ઉકળાવતાં શાંતપણે પોતાના પતિને સમજાવવાનો વિચાર કીધો, અને મધુર જેવો આવ્યો કે તરતજ મધુરી બોલી " પ્રાણનાથ, આજે પણ અગીઆર તો વાગી ગયા, હો ! આપને દરરોજ મોડુંજ થાય છે, તેનું શું કારણ ? "

" શું કરૂં ! બજારમાંથી વહેલા છુટાતુંજ નથી ! " કહીને મધુરે પોતાનાં કપડાં કહાડીને ઘાટીના હાથમાં આપ્યાં, અને થાકી ગયો હોય તેવો ઢોંગ કરીને ' ઇઝીચેર ' પર પડતાં બોલ્યો " હાઆસ ! આજે તો એટલો થાક લાગ્યો છે કે કંઇજ કસર નહીં ! બસ, હવે તો જાણે એમજ થાય છે કે આ ઉઠવેઠ ને હાયઅફસોસનો વેપાર કરવોજ નહીં ! થોડા કાળ જીવવું તેમાં કેટલી જંજાળ. એકલા જીવે વેઠવાની ! હવે તો ઇશ્વરે જે આપ્યું છે તેજ ખાઇ પી અમનચમન કરવું, એમ મને થઇ આવે છે ! કેમકે વેપાર જેટલો વધારૂં તેટલી મારા જીવને જંજાળ પણ વધારેજ કરવી પડે ! "

" મેં તો આપને તે દહાડેથા કહ્યું કે એવો મોહટો વેપાર ડહોળવાનું છોડી દ્યો, પણ આપ ક્યાં માનો છો ! "

" હવે તો માનવુંજ પડશે. કેમકે હવે હું પોતેજ કંટાળી ગયો છું ! "

" માનો તો ઘણી મેહેરબાની ! " કહીને મધુરીએ પેલી બાબત ધીમે રહીને કહાડવા માટે પૂછ્યું " આજે આપ ઘરમાંથી

આઠ વાગ્યા પહેલાં નીકળીને ગયા હતા તે છેક અત્યાર સુધી બજારમાંજ રોકાયા હતા કે?"

"હાસ્તો. બજારમાં નહી તો બીજે કયાં? તેમાં તો થાકી ગયો છુંની!'

"ખરૂં છે! થાક તો લાગેસ્તો!" મધુરી કટાક્ષમાં બોલી "પણ બજારમાં ગંમત પડતી હશે તો! કેમકે મેં સાંભળ્યું છે કે બજારમાં ગાનતાન પણ સારૂં થાય છે!"

"ગાનતાન શાનું ને મઝા શાની! એ તો મારવાડી દલાલીઆઓ નકામા રાગડા તાણ્યા કરે, અને જંગલીની માફક બરાડા પાડયા કરે, તેમાં મઝા શાની, પથ્થરની! નકામું ધાંધલ!"

"પણ મેં તો સાંભળ્યું છે કે બજારમાં કોઇ રંડીનું ગાનતાન થાય છે, અને તે રાંડનું નામ છબિલી છે!"

આ સાંભળતાંજ મધુર ચોંકયો, અને છબિલીનું નામ સાંભળીને તે વળી વધારે વિચારમાં પડી ગયો, તોપણ આસ્તે રહીને બોલ્યો, "અરે ત્યાં તો કોઇ છબિલીએ નથી ગાતી ને છબિલોએ નથી ગાતો! છબિલીનું નામ તેં વળી કયાંથી સાંભળ્યું! એ રાંડ કયી વળી! મેં તો એ નામજ આજે સાંભળ્યું!"

"નામ નહીં સાંભળ્યું હોય, પણ તેણીનું ઘર તો કદાચ જોયું હશે!"

"છટ છટ! તે રાંડ કોણ ને તે કયાં રહે છે તે મારી જાણે બલા! મને તે જાણવાની મતલબ પણ શું હોય?"

"વાહ!" મધુરી ઠાવકું મોં કરીને બોલી "તે રાંડનું ઘર પણ કદાચ આપે નહીં જોયું હોય, તોપણ તે રાંડના ઘરમાં આપ બેઠા તો હશોજ!"

"એ તુ શું બોલે છે કે બકે છે?" મધુર લગાર રૂઆબમાં બોલ્યો "પેલા પાપી ચંડાળશંકરે તારા મગજપર એવી ખરાબ વાતો ઠસાવી છે કે જે હજી તારા મનમાં જેમ ને તેમ રહીજ ગયલી લાગે છે, અને તેથીજ તુ કયારની મને આડા અવળા સવાલો પૂછે છે તે હું સારી પેઠે સમજું છું! પણ એવા લુચ્ચાની વાત મગજપર કદી ઠસાવવીજ નહીં, એવી હું તને ખાસ ભલામણ કરૂં છું."

"આપની ભલામણ વ્યાજબી છે કે, એવા લુચ્ચાની વાત મગજપર કદી પણ ઠસાવવીજ નહીં; પણ કોઇ ભલા ને આપણા વિશ્વાસુ માણુસની વાત તો મગજપર ઠસાવવીજ કેની?"

"પણ ભલો ને આપણો વિશ્વાસુ માણુસ કદાપિ એવી વાત કરેજ નહીં."

"અને જો કરેલી ઠરે તો પછી કેમ? તે માણુસપર આપણે ભરોસો રાખવો કે નહીં?"

મધુર હવે મુંચવાઇ ગયો, અને હવે તેણે મધુરીને અદ્ધર ઉડાવવાનો ઠરાવ કીધો; કેમકે તે પોતાના મનમાં તો સમજીજ ગયો કે "વાત કંઇ ફુટી છે!" તોપણ તેણે પોતાની સ્રીને ભૂલથાપ આપવાનાં ફાંફાં માર્યાં, અને તે બોલ્યો "તુ પણ કેવી વિચિત્ર વાતો કરે છે! એવી વાતો કરતાં તને શરમ પણ નથી આવતી?! હમણાં તો કંઇ ખુશી ખુશાલીની, રંગરસની, મોજ મઝાહની, અમન ચમનની, અને આનંદ મંગળની વાતો કરવી જોઇએ. તેને બદલે તુ તો તરેહવાર વાતોનાં ટાહલાં કરી નકામુ મગજ ખાઇ જાય છે! છટ નૉનસન્સ! ઑલ હંબગ!"

"અરે હંબગ તે કેમ છે! આપ ભલે મને ઉડાવવાની તજવીજ કરો, પણ હવે તો મારા હાથમાં મજબુત બાતમી મળી છે!"

મધુરી પણ લગાર ડોળા ફેરવી બોલી "તમે અત્યારે ક્યાં બેઠા હતા ને કોને ત્યાં આઠ વાગ્યાના ગયા હતા, તેનો બરાબર રિપોર્ટ મારી પાસે આવી ચૂક્યો છે !"

"હવે એ બધા અક્કલ વગરના લવારા કરવા છોડી દે ને કંઇ ડાહી વાતો કર !"

"હું જે વાત કરૂં છું તે ડાહીજ છે. આપ જોશો કે મારી દરેક વાત મજબુત સાબીતી સાથેનીજ છે. હું હાલ ખુલ્લે ખુલ્લું મારે મોંઢે નહીં કહેતાં માત્ર આપને મોંઢેજ જાણવા ઇચ્છું છું, અને આપની પરીક્ષા કરવા ચાહું છું કે આપ કેટલા સત્યવાદી છો ? અત્યારે આપની પરીક્ષા કરવાને મારી પાસે પુરાવો છે."

"આટલા દિવસ પરીક્ષા કરી નહીં કે આજેજ કંઇ નવી પરીક્ષા કરવી છે ?"

"આટલા દિવસ તો પરીક્ષા કરવામાં ઠગાઇ, પણ આજે હું ઠગાઉં તેમ નથી તો !"

"આજે પણ ઠગાશે નહીં તેની શી ખાત્રી વારૂ ?"

"તેની ખાત્રી એજ કે આજે તમારો મજબુત પરીક્ષા કરવાને હું શક્તિવતી થઇ છું."

"અને આજનો પાયો પણ લૂલો હોય તો પછી તું શું ગુન્હેગારી આપશે ?"

"ગુન્હેગારીમાં આપનાં ખાસડાં ને મારૂં માથું ! બોલો, બીજી શી વિશેષ ગુન્હેગારી જોઇશે ?"

"એવી ગુન્હેગારીની મને જરૂર નથી; પણ હું તારી પાસે એટલીજ કબુલત માગું છું કે જો આજે તારી વાતનો પાયો લૂલો

ઠરે તો હવે પછી તારે કદી પણ એવી વિચિત્ર વાત વદવીજ નહીં, બોલ કબૂલ છું !"

"કબૂલ ! એક વાર નહીં, પણ સાત વાર કબૂલ ! બોલી જાઓ કે આપ કોઇ રાંડને ત્યાં નથી ગયા ?"

"નહીં, આજે હું રાંડને ત્યાં નથીજ ગયો." મધુર ટટાર થઇને બોલ્યો "અરે આજે તો શું પણ આખી જીંદગીમાં રાંડને ત્યાં મેં કદાપિ પગ મૂકયો નથી ને રાંડનું મકાન કેવું હોય તે પણ મેં જોયું નથી !"

"તો સબુર કરો. હમણાં બધું ખુલ્લું થઇ જશે !" કહીને છબિલીએ પેલા મહેતાને બૂમ પાડવાથી તે આવ્યો, અને તેને પૂછયું "આજે રાતના આઠ વાગ્યાને સુમારે તારા શેઠને તેં કયાં બેઠેલા દીઠા હતા ?"

"એક રાંડને ત્યાં." મહેતાએ હિમ્મતથી જણાવ્યું.

મધુરનું મગજ રાતું માતું બની ગયું ! તે તો ઉઠીને તેને મારવા ધસતો હતો, પણ મધુરીએ તેનો હાથ પકડી લીધો, અને તે બોલી "ખબરદાર ! પ્રાણનાથ, હવે આમ ગુસ્સે થવામાં કંઇ વળે નહીં ! એ ગરીબને મારવા જાઓ છો તેના કરતાં મનેજ મારો ! ગુન્હો એનો નથી; પણ મારો છે !"

"ગુન્હો તારો નથી, પણ આ નિમકહરામનોજ છે !" મધુરે જણાવ્યું "એણે તને ઉંધુંચત્તું ભંભેરી ભૂત બનાવી તેમાં કંઇ તારો વાંક નથી, પણ એ કાળોટિયાનોજ વાંક ગણાય !"

"પણ એણે આપને રાંડને ત્યાં જાતે ને પોતે જતા જોયા, અને મારા કહેવાથીજ એ ત્યાં આવ્યો હતો, અને જે એણે પોતે જોયું તે મને કહ્યું તેમાં એનો શો ગુન્હો ?"

"ત્હેં કેમ જાણ્યું ને માન્યું કે એણે તને ખરીજ વાત કહી છે? એ તો લુચ્ચો માણસ છે!"

"એને ખોટું બોલવાનું કાંઇ કારણ? અને આટલા દિવસ સુધી એ ભલો ને વિશ્વાસુ માણસ હતો તે આજેજ લુચ્ચો થયો કે? વાહરે વાહ!"

"અરે એ નિમકહરામ તો પેલા મારા દુશ્મન ચંડાળશંકરનો મળતિયો છે, અને તેની સાથેજ હમણાં રખડે છે!"

"સાહેબ, એ વાત તદ્દન ખોટી છે! એમાં જરા પણ સત્યતા નથી!"

"બસ ચૂપ! હરામખોર! પાજી! તારી બધી વાત મારે કાને આવી છે, અને તુ જ્યારે ને ત્યારે પેલા ચંડાળશંકરને ત્યાં જાય છે ને રાતના તેની સાથેજ રખડે છે, એવી મને પાકે પાયે બાતમી મળી છે! હવે તારા હાથમાં ત્રિજોરીની ચાવી એક ઘડી પણ સોંપાય તેમ નથી, અને તારી નોકરી મને હવે જોઇતી પણ નથી, હુ તો આજે સહવારમાંજ તને પાણીચું પકડાવવાનો હતો, પણ સહવારે મને ફુરસદ નહોતી અને અત્યારે તને કહેવાનો વિચાર કરતો હતો, એટલામાં તો આણે વળી તારા પ્રપંચની નવી વાત કાઢી! હવે તો તને એક મિનિટ પણ મારા ઘરમાં નહીં રાખું! તેં તારી મતલબને ખાતર મારા ઘરમાં કંકાસ કરાવ્યો કેમ!"

"અરે શેઠસાહેબ, મારો મતલબ શું છે તે જણાવશો?"

"તારી મતલબ હું બરાબર સમજું છું. પેલા ચંડાળશંકરની સાથે મળી સમજીને તુ મને ફસાવવાની વેતરણમાં છે, અને તેમાં તુ ફાવે એટલે તને મારી પુંજીમાંથી હજમ કરવાનું બની આવે! એ તારી મતલબ! પણ તારી એ બદનિયત કદિ પાર પડનાર

નથી ! અરે, તને તો હું આ દુનિયામાંથી પણ ઉખેડી નાંખીશ ! બસ જા ! નીકળ મારા ઘરમાંથી ! મારે તારૂં કામ નથી !" કહીને મધુરે તેને ધક્કો મારી કાઢી મૂક્યે.

"પ્રાણનાથ, એ બાપડો ગરીબ માણસ હવે મારાપર નિસાસા મૂકશેની !"

"એવા કુકર્મીના નિસાસા લાગે તો પછી દુનિયા ઉંધીજ વળે તો ! એને તો હું આજે સ્હવારનાજ કહાડી મૂકનાર હતોરેં ! પણ સ્હવારે મેં વિચાર કીધો કે સાંજના કોઇ નવો માણસ મેળવ્યા પછી એને રજા આપવી. તેટલામાં તો એણે આવું ઉંધુંચત્તું કર્મ કીધું ! હવે એને આપણાં ઘરમાં કેમ રખાય ?"

"આપને કયાંથી ખબર મળી ? આપે જાતે જોયું કંઇ ?"

"અરે ગઇ કાલે મેં પોતે એને ચંડાળશંકરના ઘરમાંથી ઉતરતાં જોયો હતો, અને મારી ને એની નજર એક થઇ જવાથી એ શરમાઇ પણ ગયો ! તેજ વખતે એ સમજી ગયો હશે કે "હવે શેઠ મને રજા આપશે !" તેથી એ હરામખોરે તને આમ ઉંધું ચત્તું સમજાવી તારી ને મારી વચ્ચે સળગાવવાનો રસ્તો લીધો ! એટલે જાણે આપણે બે લડીએ ને જૂદાં પડીએ તો વચમાં એનું કામ થઇ જાય ! આ મતલબ !"

"સમજી." મધુરી લગાર વાર વિચાર કરીને વળી પાછી બોલી "પણ મારી પાસે તો ચંડાળશંકરની બાયડી આવી હતી, અને તેણીએ મને વાત જણાવ્યાથી મેં તેણીને કહ્યું કે 'મારા પતિ રાંડને ત્યાં કદી જાયજ નહીં.' ત્યારે તેણીએ કહ્યું 'તમારા એક વિશ્વાસુ માણસને મારે ત્યાં મોકલજો, હું તેને નજરો નજર બતાવીશ.' આ પરથી મેં આ મહેતાને મોકલ્યો, અને એણે

આવીને મને કહ્યું કે 'શેઠને રાંડનાં ઘરમાં જતાં મેં મારી નજરે જોયા!' આ ઉપરથી મેં તેની વાત ખરી માની!"

"જો ત્યારે જે બન્યું તે ચંડાળશંકરની મારફતે બન્યું કેની?"

"હા, ચંડાળશંકરની બાયડીની મારફતે આ બધું થયું છે!"

"પણ ચંડાળશંકર ને ચંડાળશંકરની બાયડી કહેવાય તો એકનાં એક! અત્યારે હું તને કંઇ કહું તો તુ માને કેની? તેમ ચંડાળશંકરે પોતાની બાયડીને કહેલું ને તે પરથી તેણી તારી પાસે આવી, અને આ બધો પ્રપંચ ચલાવ્યો! બધાં કર્મ ચંડાળશંકરનાંજ!"

"હવે સમજાયું!" મધુરી સ્તબ્ધ થઇને બોલી "મૂળ આપણો મહેતોજ તેની સાથે મળતિયો, એટલે પછી શું કરવું?! અને મને શું ખબર કે તે મહેતો મુઓ એવો નિમકહરામ નીકળશે! હાય, હાય! મુઆએ પોતાની મતલબને ખાતર કેવું કામ કીધું? પ્રાણનાથ! હું તો ભાળપણામાં ભમી ગઇ!"

"મેં તને સત્તર વાર કહી રાખ્યું છે કે એવા ભગતાઓનાં ભમાવ્યાથી તારે ભમવું નહીં, પણ તુ માનતીજ નથી! બોલ, હવે ગુન્હેગારી ઠરાવી છે તે પ્રમાણે વચન આપ કે 'હવેથી કદાપિ એવી વાત વદીશ નહીં.' કેમ, ખરૂં કની?"

"ખરૂં વાહલા, ખરૂં!" મધુરી શરમાઇને બોલી "મારી ગંભીર ભૂલ થઇ, અને તેને માટે હું માફી માગું છું."

"ઑલરાઇટ." મધુર હસતાં હસતાં બોલ્યો "પણ યાદ રાખજે કે હવે જો કદી પણ એવી નાહાની ભરેલી વાત મારી બાબતમાં તુ બોલશે તો પછી મારો મીજાજ ફરી જશે!"

"આપનો મિજાજ કોનાપર ફરશે?" મધુરી પણ હસીનેજ બોલી "આ તમારી માનીતી અર્ધાંગના પર કની? ઓહો! તેમાં

શું થયું ! આપનો મીજાજ ગમે તેટલો ગરમ થાય તોપણ તે સહન કરવાને હું લાયક છું, અને આપનો મીજાજ મારે સહન કરવો એ મારી ફરજ છે. આપ જોઇએ તો મને ખાસડું મારશો તોપણ તે હું ખમીશ; કેમકે આપ મારા સ્વામી–ધણી–માલિક છો! સ્રીને મન પતિ પરમેશ્વરરૂપ છે, પ્રાણનાથ ! ”

“એમ કે મ્હારાં સતી પત્ની !” કહીને મધુરે તેણીના ગુલાબી ગાલપર વહાલનો નરમ તમાચો માર્યો.

“ આમ હલકો હાથ શું મારો છો ? જોરથી એક બે તમાચા ખેંચી કહાડોની કે મને પણ યાદ રહે ને ફરીથી હું આવી ભૂલ કરૂંજ નહીં ! ”

“ નારે મારી વાહલી ! આ કોમળ ગુલાબી ગાલ ચુંબનને લાયક કે તમાચો મારવાને લાયક ? પ્રેમના પૂંજાપાત્ર ગાલપર તમાચો મારતાં તારા પ્રાણનાથનો હાથ કેમ ઉપડે ! સ્રીઓપર હાથ ઉગામવો, એ તો અજ્ઞાની મરદનું કામ છે ! હું તો એવું કામ કદાપિ કરૂંજ નહીં.”

“ આપ ચાહો તેમ કરવાની આપને સત્તા છે, નાથ !” કહીને મધુરીએ હવે બીજી વાત કાઢી “ ત્યારે પ્રાણનાથ ! હાલ વેપારમાં આપને નફો છે કે નુકસાન છે ? ”

“ અરે હાલમાં તો સારો નફો છે, અને ઇશ્વર કરશે તો આ-વર્ષે પાંચ દશ લાખ મારી લઇશ ! ”

“ પરમેશ્વર કરે ને તમે કમાઓ ! તોપણ હવે વધારે ડહો-ળાને આપના જીવને પરિતાપ વેઠવો મૂકી દો વ્હાલા ! રાત ને દિવસ બળ્યો એ હાય અફસોસ ! લોહી ને પાણી એક થઇ જાય છે ! ”

“ વેપાર બંધ કરવાનું ઘણુંએ મન થાય છે, પણ લોભ મૂકાતો નથી ! મનમાં એમ છે કે પાંચ દશ લાખનો કંઇ તડાકો

પડી જાય તો વેપાર બંધ કરીને પછી બેઠા બેઠાં મોજ કરીએ. ”

“ વારૂ પણ તમે લાખો રૂપીયા કમાઓ તો પછી ચાર ઘોડાની ગાડી વસાવશોની ? ”

“ અલબત્ત. તેજ ઘડીએ. ચાર ઘોડાની ગાડીમાં શું મ્હોટી વાત ! તે તો હું હમણાં પણ વસાવવાને શક્તિમાન છું. એમાં તે કંઇ લાખો રૂપીયા જોઇએ છે ? ”

“ પણ એવી વસાવવી કે મુંબઇમાં કોઇની હોયજ નહીં ! ”

“ ઓહ યસ ! અને કોચમેન પણ એવા રાખું કે જેનો જોટો મુંબાઇમાં મળે નહીં. ”

“ ત્યારે તો હું ઘણી રાજી થાઉં ! મને પણ એવીજ હોંસ છે પ્રાણનાથ ! ”

“ ઇશ્વર સઉ રૂડાં વાનાં થશે. આગળ જતાં બધું સારૂંજ થશે. ”

“ આપના મ્હોમાં સાકર ! આપને સુખે હું સુખી. ”

“ એમજ છે તો વળી. ” કહીને મધુરની આંખોમાં નિંદ્રાદેવીનું ઘેન આવવા લાગ્યું, અને મધુરીની આંખો પણ ઘેરાવા લાગી. તરતજ તેઓ ઉઠીને શયન કરી ગયાં.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ત્રીજી બાજી—તે પણ લાજી !

દોહરો.

બે બાજી બગડી ગઈ, ત્રીજી થઈ તૈયાર;
તે પણ વકરી પલકમાં, સમજો તેનો સાર.

બીજે દિવસે પ્રભાતમાં ઉઠતાંજ દાતણ પાણી કરી, અને ન્હા

પીધા પછી મધુર અને મધુરી સામસામા બેસી કંઇ કંઇ વાતો ચલાવતાં મધુરી બોલી "પ્રાણનાથ! ત્યારે પેલા તમારો પાછળ દુશ્મન માફક મંડેલા ચંડાળશંકરનો કંઇ ઘાટ ઘડી નાખોની ! એ દુષ્ટ ખાઇ પીને તમારીજ પાછળ લાગ્યો છે, અને તમને ફજેત કરવાને જુઓને કેવાં કેવાં તરકટો રચે છે ! એ જેમ ગમે તેમ મને વાત કરી ગયો. તેવીજ રીતે લોકોમા બીજાઓને મ્હોંડે પણ ગમે તેવી નીચ વાતો કરતો હશેની ! માટે એને બોલતો બંધ કરવો જોઇએ."

"વાહલી ! કહેવત છે કે 'પાપી પોતાનાં પાપે ભેવાશે !' જે જેવાં કર્મ કરશે તેવાં ફળ તે ભોગવશે. તેમ છતાં હું હજી જોઉં છું કે એ કેટલાક પાણીમાં છે ? છેવટે તો મારે એને પોલિસકોર્ટમાં ઘસડવોજ પડશે ! તે વગર એ ચંડાળ નિરાંતે બેસશે નહીં તો ! એ તો મને હેરાન કરવાને, મને ફસાવવાને અને મારી બદબોઇ કરવાને ઘણાંજ ફાંફાં મારશે તેમાં તો કંઇ શક નથી; પરંતુ આખરે સત્યનો બેલી શ્રીહરી છે તો છેજ !"

"તોપણ તે મુઆ છોકટાને દબાવવો તો જોઇએજ. કોઇ બેચાર લુચ્ચાઓને પાંચ પચાસ રૂપિયા આપીને તેનાં હાડકાં ભંગાવો તો નહીં બને ? તે રસ્તો લેશો તોજ તે ગભરાઇને મૂંગો રહેશે."

"તેમ કરવામાં મ્હોટો ગુન્હો છે, અને ગુન્હો કરવો એ વ્યાજબી નહીં; તોપણ કાયદાસર તેનાપર બદનકશીની ફરિયાદ માંડવા માટે સોલિસીટરની સલાહ હું લઇશ."

"જોઇએ તેમ કરો, પણ તેને આગળ વધતો અટકાવો તોજ સારૂં."

"પણ તેની બાયડી તો તારી સહિયર છે. અને તેણી પણ

તેવીજ તરકટી બની ગઇ છે!"

"તે બાયડી ઘણી ભલી છે; પણ તેના પતિને લીધે તેણી પણ તરકટમાં ભળી હશે."

"પણ ત્યારે તુ તેણીને ચેતાવ કે 'તારા ધણીની અક્કલે ચાલશે તો તારે પણ કોઇ વાર પોલિસ કોર્ટમાં હાજર થવું પડશે ને તું તુરંગમાં જઇશ!' આમ જુલાબ આપીશ તો તેણી ગભરાઇ જશે, એટલુંજ નહીં પણ તેણી પોતાના પતિને પણ તે વાત કહેશે એટલે તે પણ કંઇક ગભરાશે તો ખરોજ."

"આપની આજ્ઞા હોય તો આજેજ બોલાવીને હું તેણીને જુલાબ આપું?"

"ઓહ યસ ઘણી ખુશીથી. પણ હું ઑફિસે જઉં તે પછી તેણીને બોલાવવી."

"ત્યારે તો આપને ઑફિસમાં મૂકીને પાછી વળે તેજ ગાડીમાં તેણીને બોલાવું તો કેમ?"

"એ પણ ઠીક છે. હું ઘોડાવાળાને વરધી આપીશ કે તે પ્રભાગવરીને લેતો આવે."

"ભલે એમજ કરજો. પ્રભાગવરીને તો હું બરાબર ગભરાવી નાખીશ! વળી તેણીનો મારાપર સ્નેહ પણ સારો હોવાથી તેણી મારાં વચનોને પણ માન્ય કરશે."

"પણ તેણીને એવી તો તદબીરથી સમજાવી દેજે કે તેણી પોતાના પતિને પણ રોકીજ નાંખે."

"તે બધું હું બરાબર કરીશ. હું દમથીજ વાત કરીશ!"

"હા. ખૂબ જબરો જુલાબ આપજે, અને લગાર પણ ખંચાતી નહીં."

"વારૂ પ્રાણનાથ!" કહીને મધુરી રસોડામાં રસોઇની તજવીજ માટે ગઇ.

મધુરે વિચાર્યું કે "હવે બરાબર રંગ જામશે, અને પ્રભાગવરી પણ હવે ચંડાળશંકરની સાથે બરાબર અથડાશે! મારા ઘરમાં તે લુચ્ચો લડાઇ કરવા નીકળ્યો છે, પણ તે પહેલાં તો તેનાજ ઘરમાં સળગશે! એટલે પછી ચંડાળશંકર પણ સમજશે કે મધુરને છંછેડવામાં સાર નથી!"

થોડી વારમાં મધુરી પાછી આવી અને પછી મધુરે સ્નાનવિધિ કીધા બાદ ભોજન કીધું. બાદ મધુર ઑફિસમાં ગયો, અને તેણે ઘોડાવાળાને ફરમાવ્યા મુજબ ઘોડાવાળો તેજ ગાડીમાં પ્રભાગરીને ત્યાં લઇ આવ્યો.

"આવ બ્હેન! તારૂં લગાર કામ પડયું છે તેથી તને બોલાવી છે." મધુરીએ જણાવ્યું "પહેલાં તો તને મારે ઠપકો આપવાનો છે કે તુ પણ તારા ધણી જેવી તરકટી કયાંથી બની? જોની ગઇ કાલે તારા પતિની સલાહથી તુ મને ગમે તેમ ભેરવી ગઇ હેની? અને તે પણ તદ્દન પાયા વગરનીજ વાત!"

"કેમ વારૂં શું તારો વર રાંડના ઘરમાં નહોતો?"

"નહીં; કદી નહીં. એ બધું તારૂં ને તારા વરનું તરકટ છે!"

"પણ તારા મહેતાએ પોતે જોયું તે પણ શું ખોટું કે?"

"એક વાર નહીં પણ સાત વાર ખોટું! હડહડતું જૂઠું! એ તો મહેતો પણ તમારી સાથે મળી ગયો, અને તેથી તે પણ જૂઠું બોલ્યો! તેથી તો મેહેતાને રાતેજ રજા આપી છે."

"અરે પણ તું આ શું બોલે છે? મારો પતિ તો આપણી

વાત જાણુતો પણુ નહોતો, અને મહેતો પણુ મારા પતિને કદાપિ મળ્યો નથી ! એ વાત બનેજ કેમ ?"

"બને કે ન બને, પણુ મહેતો તમારી સાથે પ્રપંચમાં ભળેલો. છે તેમાં તો શકજ નથી. મારા પતિ કદી પણુ રાંડને ત્યાં ગયા નથી, અને કાલે રાતના પણુ તે તો બજારમાંજ હતા, તેમ છતાં તમે લોકો તે બિચારા પુરૂષને માથે જે ખોટું આળ ચઢાવો છો તેની મતલબ હવે હું સમજી ગઇ છું, અને હવે હું તને સાફ ચેતાવું છે કે જો હવે પછી એવું તરકટ રચશે તો તેજ વખતે મારા પતિ તારાપર પોલીસ કોર્ટમાં બદનકશીની ફરિયાદ કરશે ને તારા વરના પાપમાં તારે પણુ દુઃખ ભોગવવું પડશે ! મારા પતિનો. મિજાજ હવે ગરમ થઇ ગયો છે, અને હું તને ખાસ ચેતાવું છું કે હવે તે તમારાપર કંઇ નવુ જૂનું જરૂર કરશે !"

"બ્હેન, આટલું બધું બોલવાનું કંઇજ કારણુ નથી. તારા મહેતા સાથે તો મેં વળી તિરાહીત આદમીને મોકલ્યો હતો, અને તેણે પણુ તારા વરને રાંડના ઘરમાં જતો જોયો, એમ તેણે મને તેજ વખતે આવીને કહ્યું."

"તે તિરાહિત માણુસ પણુ તમારોજ મળતિયો હશે ?"

"નહીં, નહીં, તેમ તો છેજ નહીં, અને આ બાબતમાં તરકટ પણુ નથી."

"હજી તું તારી જીદ છોડતી નથી ! હજી તું મને ચઢાવવાની તજવીજ કરે છે ? શરમ છે તને !"

"બ્હેન ! તારા મનમાં ગમે તેમ હોય તોણુપ હું તો હિમ્મતથી કહું છું ને હજી પણુ સાબિત કરવાને શક્તિમાન છું કે તારો વર રાંડને ત્યાં જાય છે, જાય છે ને જાય છેજ !"

"બસ ! તારી જબાન બસ કર ! તારા જેવી મને ચઢાવે તેને હવે હું કદાપિ પણ પત કરૂંજ નહીં."

"તું મારા તરફ પણ આટલી બધી કેમ બદલાઇ ગઇ તેની મને સમજ પડતી નથી! તને તારા ધણીએ કંઇ ઉધુંચત્તું સમજાવીને અદ્ધર ઉડાવેલી લાગે છે! તેં આ બાબતમાં તારા ધણીને કહ્યુંતુ કે શું?"

"અલબત્ત, કહ્યું હતું, અને તે કહેવાની મારી ફરજ પણ હતી; કેમકે તે મારા માનીતા સ્વામીનાથ છે, અને તેમનાથી તો હું કંઇ પણ છાનું રાખુંજ નહીં."

"સમજી, સમજી, સમજી! તેણે તને ગમે તેમ સમજાવીને તારાં મનને ઠંડું પાડી નાંખ્યું છે; બીજું શું તો વળી?"

"નહીં. તે મારા વ્હાલાએ મને જે વાત કહી છે તે તમામ હું ખરી માનું છું. તે મને કદી ખોટું સમજાવેજ નહીં, એટલો તેમનાપર મને વિશ્વાસ છે."

"અને તે પોતે ખોટા ઠરે તો પછી કેમ? ચાલ, બોલી જા."

"પણ તેની વાત તમામ ખરી, ને તારી વાત તમામ ખોટી એ તો હવે મેં મારા કાળજામાં કોરી રાખ્યું છે!"

"વારૂ ભલા, મારી વાત તુ નથી માનતી, તો તારી પોતાની નજરે તે ખેલ બતાવું તો કેમ?"

"અરે પણ મારી નજરે તુ બતાવશે કયાંથી? મૂળ વાતનોજ પાયો નહીં તો તુ શું બતાવશે કપાળ?"

"તું હમણાં જોઇએ તેમ બોલ, પરંતુ હું તો તને પોતાનેજ તે વાતના ખરાપણાની ખાત્રી કરી આપવા માગું છું, અને તારો વર રાંડને ત્યાં બેઠો હોય તે તને પ્રત્યક્ષ બતાવવાને તૈયાર છું! પછી તુ તારે જોઇએ તેમ સમજ. તેની મને દરકાર નથી, પણ હું

ખરી છું, એજ સાબિત કરવાની મને દરકાર છે. તુ તારા મનમાં એમ નહીં સમજતી કે હુ કંઇ પણ કાચે પાયે બોલું છું હું ભાર મૂકીને, ખાત્રીથી, હિમ્મતથી, અને છાતી ઠોકીને કહું છું કે, તારા વરને હુ પોતે અને તારી નજરે, રાંડને ત્યાં બેઠેલો બતાવી આપીશ."

"મધુરી હવે વિચારમાં પડી, અને ગુંચવાઇ. તેણીનો આગલો જુસ્સો નરમ પડયો. હવે તેણી શાંત થઇને બોલી "પણ તારી વાત મારે ગળે ઉતરતી નથી તેથી લાચાર છું."

"તુ વધારે કટકટ ન કર, અને હુ પણ તને કશું વધારે કે ઓછું કહેવા માગતીજ નથી, પણ સો વાતની એકજ વાત કહું છું કે, આજે રાતના તુ મારે ઘેર આવ, અને ત્યાંથી હું, તુ અને પેલો બીજો સખસ મળી ત્રણે રાંડના મકાન આગળ જઇએ, અને પછી હુ તને બધોય તમાશો બતાવું."

"વારૂં કબુલ; પણ તે બીજા સખસને આપણી સાથે લેવાનો શો સબબ છે?"

"સબબ એજ કે તે સખસે તે રાંડનું મકાન જોયું છે."

"ઠીક છે, તો હુ બરાબર સાડા આઠે તારે ત્યાં ગાડી લઇને આવીશ."

"પણ હાલ તરત તારા વરને કંઇ કહેતી નહીં; કેમકે તેને તુ જો ચેતાવશે તો તે આજે રાતના ત્યાં જવાનુંજ માંડી વાળશે! એકવાર તુ તારી નજરે તેને ત્યાં જોયા પછી તારા પતિને જોઇએ તેમ કરજે, પણ હમણાંથી કહીને તેને છટકવાનો વખત આપતી નહીં."

"તે તો હાલ તરત હુ તેને કંઈ પણ કહેનારજ નથી."

"ત્યારે રાતના આઠ વાગ્યે તુ જરૂર આવશે તો ખરીની?"

"ચોક્કસ આવીશ. અગર જોકે મારાં માન્યામાં તારી વાત જરા પણ આવતીજ નથી, તોપણ તુ જ્યારે મને પોતાને ત્યાં લઇ જઇ ખાત્રી કરી આપવા માંગે છે, ત્યારે એટલી છેલ્લી કોશિષ પણ કરી તો જોઉં કે તારી વાત સાચી કે મારા પતિની વાત સાચી તેની ખબર તો મને પડે !"

"અરે બરાબર ખબર તો પડશે !" કહીને પ્રભાગવરી મધુરની રજા લઇને પોતાને ઘેર ગઇ.

એજ દિવસે સ્હાંજે મધુરે ઑફિસથી આવતાંજ પૂછયું "કેમ વ્હાલી, પછી પ્રભાગવરી આવીતી કે ?"

"હા આવીતી તો ખરી. પણ તે કંઇ વધારે બોલી નહીં."

"પણ તેં તેણીને મારા કહેવા પ્રમાણેનો દમ તો આપ્યો છેની?"

"હા, પ્રાણનાથ ! મેં તેને સખત જુલાબ આપ્યો છે, અને તેથી તે ગભરાઇ પણ ગઇ છે." મધુરે પણ હવે પક્કાઇ ચલાવી "હવે તેણી ચંડાળશંકરને જઇને તમામ વાત કહેશે તો."

"તેજ વખતે ચંડાળશંકર ગભરાઇ જશે ને પછી મને છેડવાનુંજ ભૂલી જશે !"

"મને પણ એમજ લાગે છે સ્વામીનાથ ! તોપણ તમે તે બામણાને કોઇ બીજે રસ્તે ખરાબ કરો તો સારૂં. તમારો આટલો બધો લાગવગ છે તે શું કામનો ?"

"તે વખત આવશે ત્યારે થશે. હમણાં તેમ કરવામાં સાર નહીં."

"જેમ તમારી મરજી, પ્રાણનાથ." કહીને હવે મધુરી તે વાત ફેરવી નાંખીને બોલી "વારૂ, ત્યારે આજે હવે ફરવા જવાનો વિચાર છે કે નથી ?"

" ઉંહું. આજે તો મારે લગાર ઘરમાંથી વહેલા જમી ખાઇને બ્હાર જવાનું છે."

" ત્યારે રસોઇની તજવીજ તાકીદે કરાવુંને, પ્રાણનાથ ?"

"હાસ્તો. રોજ કરતાં એક કલાક રસોઇ વહેલી થાય તેમ કરજે."

" ઠીક છે." કહીને મધુરી રસોડામાં ગઇ.

બાદ વખત થતાંજ પતિ પત્નીએ સાથે ભોજન લીધું અને મધુર તરતજ ઘરમાંથી નીકળીને છબિલીને ત્યાં ગયો, અને થોડી વાર પછી મધુરી પણ ગાડી જોડાવીને પ્રભાગવરીને ત્યાં ગઇ.

પ્રભાગવરીએ પેલા વંચરશંકરને પોતાને ઘેરજ બોલાવી રાખ્યો હતો, અને ચંડાળશંકરને પણ તેણીએ મધુરી સાથે થયેલી તમામ વાત દર્શાવતી હતી.

સાડાઆઠને સુમારે મધુરીએ પ્રભાગવરીનાં મકાન આગળ જઇને ઘોડાવાળા પાસે ઘાંટો પડાવતાંજ તેણી તથા વંચરશંકર તાબડતોબ નીચે આવ્યાં, અને ગાડીમાં બેસી તેઓ સર્વે છબિલીના બંગલા પાસે પહોંચ્યાં. તેમણે ગાડી એક બાજુપર ઉભી રાખી.

" કેમ, હવે તમારો બંગલાની અંદર જવાનો વિચાર છે કે શી રીતે ?" વંચરશંકરે પૂછ્યું.

" પ્રથમ ખબર કઢાવવી જોઇએ કે મધુર અંદર છે કે નથી?." પ્રભાગવરીએ જણાવ્યું.

" હા, પહેલાં તે વાત જાણવાની જરૂર છે." મધુરી બોલી ઉઠી " આ મહારાજ અંદર જોવા જઇ શકશે ?"

" જોઉં છું. તજવીજ કરૂં છું." વંચરશંકરે કહ્યું " બહારથી દષ્ટિ ફેરવી જોઉં છું. અંદર તો કોઇને પણ જવાનો હુકમ નહીં

હશે." કહીને વંચરશંકર ગાડી આગળથી ખસીને છબિલીના બંગલાનાં બારણામાંથી જોવા લાગ્યો. આ વખતે છબિલી ને મધુર બંગલાની ગેલેરીમાંજ બેસી મૉજ કરતાં હતાં. તેમને દૂરથી જોતાંજ વંચરશંકર ઝડપમાં ગાડી આગળ દોડી જઇને બોલ્યો "ચાલો, ચાલો! મધુર અને તે રાંડ ગેલેરીમાંજ ઉભાં છે. આવો તમને બતાવું."

તરતજ પ્રભાગવરી તથા મધુરી ઉતાવળી ચાલે વંચરશંકરની પાછળ જતાં વારજ બારણાની ફાટમાંથી તેણીઓને પેલો દેખાવ બતાવ્યો, અને તે જોતાંજ મધુરીની ખાત્રી થઈ. મધુરીનો મિજાજ ઉકળી આવ્યો, અને તેણી ઉપર જઇ પોતાના પતિનો હાથ પકડવાને ઉસ્કેરાઇ ગઇ; પરંતુ પ્રભાગવરીએ તેણીને તેમ કરતી અટકાવી, અને તેણીને સમજાવી પટાવી, વંચરશંકર સાથે સર્વ પાછાં ગાડી પાસે આવીને ગાડીમાં બેઠાં.

"અરે પણ આ ગાડીમાં તો આપણે આવ્યાં છીએ માટે તેમણે અમારી બીજી ગાડી કયાં ઉભી રાખી હશે?" મધુરી બોલી "તે ગાડી પણ આટલામાંજ કંઇ ઉભેલી હશે. જુઓની મહારાજ, આટલામાં હોય તો ખબર કહાડોની."

વંચરશંકરે આ ઉપરથી આમતેમ નજર ફેરવતાં થોડેક દૂર મધુરની ગાડી દેખાતાંજ તે બોલ્યો "એ પેલી રહી. મધુર શેઠની ગાડી સામે છેક દૂર ઉભેલી છે."

"તે ગાડી અહીં લઇ આવ." મધુરીએ ફરમાવ્યું "મહારાજ! ઘોડાવાળાને મારૂં નામ દેશો એટલે તરતજ તે ગાડી અહીં લઇ આવશે. એટલું કામ હવે કરો."

"આ ચાલ્યો." કહીને વંચરશંકર દોડી જઇને તે ગાડી પણ અહીં લઇ આવ્યો.

"એઇ ઘોડાવાળા, શેઠ ક્યાં છે?" મધુરીએ પેલી ગાડીના ઘોડાવાળાને પૂછ્યું.

"હાંબે બંગલામાં ગયલા સે." ઘોડાવાળાએ જણાવ્યું.

"ફિકર નહીં; તું અમારી પાછળ ગાડી લઇને આવ. અહીં કંઇ ગાડીની જરૂર નથી."

"પણ છેટે અહીં ઉભી રાખવા કહેલું સે તે પછી છેટ ધુછે થહે તો?"

"તો મારૂં નામ દેજે એટલે શેઠ કંઇ તને ઠપકો આપશે નહીં."

"વારૂંજી." કહીને ઘોડાવાળો પોતાની ગાડી મધુરીની ગાડી પાછળ હંકારતો ગયો અને બંને ગાડી સાથેજ બંગલામાં ગઇ.

ગાડીમાંથી ઉતરી ત્રણે જણાં ઓટલાપરનીજ ખુરસીઓપર બેઠાં. પછી પ્રભાગવરી બોલી "કેમ બ્હેન! હવે તો તારી પૂરેપૂરી ખાત્રી થઇ કે હજી પણ બાકી છે?"

"હવે શું બાકી? બસ, હવે મારે જીવવુંજ કામનું નથી!" મધુરી નિ:શ્વાસ નાંખતી બોલી "જેનાપર મેં સપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખ્યો, અને જેની નીતિને માટે મને જરા પણ શક નહીં તેજ આટલા બધા વંઠયા!"

"બ્હેન! એ તો સારૂં થયું કે મેં તારી ખાત્રી કરી આપી; નહીં તો વચમાં મારૂં નામ વગોવાતે ને હું તારા મનમાં તો તદ્દન ખોટાબોલી ને લાકડાંલડાઉ લેખેજ ગણાતે કેની?" પ્રભાગવરીએ જણાવ્યું "જો મારા પતિએ મને કહ્યું હોત તો તેના બોલવાપર મને વિશ્વાસ આવત નહીં, પરંતુ આ વંચરશંકરે મને કહ્યું ત્યારેજ મને એની વાત ખરી મનાઇ, અને ત્યારેજ મેં પણ તને કહ્યું."

"પણ બ્હેન ! મને એમણે ઉંધુંચત્તું સમજાવીને ભોળવી નાંખી તેથી મેં એમનું કહ્યું માન્યું ! હું જાણું છું કે એ આટલું બધું કૌતક કરશે ! એમણે એવી તો હિકમત વાપરી કે જાણે એમનું કહેવું તદ્દન ખરૂંજ મનાયું ! બ્હેન ! શું કહું એમની વાત કરવાની સફાઇ ! અહા ! શું એમની ચતુરાઇ ! બસ, કંઇ ખામીજ નહીં !"

"એ તો પોતાનું પાપ છુપાવવાને દરેક મરદ કરામત કરે, પણ આપણે તેનો તોલ કરવો કેની ?" પ્રભાગવરીએ કહ્યું "જોની મારા પતિ પણ મને એવી ગેબી જુગતીથી ઉડાવે છે કે મારી જગ્યાપર કોઇ બીજી હોય તો સમજેજ નહીં ! એ તો હુંજ સમજું !"

"પણ મને મારા વરપર વિશ્વાસ હતો તેથીજ હું એમની કરામત પારખી શકી નહીં. હવે તે હું ઠગાઉં કે ?"

"હજી પણ એ તને છેતરવાની તદબીર કરશે, માટે ખૂબ સંભાળજે !"

"અરે હવે તો જરા પણ છેતરાઉં નહીં. હવે એમની તદબીરને હું પત્ત કરૂં તેમ નથી."

"તો ઠીક." કહીને પ્રભાગવરી તથા વંચરશંકર ત્યાંથી મધુરીનીજ ગાડીમાં પાછાં પોતાને મકાને ગયાં.

હવે મધુરી એકલી પડી, અને હવે તો તેણી એવાજ ઠરાવપર આવી કે "એ આવે તેવાજ એમને લઇ બેસું ને ખૂબ ધધડાવીને વાત કરૂં, અને રાતના ઘરમાંથી કોઇ દિવસ પણ બહાર જવા નહીં દઉં તોજ હું ખરી !" આમ વિચાર કરતી બેઠી.

પેલી તરફ મધુર નાયકણીને ત્યાંથી બરાબર સાડા દશ વાગતાં ઉઠયો, અને નીચે આવી પોતાની ગાડીને માટે આમતેમ ફાંફાં

મારવા લાગ્યા, પણ ગાડી નહીં મળવાથી તે ઘણો ચીડવાયો, અને લગભગ પાએક કલાક સુધી ફાંફાં મારીને છેવટ કંટાળીને એક ભાડુતી વિક્ટોરિયામાં બેસી પોતાને બંગલે ગયો. બંગલામાં તેનાં દર્શન થતાં મધુરીએ જાણી જોઇને પોતાની ગિરફતારી છુપાવવાને ખાતર અને તદબીરથી મધુરને બોલવામાં બાંધી લેવાને ખાતર પોતાનું મુખારવિંદ લગાર પ્રફુલ્લિત કીધું, અને હસીને બોલી "ઓહો! આજે તો મારા વ્હાલા કંથ ભાડુતી ગાડીમાં આવ્યા! તમારી ગાડી તો ખાલી આવી હતી!"

"હરામખોર ઘોડાવાળો મને પૂછયા વગરજ ગાડી લઇ આવ્યો! એ ઘોડાવાળાને દંડ કરીશ, અગર નહીં તો અત્યારે ને અત્યારે એને કાઢી મૂકીશ. એવા નોકરનું મારે કામ નથી."

"બરાબર છે; પણ હવે અત્યારે તો એ બાબતપર મગજ તપાવવાનું મૂકી દો. સવારે વાત." કહીને મધુરીએ તે વાત ઉડાવતાં પોતાના મુદ્દાની વાત આસ્તે રહીને છેડી "પણ પ્રાણનાથ! આજે આપ બજારમાં કમાઇને આવ્યા કે ખોઇને? સાચું બોલજો! તમને મારા સમ છે!"

"અરે આજે તો કમમાં કમ એક લાખનો તડાકો પડયો છે! બસ, આજથી ચઢતી ચાલવાની! બે ચાર દાવ સવળા પડયા કે પાંચ દસ લાખનો ઢગલો ઘરમાં થઇ જશે! તું જાણે છે વ્હાલી! બજારમાં મારા નામથી બીજા વેપારીઓ ધ્રૂજી જાય છે! જેમ નોટના બજારમાં પ્રેમચંદ રાયચંદની બોલબાલા બોલાય છે, અને સોના ચાંદીના બજારમાં ભગતની બોલબાલા બોલાય છે, તેમ રૂના બજારમાં આ તારા માનીતા મી૦ મધુરની બોલબાલા બોલાય છે!"

"તે તો મેં પણ સાંભળ્યું છે, અને તેમાં પણ રોજ રાતના બજારમાં તો આપની વધારે ને વધારેજ બોલબાલા બોલાય છે!

કેમકે રાતનો બજાર પણ વધારે ભરાતો હશેની ? કમમાં કમ સો કે પચાસ દલાલો ને વેપારીઓ તો આવતાજ હશે કેની ? "

"અરે વધારે ! ઓછામાં ઓછા પાંચસો માણુસોની ઠઠ જામે છે !"

"ઓહોહોહો ! એ તો જબરૂં કામ ! એટલા બધા માણુસો ! અને તે બધા અત્યાર સુધી રહે છે કે ?"

"હાસ્તો. આઠ વાગ્યાના બધા આવે તે છેક અગીઆર વાગ્યા સુધી ઉભા ને ઉભા રહે !"

"એમ છે ! તેમાંજ આપ પણુ આટલી બધી રાત સુધી થોભતા હશો ! હવે સમજી ! પણ છેક આઠ વાગ્યાથી અત્યાર સુધી આપ બજારમાં શું કરતા હશો, પ્રાણુનાથ ?"

"વેપારની વાતો. હજારો ગાંસડીઓના સોદા થાય ! જોતજોતાંમાં લાખોની ઉથલપાથલ !"

"એ બજાર ગીરગામમાં ભરાય છે કે બીજે કંઇ ?"

"ગીરગામમાં શાનું ? એ તો મારવાડી બજારમાં ભરાય છે."

"ત્યારે મારવાડી બજારમાં આપ રોકાઇ રેહેતા હશોની ?"

"અલબત્ત ત્યાંજ. જ્યાં બજાર ભરાય ત્યાંજ મારે રોકાવાનું ! વળી ગીરગામ તને ક્યાંથી સાંભર્યું !"

"અમથું ! ભૂલમાં નામ દેવાઇ ગયું, પ્રાણુનાથ !" મધુરીએ હવે ખરી વાત પૂછી "આપ બજારમાં જાઓ છો ત્યારે આપની ગાડી ક્યાં ઉભી રાખો છો ? જાહેર રસ્તાપર તો ગાડીને આટલી બધી વારઉ બી રાખવાની પંચાતી પડે ! તો શું ગાડી છેક ગીરગામમાં થોભાવો છો વ્હાલા ?"

"અરે ! આજે તારા મ્હોંમાં વારે ને વારે ગીરગામ ક્યાંથી નીકળ્યા કરે છે ! નવાઇની વાત ! મારવાડી બજારમાં હમારો બજાર ભરાય, અને ગાડી ગીરગામમાં ક્યાં રાખું ?"

"ઘોડાવાળો તો એમ કહેતો હતો કે ગીરગામમાં ગાડી રાખી હતી !"

આ મોહોકાણના સમાચાર સાંભળતાંજ મધુર ચમક્યો ! તે વિચારમાં પડી ગયો; પરંતુ પોતાની પ્રિયાને યુક્તિથી સમજાવી દેવાનો રસ્તો તેણે લીધો, અને બોલ્યો "હા, સમજી ગયો ! બજારમાંથીજ કોઇએ મશ્કરી કરવાને ગીરગામમાંથી ગાડી મોકલી દીધી હશે ! તેમાંજ બજારમાં ગાડીનો પત્તો મને લાગ્યો નહીં ! કોઇ દોસ્તદારેજ એવી મશ્કરી કરી હશે ! સમજી ગયો !"

"વારૂ, કદાચ ગાડીની કોઇએ મશ્કરી કરી હશે, પણ તમને પોતાને પણ ગીરગામ મોકલી આપવાની તો કોઇએ મશ્કરી કરી નહીં હોયની ?"

"અરે પણ આજે વળી તને થયું છે શું ? વારંવાર ગીરગામનુંજ નામ તારા મોંમાંથી નીકળવાનો કંઇ સબબ ? અને મને સવાલ પણ કેવો ગાંડોઘેલો પુછે છે ! મને પોતાને પણ ગીરગામમાં મોકલી આપવાની મશ્કરી વળી કેવી રીતે થઇ શકે ? હું શું બજારમાં ઉંઘતો હતો ?"

"ત્યારે તમારૂં એવું કહેવું છે કે ગીરગામમાં તમે અત્યારે નહોતાજ ?"

"ના નહીંજ. એ વળી તને કંઇ વહેમ ભરાયો છે કે શું બલા ?"

"અને જો મેં પોતે મારી નજરો નજર ગીરગામમાં એક

રાંડના મકાનમાં તમને પોતાને જોયા હોય તો તે વાત સાચી માનુંજ કેમ ?"

"નૉનસન્સ ! હું પોતે ત્યાં ગયોજ નથી તો એ વાત સાચી માનુંજ કેમ ?"

"તો હવે આપને સાચે સાચું ને સીધે સીધું કહી દઉં છું કે તમને પોતાને એક રાંડના મકાનમાં બરાબર આઠ સાડાઆઠ વાગ્યે મેં પોતે જોયા છે, અને ત્યાં બાજુમાં આપની ગાડી ઉભી હતી તે હું પોતે અહીં લઇ આવી છું. બોલો, હવે શો જવાબ દો છો ?-"

મધુરનાં મોતિયાં મરી ગયાં. તે તો ગભરાટમાં પડી ગયો ! મનમાં ને મનમાંજ ગલ્લાં તલ્લાં ગોઠવવા લાગ્યો ! હવે મધુરીને કયે રસ્તે ઉડાવવી તેનો ખ્યાલ કરતાં છેવટે તદબીર શોધી કાઢી, અને રોષમાંજ બોલ્યો "તારી વાત પરથી મારી ખાત્રી થાય છે કે પેલા મારી પાછળ ખાઇ પીને મંડેલા મારા કટ્ટા દુશ્મન ચંડાળશંકરે વળી કંઇ આ બાબતમાં તરકટ કીધું છે, તેમાં તો શકજ નથી. તે કુકર્મીએ આપણી વચ્ચે સળગાવવાનું હજી જરીજ રાખેલું હોય એમ લાગે છે! પણ તું બિચારી ભોળી છે ! હજી તે હરામખોરની લુચ્ચાઇની સમજણ તને નથી ! તોપણ ફિકર નહીં ! હું સાચો છું તો આખરે મારી સાચને આંચ આવનારજ નથી. હવે જો, ખરી વાત જે પણ બની હોય તે તમામ મારી આગળ ખુલાસા સાથે દર્શાવશે તો હું ત્તરતજ તે દુષ્ટ બામણાનું તરકટ પકડી કાઢીશ, અને તેણે જે પણ તરકટ કર્યું હશે તેનો તમામ સાર તને સમજાવી શકીશ. માટે બોલી જા જલદી, કે શું બન્યું છે ?"

મધુરીએ ભોળપણમાં બનેલી તમામ વાત પોતાના પતિને કહી સંભળાવી, જે ઉપરથી મધુરે પોતાની હિકમતની બાજી તત્કાળ ગોઠવી કહાડી, અને તે બોલ્યો "બસ, સમજી ગયો! એ બધું કારસ્તાન તેજ હરામખોરનું છે ને તેણેજ વળી આ નવો પ્રપંચ રચ્યો છે!"

"ત્યારે શું તમે રાંડના ઘરમાં બેઠા નહોતા, પ્રાણનાથ?"

"ના નહીં. તદ્દન ખોટી વાત છે! ખચીતજ તારી ને મારી વચ્ચે ઝઘડો કરાવવાને પાપી ચંડાળશંકરે અને તેની કમજાત બાયડીએ આ વળી નવું તરકટ ઉભું કીધું છે!"

"પણ મેં પોતે આપને ત્યાં બેઠેલા દીઠા એટલે હવે મને કંઇ બીજા પુરાવાની જરૂરજ નથી."

"હેં પોતે મને દીઠો તેમાંજ ભેદ છે તો! બધાં તરકટનું મૂળ તો તેમાંજ બન્યું છેની!"

"તે કેવી રીતે? એમાં તરકટ ચાલે પણ કેમ, પ્રાણનાથ?"

"એ તું નહીં સમજી શકી તેમાંજ આટલો ઘોટાળો વળ્યો છે તો!"

"પણ શાનો ઘોટાળો, તે મને આપ સમજાવશોને?"

"ઘણી ખુશીથી સમજાવીશ, અને પછી તુંજ કબુલ કરશે કે ખરેખરૂં તરકટ હોવું જોઇએ! સબુર કર. ધીરજ ધર. આખરે સત્યના સહાયક પરમેશ્વર છેજ."

"મધુરી ઘણા વિચારમાં પડી ગઇ, અને બોલી "આ તો નવાઇ! મેં પોતે આપને ત્યાં જોયા, અને આપ ના પાડો છો! એ વાત મનાયજ કેમ! તોપણ આપનો ખુલાસો તો હવે જાણવો જોઇએ; માટે બોલો વ્હાલા, હવે ઢીલ નહીં કરો. મારૂં મન

આપની વાત સાંભળવાને તલપી રહ્યું છે!"

"જો સાંભળ." મધુરે જણાવ્યું "તું મ્હને વારંવાર કહેતી આવી છે કે 'જ્યારે પણ હું કોઇ પરપુરૂષને જોઉં છું, ત્યારે પણ મારી નજર આગળ તો આપનીજ છબી રજુ રાખું છું, કે જેથી આપની છબીનો વિયોગ થાય નહીં.' આ તારૂં હરદમ કહેવું છે, અને એતો હું માનું છું કે તારૂં ધ્યાન અહોનિશ મારામાંજ રહે છે, અને તું જ્યાં પણ જાય છે ત્યાં મારી છબી તારી નજર આગળથીજ પલ વાર પણ ખસેડતી નથી, એવી પણ મારી ખાત્રી છે; તો તેજ પ્રમાણે ચંડાળશંકરની સ્ત્રી પ્રભાગવરી તને લઇ ગીરગામમાં ગઇ તે વખતે પણ તારૂં ચિત્ત મારામાંજ હોય, અને તારી આંખો આગળ મારીજ છબી રમી રહી હોય, અને તેવી મનોવૃત્તિમાંજ તેં તે રાંડના ઘરમાં બેઠેલા કોઇ પણ પુરૂષને દેખવામાં મારી છબીની હાજરી તારી નજર આગળ રહેવાથી તે વખતે તેં મનેજ જોયો, એવા વિચારમાં તું આવી ગઇ, એમાં તો કંઇજ શક નથી. કેમ, એ બનવા જોગ છે કે નહીં?"

"પણ પ્રભાગવરી મને ત્યાં લઈ ગઈ તો તેણી શું જાણતી હતી કે કોઇ તિરાહિત પુરૂષ ત્યાં બેઠો હશે, તોપણ હું તમનેજ બેઠેલા માની લઇશ? તેણીએ મને ત્યાં લઇ જવાની હિમ્મત કેવી રીતે કરી?"

"તેનો પણ ખુલાસો છે. તેણી તેમજ ચંડાળશંકર સારી રીતે જાણે છે કે તારી વૃત્તિ માત્ર મારી છબીમાંજ મચેલી રહે છે, અને તું જ્યાંને ત્યાં મનેજ દેખ્યા કરે છે! આવી વાત મારે તેમની સાથે અનેક વાર કંઇ કંઇ વાતોના પ્રસંગમાં, આગળ થઇ ચુકી છે, અને તે તેમણે યાદ રાખીનેજ આમ તદબીર રચીને

તને ભમાવી છે. બીજું કશું નથી! આ માત્ર તે લુચ્ચાઓનો પ્રપંચ છે!"

"પણ ત્યારે ઘોડાવાળાએ પણ મને એમ કેમ કહ્યું કે શેઠ સામેના બંગલામાં છે?"

"તેમાં પણ તે બામણનુંજ તરકટ છે. ગાડી ગીરગામમાં કોઇએ મશ્કરીમાં મોકલી હશે, એમ મેં તો ધાર્યું હતું; પણ તું જ્યારે બધી વાતનો ખુલાસો કરે છે ત્યારે હવે મને પણ ચોક્કસ [illegible] લાગે [illegible] કે [illegible]શંકરેજ ઘોડાવાળાને કંઈ લાલચ આપીને યા દારૂ પાઇને [illegible]થપર [illegible]લો, અને ગાડીને ગીરગામ મોકલેલી! બરાબર તરકટ તો કીધું! એક તરફથી ઘોડાવાળાને આમ ફોડ્યો, અને તેને ભમાવ્યો, અને બીજી તરફથી પ્રભાગવરી મારફતે તને ભોળવી! એટલે ગાડી ગીરગામમાં રખાવી ને તેજ વખતે તને ત્યાં હાજર કરી, કે જેથી બંધએસ્તો પ્રપંચ બરાબર થયો ને તેમાંજ તું પણ પૂરેપૂરી વહેમાઇ ને બધું ખરૂંજ માની લીધું! એમાં તારો પણ દોષ નથી; કેમકે સ્ત્રીજાતિ છેતરાય તેમાં નવાઇ નહીં. અરે ચંડાળશંકર એવો લુચ્ચાનો સરદાર છે કે ભલભલાં મણસોને પણ ભોળવી નાંખે છે તો તને ભોળવવામાં તેના મનને સહેલ જેવું! વહાલી, કોઇના ભમાવ્યાથી ભમીએ નહીં, અને મગજ અચળ રાખીએ. એવા ભામટાઓ તો પોતાનાં બદકર્મની બાજી રચ્યા કરે, પણ તેમને તેમાં ફાવવા નહીં દેવા માટે એકજ ઉપાય છે, અને તે એજ કે આપણા મગજની લગામ આપણે સદા આપણા હાથમાં દૃઢ રાખવી જોઇએ, કે જેથી તરકટીઓ ને દુસ્મનો ફાવી જાય નહીં. એ તો તેં મને સઘળી વાત કહી તે સારૂં થયું કે ખુલાસો કરવાની

તક પણ મને મળી, અને નહીં તો તારાં મનમાં કેટલો બધો ખટકો ભરાઇ જાય ?"

"અરે પ્રાણનાથ ! તે વખતે તો મને એમજ થયું કે જાણે ઝેર ખાઇને મરૂં !"

"વાહરે તારી અક્કલ વાહ ! એવું સાહસ કરવામાં બગડે કોનું ? તારૂં ને મારૂં ! અને તે હરામખોર બામણો તો એવાજ લાગ તાકયા કરે છે ! મેં તને અનેક વાર કહ્યું છે કે તે મારી પાછળ દુસ્મન થઇને વળગ્યો છે ! તોપણ તું હજી તેની વાત માને છે ! કેવી મુર્ખાઇ !"

"પ્રાણનાથ, તે મુઆને તો હું ઉભો પણ નહીં રાખું, પણ પ્રભાગવરીએ જયારે ચોકઠાબંધ વાત કહી, અને મારી નજરે બતાવવાની ખાત્રી આપી ત્યારેજ મેં તે વાત માની ને હું ગીરગામ સુધી રાતના વખતે ગઇ ! હવે તો તે રાંડનું કહ્યું પણ હું કદી નહીંજ માનું."

"ખચ્ચીત ? હવે તારૂં મન દૃઢ રહી શકશે ? ખાત્રીથી કહે છે ?"

"હા પ્રાણનાથ ! ખાત્રીથી કહું છું કે હું હવે તેણીની તો શું પણ કોઇની પણ વાત નહીં માનું."

"તોજ આપણા સંપમાં સડો પેસશે નહીં ને આપણી પ્રીતિમાં પંચાતી જાગશે નહીં."

"ખરૂં છે પ્રાણનાથ! દુસ્મનો પણ કેવાં કેવાં તરકટો રચે છે, હેં ?"

"એ તો તેમના ધંધાજ છે ! પણ તેમાં શું વળે ? આખરે સાચને આંચ નહીં. અંતે દુસ્મનોનાં મોંજ કાળાં થાય છેની ? સત્યનો જય, એ વાતનો આજ પ્રત્યક્ષ પૂરાવો છે !"

"તદ્દન વ્યાજબી વાત! લ્યો ચાલો, હવે નિરાંતે નિદ્રા લઈએ."

તરતજ તેઓ શયન સ્થળે સંચર્યા. હવે મધુર મનમાં ને મનમાં મલકાયો કે "ચાલો! આ વખતે પણ મધુરીને ગમે તેમ સમજાવી તો દીધી! હવે એ મારે માટે કદી પણ શક નહીં ખાય, તેવી બાજી મેં પણ બરાબર રચી છે! હરામખોર ચંડાળશંકર શેર છે તો હું તેને માથે સવાશેર છું! હું પણ કયાં તેને ફાવવા દઉં તેવો છું! અરે તે ઝાડની ડાળી પર રમત રમશે તો હું ડાળીને પાંદડે રમત રમીશ! બચ્ચા બામણા, તારા તે ભાર શા!" આમ સ્વતઃ ગુમાન ગુંથતો મધુર છેક મોડી રાતના નિંદ્રા પામ્યો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ફાવ્યો રે ફાવ્યો.

દોહરો.

ચંડાળશંકર ચેતિયો, રસ્તો લીધો અન્ય;
ફાવ્યો તેમા ફાંસીયો, માન્યું મનમાં ધન્ય.

ચંડાળશંકર અને તેની સ્ત્રી આનંદમાં બેસી વિચાર કરે છે, અને આગલી રાતના મધુરની ચોરી મધુરીને ખુલ્લી રીતે ને નજરો-નજર પક્ડી બતાવ્યાથી તેઓ મનમાં સંતોષાનંદ માને છે.

"પણ પછી રાતના મધુર બંગલે ગયો હશે ત્યારે મધુરીએ તેને તતડાવ્યો તો હશેજ; માટે તેનો તમાસો શું થયો ને શું સંસ્કાર બન્યા તે કોઇ પણ રીતે જણાય તો ઠીક." ચંડાળશંકરે

પોતાની સ્ત્રીને જણાવ્યું "મધુરની બરાબર જડતી લેવાઇ હશે ના! કેમ, તું શું ધારે છે?"

"અરે મધુરીએ તેને ધૂળથી ભૂંડો કીધો હશે! એ તો આજે બપોરના હું વળી ત્યાં જઇશ ત્યારે બધો ફેસ્તો જણાશે. આજે પાછી હું જવાની છું તો."

"જરૂર જજે વ્હાલી, મધુર બાર વાગ્યા પછી ઑફિસે જાય છે. માટે તે વખત પછી તું જજે."

"હુ એક બે વાગ્યાને સુમારે જઇશ એટલે ઠીક કેની?"

"બરાબર બે વાગ્યે ત્યાં પહોંચાય તેમ અહીંથી નીકળજે."

"વારૂં, દોઢ વાગ્યે નીકળીશ એટલે બે વાગે ત્યાં પહોંચી શકીશ."

"એમજ. પણ બધી બાતમી બરાબર લાવજે."

"તેમાં મને કંઇ કહેવું પડશે નહીં, પ્રાણનાથ!"

બાદ બરાબર દોઢ વાગે પ્રભાગવરી ઘરમાંથી નીકળીને ભાડુતી ગાડીમાં બેસી મધુરીને બંગલે બે વાગ્યાને સુમારે પહોંચી. તેણીને જોતાંજ મધુરીએ ગરમ બનીને કહ્યું " કેમ પ્રપંચી પાપિણી! વળી તુ આવી કે? અરે ચંડાળ ચાલાકી ચલાવનારી ચતુરી! ચાલ નીકળ, મારા બંગલામાંથી! અહીં તારૂં શું કામ છે કે તું વગર બોલાવે આવી છું? તારાં પાપી પગલાં મારા બંગલામાં જોઇતાં નથી! મને તારી મુલાકાતની પણ જરૂર નથી! તું તારૂં કાળું કર્મ કરવાને મારી પાસે હરદમ આવે છે તે હું સારી પેઠે સમજું છું, અને હવે વારંવાર હું તારાથી ઠગાઉં તેમ નથી! માણસ એક વાર ઠગાય, બે વાર ઠગાય, પણ વારંવાર ઠગાયજ નહીં! હું તારો પ્રપંચ સમજી ગઇ છું, અને તારી માલમ માત્ર મારા ઘરમાં કંકાસ

કરાવવાની છે તે હવે મને બરાબર સમજાયું છે, માટે હું હવે તને તારી બુરી મતલબમાં કદી પણ ફાવવા દેનાર નથી! તું મારી સ્નેહી નથી, પણ શત્રુ છે! તારૂં મ્હોં જોવું પણ મુનાસબ નથી! હવે એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર એકદમ બહાર જા, નહીં તો સિપાહી પાસે ધક્કો મરાવીને બહાર કઢાવી દઈશ! સમજી?"

"મધુરી! મધુરી!" પ્રભાગવરી હબકીને બોલી "આ શું! તારા મ્હોંમાં આવાં હલકાં વેણ! અને તે પણ વળી મારે માટે! વાહરે વાહ! ઘણીજ નવાઇની વાત! તને આમ બોલવું છાજે નહીં!"

"તારા જેવી લુચ્ચી, કપટી, દગલબાજ અને પ્રપંચીને માટે ગમે તેટલાં હલકાં વેણ વદું તોપણ તેને તું મનમાનતી લાયક છે! અરે લફંગી દગલબાજ! તેં મને બીજી વખત ઠગી, અને મારા પતિની સાથે ટંટો કરાવવાની નીચ ને શરમ ભરેલી કોશિસ કરી! અરે ઓ નિર્લજ્જ નાગણ! તને તો રૂંવે રૂંવે કીડા પડશે ને તારૂં સત્યાનાશ જશે! જા, તું તારૂં કાળું કર. મ્હારે તારૂં કાળું મ્હોં જોવું નથી! આજ પછી તારો ઓળો પણ મને બતાવતી નહીં! હડેધુત, કૂતરી! તું માણસ નથી પણ તદ્દન કૂતરી કુલટા છે!"

"અરે પણ બ્હેન, તું જરા ધીરી થા, ને શાંતપણે મને સમજાવ તો ખરી કે તને આમ ગુસ્સે થવાનું કંઇ કારણ?"

"જા, જા, જા! તને અનેક વાર કહ્યું કે જા! તું નફટ છે ને નકટી છે! બેશરમ! તારી સાથે હું ભાષણ કરવાને પણ માંગતી નથી! નીકળ અહીંથી! થુ તારી બુનિયાતી પર!" કહીને મધુરી બંગલામાં ચાલી ગઇ, અને પછી પ્રભાગવરી પણ વીલે મ્હોંડે ત્યાંથી પાછી ફરી. તેણી સમજી ગઈ કે "મધુરે પોતાની ચોરી છુપાવવાને વળી કંઇ નવાં પાટીઆં ગોઠવ્યા હશે, અને તેથીજ મધુરી આટલી

બધી ફરી ઇ છે!" આમ વિચાર કરતી તેણી પુનઃ પોતાને મકાને સંચરી, અને ચંડાળશંકરને ઉપલી તમામ બિના કહેતાંજ તે મહા વિકાળ થઇ ગયો, અને મધુર તેમજ મધુરીને ગમે તેમ ગાળો ભાંડતો બોલ્યો "અરે લુચ્ચા મધુર! હવે તું પણ જોશે કે હું તારો પ્રાણ લઇશ! હમણાં ને હમણાં તેની સામે જઇને તેને છરીથી ઠાર મારૂં!"

"અરે પ્રાણનાથ! આવું સાહસ કરશો તો તમે પણ ફાંસીએ લટકશો! માટે તેમાં કંઇ સાર નહીં! એ તો જે કરવું તે જોઈ વિચારીને અને તદબીરથી કરવું જોઇએ, કે જેથી તેનું ખરાબ કરતાં આપણું ખરાબ થાય નહીં. તમે આવા શાણા થઇને અવળું સાહસ કરવાને કેમ તલપો છો? ધીરા પડો, અને કોઈ નવોજ ડહાપણ ભરેલો રસ્તો લ્યો. હમણાં ને હમણાં નહીં ને ચાર દિવસ રહીને કંઈ તદબીર કરજો."

"ઠીક છે. તેમજ કરીશ. હાલ તરત તો ગમ ખાવાની તારી સલાહ મારા ધ્યાનમાં હવે મનાય છે; તોપણ તું યાદ રાખજે કે એ હરામખોરને જીંદગીમાંથી ઉખેડી નાંખીશ ત્યારેજ હું જંપીશ!"

"તમારે ગમે તેમ કરજો, પણ જે કરો તેમાં તમારૂં પોતાનું અંગ સાચવીને કરજો, વહાલા!"

"અલબત્ત, તેમજ કરીશ." કહીને ચંડાળશંકર થોડી વાર પછી કપડાં પહેરીને બહાર ફરવા નીકળ્યો, અને પોતાના એક બીજા મિત્ર—પોતાના કુકર્મના સંગી વણુંશંકર પાસે ગયો, અને બોલ્યો "ભાઇ, હવે કેમ કરવું? પલો મધુર તો ફાટયો છે! તેને સપડાવવાના મેં ઘણાએ રસ્તાઓ લીધા, પણ ફોગટ! તે હાથમાં આવતો નથી! માટે હવે શો ઉપાય કરવો? બોલી જા."

" ઉપાય સહેલો ને સુતરો ! " વર્ણશંકરે હિમ્મતથી જણાવ્યું " તું કહેતો હોય તો તેના બંગલામાં જઇને તેનાપર ધા કરૂં ? બોલ, છે મરજી ? "

" નહીં ભાઇ! તેમ કરવું નથી; પણ તેને પેલી રાંડ છબિલીનાં મકાનમાં કોઇ પણ રીતે સપડાવવો જોઇએ. ત્યાં કંઇ નવું જુનું થાય તો વાંધો નહીં; કેમકે તે રાંડ પણ ગભરાય તો ખરી ! "

" તો તેમ કરીએ. લેની આજેજ રાતના વાત. કેમ છે વિચાર ? "

" પણ મારાથી ત્યાં અવાશે નહીં; કેમકે તે રાંડે મારૂં અપમાન કીધું હતું તેથી હું તો તેણીના મકાનમાં પગ મુકીશ નહીં. માટે તુ કોઇ બીજાને સાથે લઇને જજે. " અરે આપણા પેલા તિસમારખાંને સાથે લઇ જજે. તે ઠીક થઇ પડશે. "

" તેમાં શું શક ? હું તે રાંડના મકાનની સામેજ થોભીશ. "

" વારૂં તો આજે રાતના વાત. આઠેક વાગ્યાનો વખત ઠીક પડશેની ? "

" તેનાં કરતાં નવ વાગ્યાને સુમારે વધારે સાનુકૂળ થશે, કે જે વખતે મધુર પણ ત્યાં બેઠોજ હશે, અને તને ફેરો ફોગટ નહીં પડશેઃ "

" તો નવ વાગે તુ તેણીના બંગલાની સામે થોભજે, અને હું તથા તિસમારખાં ત્યાં વખતસર આવી પહોંચીશું "

" પણ તું શું કરવા ધારે છે ? "

" તે કંઇ હમણાં કહી શકાય નહીં. ત્યાં જેવો વખત તેવી બાત. બડી તદબીરથી કામ કરવું પડશે. "

" ભલે. જેમ તને યોગ્ય લાગે તેમ કરવું." વગેરે વાતો કરી ચંડાળશંકર પાછો પોતાને ઘેર ગયો.

રાતના મધુર પોતાના હંમેશના વખતે છબિલીને મકાને ગયો, અને આગલી રાતનો તમામ હેવાલ તેણીને કહેતાંજ તેણી બોલીઃ—" હજી ચંડાળશંકર તમારો પીછો છોડતો નથી ? "

" અરે તે તો મને ખરાબ કરવાને ઘણું મથન કરે છે, અને તેણે મારી બાયડીને ચઢાવવામાં પણ કસર કરી નથી; પણ મેં મારી બાયડીને ગમે તેમ હિકમત વાપરીને સમજાવી દીધી ! "

" પણ તમારી બાયડીની સાથે મને દોસ્તી કરાવોની કે બધીએ પંચાત મટે ! તેણીને તમે મારે માટે એમજ સમજાવજો કે એ ગૃહસ્થ સ્ત્રી છે. એટલે વાંધો નહીં આવે. "

" ઉંહું; એવી વાત સમજાવાય નહીં; કેમકે છેવટે પણ પોકળ પકડાઇ જાય તો મારા ઘરમાં કલેશ જાગે ! "

" ત્યારે બીજો શો ઉપાય કરશો ? કદાચ ધારો કે તમારી બાયડીને બરાબર બાતમી મળી તો પછી તમે મને છોડશો કે તમારી બાયડીને છોડશો ? "

" તને તો છોડુંજ નહીં, તેમજ મારી બાયડીને પણ કેમ છોડાય ? કેમકે દુનીઆમાં ખોટું કહેવાય ! "

" તમે તો ઘેલા છો, નાયકાણીનો સંગ કીધો તેને પછી દુનીઆનો ડર શાનો ? છટ, છટ ! "

" હવે હમણાં તો એ પંચાત જવા દે. પછી કંઇ જુદોજ વિચાર કરીશું. "

" વારૂંજી." કહીને નાયકાણીએ સ્વતઃ વિચાર કીધો કે " હવે આ શેઠ કદાચ મને છોડશે, એમ લાગે છે; માટે હવે તો એને

બનાવી લેવામાં ચુકવું નહીં જોઇએ." આમ વિચારતાં તેણી બોલી "વારૂ શેઠજી, એ તો જાણે ઠીક; પરંતુ તમારી સાથે આટલા દાહડાની મોહોબતમાં તમે મને એવી એક પણ યાદગારી કરી આપી નથી કે જેથી જીવતાં સુધી મ્હારાથી આપનું નામ ભૂલાય નહીં! જુઓની પેલી મેના નાયકણીના શેઠે તેણીના નામનો એક લાખનો બંગલો લઇ આપ્યો, અને તમે મને તેવું સાધન કરી આપો તો જીવતાં સુધી આપનું નામ થશે!"

"પણ તેવો કોઇ લાયક બંગલો જોવો તો જોઇએ? તે કોઈ છે વેચાઉ?"

"હાજી. આ બંગલો પણ વેચવાનો છે, અને એ દોઢેક લાખમાં પતે તેમ છે."

"વારૂ ઠીક છે. આ બંગલોજ લઇ આપું તો પછી તું રાજી થશેની?"

"રાજી! અરે રાજી તો શું પણ જીંદગી સુધી આપની કૃપા ભૂલું નહીં શેઠજી! આપ મને કેવી સમજો છો? હું નેક નાયકણી-છું, અને ઇમાનદાર છું, પણ બીજીઓના જેવી હું બેઇમાન નથી."

"ઑલરાઇટ. તારી માંગણી મંજૂર! બોલ, બીજું કંઇ જોઇએ છે? તું જે કહે તે હાજર!"

"બીજું વધારે કહું તો વળી તમે કહેશો કે આ તો લોભીયણ છે!"

"કંઇ નહીં; અત્યારે તું જે પણ માંગણી કરે તે મારે મંજૂર છે! બસ, બોલી જા!"

"તો દોઢ લાખનો બંગલો ને પચાસ હજારનું જરિયાન, એટલી મહેરબાની કરો."

" કબૂલ, બસ ! હવે તારાં મનની મુરાદ પાર પડી ? "

" હજી પાર પડેલી કેમ કહેવાય ? હજી તો મોંની વાતો થાય છે ! "

" અરે ! મારો વિશ્વાસ તને નથી ? હું ફરી જઇશ ? જો એમજ હોય તો લે, હમણાંજ બે લાખ રૂપીઆનો ચેક લખી આપું છું." કહીને મધુરે પોતાના ખીસામાંથી ચેકબુક કહાડીને તરતજ બે લાખનો એક ચેક લખી આપ્યો, અને બોલ્યો " હજી પણ રાજી થઇ કે નહીં ? "

" હવે શું બાકી ? મારા વ્હાલાએ મારા મનની ઉમેદ સંપૂર્ણ પાર પાડી એટલે હું રાજી થાઉં તેમાં શું નવાઇ ! આપનો અત્યંત ઉપકાર થયો, અને હું આપનો ગુણ મરતાં સુધી ભૂલીશ નહીં!"

" જ્યાં મોહબત થઇ ત્યાં ઉપકારનો સવાલજ નથી. હું મારી ફરજ બજાઉં છું. "

" ઘણીજ મેહેરબાની ! આહ ! શેઠ મળો તો આપના જેવાજ ઉદાર, ગુણી ને કદરદાન મળજો ! આપનાં વખાણ જેટલાં કરૂં તેટલાં ઓછાં છે ! " કહીને પેલો ચેક તેણીએ ઉઠીને કબાટમાં મૂક્યો, અને પાછી મધુરની પાસે બેસીને બોલી " પણ ત્યારે તમે આવા શક્તિવાળા છતાં ચંડાળશંકર જેવા એક ભીખારડા બામણને જેર કેમ કરતા નથી ? પાંચ હજાર ખરચ થાય તો ખેર, પણ એનો કંઇ રસ્તો કરો તો ઠીક કે જંપીને બેસાય. "

" કરૂં છું; થાય છે. કંઇ લાગ આવે તો વાત. રસ્તો તો એવો કરીશ કે એને તોબા પોકરાવીશ. "

" તેવું કરો ત્યારે તો હું ઘણીજ રાજી થાઉં ! મને એનાપર ઘણોજ ક્રોધ ઉપજ્યો છે, શેઠજી ! "

"અરે મનપર લઇશ તો ચોવીસ કલાકમાં એની ચટણી કરી નાંખીશ !"

"પણ તે કરો. ઝટ કરો. ઢીલ કરવાની જરૂર નથી. એને તો જેમ બને તેમ જલદી ઠાર કરો !"

"ઠીક છે. હવે તેજ વિચારમાં રહીશ. એક બે દિવસમાંજ તુ કંઇ નવુંજૂનું સાંભળશે !"

"તેજ ઘડીએ હું પણ સત્યનારાયણની પૂંજા કરાવીશ."

બાદ છબીલીએ ગાનતાનની શરૂઆત કરી, અને મધુરને ગુલતાન બનાવવા માંડયો. મધુર પણ આ વખતે છબીલીનો હાવભાવ જોઇ છક્ક થવા મંડયો ને બડી લેહેરમાં લપટાયો. તે બોલ્યોઃ—"પ્યારી છબીલી, આજે તો બસ તારૂં ગાયન સાંભળીને હું દંગ થઇ ગયો છું, અને આજે જાણે આખી રાત સાંભળ્યાજ કરૂં એવું મન થાય છે! પણ ઘર આગળ બાયડીની બલા છેની! તે રાંડ મરે તો તનેજ મારા બંગલામાં લઇ જઇને રાખું !"

"અને હમણાં મને તમારા બંગલામાં લઇ જાઓ તો શું તમારી બૈરી તમને મારે કે ?"

"મારે તો નહીં, પણ લગાર ડર તો રાખવોજ જોઇએ ! નહીં તો તે રાંડ ફજેતી કરેની ?"

"ફજેતીથી ડરો છો ? નાયકણીનો સંગ થયા પછી ફજેતીને તો ફેંકી દેવાની શેઠજી! પણ એમ કહોની કે મારા કરતાં તમારી બાયડી તમને વધાર વ્હાલી છે!"

"તુ પણ કેવું વિચિત્ર બોલે છે, જો! હું તારે માટે આટલો બધો પ્રાણ પાથરૂં છું ને તુ મને આમ બોલે છે! ત્યારે તો આપણી આટલી બધી પ્રીતિમાં ધૂળ પડી!"

"ના, ના! વાહલા, ગુસ્સે નહીં થાઓ! એ તો મને લગાર મશ્કરી કરવાની ટેવ છે!"

"મશ્કરી અહો! ત્યારે ભલે વધારે મશ્કરી કર! મને હવે તારી મશ્કરી પણ વાહલી લાગશે!"

"તેને માટે તો મશ્કરી કરી તમને ખુશ કરૂં છું, મારા વ્હાલા!"

"અરે મારી મનહરણી માનુની! તુ મને વ્હાલા કહે છે એટલે મારો પ્રાણ પણ પ્રફુલ્લિત થાય છે! મારી બાયડી મને વાહલો, પ્રાણનાથ, પિયુજી, સ્વામીનાથ, પ્રાણપતિ, વગેરે વેણોથી બોલાવે છે, પણ તેમાં કંઇ મિઠાસ નહીં તો! પણ તારા મોંમાં મિઠાસ છે! તારી જીભમાં જશનો ઝળકાટ છે! તારી આંખોમાં આનંદનો સૂર્ય પ્રકાશે છે, અને તે સૂર્ય આસપાસ જે પાંપણ છે તે સૂર્યનાં કિરણો સમાન તેજ આપે છે! અહા! શું તારી મધુર વાણી ને શું તારાં નખરાં! જાણે ઇશ્વરી અપ્સરા! છબીલી! તુ માનતી હોય તો માનજે, પણ હું તો ખરૂં કહું છું કે હું મારે ઘેર જઉં છું તોપણ તારી છબી મારી આંખો આગળજ રમી રહે છે! હું તો અહોનિશ તને ને તનેજ જોયા કરૂં છું, અને તારી પાછળ જાણે દીવાનો ને બાવરો બની ગયો છું! અરે કેટલીક વખતે તો મારા બંગલામાં જાણે તુંજ મારી સામે ઉભી હોય તેમ ધારીને હું તને ભેટવા જાઉં છું! પણ પ્રત્યક્ષ ભેટવાનો લાભ તું હોય તો મળેના! તેમ છતાં તારૂ ચિંતવન કરીને થાંભલા સાથે પણ ભૂલમાં ભેટી પડું છું, અને તેમ કરતાં થાંભલો માથાંને લાગે છે ત્યારે ભાન આવે છે, અને પછી નિરાશ થઇને ખુરસીપર પડું છું! આટલી હદ સુધી તારા પ્યારે મને દીવાનો બનાવી દીધો છે!"

"તેમાં તો કહું છું કે મને તમારા બંગલામાં લઇ જઇને રાખો વ્હાલા !"

"તેવો પણ વખત આવશે ! મારી બાયડી મરે તો બધુંએ મનગમ્યું થાય ?"

"પણ તમારી બાયડી તમારા પહેલાં નહીં મરે, અને કદાચ તમેજ પેહેલા મરો તો પછી તમારા મનની ઉમેદ તો મનમાંજ રહી જાયની ! માટે કયાં તો બાયડીને ઝેર દઇને મારી નાંખો, અને તેમ નહીં તો તેણીની દરકાર રાખ્યા વગર મને બંગલે લઇ જાઓ."

"જોઉં છું. કંઇ પણ કાળું ધોળું કીધા વગર મન માને તેમ નથી ! હવે એ વાત પડતી નાખ; કેમકે મારા જીવને એવી વાતોથી વિશેષ દુઃખ થાય છે ! હવે તો એકાદ નવીજ ચીજ સંભળાવે તો મને પણ નવો આનંદ ઉપજે."

"સાંભળો મારા વ્હાલા, સાંભળો." કહીને છબીલીએ નવુંજ ગાયન લલકારવા માંડયું, અને તે મધુરને વધારે ને વધારે મોહમાયામાં લપટાવવા લાગી ! મધુર પણ ખુશાલીમાં ખીલવા લાગ્યો ! અચ્છો રંગ જામ્યો !

બીજી તરફ વર્ણશંકર, તિસમારખાં ને ચંડાળીશંકર આવીને નીચે ગુપચુપ કરે છે, અને કેટલીક મસલ્લત કરવા પછી વર્ણશંકર અને તિસમારખાં છાતી કહાડીને એકદમ છબીલીના મકાન ઉપર ગયા, અને બારણું બંધ હતું તે જોરમાં અફાળ્યું કે તરતજ છબીલીએ બારણાંની સાંકળ ઉઘાડીને લગાર અધખોલું કીધું, એટલે પેલા બંને બારણાંને ધક્કો મારીને અંદર ઘુસ્યા ! તેમને જોતાંજ મધુરનું કાતરિયું ખસી ગયું અને તે ગભરાયો ! છબીલીએ તેમને ઘણાએ રોકયા, અને બહાર કાઢવાની કોશીષ કરી, પણ તેઓ તો મધુરની પાસે જઇને

T. J. Patel

[illegible]

ચોંટયા, અને છબીલી દમમાં બોલી, " છાનામાનાં બાહાર જાઓ છો કે પોલીસને બોલાવું ? "

" પોલીસને બોલાવવાનું કંઇ કારણ ? શું ચોરી કરી છે ? ન્હારે ત્યાં આવવાને સઉને હક્ક છે. " વર્ણશંકરે જણાવ્યું " નાયકણીનાં બારણાં તો સઉને માટે ઉઘાડાં હોય છે ! "

" પણ આ મારા શેઠ છે, અને તેથી તમે હમણાં પાછા ચાલ્યા જાઓ. તમને બેસવાનો બિલકુલ હક્ક નથી. "

" હમને બેસવાનો પૂરો હક્ક છે. જો તું ખાનગી ગૃહસ્થની સ્ત્રી હોત તો અમે અહીં આવત પણ નહીં. "

" હવે ટકટક કરતા છાનામાના બહાર નીકળો છો કે બોલાવું પોલીસને ? "

" કયા ! પોલીસ તુમનેહ દેખી હય કયા ! " તિસમારખાં બોલી ઉઠયો " અબે રંડી ! એક થપ્પડ લગાઉંગા તો શીરભી ફોડ-ડાલુંગા ! " કહેતાંજ તિસમારખાં ઉઠીને એક લગાવવા જતો હતો તેને મધુરે ભાઇ, બાપા ને આજીજી કરીને શાંત કીધો, કેમકે તેના પેટમાં ધાસ્કો પેઠો કે " રખે પોલિસ આવે તો મારી પણ ફજેતી થાય ! "

" છબીલીએ મધુરને જણાવ્યું " આ લોકોથી શું તમે ડરો છો ? "

" હવે તું મૂંગી રહે. એ બધા મારા ભાઇઓ જેવા છે. ભલે બેઠા છે, એમને બેસવા દે. ભલે આવ્યા. એમનું અપમાન કરવાથી શું લાભ ? " કહીને મધુરે તકરાર ટૂંકી કરવાનું કીધું.

પણ પેલા લોકોને તો તકરાર વધારવાનીજ મતલબ હતી તેથી વર્ણશંકર રૂઆબમાં બોલ્યો " અરે પણ એક નાયકણી જાત મારૂં અપમાન કરે ! એને તો જાનથી મારી નાખું ! "

"અરે તુમ કહો તો અભી ઇસકી ચટની બના દઉં" તિસમારખાંએ જણાવ્યું "એ ઇસકે મનમેં કુછ બહોત ગુમાન રખતી હય કયા?"

"નારે મીઆં સાહેબ! એ તો મૂર્ખ છે માટે તેને માફ કરો! તમેને આપણે સઉ ભાઇઓ છીએ." મધુરે નમ્રતાથી કહ્યું "એના બોલવા સામે તમે નહીં જુઓ મારા મહેરબાન!"

"નહીં બસ. એ રંડીકું હમ જાનસે મારેગા? ચાઇએ તો પોલીસકું ભલે બોલાવે! ફાંસીકી બી હમ પરવાહ નહીં કરતે! મગર એક દફે તો ઇસકું માર ડાલેગે! અબી હમ કભી નહીં છોડને વાલે!"

"અરે એ રાંડનો રોટલો બનાવી નાખીશું! એ એના મનમાં શું સમજે છે!" વર્ણશંકરે જણાવ્યું "એ રાંડ વેસ્યા અમારૂં આટલું બધું અપમાન કરનારી કોણ?"

"પણ મારા મહેરબાન, એ તો એક સ્ત્રી જાત છે. એમાં તે અક્કલ શાની હોય? એની તરફથી હું તમારી પાસે માફી માગું છું. ભાઇઓ, હવે તમે બોલશો નહીં."

"મધુર શેઠજી, તુમબી અયસી હલકટ ઓર બનાનેવાલી હરામજાદીકી સંગત કરતે હો! એ બડી શયતાન હય! ઓર સોનેરી ટોળીવાલી હય! મેરી પીછાનવાલી હય! મેરેકું ઇસ રંડીને દો લાખ રૂપ્પા બના લીયાથા! ઓર અબ મેરેકું ઘરમેંસે નીકાલનેકું મંગતી હય! દેખો ઇસકી બેઇમાની! કેસી બેઇમાન રંડી! યાદ રખના! 'આપકા બી એસાઇ હાલ કોઇ બખત કરેગી! ઇસકી જાલમેં મત ફસાના!"

"હેં! એ શું તમારી ઓળખાણવાળી છે, મીંઆ સાહેબ?

અને તમને એક લાખ રૂપીઆ બનાવી લીધા છે?" મધુરે પૂછ્યું "એ તમે કયારની વાત કરો છો?"

"અરે આગલે સાલકી બાત." તિસમારખાંએ તોપ મારી "બડી જબરી બનાનેવાલી હય શેઠજી!"

"અરે શેઠ સાહેબ, આ રાંડનો ભરોંસો કરશો તો એ ખોળામાં બેસાડીને માથું કાપશે!" વર્ણશંકરે પણ રંગ જમાવ્યો "જુઓની મારૂં પણ કેટલું અપમાન કરે છે? બડી હરામખોર છે! તદ્દન નિકમહરામ!"

મધુર ચમકયો! તેણે પોતે આજેજ દોઢ લાખ રૂપીઆનો ચેક લખી આપ્યો હતો તેનું ભાન આવ્યું, અને તેના વિચારમાં તે પડી ગયો!

છબીલી આવો વિચિત્ર પ્રકાર જોઇ ડોળા ફેરવી બોલી "અરે મુઆ લુચ્ચાઓ! તમે મને રૂપીઆ કયારે આપ્યા હતા, અને આ બધી શું તોપ મારો છો? મારે ને તમારે ઓળખાણુજ કયાં છે?"

"અબ કાયકું પીછાને!" તિમમારખાંએ જણાવ્યું "ઓર રૂપ્યા દેવે તો અબી પીછાને!"

"હવે તો રૂપીઆને બદલે મારા પગમાં બે ખાસડાં છે!" વર્ણશંકર બોલ્યો "રાંડ કમજાત, આટલા બધા અમારા રૂપીઆ ખાઇ ગઇ; તોપણ હજી બીજા રૂપીઆ ઓકાવવા હશે કેમ? પણ હવે તો તારા કપાળમાં ધગધગતા ડહામ દઇશું! હવે કંઇ રૂપીઆ રસ્તામાં પડયા નથી તો!"

મધુરના મગજમાં પેલા બે જણાઓની વાત તદ્દન ખરીજ મનાઇ! તેણે વિચાર કીધો કે "આ બંને જણાને જરૂર આ રાંડે ફસાવ્યા હશે; કેમકે તેમ નહીં હોત તો એ લોકો તદ્દનજ ગળે

પડવાનું શા માટે બોલે! બિચારાઓનાં પેટમાં હોળી સળગી હશે તેથીજ જીવપર આવ્યા છે! એ રાંડે મારી પાસે જેમ આજે દોઢ લાખનો ચેક લખાવી લીધો છે, તેવીજ રીતે આ બાપડાઓને પણ એણે ચીર્યાં હશે તેમાં તો શકજ નહીં! પણ જોવા આ બંનેના હાલ એ રાંડ કરે છે તેવાજ હાલ મારા પણ એ રાંડ કરશે તેમાં પણ વાંધો નહીં! માટે હવે આ મકાનમાં ફરી પગ મૂકવો મુનાસબ નથી!" આમ વિચારી પેલા ચેકને માટે તેણે મનસુબો લગાવ્યો કે "પણ મેં જે ચેક એને આપ્યો છે તે પાછો લેવાની તદબીર હમણાં ને હમણાં કરવી જોઇએ. જો આજની રાત જાય તો પછી એ રાંડ કાલે દશ વાગ્યામાં બેંકમાં જઇને ચેકનાં નાણાં વટાવી લાવશે." આમ વિચાર કરી મધુરે તરતજ વર્ણશંકરને આંખ કરીને એક બાજુપર લઇ જઇ ચેકની વાત તેને સમજાવી, અને તે પાછો કઢાવવાની તેને ભલામણ કરી. બાદ તેઓ બંને પાછા ત્યાં બેઠા, અને વર્ણશંકરે તેણીને કહ્યું "અરે એ જીવતી ડાકણ! આ બીચારા ભલા માણસને પણ તેં બનાવ્યો છે કેમ? દોઢ લાખ રૂપીઆનો ચેક તેં એની પાસે અત્યારેજ લખાવી લીધો છેની? એ ચેક એને પાછો આપ, નહીં તો તારા ચાર વગાડી નાખીશું ને તને પોલીસના હાથમાં સોંપીશું!"

"પણ એ તો મારા શેઠ છે." છબીલી બોલી "તેમાં તમારે ડહાપણ કરવાનું શું કામ છે? એ છે ને હું છું. તમે શા માટે વચમાં માથું મારો છો?"

"અરે એ સોનેરીટોળીની શેઠાણી!" કહીને વર્ણશંકરે તેણીને એક તમાચો લગાવી દીધો. "ચેક પાછો આપે છે કે નથી આપતી? તું શું એ ચેકનાં નાણાં લેશે કે? ગટરમાં મોં ધોઇને

આવજે ! કાલે સહવારમાં એ શેઠ બેંકને ખબર આપશે તો તને નાણું ક્યાંથી મળશે ? છાનીમાની ચેક પાછો આપ, નહીં તો કૂતરીની માફક મરી જશે ને જેલજાત્રા કરવા જવું પડશે ! ”

છબીલીએ જાણ્યું કે “ મધુર પણ ફરી ગયો છે ! ” તેણીએ મધુરનો હાથ પકડી કહ્યું “ તમે જરા અંદર આવો. મારે તમને કંઇ વાત કરવી છે. ”

“ છોડ દે ! ” તિસમારખાંએ વચ્ચે માથું મારી છબીલીનો હાથ છટકાવી નાખ્યો “ હાથ કાયકું પકડતી હય! મુંહસે બાત કર, નહીં તો લાત ખાયગી ! ”

“ પણ ચેક એ માંગે કે તમે ? ” છબીલી બોલી “ એ તો કંઇ બોલતાંએ નથી તો હું કેમ આપું ? ”

“ અરે હું કહું છું કે મને મારો ચેક આપી દે. ” મધુર હવે હિમ્મતથી બોલી ઉઠ્યો “ તારા જેવી ધુતારડીનું મારે કંઇજ કામ નથી ! તું જો ચેક નહીં આપશે તો હું બેંકના મેનેજરને નોટીસ મોકલીશ એટલે પછી ચેકને ધોઇને પીજે ! માટે છાનીમાની પાછો આપી દે કે તારી ને મારી શોભા રહે. ”

“ બસ ! બદલાઇ ગયા કે ? આટલુંજ તમારૂં પાણી કે ? વાણીઆભાઇ પોચા તે પોચા ! ” છબીલીએ કહ્યું.

“ હવે છાનીમાની આપે છે કે અત્યારેજ નવુંજૂનું જોવું છે ? ” વર્ણશંકરે કહ્યું “ યાદ રાખજે કે તું ખરાબ થશે, અને હવે તારૂં આવીજ બનેલું જાણજે ! ”

છબીલીએ હવે મધુરની આશા મૂકી, તેમજ ચેકની પણ આશા છોડી ! તેણીએ તરતજ મીજાજમાં ઉઠીને પેલો ચેક કબાટમાંથી પાછો કહાડીને મધુરના હાથમાં આપ્યો, જે વર્ણશંકરે લઇને

પોતાના ખીસામાં મૂકયો, અને પછી બોલ્યો "શેઠસાહેબ! તમારા જેવા સારા માણસે આવી નીચ ને લુચ્ચી નાયકણીના મકાનમાં કદી પણ પગ મૂકવોજ નહીં જોઇએ! એ તો તમને બાવા બનાવશે! લો, ચાલો, ઉઠો અહીં હવે બેસવાની શું જરૂર છે? એ રાંડને ત્યાં પાછા આવશો તો યાદ રાખજો કે દુનીઆમાંથી ઉખડી જશો!"

તરતજ બધા ત્યાંથી ઉઠીને નીચે ઉતરી પડયા, અને રસ્તામાં. પાંચેક મિનિટ સુધી માંહોમાંહે ગુસપુસ કીધા પછી મધુરે તેને પોતાને બંગલે બીજે દિવસે જરૂર મળવાનો આગ્રહ કીધો, જે વર્ણશંકરે કબૂલ પણ રાખ્યો. છેવટે ત્રણે જણાઓ પરસ્પર 'શેકહેંડ' કરીને છુટા પડયા. મધુર પોતાની ગાડીમાં બેસીને પોતાને બંગલે ગયો, અને પેલાઓ ચંડાળશંકર પાસે ગયા, કે જે એક ખુણામાં ત્યાંજ ગુપચાપ ઉભો હતો. તિસમારખાં તો ત્યાંથીજ વર્ણશંકરને સલામ કરી ચાલતો થયો, અને વર્ણશંકરે પછી ચંડાળશંકરને ઉપર બનેલી તમામ વાત કહી સંભળાવી, જે સાંભળીને ચંડાળ- શંકર પણ ઘણોજ હરખાયો, અને તેણે વર્ણશંકરનો ઉપકાર માનતાં કહ્યું કે "તું કહે છે કે મધુરે તને પોતાને બંગલે આવતી કાલે બોલાવ્યો છે તો જરૂર જજે, અને તું તેની સાથે દોસ્તી કરી નાંખી એની બાયડીના મગજપર આ બધાં ભોપાળાંની વાત ઠસા- વજે, કે જેથી તેનાં ઘરમાં પણ સળગે! જોઇએ તેમ કરીને. પણ એટલું કામ તો હવે જરૂર કરજે. ચેક પણ તારી પાસે છે, એમ તેં મને કહ્યું છે તો તને આખરે મધુરની બાયડીને સમજાવતાં વળી વાર પણ નહીં લાગે. ચેકનો આધાર મજ ત છે, અને તેની સાથેજ તું બીજી તમામ વાતો લગાર રસ ચઢાવીને તેણીને કહેશે તો તેણી તરત સમજી જશે, અને પછી તેણી મધુરને તતડાવશે;

પણ છેવટે તે પાછો મને બોલાવતો આવે તેવો રસ્તો પણ ક-રજે ખરો."

"ફીકર નહીં. હવે તો બધું ઠીક કરીશ. તારે માટે આ માથું પણ હાજર છે તો !"

"તે મને ખાત્રી છે ત્યારે તો તને આ કામ સોંપ્યું છે, મારા દોસ્ત !"

આ પ્રમાણે તેઓ બંને વાતો કરતા એક વિકટોરિયામાં બેઠા, અને પોત પોતાને ઘેર ગયા. ચંડાળશંકરે ઉપર બનેલી તમા-મ બીના પોતાની પત્ની પાસે જતાં વારજ કહી સંભળાવતાં તેણી પણ ઘણી હરખાઇ, અને તેણીએ મધુરીને ચેતાવેલી વાતને આથી ટેકો મળેલો માની મનમાં પોતાની સરસાઇ થયેલી તેણી સમજી.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

પાપ બોલી ઉઠયું !

દોહરો.

રંગ જમાવ્યો ઝળકતો, પાપ થયું પુરવાર;
મધુરી મન સમજી ગઈ, મધૂરને ધિક્કાર.

આખી રાત્રી મધુરે વિચારમાં પસાર કીધા પછી પ્રભાત થતાંજ તેણે પોતાની પ્રિયાને કહ્યું, "વાહલી, આજથી રૂનો તમામ વેપાર બંધ કીધો છે, કેમકે પરમેશ્વરે થોડું ઘણું મને મળવી આપ્યું છે તેટલાથીજ સંતોષ માનું છું. રૂના વેપારમાં પણ હવે કંઇ માલ લાગતો નથી. વેપારીઓ ને શરાફો ઉપરાચાપરી ભાંગે છે, અને 'લેવા

તેના દેવા નહીં ' એવો ધંધો થઇ પડયો છે. તેમાં પણ શું સાર? નફો દેખીએ, પણ તે ઘરમાં આવે ત્યારે ! અને નુકસાન તો ઝટ આપવુંજ પડે ! આમાં તો વળી ઘરનાંજ ગુમાવવા જેવું બને અને એમ કરતાં ભીખારી બની જવાય ! માટે બસ, આજથી એ ધંધો બંધ ! એ વેપલો નહીં પાલવે ! "

" ત્યારે તો પ્રાણનાથ, આપ હવે રાતના પણ બહાર નહીં જશોની ? " મધુરીએ હરખાઇને પૂછ્યું " આપે વેપાર બંધ કીધો; એટલે બહાર જવા આવવાની અને મોડી રાત સુધી ઉજાગરા કરવાની પીડા પણ પતી ગઇની ? "

" હાસ્તો વળી. હવે સાંજના ફરીને ઘરમાં આવ્યા કે બસ ઘરમાંજ, પછી બહાર જવાનું પ્રયોજન પણ શું હોય ? "

" ત્યારે તો હું રાજી થઇ. હાઆશ ! ઇશ્વરે મારા મનની ઉમેદ પાર પાડી ! અને તમે વેપાર બંધ કીધો તેથી પણ હું રાજી થઇ; કેમકે સટ્ટામાં કોણ તર્યું છે કે તમે તરશો ? આખરે એમાં પાયમાલીજ થાય ! માટે હવે તો ઇશ્વરે તમને જે આપ્યું છે તેટલામાંજ સંતોષ માની આનંદ કરો ને નિરાંતે વાપરી ભોગવી સુખચેનમાં દહાડા ગુજારો કે બસ ! સંસારમાં ઉપાધિ તો ઘણીએ છે, પણ જેને પરમેશ્વરે સુખનાં સાધનો આપ્યાં છે તે જો સુખ નહીં ભોગવે તો શું કામનું ? માટે આપનો ઠરાવ હું પસંદ કરૂં છું. પ્રાણનાથ! આજના વખતમાં જે વાપર્યું ભોગવ્યું તે ખરૂં. આજે જીંદગીનો કંઇ ભરોંસો નથી ! ઘડીકમાં છીએ ને ઘડીકમાં નથી, એવો વખત વર્ત્તે છે ! તેવા વખતમાં ખાઇ પીને આનંદ માનવામાંજ મઝા છે. "

" તારી વાત વ્યાજબી છે, વાહલી. " મધુરે લગાર ખંચાઇને જણાવ્યું. " આજે મારો એક મીત્ર આવનાર છે, માટે તે આવે તે

વખતે તેની આગતાસ્વાગતા કરવાને ચાહ કુ વ રેની તજવીજ કરજે. ”

“ વારૂં, પ્રાણનાથ! પણ તે મીત્ર વળી કોણ છે ? પેલા ચંડાળ-શંકર જેવો કોઇ લુચ્ચો ને ડામીજ તો નથીની ? ”

“ નહીં રે, આ તો બિચારો ઘણો ભલો માણસ છે, અને મારો તનબદન સ્નેહી છે. ”

“ ત્યારે તો ઘણું સારૂં. દોસ્તી કરવી તો એવાજ માણસની કરવી કે જેથી સારી બુદ્ધિ મળે. કહેવત છે કે “ સંગ તેવો રંગ.” જેવી સોબત તેવી અસર આવે, ખરૂં કેની પ્રાણનાથ ? ”

“ હાસ્તો. તેમાં શું શક છે ? અને તેથી તો મેં હવે સારાની-જ સોબત કરવાનો ઠરાવ કીધો છે. જે માણસ આવનાર છે તે તો ઘણો આબરૂદાર ને લાયકીવાળો છે, અને તેની સાથે નીતિવાન્ ને ભગત પણ છે. ”

“ એવાજ માણસની મિત્રતા લાજમ ગણાય. ” કહીને મધુરી સ્નાનાદિક ક્રિયા કરવા સંચરી.

મધુર સ્વતઃ વિચાર કરવા લાગ્યો કે “ બાયડીને સમજાવી દેવાનાં પાટીઆં તો ઠીક ગોઠવી દીધાં ! હવે વર્ણશંકરની મિત્રતા થશે તો તે મને ઘણો ઉપયોગી થઇ પડશે. ચંડાળશંકર મારી પાછળ દુશ્મન થઇને લાગ્યો છે તેથી તેના પર દાબ રાખવાને વર્ણશંકરની મદદ મને જરૂરની છે. વળી મારી બાયડી આગળ મારૂં ભોપાળું ઉઘાડું પડે નહીં તેને માટે પણ વર્ણશંકરને મારે ચેતાવી રાખવો પડશેજ, અને ઉપરાંત તે મારી બાયડીને મારે માટે મારી ગેરહાજરીમાં સારો મત બેસાડે તેવી હિકમત તેને કહેવી પડશે. હું બીજી કોઇ બાબતથી ડરતો નથી, પણ મારી બાયડીથી ડરૂં છું; કેમકે તેને જો મારી ચાલ

માટે શક જાય તો તેની આગળ મારો અવતાર છુટી પડે, ને વળી ઘરમાં કંકાસના કાંટા ખુંચે તેમાં પણ મણા, નહીં ! હવે તો વર્ણશંકર આવે તો ઠીક થાય.” એમ વિચારી મધુર પણ પોતાનાં કામકાજોથી પરવારવાને મંડી પડયો, અને ભોજન કીધા પછી તેણે પોતાની પ્રિયાને કહ્યું, “વાહલી, હું હમણાં ઑફીસમાં કામકાજ આટોપીને આવું છું; માટે પેલો મારો મિત્ર, જેનું નામ વર્ણશંકર છે, તે આવે તો તેને આદરમાન આપીને બેસાડજે. હું બે વાગ્યાની અંદર અહીં પાછો આવી પહોંચીશ.”

“વારૂં પ્રાણનાથ, આપ ભલે પધારો.” તરતજ મધુર ગાડીમાં ગોઠવાઇ બંગલેથી ઑફીસ જવાને ઉપડયો, અને આણી તરફ મધુરીએ પોતાના પતિના મીત્રના સત્કારને માટે પાન, સોપારી, ચ્હા, કુટ વગેરેની તૈયારી કરી રાખી. બરાબર બાર વાગ્યાના સુમારે વર્ણશંકરની સ્વારી આવી પહોંચતાંજ મધુરીએ તેને પૂછ્યું:“—આપનું નામ શું છે, ભાઇ ?”

“મારૂં નામ વર્ણશંકર છે, અને મધુર શેઠે આજે મને અત્રે બોલાવ્યો છે. શેઠ ક્યાં છે ? મારે તેમને મળવું છે.”

“શેઠ ઑફીસમાં ગયા છે, અને થોડી વારમાં આવવાનું કહી ગયા છે, તેમજ આપને બેસાડવાનું પણ મને સૂચવી ગયા છે, માટે આપ આ ખુરસી પર બીરાજો. મકાન આપનુંજ સમજજો, ભાઇ પાઘડી આ ટેબલ પર મૂકો, અને ખુશીથી આપ બેસો. કોઇ વાતે મનમાં સંકોચાશો નહીં.” કહીને મધુરીએ તેને માટે પીવાનું પાણી મંગાવી આપ્યું, અને તેની પાસે પાન સોપારીના રકાબી મૂકી, અને પોતે પણ સામેની ખુરસી પર બેઠી, અને વર્ણશંકરને વખત કહાડવાને તેણી વાતચીત કરવા લાગી “આપને માટે મારા પ્રાણનાથ

ઘણાં વખાણ કરતા હતા, અને આપના જેવા સુજ્ઞ પુરૂષ સાથે મારા સ્વામીનાથનો સ્નેહસંબંધ બંધાયલો જોઇ મને પણ સંતોષ થયો છે. ભાઇ! આપના જેવા સત્સંગીથી એમની બુદ્ધિમાં પણ વૃદ્ધિ થશે. કહેવત છે કે ' સોબત તેવી અસર ' માટે આપની સારી સોબતની અસર એમને પણ સારીજ થશે, તેમાં તો કંઇ શકજ નહીં."

"અલબત્ત." વર્ણશંકરે જણાવ્યું "પણ સારી સોબતથી સાર સમજે ત્યારેની! સંગ તેવો રંગ લાગે એ વાત તો ખરી છે, પણ તે કોને માટે? નબળા સંગનો નબળો રંગ લાગતાં વાર લાગતી નથી; પણ સારા સંગનો સારો રંગ લાગતાં વાર લાગે છે, એ તમે નથી જાણતાં?"

"ભાઇ, એ તમારૂં કહેવું ખરૂં છે, તોપણ તમારા જેવાનો સંગ થવાથી તમારા સારા સંગનો સારોજ રંગ એમને લાગશે; કેમકે તમે પોતે બુદ્ધિશાળી ને ચતુર છો, તેમજ તમારે માટે મારા પ્રાણનાથને ઘણો સારો વિચાર છે, અને તેથી તમારો બોધ એમને અવશ્ય અસરકારક થઇ પડશે, એમાં તો શક નથી."

"હું તો એમને સારો બોધ આપતો રહીશ. પણ તે પહેલાં હું જાણવા માંગુ છું કે એમને કોઇ નબળાની સોબત છે અથવા કોઇ નબળે રસ્તે એ દોરાયલા છે?"

"ના, તેવું તો કશું નથી." મધુરી સ્પષ્ટ કહેતાં જરા ખંચાઇ, અને બોલી "અત્યાર સુધીમાં તો એમનાં કંઇ પણ અવળાં કે અધમ આચરણોની મને સાબીતી મળી નથી, એટલે એમને માટે મારાથી કંઇ ખોટી વાત વદાય પણ કેમ?"

"તમારા બોલવાની મતલબ હું સમજી શકતો નથી. તમને સાબીતી મળી નહીં હોય તો શું તમને તમારા પતિ માટે કંઇ વ્હેમ છે?"

" વ્હેમ હોય તેમાં શું ? વ્હેમ તે વ્હેમ ! વ્હેમનો પાયો મજબુત જોઈએની ? "

" તે કેવી રીતે ? "

" એટલે જે પણ વ્હેમ હોય તેનો પુરાવો મેળવવો ક્યાંથી ? "

" પણ તમને શું વ્હેમ છે તે મને સમજાવો તો મારાથી કંઈ પણ વધુ બોલી શકાય. "

" ત્યારે શું તમને એમના સંબંધી કંઈ વાતની ખબર છે ? "

" પણ શું વાત ને શું વિચાર ? વાતની મતલબ પણ તમે મને જરા જણાવો તો તે ઉપર મારૂં મગજ કામ કરી શકેની ! "

મધુરી હવે અચકાઈ. વર્ણશંકર તેણીને મ્હોડે બોલાવવા માંગે છે, એમ તેણી સમજી ગઈ, પણ એક અજાણ્યા માણસ પાસે પોતાના પતિનું પોકળ જણાવવાની તેણીની હિમ્મત ચાલી નહીં. અને તેથી તેણીએ વિચાર કીધો કે " આની પાસે હમણાં ને હમણાં વધારે ખુલાસો કરવો, એ તો કામનું નહીં; પરંતુ મારા પ્રાણનાથ આવ્યા પછી, અને એક બે દિવસ બીજા વીત્યા બાદ એ માણસના સ્વભાવનો વધુ અનુભવ મેળવીને એને કંઈ પણ કહેવું મુનાસબ ગણાશે. " આમ વિચારતાં તેણી લગાર શાંત બની બોલી " માફ કરજો ભાઈ, હું તમારી પાસેથી કંઈ પણ જાણવા માગતી હતી; પરંતુ તમે બોલો છો તે ઉપરથી તો તમે મારા પતિના સંબંધમાં કંઈ જાણતા હો એમ લાગતું નથી. "

" પણ તમે વ્હેમ જેવું કંઈ જણાવતા હતાં તે શું ? " વર્ણશંકરે ચીપી ચીપીને પૂછ્યું " તમારા પતિને માટે તમારા મનમાં કંઈ વ્હેમ છે ? "

" ના, કંઇ પણ નહીં. વ્હેમ શાનો વળી ? તે તો બીચારા ચોખ્ખા ને ભલા માણસ છે, અને તેથી તેમને માટે મને વ્હેમ હોય પણ ક્યાંથી ? "

આ સાંભળતાંજ વર્ણશંકર પણ સમજી ગયો કે " આ બાયડીએ વાત ઉડાવી ! " આમ છતાં તેણે વળી મૂળ વાત લંબાવવાનોજ રસ્તો ચાલુ રાખતાં જણાવ્યું " બ્હેન! તમે મારાથી ખંચાઇ ગયાં છો, એ હું સારી પેઠે સમજી ગયો છું; પણ ખંચાવાની જરૂર નથી. તમે મારાં બ્હેન જેવાં છો, અને હું તમારા ભાઇ સમાન છું, માટે તમે મારાથી જરા પણ અચકશો નહીં. વળી તમારા પતિ પણ મારા તનબદન મિત્ર છે, અને તેમની સાથે મારે જરા પણ જૂદાઇ નથી, માટે હું તમને આગ્રહ સાથે સૂચના કરૂં છું કે તમારા દિલમાં જે હોય તે ખુશીથી દર્શાવો. "

" પણ મારા દિલમાં તો કશુંએ નથી ભાઇ ! તમે ખાલી વ્હેમાયા છો. "

" ના, ના, ના ! એ વાત હું માનું નહીં. તમે મારી સાથે કંઇક ખંચાઇને બોલો છો, અને તેથી હું તમને ફરી ફરીને કહું છું કે તમે જરા પણ ખંચાશો નહીં, પણ ખુલ્લા અંતઃકરણથી જે તમારા મનમાં હોય તે જણાવો, કે જે જાણવાને હું તત્પર છું. "

" ભાઇ, મારા મનમાં તો બીજો કંઇ વ્હેમ નથી, પણ—" કહેતાંજ મધુરી વળી શરમાઇ ગઇ, અને તેણીએ નીચું જોયું.

" વાહરે વાહ ! " વર્ણશંકરે વળી પાછું સમજાવ્યું ". હવે હું તમને ખરેખરૂં કહું ? જો તમે તમારાં મનની વાત મને ખુલ્લા દિલથી જણાવશો તો હું પણ ખુલ્લા દિલથી તમારી સાથે વાત કરીશ. તમે જાણો છો કે તમારા પતિ મારા માનવંત મિત્ર થાય

છે, અને એક મિત્ર તરીકે તેમની કંઇ પણ વાત મારાથી છાની હોય, એમ તો બનેજ નહીં હવે હું પણ ચોખ્ખી રીતે કહું છું કે હું તેમની અનેક વાતો જાણું છું; પણ જ્યારે તમે કોઇ પણ વાતનો પડદો મારી પાસે ખોલતાં અચકાઓ છો તો હું પણ તમારી આગળ મારા મનની વાત જાહેર કરતાં અચકાઉ છું. જો તમે ખુલ્લા દિલથી વાત કરશો તો હું પણ તેવીજ વાત કરીશ. માટે બોલી જાઓ કે તમારા મનમાં તેમને માટે શું વ્હેમ છે ? જોજો ! વળી અચકાઇને કે શરમાઇને વાત કરશો તો કામ નહીં આવે ! તમે ખાત્રીથી માનજો કે, હું પેટનો છાલકો નથી; પણ ઉંડો છું, અને તેથી તમે જે પણ વાત કરશો તે તમામ મારી પાસેથી બહાર જનારજ નથી. ”

“ પણ મારા પ્રાણનાથ જાણે તો તે મારા ઉપર ગુસ્સો કરે ! અગર જો તેમનાથી કંઇ પણ વાત છાની રાખવાને હું ચાહતી નથી, તોપણ તેમનાજ સંબંધમાં કંઇ તેવી વાત હોય તો તે હું તમને એકદમ કહેતાં ખંચાઉં છું; પણ તમે તો મારા પતિના ખાસ મિત્ર છો તેથી તમે તેમને તત્કાળ કહી દો તો તેમાં મારા પર તે ગુસ્સે થાય તે ઠીક નહીં. ”

“ તે વાતે તમે ચિંતા કરશો નહીં. તમારા પતિ મારા ગમે તેટલા જાની મિત્ર છે, તોપણ તેમને જે કહેવા લાયક હોય તેજ કહું. તેમાં પણ તમારી કહેલી વાત તો હું તેમને તમારી પરવાનગી શિવાય કહુંજ નહીં; કેમકે હું જાણું છું કે તેમ કરવાથી તમારા બન્નેના મનમાં નકામો ક્લેશ થાય, માટે તેની પણ તમે ફીકર નહીં રાખતાં જે કહેવું હોય તે બેધડક જણાવો અને પછી હું પણ

જે જાણુતો હોઈશ તેનો ખુલાસો કરીશ. બોલો શું વાતનો તમને વ્હેમ છે ? ”

“ પણુ જોજો ભાઇ, હું તમને જે વાત કહું તે તમે મનમાંજ રાખજો. ”

“ મેં તમને કહી દીધું છે કે મારા પેટમાંથી કંઇ પણ વાત બહાર નહીં જાય; માટે તમારે નીડરપણે મારી આગલ તમારા મનની વાત કહેવામાં કંઇ પણ અચકાવું નહીં. ”

“ વાત એમ છે કે, મને પોતાને મારા સ્વામીનાથ માટે ઘણો ઉંચો મત છે, પરંતુ તેમની નીતિની બાબતમાં મારે કાને કેટલીક વાર તરેહવાર વાતો આવતી હતી, અને તે બાબતમાં મેં તજવીજો પણ ચલાવી હતી, અને તેની સાથે હું મારા પ્રાણુનાથને ખુલ્લાં દિલથી કંઇક પૂછતી પણ હતી; પરંતુ મારી વાત તેઓ પાયા વગરની ઠરાવતા હતા, અને એ પ્રમાણે તો વારંવાર–ત્રણ–ચાર વખત બન્યું, અને તેથી તેમની ચાલને માટે મારા મનનો વ્હેમ હજી જો કે ગયો નથી, તોપણ હું કંઇ પણ મજબૂત પુરાવા વગર તેમને કશું કહી શકતી નથી! માટે જો તે બાબતનો પુરાવો મારા હાથમાં આવી જાય તો પછી હું તેમને સીધા દોર કરી મૂકવામાં પાછી પાની કરૂં નહીં ! હું તેમને નમાવવા માગતી નથી કે તેમની આબરૂ ઉઘાડી પાડવાને પણ ચાહતી નથી, પરંતુ તેમની ખરાબ ચાલ, જો સાબીત થાય તો તેમાંથી તેમને ઉગારવાનીજ તજવીજ કરૂં છું; પણ મૂળ વાત એટલીજ છે કે તેને માટે મજબૂત સાબીતી જોઇએ. તમે તેવી કંઇ સાબીતી આપી શકશો, ભાઇ ? ”

“ તેવી સાબીતી આપવા છતાં પણ તેઓ તમને આડું અવળું સમજાવીને ઉડાવી દે તો પછી વચમાં મારી આબરૂ જાય ! વળી

તે ઉપરાંત અમારી દોસ્તીમાં ખલલ પડે ! તમે તો આખર ધણી ને ધણીઆણી એકનાં એક, અને વચમાં હું જૂદો પડું ! અગર જો એક મિત્ર તરીકે હું પણ તેમને ઉઘાડા પાડી તેમની આબરૂપર હુમલો કરવા ચાહતો નથી, તોપણ તેમની ખરાબ ચાલ સુધારવાને તો ચાહું છું; પણ તમે જો છેવટ સુધી મજબૂત રહો ને મારી અક્કલે ચાલો તોજ હું પણ વચમાં આવું, અને તેની સાથે તમારે મને વચન આપવું જોઇએ કે તમારા ધણી અગર જો મારા પર ગુસ્સે થાય, તો પણ તમે છેવટ સુધી મારી ભલામણ મુજબજ ચાલશો. આવું વચન તમે આપો છો ? બોલો મજબૂત મન રાખી શકશો ? ”

“ હા ભાઇ! ખરાં અંતઃકરણથી હું છેવટ સુધી અચળ રહીશ; પણ આપણી વાતનો પાયો પાકો જોઇશે, અને છેવટ સુધી આપણી વાતમાં જરા પણ કચાશ આવે નહીં તેમ કરવું જોઇશે, કેમકે તમે જાણતા તો હશોજ કે મારા સ્વામીનાથ બડા ઉસ્તાદ છે, અને કોઇના દાવપેચમાં કદી સપડાય તેવા નથી ! તેથી જે કરવું તે ઘણાજ મજબૂત પાયાથી કરવું કે પાછળથી આપણને પણ નીચું ઘાલવું પડે નહીં. કેમ ભાઇ, ખરૂં કે ખોટું ? મારી વાત તમારા મગજમાં ઉતરી તો ખરીની ? ”

“ સમજ્યો. તમારે તે વાતની જરા પણ ચિંતા કરવી નહીં. મારી પાસે ઘણો પાકો પુરાવો છે. ”

“ બોલો ત્યારે તે શું છે ? મ્હને જણાવશો, ભાઇ ? ”

અલબત્ત ઘણી ખુશીથી જણાવીશ, પણ મને ઘણો ભય લાગે છે કે તમારા પતિ તે બાબતમાં પણ કંઇ ગરબડ કરીને તમને વળી ભોળવી નાખી ઉંધુંચત્તું સમજાવી દે તો વચમાં હું

જૂદો પડું ! માટે તમે જો અંતઃકરણથી એમજ ચાહતાં હો કે, તમારા વ્હેમનો તમને પાકો પુરાવોજ જોઇએ છે ને તે બાબતમાં તમારા પતિ તમને ગમે તેટલા ઉંધાચત્તા પાટા ગોઠવે, તોપણ તમે તે નહીંજ પત કરો, ને તમારી વાતને વળગીજ રહેશો, તોજ મારૂં વચ્ચે પડયાનું સાર્થક. તમારા ધણી ઘણા કળાબાજ છે ને વાક્‌ચાતુર્યમાં પણ કાચા નથી. તેથી વળી કંઇ એવી તદબીરથી તમને સમજાવી દેશે કે તમે ભોળવાઇને બદલાઇ જશો. માટે તમારા વચનપર મને વિશ્વાસ આવતો નથી, બ્હેન ! ”

“ ભાઇ ! તમે જે સાબીતી આપશો તે ખરી ને મજબૂત હશે તો પછી મારા ધણીની તદબીર મારી પાસે શું ચાલનાર છે ? સાચને આંચ આવેજ નહીં, એ શું તમે ભૂલી ગયા ? ”

“ તો ભલે ! તેમ છતાં હું છેવટે પણ એટલીજ વાત બાર મૂકી મૂકીને જણાવું છું કે તમે છેવટ સુધી તમારી વાતને વળગી રહેશો તો છેવટ સત્યજ બહાર પડશે. ”

“ તેમાં શું શક છે ? અને મારા હાથમાં પાકો પુરાવો આવતાં હું મારા ધણીની ગમે તેવી સમજાવટને પણ પત નહીંજ કરીશ, એ પણ તમે નિશ્ચય માનજો. ”

“ તો સાંભળો; છબીલી નામની એક વેશ્યા છે તેને ત્યાં તમારા પતિ જાય છે, અને દરરોજ રાતના તે રાંડને ત્યાંજ તેમની પધરામણી થાય છે ! આ વાતમાં જરા પણ શક સમજશો નહી. ”

“ તે બાબતમાં તો ચંડાળશંકર અને તેની સ્ત્રી—તે બંનેએ મને ઘણી ઘણી વાતો કહી હતી, પણ તેમાં તેઓ ખોટાં પડયાં હતાં. ચંડાળશંકરનો મારા પતિએ તેની ખરાબ ચાલને લીધે ત્યાગ કરવાથી તે મારા પતિનો દુશ્મન થયો, અને તેણે પોતાની

દુશ્મનાઇ દર્શાવવા ખાતર મારા પતિનું વગોણું કરવાને તેમજ અમો પતિ પત્નિ વચ્ચે કંકાસ જગાડવાને ઘણુંએ ફાંશા માર્યા હતા, પણ તે ફાંફાં તે ફાંફાં ! તેમની વાત તદ્દન નાપાયાદાર જણાઇ હતી, અને તેમાં જેમ તેઓને ખાસડાં પડયાં હતાં, તેમજ મને પણ પસ્તાવું પડયું હતું ! માટે તે બાબતમાં તો હું કશો દમ જોતી નથી. તમે પણ તે દુષ્ટ ચંડાળશંકરના ભમાવ્યાથી તો નથી ભમ્યા ને ? ”

“ નહીં, નહીં, નહીં. તેની સાથે મારે કંઇ લેવા દેવા નથી. ચંડાળશંકર કોણ છે તેને હું ઓળખતો પણ નથી, ને તેની સાથે મારે કંઇ નિશ્બત પણ નથી. હું તો માત્ર મારી પાસેના મુદ્દાની વાત જાણું. મેં ગઇ કાલે રાતના જે નજરોનજર જોયું છે, અને જેને લગતો તમારા પતિનો હાથ દસ્તાવેજી પુરાવો મેં મારા ખીસામાં રાખ્યો છે તે ઉપર હું મુસ્તકીમ છું, અને તે પુરાવો એવો મજબૂત છે કે તમે તો શું પણ તમારા પતિ પણ ના પાડી શકેજ નહીં ! ”

“ તે પુરાવો શું છે તે મેહેરબાની કરીને મને બતાવશો, બાઇ ? ”

“ બતાવવાને માટે વાંધો નથી, પણ તમારી સાથે એટલી શરત કરૂં છું કે જે ચીજ હું તમને અત્યારે બતાવું તે તમે જોઇને મને પાછી આપશો તોજ તે મારા ખીસામાંથી કહાડું ? ”

“ હા બાઇ, માત્ર મારે તે જોવી છે. પછી મારે તે રાખવી નથી. તે જોઇને તરતજ પાછો હું તમારે હવાલે કરીશ. ”

“ તો સબુર કરો, તમને તે બતાવું છું. ” કહીને વર્ણશંકરે પેલો ચેક ખીસામાંથી કહાડયો ને મધુરીના હાથમાં મુકીને કહ્યું “ જૂઓ આ બે લાખ રૂપીઆનો ચેક ! તમને હું ધારૂં છું કે

થોડું ઘણું ઇંગ્લિશ વાંચતાં તો આવડે છે, માટે તમે તમારા પતિની સહી પારખી તો શકશો. જુઓ કે આ સહી તમારા પતિની છે કે નથી ? અને ચેકમાં કોનું નામ ભરેલું છે ? ”

“ સહી તો મારા પતિનીજ છે, અને તેમાં છબિલીનું નામ લખેલું છે ! ” કહેતાંજ મધુરી ઘણી ચકિત થઇ ગઇ, અને થોડી વાર સ્તબ્ધ બન્યા પછી આસ્તે રહીને બોલી “ પણ ભાઇ, આ ચેક તમારા હાથમાં કેવી રીતે આવ્યો ? મને તેની બીના મેહેરબાની કરીને જણાવશો તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે. ”

“ વાત એવી બની કે ગઇ કાલે રાતના મારા મિત્ર મધુરભાઇ છબિલી નાયકણીનાં ઘરમાં બેઠા હતા, અને તે વખતે હું તે રસ્તેથી પસાર થયો હતો, એટલામાં મારી નજર તેની બારી તરફ જતાંજ મધુરભાઇને મેં બેઠેલા જોયા, અને મને લાગ્યું કે એ રાંડ મધુરભાઇને જરૂર બનાવીને કંઇ રકમ ચીરશે ! કેમકે તે રાંડ સોનેરી ટોળીમાંની છે, એમ તો મને ખબરજ હતી ! આ ઉપરથી મને લાગ્યું કે મધુરભાઇ તે રાંડના પંઝામાં ફસાય નહીં તેને ખાતર મારે પણ ઉપર જઇને તેમને ચેતાવવા તો જોઇએજ; તેથી હું પણ એકદમ ઉપર ચઢી ગયો, અને મધુરભાઇની પાસે બેસીને મેં તેમને ચેતાવ્યા કે ‘ જોજો ! આ રાંડથી ખૂબ સંભાળજો ! એ તો સોનેરી ટોળીમાંહેલી છે, માટે તે તમને બનાવી લેશે ! ’ આ પ્રમાણે મારાં વચનો સાંભળતાંજ મધુરભાઇ ચમકયા, ને તેમણે મને આ ચેકની વાત કહી, જે પરથી મેં દમ કરીને તે રાંડ પાસેથી ચેક પાછો કઢાવ્યો, અને તે મેં મારા ખીસામાં મૂકયો, જે તમારા હાથમાં મૂકયો છે. એ તો સારૂ થયું કે હું ત્યાં જઇ ચઢયો તેથી રૂપિયા બે લાખનું પાણી થતું બચ્યું ! બોલો બ્હેન, આના કરતાં વધારે

સાબિતી બીજી તમારે શું જોઇએ છે? આ સાબિતીમાં પૂરાવાની કંઈ પણ ખામી છે?"

"બિલ્કુલ નહીં! પ્રત્યક્ષ પુરાવો! પાકો પૂરાવો! હવે તો મારા હાથમાં પૂરેપૂરી સાબિતી મળી ચૂકી છે, અને હવે હું મારા પતિને બરાબર ખખડાવી નાખીશ ને તેમને મોંઢેજ તેમની ભૂલ કબુલ કરાવીશ. હવે એ મારા હાથમાં બરાબર આવ્યા છે, અને હવે તો હું એમને નીચું ઘલાવીશ! ભાઈ, તમારો ઘણોજ ઉપકાર માનું છું, અને મારી માત્ર એટલીજ અરજ છે કે આ ચેક મારા પતિને બતાવતાં સુધી મારી પાસે રહેવા દેશો!"

"તે તો માફ કરો! ચેક આપતાં પહેલાં મેં તમને કહ્યું હતું કે જોઇને મને તરત પાછો આપવો; માટે હવે તમારે ચેક તો મારે સ્વાધીન કરવોજ જોઇએ."

"તેને માટે હું ના પાડતી નથી; પરંતુ માત્ર મારા ધણીને તેમની ચોરી બતાવવાને ખાતરજ મારે આ ચેકની જરૂર છે. તેમને બતાવ્યા પછી તે હું તમારે સ્વાધીન કરી દઇશ."

"તેમ નહીં બને તેમ છતાં તમારા ધણીને ચેક બતાવવાને હું તૈયાર છું, અને તમારી નજર આગળ હું આ ચેક તેમને બતાવીશ ને તમારી સમક્ષ તેમનું તમામ પાપ ઉઘાડું પાડીશ. પછી તો બસ કેની?"

"તો ભલે તેમ કરજો." કહીને મધુરીએ પેલો ચેક વર્ણશંકરના હાથમાં પાછો આપ્યો, જે તેણે લઇને પોતાના ખીસામાં પાછો મૂકયો, પછી મધુરી બોલી "ત્યારે હવે મારા પતિ આવે કે તરતજ તમે આ વાત બોલશો કે હું મારે મોઢેથી આ બધી પંચાત છોડીશ, અને તમામ ભોપાળું તમારી નજર આગળ ફોડી દઇશ.

"એટલે પછી તમે મારી વાતને વળગી પડજો ને તમારા પતિની બરાબર ઝાટકણી કહાડજો! પછી જરા પણ ખંચાશો નહીં હું તમારી વાતને ટેકો આપતો રહીશ."

"પણ એમ કરવા કરતાં મારાં મત પ્રમાણે તમે આ બાજુના ઓરડામાં ભરાઇ રહેજો, અને મારા પતિ આવશે એટલે હુંજ યુક્તિથી વાત કહાડીશ, અને તેમાં તે નન્નો વાસશે કે તરતજ તમને બોલાવીશ ને તમે પછી સાક્ષી તરીકે ચેક રજુ કરી બતાવજો એટલે તેઓ મૂંગે મોંઢે પોતાનો ગુન્હો કબુલ કરશેજ. પછી તો સકંજામાં સપડાશે એટલે કબુલ કર્યા વગર તેમનો છૂટકોજ થશે નહીં!"

"તેમ કરવામાં પણ મને કશો વાંધો નથી." વર્ણશંકરે જણાવ્યું "મને તો તમે જેમ કહેશો તેમાં વાંધોજ નથી! કેમકે મધુરભાઇને ઠેકાણે લાવવાની અને તેમ કરી તેમનું ભલું ચાહવાનીજ મારી મુખ્ય મતલબ છે."

"તેને માટે હું તમારો અંતઃકરણથી ઉપકાર માનું છું. ભાઇ! હું તમારો ગુણ કદી પણ ભૂલનાર નથી!"

આ પ્રમાણે તેઓ બન્ને વાતો કરે છે, એટલામાં મધુરની ગાડી આવી પહોંચતાંજ મધુરીએ ગભરાઇને વર્ણશંકરને બાજુના ઓરડામાં સંતાડી દીધો, અને પોતે પછી ડાવકું મોં કરીને ઇઝીચેરપર બેસી ગઇ. મધુર ગાડીમાંથી ઉતરતાંજ તેણીની પાસે ખુરસીપર બેઠો, અને માથેથી પાઘડી ઉતારી ટેબલપર મૂકીને ખીસામાંથી રૂમાલ કહાડી કપાળ અને માથાનો પરસેવો લૂછી નાંખ્યો, અને પછી ધીમે રહીને બોલ્યો "કેમ વ્હાલી, આજે તો તું કંઈ નિરાંતે બેઠી છે?"

"હા પ્રાણનાથ! હું આપનીજ રાહ જોતી હતી કે આપ હવે પધારશો."

"વારૂ, પેલો મારો મિત્ર આવનાર હતો તે આવ્યો હતો કે?"

"અહીં તો આપના ગયા પછી કોઇ આવ્યુંય નથી અને ગયુંય નથી!"

"ઠીક વારૂ ત્યારે બીજી કંઇ નવા જૂની? બીજી શી ખબર છે?"

"પ્રાણનાથ! હાલ તો કંઇ જાણવા જોગ નથી."

"પણ મારો મિત્ર આવનાર હતો તે કેમ આવ્યો નથી વારૂ?"

"તે તો તેને ખબર. અહીં તો કોઇ આવ્યુંય નથી ને ગયુંય નથી!"

"હશે, કંઇ રોકાઇ ગયો હશે. મોડો વહેલો પણ આવશે તો ખરોજ; કેમકે તેણે મને વચન આપ્યું છે, પછી કદાચ કંઇ અગત્યના કામકાજમાં રોકાઇ ગયો હોય તો આજે નહીં ને કાલે આવશે."

"હા પ્રાણનાથ! કદાચ કાલે પણ આવે. તેમ છતાં જોઇએ તો કોઇ માણસ મોકલી તેને ઘેર ખબર કહાવો"

"તેમ કરવાની કંઇ જરૂર નથી. એ તો પોતાની મેળે ઘણોએ આવશે."

હવે મધુરીએ હિકમતથી પેલી પંચાત ઉકેલવાની તજવીજ કરી, અને તેણી બોલી, "પ્રાણનાથ! આપણા પૈસા બેંકમાં પડી રહ્યા છે તેનું વ્યાજ કંઇ બરાબર ઉપજતું નથી, માટે કોઇ બીજા કામમાં રોકાયા હોય તો તેનું વ્યાજ સારૂં ઉપજે કેની? તેવી કંઇ તજવીજ કરોની વ્હાલા!"

"તેવા વિચારમાંજ હું છું. જોઇશ; વળી કંઇ તેવું મારગેજી કામ આવે ત્યારે વાત"

"બેંકમાં આપના ચાર લાખ રૂપિયા છે તો તેનું વ્યાજ કેટલું બધું આવે જો!"

"હા; તે તો આવે."

"પણ ચાર લાખ પૂરા છે કે કંઇ ઓછા વધતા છે?"

"કંઈ બરાબર ધ્યાનમાં નથી. હમણાં મેં ચેક બુકનો હિસાબ કંઇ ધ્યાનમાં રાખ્યો નથી."

"પણ હમણાં તમે બેંકમાંથી નાણાં ઉપાડયાં પણ નથીની?"

"નાણાં ઉપાડવાની શી જરૂર? પરચુરણ ખરચ જેટલી પરચુરણ આવક કરી રાખી છે. તેમ છતાં જો કોઇને વધારે રકમ આપવાની હોય છે તોજ બેંકમાંથી નાણાં ઉપાડવાં પડે છે."

"પણ આજકાલ કોઇ મ્હોટી રકમનો ચેક લખ્યો તો નથીની?"

આ સવાલ થતાંજ મધુર વિચારમાં પડી ગયો તેમજ કોઇ દિવસે નહીં ને આજેજ બેંકના પૈસા બાબત મધુરી આટલી બધી કુથલી કરે છે તે માટે પણ મધુરને વ્હેમ ગયો, ને તે મનમાં બોલ્યો "રખે વળી પેલા ચંડાળશંકરને કાને છબિલીના ચેકની વાત ગઇ હોય, અને રખે તેણે વળી આને કાને સંદેશો પહોંચાડયો હોય! માટે હવે આને તો ઉડાવવાનાજ ઉત્તર આપવા વધારે સારા." આમ વિચારી તેણે લગાર ગુસ્સામાં જણાવ્યું કે "પૈસાની ખટપટો કરવાનું કામ મરદોનું છે, પણ બાયડીઓનું નથી."

"તે આપનું કહેવું ખરૂં છે પ્રાણનાથ! પણ આપે તો મને પ્રથમથીજ એ પંચાતમાં ભેળવી છે, અને મારી આગળ એ વિષે આપ પોતેજ વારંવાર વાત કરો છો ને મારી સલાહ પણ લ્યો છો તો મારે એમાં માથું રાખવુંજ જોઇએ."

"તે બધી વાત ખરી, પણ હું તને પૂછું ને તારી સલાહ લઉં ત્યારે તું બોલજે. હમણાં હું તને કંઇ પૂછતો નથી, માટે હમણાં તારે બોલવાની જરૂર પણ નથી, સમજી? બૈરાંઓ જેટલાં વધારે ઉડી

પંચાતમાં ઉતરે તેટલાં વધારે મૂર્ખ બને! તને તો જ્યારે ને ત્યારે પૈસા-પૈસા-પૈસાની પંચાત! એ કેવો ખરાબ સ્વભાવ! છટ! મને તારો આ સ્વભાવ બિલકુલ પસંદ નથી! ચાલ, હવે બીજી વાત કાઢ."

"પ્રાણનાથ! આપ ગુસ્સે થાઓ છો; પણ હું જે પણ કંઇ પૂછું છું તે પ્રયોજન વગરનું નથી."

"પ્રયોજન શાનું તારા કપાળનું?" કરી મધુરને હવે સજ્જડ વ્હેમ ભરાયો કે "જરૂર પેલા ચેકની વાત આને કાને આવી હશે! એજ પ્રયોજન! પણ તે એના મોંમાંથી કઢાવીને તેનો અષ્ટમપષ્ટમ ખુલાસો કરીને એને સમજાવી દેવી જોઇએ. એના મનમાં ને મનમાં તે વાત ભરાઇ રહેશે તો વળી ઘરમાં કંકાસ ચાલુ રહેશે ને એનાં પેટમાં તે વાત ગુંગળાયા કરશે તો એનો દાથરો પણ ચઢેલો રહેશે! માટે હવે તો તે વાત ઉકેલાવી તેનો ગમે તેવો ખુલાસો કરીને પણ એના મનનું સમાધાન કરેલુંજ ઉત્તમ!" આમ વિચારી મધુરે પૂછ્યું: "વારૂં શું પ્રયોજન છે? પ્રયોજન હોય તે મનમાં ને મનમાં રાખવા કરતાં ખુલ્લુંજ કરી દેની કે પીડા પતે!"

"પ્રયોજન? અરે વ્હાલા! પ્રયોજન તો મજબુત છે ને પાકા પાયાવાળું છે! પણ પહેલાં હું આપને પૂછું છું કે આપે આજકાલમાં કોઇને પણ મ્હોટી રકમનો ચેક લખી આપ્યો છે?"

"કોઇને તે કોને? તેનું કંઇ નામનિશાન?"

"નામનિશાન મને પૂછો છો તો શું આપ પોતે નહીં જાણતા હો? ચેક લખ્યો હોય તો આપેજ લખ્યો હોયની? બીજાને તો કોઇને પણ આપના નામનો ચેક લખવાની સત્તા છેજ નહીં; માટે

જેને પણ મ્હોટી રકમનો ચેક આપે લખી આપ્યો હોય તેનું નામ આપ પોતેજ બોલોની તો ?"

"અરે, પણ મારે તો ધંધાને અંગે ગમે તેટલા ચેક લખવા પડે તેમાં હું કોનું નામ દઉં ? મને શું ખબર કે તારે કોનું નામ જાણવાની જરૂર છે ? તું જે વાતો કરે છે તે ઉપરથી તો મને એમજ લાગે છે કે તું પોતે કંઇ નામ જાણે છે, પણ તે મારી આગળ છુપાવીને ટાળલાં કરે છે ! જ્યારે વાતજ કરવી છે તો ખુલ્લી રીતે વાત કરતાં શું કરવા અચકાય છે ? ચોખ્ખી વાત કહેવામાં શરમ લાગે છે કે ?"

"શરમ નથી લાગતી સ્વામીનાથ; પણ પાછળથી તમે વળી તેનાં પાટિયાં ગોઠવીને મને ઉતારી પાડો નહીં તેને માટે તમારેજ મોંઢે સ્પષ્ટ કહેવડાવવા માંગું છું."

"એટલે ? તું તો વળી બારિસ્ટર બની ગઇ કે ? હેં ! વળી કંઇ નવો ગપાટો તારા મગજપર ઠસેલો લાગે છે ! સમજ્યો ! કોઈ દુસ્મને વળી મારી સામે કંઇ નવુંજ તરકટ રચ્યું છે તો તે પણ મારે પકડી પાડવું જોઇએ, અને તેને માટે-તારા ભોળાપણા માટે અગર જો મને ગુસ્સો તો ઘણો આવે છે, તોપણ તારા ભેજામાં ભરાયલા ભરમનો ભેદ જાણ્યા પછી, અને તને તારો દોષ બરાબર સમજાવ્યા પછીજ તને ઠપકો આપવો વ્યાજબી ગણાશે; માટે બોલી જા કે તારા મગજમાં શું વાત ભરાઇ બેઠી છે ? ચેક કેવો ને વાત કેવી તે મને ખુલ્લી રીતે સમજાવશે ! જો હરકત નહીં હોય તો મને સમજાવ; પછી તો જેમ તારી મરજી !"

"મારી મરજી બીજી કશી નથી, પણ માત્ર આપને સુધારવાનીજ છે. હું આપની દુસ્મન નથી; પણ આપનું ભલું ચાહનારી ને

આપના સુખ દુઃખની ભાગિયણ—અર્ધાંગના છું. મારે કાને અગાઉ આપને માટે જે જે વાતો આવી હતી તેને માટે તો આપે ગમે તેવો ખુલાસો કરવાથી મારા મગજમાં ભરાયલા વ્હેમ જો કે પૂરેપૂરા નીકળી ગયા તો નહોતાજ, તોપણ મારી પાસે પાકા પૂરાવા નહીં હોવાથી મારા બોલ મારે પાછા ખેંચી લેવા પડયા હતા, અને મારી ભૂલ મારે કબુલ કરવી પડી હતી; પણ પ્રાણનાથ! હાલમાં જે મુદ્દો મારી પાસે આવ્યો છે તે એવો મજબુત ને સંગીન છે કે તેને માટે આપનામાં તાકાત નથી કે મને કંઇ પણ આડું અવળું સમજાવીને મારા મનનું સમાધાન તમે કરી શકશો! તેમ છતાં તમે તમારી ચતુરાઇ ગમે તેટલી પણ ચલાવવા જશો, તોપણ તે ચાલનાર નથી એવો પાકો ને ખાત્રી ભરેલો પૂરાવો મને મળ્યો છે! અરે તે જોતાંજ તમે અંજાઇ જશો, ઝાંખા પડશો ને નીચી મુડી ઘાલશો!"

"હવે તારા એ બધા ભાષણને પડતું નાંખ, અને જે મજબુત ને પાકો પૂરાવો તારી પાસે ભરેલો છે તે ખાલી કરની કે જરા હું પણ તનેજ નીચું ઘલાવું! પણ જોજે! લાકડું ઘાલતાં માકડું વળગે નહીં તેને માટે ખૂબ સાવચેતી રાખજે! દરેક વખતે તેં એવી બાબતમાં ખતા ખાધી છે, અને હાલની પંચાતીમાં પણ તુંજ ખાસડાં ખાશે, એમ હું હિમ્મતથી કહી શકું છું. તેમ છતાં હાલ મારે વધારે બોલવાની જરૂર નથી. એ તો વખતનાં ગીત વખતેજ ગાઇશ, અને તારી ગૂમ થયેલી શુદ્ધિ બુદ્ધિ ઠેકાણે લાવીશ. તું ભોળી ભટાક છે તેનોજ લાભ મારા દુસ્મનો તરફથી લેવામાં આવે છે! પણ હરકત નહી. તે દુસ્મનોનાં ગમે તેવાં પણ બળવાન્ તીર ખમવાને મારો વાંસો મજબુત છે. તેઓ જૂઠાં છે, અને હુંજ સાચો છું, એવી મારા મનમાં ખાત્રી છે તેથીજ આટલી હિમ્મતથી

હું બોલી શકું છું. 'સાચને આંચ નથી' તો પછી મારે બ્હીવાનું કંઇજ કારણ નથી–માત્ર બ્હીવાનું તારેજ છે; કેમકે તું પારકાની અક્કલે ચાલે છે. તોપણ હું હમણાં ને હમણાં તનેજ ભોંઠી પાડવાને હું પૂરો શક્તિવાન્ છું. બોલ શું છે?"

"પ્રાણનાથ! બસ હવે માફ કરો! હવે મહેરબાની કરીને તમારા સત્યવાદીપણાનો ફાંકો છોડી દો! હું આપની આગળ ભોંઠી પડીશ અથવા આપની આગળ મેં નીચી મુંડી ઘાલી હોય અથવા હવે પછી પણ હું નીચું જોઉં તેમાં મને કશો ગુસ્સો નથી; કેમકે હું તો આપની સમક્ષ નમવાનેજ લાયક છું, પણ આપ નમવાને લાયક નથી. માટે હવે વધારે પંચાત નહિ કરતાં આપ પોતેજ આપનાં અપલક્ષણ દર્શાવશો, અને મારી પાસે તો નહીંજ પરંતુ શ્રી પરમાત્મા પાસે આપના દોષનો પશ્ચાત્તાપ કરશો તો તે જગતન્નિયંતા હજી પણ આપના ગુન્હાની ક્ષમા કરશે. હું તો ફરી ફરીને કહી શકું છું કે મારી પાસે આવેલા પ્રબળ પૂરાવાને આધારે આપ દોષને પાત્ર ઠરી ચુકયા છો તેમાં જરા પણ શક નથી!"

"એંહેહેહે! આ મ્હોટું ઇન્સાફ કરનારનું પૂછડું! ઇન્સાફ કોનું નામ? બંને પક્ષની બિના સાંભળ્યા પછી ખરો ચુકાદો કરવો તેનું નામજ ઇનસાફ, તારી પાસે ગમે તેટલો મજબુત પૂરાવો આવ્યો હોય, પણ ખરો ને ખાત્રી ભરેલો ખુલાસો તે પૂરાવાને ટક્કર મારવાને સમર્થ થાય તો પછી કેમ?"

"ત્યારે શું આપ તે બાબત ખુલ્લીજ કરાવવા ચાહો છો, પ્રાણનાથ?"

"અલબત્ત. તેં જ્યારે વાત ઉકેલી છે, અને તે વાતનો તારા મનમાં સખ્ત વ્હેમ ભરાયો છે ત્યારે તો મારે હવે તે વાત ખુલ્લી

કરાવવીજ જોઇએ, કે જેથી એક બીજાનાં મનનું સમાધાન થાય, અને મનના મેલ મટે.

"પણ તેમ કરતાં વળી આપ મારા પર કીન્નો રાખશો તો?"

"તું ખુલ્લા દિલથી વાત પ્રકટ કરશે તેના કરતાં તારા મનમાં તે રાખી મૂકશે તો તેથી મારો કીન્નો વધશે; માટે જો તું પણ ખરી હોય તો તમામ વાત પ્રકટ કરવાને જરા પણ અચકાતી નહીં."

"એમજ છે તો સાંભળો, સ્વામીનાથ! તમે પેલી છબિલી રાંડને રૂપિયા બે લાખનો ચેક લખી આપ્યો છે એ વાત ખરી કે ખોટી? જુઓ આ રહ્યો તે ચેક!" કહીએ મધુરીએ પેલો ચેક કહાડીને બતાવ્યો.

"હાહાહાહા! વાહરે ચેક વાહ! તેં પણ ખૂબ કરી!" કહીને મધુર એકદમ કપાળપર હાથ મૂકીને હસવા લાગ્યો, અને બોલ્યો "આજ પૂરાવો છે કે હજી બીજો બાકી છે? બાકી હોય તો તે પણ કહાડજે! વળી તારા મનની ઉમેદ રહી જશે તો ઠીક નહીં! બોલી જા! બીજો કંઇ મજબુત ને પાકો પૂરાવો બાકી સિલ્લકમાં છે?"

મધુરને આ પ્રમાણે હસતો જોતાંજ મધુરી જાણે ચકિત થઇ ખસિયાણી પડી ગઇ. અને થોડીક મિનિટ સુધી કંઇ પણ બોલી શકી નહીં, ને તેણીની જીભ જાણે બંધ પડવા જેવો દેખાવ થઈ રહ્યો! તોપણ તેણી ધીમે રહીને અચકાતાં અચકાતાં બોલી "કેમ પ્રાણનાથ! હસો છો કેમ? આ ચેક તમારી સહીનો નથી શું?"

"તે વાત પછી. પહેલાં હું પૂછું તેનો જવાબ આપ કે, આ ઉપરાંત બીજો કંઇ પણ પૂરાવો તારી પાસે છે?"

"ના, નથી. આજ પૂરાવો છે." મધુરીએ વળી પાછું પૂછ્યું "પણ આ ચેક તમારો લખેલો છે કે નથી?"

"હા, એ મારો લખેલો છે ને એનાપર સહી મારી છે, એમાં તો જરા પણ વાંધો નથી."

"ત્યારે પછી વાંધો બીજો કયો બળ્યો છે? એ છબિલી કોઇ રાંડ છે, તે પણ ખરી વાત કેની?"

"બરાબર. તેમાં પણ કંઇ ખોટું નથી. તે રાંડ છે—નાયકણી છે–વેસ્યા છે, અને મનગ્રબમાં અનીતિનો ધંધો કરનારી કુલટા છે. બોલ, હજી પણ તારે કંઇ પુછવું છે?"

"ત્યારે તેવી એક રાંડને આટલા બધા બે લાખ રૂપિયા આપી દેવાનું કંઇ કારણ?"

"તેનો ખુલાસો પણ હું તને બરાબર કરીશ; પણ આ ઉપરાંત બીજા કંઇ સવાલ તારે કરવા છે?"

"ના, મૂળ મુદ્દાની વાત તમને કહી દીધી, અને હવે તમે શું ખુલાસો કરો છો તે હું સાંભળવા ચાહું છું."

"પણ તે પહેલાં હું તને પૂછું છું કે એ ચેક તને કોણે આપ્યો? તારી પાસે એ કેવી રીતે આવ્યો?"

"પેલા તમારા મિત્ર તરફથી મને મળ્યો, કે જે મિત્રને માટે તમે મને કહી ગયા હતા કે તે આપણા બંગલામાં આજે આવનાર છે, તેણેજ મને આ ચેક આપ્યો છે."

"તે શું આપણા બંગલામાં આજે આવ્યો હતો?"

"હા, તેણેજ આવીને મને આ ચેક આપ્યો છે, અને મને તમામ બાતમી પણ જણાવી છે."

"ત્યારે તો જે મિત્રને માટે હું કહી ગયો હતો તે એ નહીંજ, પણ કોઇ બીજો તરકટી માણસ હશે, અને તે ચંડાળશંકરનો કોઈ

ખરેખરો મળતીઓ હશે ! તે વગર આવું તરકટ બીજો કોઇ રચેજ નહીં. ”

“ અરે પણ તે માણસને મેં આ બાજુના ઓરડામાં રાખ્યો છે તેને તમે ઓળખી કહાડોની તો. ”

આ સાંભળતાંજ વર્ણશંકર અંદરથી બહાર આવ્યો, અને તેને જોતાંજ મધુર પ્રથમ તો ચમક્યો, પણ પછી લગાર ટટાર થઇને તેની સામે ડોળા ઘુરકાવીને ખૂબ જુસ્સામાં બોલ્યો “ કેમરે ઓ લુચ્ચા ! તું અહીં કોની રજાથી આવ્યો ? પરાયા બંગલામાં પરવાનગી વગર પેસતાં શરમ નથી આવતી ? બેશરમ ચંડાળ ! ચાલ, મારા બંગલામાંથી નીકળ, નહીં તો ઘરપ્રવેશનું તહોમ્મત મૂકી પોલિસમાં ઘસડીશ ! હું જાણું છું કે તને મારા પેલા દુશ્મન ચંડાળશંકરેજ આવું તરકટ રચવાની ભલામણ કરી છે, પણ તું તો શું પણ તારા જેવા સત્તર બીજા લુચ્ચાઓ આવે, તોપણ તેમનું અહીં કંઇજ વળે નહીં ! તારી અને તે પાજી ચંડાળશંકરની ખબર હવે તો હું બરાબર લઇશ. ” કહીને મધુરે રામોશીને બોલાવીને તેની પાસે ધક્કા મરાવીને પેલા વર્ણશંકરને તરતજ બાહાર કહડાવ્યો. તે વખતે વર્ણ-શંકર કંઇ બોલવા જતો હતો; પરંતુ રામોશીએ તેનું મોં બંધ કરીને એકદમ ઉપરાચાપરી હડસેલા મારીને તેને બંગલામાંથી બહાર હાંકી કહાડ્યો. તે પછી મધુરે લગાર પોતાનો જુસ્સો શાંત પાડ્યો, અને હવે પોતાની પ્રિયાની સમક્ષ ચેકના સંબંધમાં ચોકઠાં ગોઠવવાનું શરૂ કરતાં તે બોલ્યો “ વ્હાલી ! મેં તને જ્યારે ને ત્યારે ટોકી ટોકીને કહ્યું છે કે, ચંડાળશંકર મારી પાછળ દુશ્મન થઇને લાગ્યો છે, અને બીજા કોઇ પણ પ્રકારે તેનું ફાવતું નથી ત્યારે તે

દુષ્ટ બામણો આપણા ઘરમાં લડાઇ સળગાવવાની તજવીજ કરે છે! આવી અગમચેતી તને વારંવાર આપવા છતાં તું હજી પણ જુંડાઓનાં ભમાવ્યાથી ભોળવાઇને વ્હેમના વિપરિત વમળમાં વીંટળાયાજ કરે છે, એ જોઇ મને મહા ખેદ થાય છે! આ ચેક મારો ખરો, તેના પર મારી સહી ખરી, તેમાં બે લાખ રૂપિયાની રકમ છે તે ખરી, અને છબિલીના નામનો આ એક ચેક છે તે પણ ખરૂં. આ સઘળી બાબતો ખરી છે તો તેને ખરી કહેવામાં હું જરા પણ અચકાતો નથી; પરંતુ આ ચેકના કારણ તરીકે જે વ્હેમ તારા મગજમાં દાખલ થયો છે અથવા કોઇ કુકર્મીએ દાખલ કીધો છે તે તદ્દન નાપાયાદાર ને માત્ર બનાવટી છે. એ બધો પ્રપંચ છે, અને તે ચંડાળશંકરેજ તક જોઇને જાણે બંધબેસતો કીધો છે!"

"પણ ચંડાળશંકર એ વાતમાં છેજ નહીં! મને તો પેલા માણસને આપે કહાડી મૂક્યો તેણેજ આ ચેક આપ્યો હતો!"

"ત્યાંજ મોહકાણ છે તો! એ માણસ ચંડાળશંકરનો મિત્ર છે, અને ચંડાળશંકરેજ એને તારી પાસે મોકલ્યો હતો, એમાં જરા પણ શક સમજતી નહીં."

"જો એ માણસ ચંડાળશંકરનો મિત્રજ હોય તો એ ચંડાળશંકરનીજ મસલતથી અહીં આવ્યો હોય, એ તો હું માનું છું. વારૂં, એ જાણે આપનું કહેવું તમામ કબુલ રાખું છું; પણ છબિલીને આપે ચેક લખી આપ્યો, એમાં તો કંઇ શક નથીની? અને તે રાંડને આપે આટલી મ્હોટી રકમનો ચેક લખી આપ્યો તેનો સબબ શો છે? શામાટે તમે તેને આટલી મહાભારત રકમ આપવા તૈયાર થયા?"

"હા. હવે મુદ્દાની વાત પર તું આવી! હવે તું જે પૂછે છે તે વ્યાજબી છે. એ તારો સ્વાલ સત્તર આનાનો છે વ્હાલી!" કરીને મધુર લગાર વધારે હરખાતો બોલ્યો, "વાત એમ બની કે, વાલકેશ્વરમાં એક બંગલો છે, તે છબિલીએ મારગેજ (ગીરવી) રાખ્યો છે, અને તે બંગલા પર તેણીએ બે લાખ રૂપિયા ધીર્યા છે. તે બંગલાનો માલિક મારી પાસે આવ્યો, અને મને કહેવા લાગ્યો કે "તે રાંડ મારી પાસેથી દોઢ ટકાનું વ્યાજ લે છે, જે મને ઘણું ભારી પડે છે, માટે તમે જો મને રૂપિયા ધીરો તો હું તમને તે બંગલો મારગેજ કરી આપું; પણ વ્યાજમાં ફાયદો કરી આપો તોજ." આ ઉપરથી અમારી વચ્ચે કેટલીક રકઝક ચાલવા પછી છેવટે એક ટકાનું વ્યાજ નક્કી કીધું, અને એક સોલિસિટર મારફતે તેનું લખત કરાવવાનું ઠરાવ્યું તે લખત પણ થયું, અને તે ઉપરથી મેં આ ચેક લખી આપ્યો. બાદ–"

"પણ ચેક બંગલાના માલિકના નામનો નહીં ને છબિલીના નામનો લખી આપ્યો છે તેનું શું કારણ?"

"છબિલી પાસે તે બંગલો કબજાગીરો છેની. એટલે તેનાજ નામનો ચેક લખવો જોઇએ, એવી સલાહ આપણા સોલિસિટરે પણ આપી હતી."

"તો ઠીક; પણ આ ચેક આ માણુસ પાસે ક્યાંથી આવ્યો?"

"એમાંજ ચંડાળશંકરનો પ્રપંચ છે તો! તે રાંડ સાથે ચંડાળશંકરને મોહોબત છે, અને તેથી તે રાંડે ચંડાળશંકરને ચેક આપ્યો હશે, જે ચંડાળશંકરે પેલા માણુસ મારફતે તને બતાવવા મોકલ્યો, અને એટલામાં તો મેં આવીને આ બધું ભોપાળું ફોડી નાખ્યું! હવે તું સમજી કેની વ્હાલી?"

"સમજી." મધુરીના મગજમાં વાત ઉતરી, તોપણ તેણીએ વળી સંદેહ લાવી સવાલ કીધો કે "ત્યારે આ ચેક તો આપણી પાસે રહ્યો તેથી તે રાંડ રડી રહી કેની?"

"એમાં તે રાંડને કશું રડવા જેવું રહ્યું નથી; કેમકે એ ચેકના નાણાં તેણીને મળે તેવું નથી, અને તેથીજ તે રાંડે ચંડાળશંકરના હાથમાં ચેક આપ્યો હતો! જો ચેકનાં નાણાં વસુલ થાય તેમ હોત તો ચંડાળશંકરના હાથમાં ચેક તેણી આપેજ શાની ને ચંડાળશંકરનો ભરોંસો તેણી કરે પણ શાની! એ તો બધું ખોટે ખોટું!"

"કેમ વારૂં? તમે શું ખોટો ચેક આપ્યો હતો કે નાણાં નહી મળે!"

"ચેક ખરો આપેલો, પણ ચેક લખી આપ્યા પછી આપણા સોલિસિટરને લખતમાં કંઇ વાંધો લાગ્યો, જેથી તેજ વખતે તે સોલિસિટરે બેંકમાં ખબર આપી કે, આ ચેકનાં નાણાં પગાર કરવાં નહીં, તેમજ તે રાંડને પણ નોટીસ મોકલાવી કે, તેણીએ પણ આ ચેક વટાવવો નહીં. એટલે પછી આ ચેક રદ જેવોજ થયોની?"

"પણ લખત થયા પછી આમ વાંધો લયો તે ચાલે ખરો કે?"

"તે ચાલે કે નહીં ચાલે એ બીજો સવાલ છે, પણ હાલ તરત વાંધામાં તો વાત પડી! હવે તે રાંડ કે બંગલાનો માલિક કોર્ટમાં જાય ત્યારની વાત ત્યારે! તેમાં રાંડ તો કંઇ ફરિયાદ માંડવા જશેજ નહીં; કેમકે તેણીને દેઢ ટકાનું વ્યાજ ઉપજે છે તે શું કરવા કડવું લાગે? તેણી તો આમ થવામાં રાજીજ છે; અને બંગલાનો માલિક કદાચ કોર્ટમાં જાય, પણ તેની પાસે કજીઆ લડવાને માટે પૈસાના વાંધા છે! એટલે એ બધીએ વાત

જેમની તેમ સૂઇ જવાની ! આ ખુલાસો! હવે તો તારો વ્હેમ ગયો કે હજી તારા મગજમાં કંઇ ભુસું ભરાયલું છે ?"

આ સઘળું સાંભળતાંજ મધુરી ઘણા ઉંડા વિચારમાં પડી ગઇ, અને થોડીક મિનિટ સુધી સ્તબ્ધ બની ગયા પછી તેણી વળી આસ્તેથી બોલી, "પ્રાણનાથ ! આપનો તમામ ખુલાસો અગર જો ચતુરાઇ ભરેલો ને ચોકડાબંધ છે, અને આપની હિકમત અને ચાલાકીને માટે હું આપને ધન્યવાદ આપું છું; તોપણ મારે કહ્યા વગર ચાલતું નથી કે, આપે તેમાં માત્ર વાક્ચાર્ય ચલાવીને ફત્તેહ મેળવી છે, તો પણ મારા મનમાં જે કુદરતી વ્હેમ ઠસી ગયો છે તે નીકળતો નથી !" આમ કહી મધુરીએ સ્વતઃ મનમાંજ વિચાર કીધો કે "હવે એમને કંઇ જુદીજ હિકમતથી મનાવવા પડશે ! ધામધુમથી એ કંઇ માને તેમ નથી, માટે નમ્રતાથી મનાવવા જોઇએ." આમ વિચારી વળી તે બોલી, "સ્વામીનાથ ! આપની સાથે વાદવિવાદ કરવા જેટલું પાણી મારામાં નથી, અને બોલવામાં તો હું બંધાઇ જાઉં છું. લ્યો ચાલો, હું સાફ દિલથી જણાવું છું કે હું હારી ને સાત વાર હારી, પણ હવે તો આપ કબુલ કરોની કે આપને માટે મારા દિલમાં જે પણ વ્હેમ છે તેમાં કંઇ પણ સચ્ચાઇ છે ને છે. જેમ સાફ દિલથી હું આપની સાથે વાત કરૂં છું, તેમજ આપ પણ મારી સાથે સાફ દિલથીજ વાત કરો. આપ જાણો તો છોજ કે આપણે બંને એક બીજાંને ગળે વળગેલાં છીએ, અને તે કદી છૂટનાર નથી. હું આપને કોઇ પણ રીતે નમાવવા માંગતી નથી, પણ આટલી બધી રકઝક પછી આપની પાસેથી ખરૂં જાણવા માગું છું. આપ ખરૂં કહેશો તેથી હું એમ નહીં માનીશ કે આપ પકડાઇ ગયા; પણ હું તો ઓર એમ માનીશ કે,

આપ ખરા કાબેલ કે આપના દુશ્મનોથી આપ જરા પણ સપડાયા નહીં, પણ માત્ર પરિણામે આપે પોતેજ આપનું નિખાલસ દિલ બતાવ્યું."

"વ્હાલી! હવે એ વાત બાજુપર નાંખ. હાલ તરત એ વિષે હું કંઇ પણ વધારે બોલવા માંગતોજ નથી. હું જોઉં છું કે મારા દુશ્મનો હજી કેટલીક તજવીજો ચલાવે છે, અને છેવટ મને ફસાવવામાં ફાવે છે કે કેમ ?"

"પણ ત્યારે આપ પોતે હજી પણ ખુલ્લા દિલથી નહીંજ બોલો કે ?"

"બસ, હમણાં હવે એ વાત બંધ કર. પછી થઇ રહેશે. હવે એ વાત કરશે તો મારો મિજાજ ફરી જશે ને તેમાં તારા જીવને પણ કંકાસ થશે !"

"તો ઠીક. હવે નહીં બોલું, માફ કરજો, પ્રાણનાથ ! ભૂલ થઇ !" કહીને મધુરી બોલી "આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ ખરૂં !" કહેતાંજ મધુરીની આંખોમાં પાણી ભરાઇ આવ્યું, અને તેણીને એટલું તો ઓછું આવી ગયું કે તેણી ડુસ્કે ડુસ્કાં રડવા લાગી !

મધુરનું મન પણ હવે પીગળ્યું. પોતાની પ્રિયાને રડતી જોઇ તેને પણ રડવું આવી ગયું, અને તે બોલ્યો "પ્રિયા, છાની રહે. રડ નહીં. બસ, હવે તું જ્યારે મારા પ્રત્યે આટલી બધી પીગળી ગઇ છે ત્યારે હું પણ જે ખરૂં છે તે કહી દેવાને અચકાતો નથી ! તે નાયકણી છબિલીના સંબંધમાં ટુંકમાં હું એટલુંજ કહીશ કે તેં જે જે વાત સાંભળી છે તે તમામ ખરી છે, અને ચંડાળશંકરની સોબતે હું તે ખરાબ રસ્તે ચઢયો, એ પણ ખરૂં છે ! પણ પ્યારી !

બનનારી બની! થનારી થઈ! હવે મને પસ્તાવો થાય છે, અને પસ્તાવો થયાથીજ તારી સમક્ષ મારૂં પાપ મારે મોઢે કબુલ કરી દીધું છે! પણ હવે તારા મનમાં આ બાબતમાં જરા પણ કીન્નો નહીં રાખશે, એવી હું આશા રાખું છું. મારા પાપનો હવે મને ઘણો પસ્તાવો થાય છે!"

"ફિકર નહીં. તમે તમારે મોઢે કબુલ કીધું, અને તમે પોતે પસ્તાવો કરો છો તો તેજ પૂર્ણ છે. ખેર! બનનારી બની! હવે સમજી વિચારી ચાલશો તો બસ છે. માણસ માત્ર ભૂલ કરવાને સૃજેલા છે, પણ વારંવાર ભુલ થાય નહીં એટલી દૃઢતા રાખવાની છે." કહીને પોતાના પતિને બાઝી પડી, ને હેતમાં ઉભરાઇ જઇને જણાવ્યું, "વ્હાલા! તમે પણ બહુ પાકા તો ખરા! આખરે તમે પણ ખુલ્લા દિલથી કહી દીધું, પરંતુ મારી વાતોના પંઝામાં તો નહીંજ પકડાયા! આજ તમારી ઉસ્તાદી કંઇ જેવી તેવી કહેવાય નહીં!"

"પ્રિયા! હું તારે મોઢે પહેલાંથીજ ખરેખરૂં કહી દેત, પણ મારા દુસ્મનોને હાથે હું સપડાવા માંગતો નહોતો. તું તો મારી અર્ધાંગના છે, અને તારી પાસે ખરૂં કહેવામાં મને જરા પણ વાંધો નહોતો; પરંતુ મારા દુસ્મનોનાં ચઢાવ્યાથી તું ચઢતી હતી, અને તેવામાં હું જો સપડાઇ જાઉં તો મારા દુસ્મનોનું ચઢી વાગે! હવે તો તેઓ પણ ઢીલા થઇ ગયા હશે, તેમ છતાં હવે તેમને સપડાવવાની તજવીજ કરવી પડશે, માટે તું જો મારીજ હોય તો તેમને સકંજામાં લેવામાં મને મદદ કરશે, એવી હું આશા રાખું છું."

"તેમ કરવાને હું બંધાયલી છું, પ્રાણનાથ ! આપને માટે આ ગરદન જાય તોપણ શું થયું ! આપ મને કૂવામાં ઉતરવાનું કહેશો તો તે પણ હું કબુલ કરીશ."

"તે તો મારી ખાત્રી છે વ્હાલી ! પણ હવે આ બાબતમાં શું તદબીર કરવી, અને કયો રસ્તો લેવો તે વિષે હવે પછી આપણે નિરાંતે નક્કી કરીશું."

"વારૂં પ્રાણનાથ. પણ હવે તો આપ મને વચન આપશોની કે હવે પછી એવે રસ્તે આપ કદાપિ નહીંજ દોરાશો ?"

"એવી વાતજ ન કર. હવે પછી હું કદી પણ ખરાબ રસ્તે નહીં જાઉં. લે આ વચન." કહીને મધુરે તેને વચન આપ્યું.

"બસ. આપનું વચન હું માનું છું. આપના કહેવા પર મને પૂરતો વિશ્વાસ છે. ઇશ્વર આપનું દીર્ઘાયુષ્ય કરો ને મારૂં સૌભાગ્ય અખંડ રાખો !"

બાદ તેઓ બંને નિષ્કપટપણે વરતવા લાગ્યાં, અને તેમના મનના મેલ દૂર થયા.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

પ્રપંચની પથારીઓ !

દોહરો.

પ્રપંચ બીજા આદરે, કરવા કંઇ કંઈ ઘાટ;
મિત્ર પણ દુશ્મન રૂપે, કરે અતિ ઉત્પાત !

વર્ણશંકરને તો મધુરે ઝાડુ પકડાવી બંગલામાંથી હાંકી કહા-

ડયો, પણ તેથી વર્ણશંકરનો મિજાજ તાતો, માતો ને રાતો બની ગયો હતો ! તે તાબડતોબ ચંડાળશંકરને ત્યાં ગયો, અને મધુરના બંગલામાં પોતાના પર વીતેલી વિટંબણાની વાત કહેતાંજ ચંડાળશંકર બોલી ઉઠયો " અરે મૂરખા ! તેં પણ શું કાચું કાપ્યું ! ચેક હાથમાં આવેલો ગૂમાવ્યો, અને ઉપરથી ધપ્પા ખાધા ! ત્હેં આવો શૂરવીર થઇને પણ આ શું હિચકારૂં કામ કીધું ! જારે જા ! તું મરદ બચ્ચો ને પાકો પહેલવાન છતાં આવું બાયલાપણું બતાવ્યું ! તારી હોશિયારી તે વખતે ઉંઘી ગઇ હતી કે તું કંઇ ભાંગ ચઢાવીને ત્યાં ગયો હતો ! તું જો ધારતે તો મધુરને તો તેના બંગલામાંજ પૂરો કરી નાંખતે, અને તેને ઠંડોગાર બનાવી દેતે; પરંતુ તું આમ અંજાઇ કેમ ગયો તે મને સમજાતું નથી ! આખર પણ લાડુભટ તે લાડુભટ ! "

" ભાઇ ! તેના બંગલામાં મારૂં બળ કેમ વપરાય ? તે વખતે જો હું મારામાર કરવા જતે તો મધુર મને તેજ વખતે પોલિસમાં બંધાવી દેતે ! તેમાં શું સાર ? માટે મેં પણ તે વખતે ધીરજ પકડી હતી, અને હવે વળી તેને જોઇ લેવાશે ! "

" પણ મધુરીથી તું ભોળવાઇ તો ગયોની ? તે બાયડીએ તને પણ બનાવ્યો ! "

" તેણીએ મને બનાવવાને માટે આમ કીધું, એવું તો હતુંજ નહીં; પણ મધુર ઘણો પાકો ને ચોકઠાં ગોઠવનારો પણ બડો ઉસ્તાદ તેથી તેણે પોતાની બાયડીને ઉંધું ચત્તું કહીને સમજાવી દીધી ! મેં તો તેણીના મગજમાં બરાબર વાત ગોઠવી આપી હતી, પણ મધુરે તેણીને પાછી ભમાવીને ભોળવી નાખી ને મને વચમાં બોલવાનો પણ વખત નહીં મળ્યો તેથી મારૂં કંઇ ચાલ્યું નહીં ! "

"એજ હરામખોર મધુરની ચતુરાઇ છે તો! તેની ચાલાકી તેમાંજ તપાસવાની છે! તે એવો ચબરાક છે કે જ્યારે ને ત્યારે ગમે તેમ ભૂલથાપ આપીને પણ તે છટકી જાય છે! અરે મેં એવી તો કંઇક બાજીઓ રચી, પણ તેમાં હું ફાવ્યોજ નહીં! તોપણ ચેકનો મુદ્દો એવો હાથ લાગ્યો હતો કે તેમાં તે સપડાવવોજ જોઇતો હતો; પરંતુ તેમાંથીએ તે અજબ રીતે છટકી ગયો, એ ઘણી નવાઇની વાત થઇ! હવે શું રસ્તો લેવો તે મને સૂઝતું નથી! હવે તો કંઇ જુદેજ રસ્તે કામ લેવું જોઇએ યાર! ગમે તેમ કરીને મધુરને ફસાવવો તો ખરો."

"હવે તેની બાયડીને વચ્ચે લાવવાની પંચાત મૂકી દો; કારણ કે આખર પણ તેઓ એકનાં એક, માટે હવે માત્ર મધુરને કોઇ આડે રસ્તે ફસાવવાની તજવીજ કરીએ."

"પણ તે રસ્તો શોધી બતાવે તો તેમ કરવાને હું તો તૈયાર છું."

"આપણે કોઇ નવા માણસ મારફતે કામ કરવું, કે જેને મધુર પણ જાણતો નહીં હોય; તે માણસ પણ મારી પાસે છે, અને તેને હવે ઉભો કરવો જોઇએ."

"તે માણસનું નામ શું ને તે ક્યાં રહે છે વારૂ?"

"તેનું નામ ફડાકાદાસ છે, અને તેની ઓળખાણમાં ચંબેલી નામની રાંડ છે. તે રાંડના મોહમાં મધુરને નાંખવાની તજવીજ કરીએ, અને પછી તેમાં તેને ફસાવીએ."

"એ પણ ઠીક રસ્તો છે. ચાલો, ત્યારે ફડાકાદાસને મળીએ. તે ક્યાં મળશે?"

"હમણાં ચંબેલીને ત્યાંજ હશે, અને ત્યાં જઇશું તો ચંબેલીને પણ સમજાવી શકાશે. તેણીને પણ પહેલાંથી ભણાવવી જોઇશેની?"

" તો ચાલો, ઉઠો. વળી વિલંબ કરવાનું શું કામ ? "

આમ કહી ચંડાળશંકર તથા વર્ણશંકર પેલી ચંએલીને ત્યાં જવાને ઉપડયા, અને રસ્તામાં પોતાની ધારેલી બાબતનાજ તડાકા હાંકતા ચાલ્યા.

ચંએલી અને ફડાકાદાસ આનંદમાં બેઠાં હતાં, અને તેઓ પણ કોઇ ફૂળને બનાવવાનો મનસુબો કરતાં હતાં એટલામાં ચંડાળશંકર અને વર્ણશંકર જઇ પહોંચતાજ ચંએલી ઉઠીને બાજુના રૂમમાં ગઇ, અને ફડાકાદાસે તેમને આવકાર આપીને પોતાની પાસે બેસાડયા. ફડાકાદાસને વર્ણશંકર સાથે ઘણો સારો સ્નેહસંબંધ હતો, તેમજ ચંડાળશંકરને પણ તેની સાથે સલામ વ્યવવાર હતો. પ્રથમ ત્રણે જણા પરસ્પર નવાજુનીની વાતો કરવા લાગ્યા, અને પછી વર્ણશંકરે કહ્યું " ફડાકાદાસ, એક સદ્ધર ફુલનો શિકાર હાથમાં છે, માટે તું જો અમારી સાથે શામિલ થાય તો બરાબર કામ પાર પડે ને આપણાં ખીસાં ભરાય ! કેમ ભાઇસાહેબ, શું વિચાર ? તુ તે કામમાં પડવા માગે છે કે નહીં ? "

" હું તો તમારી સાથે ખુશીથી જોડાઉં, પણ આપણો શિકાર ખાલી નહીં જાય તેવું ફુલ છેની ? કેમકે એક વાર બદનામી લઇએ તો તેમાં પાર પડવું જોઇએ. મહેનત ફોગટ જાય તો પછી કંઇ મઝા નહીં. કેમ ખરૂં કેની વારૂં ? "

" અરે ઘણું મઝાનું ફુળ છે, અને જોતજોતામાં બની જાય તેમ છે ! કમમાં કમ પાંચ પંદર હજારમાંથી તો નહીંજ જઇશું ! પછી કેમ ? "

" તો હું તમારી સાથે જે કહો તે બજાવવા તૈયાર છું. "

" તું એક કામ કરજે. આજે ચંબેલીને તારી સાથે ભપકાદાર ડ્રેસ પહેરાવીને બેન્ડ સ્ટાંડપર લઇ જજે, અને ત્યાં પેલા મધુર શેઠની ગાડી પણ આવશે; કેમકે તે ત્યાં દરરોજ ફરવા જાય છે. તેને તું ત્યાંજ કોઇ પણ પ્રકારે મળજે, અને અહીં તે આવે તેવો રસ્તો કરજે. તેનો પગ અહીં થશે તો તે પછી તે સજ્જડ સીસામાં ઉતરી જશે ! પણ શરત એટલી કે તેની પાસેથી જે કંઇ મળે તેમાં આપણા ચારેનો ભાગ. કેમ, ખરૂં કેની ? "

" તે તો વ્યાજબી વાત છે." ફુડાકાદાસે જણાવ્યું " વારૂ, ઠીક છે. મતલબ સમજી ગયો, અને હવે એ વાતને માટે હું આજથીજ કાળજી રાખીશ, ને ઇશ્વર કરશે તો કામ પાર પણ પાડી આપીશ. તે મધુર આ બાબતમાં ચીરાય તેવોજ છે, અને તેનું નામ મેં પણ સાંભળ્યું છે. તમે કુળ તો સદ્દર શોધી કહાડયું છે. અરે એ તો કામ ફત્તેહ ! "

" ત્યારે હવે અમે રજા લઇશું, અને તમને રાતના પાછા મળીશું. "

" ભલે, પણ રાતના નવ વાગ્યા પછી મળજો; કેમકે અમે બહાર જઇશું તેથી રાતના આઠ નવ વાગે અમે પાછા આવી શકીશુંઃ વળી કદાચ ધારો કે મધુરને લપટાવીને આજે ને આજેજ અહીં લાવ્યા તો તે પણ નવ વાગ્યા સુધી તો અહીં રહેશેજ, માટે તમે આવો ને તે પણ અહીં હોય તો વળી તે છટકી જાય ! "

" તે પણ ખરૂં છે. અરે અમે તો છેક દસ વાગે આવીશું. પછી કેમ ? "

" તો વળી વધારે સારૂં. જરૂર તેમજ કરજો. તે વખત ઠીક છે. "

" વારૂં ત્યારે સાહેબજી. " કહીને ચંડાળશંકર તેમજ વર્ણશંકર ત્યાંથી ખુશાલીમાં ઉઠીને પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યા.

ચંબેલી, જે બાજુના રૂમમાં બેઠી હતી તેણીએ ઉપલી તમામ વાત સાંભળી હતી, તેથી તેણીએ હવે બહાર આવીને ફડાકાદાસને પૂછ્યું " આ આવ્યા હતા તે કોણ હતા? તમારા ભરોસાના માણસો છે કે?"

" મારા ખાસ મિત્રો છે ને મારા ખાત્રીના સ્નેહીઓ છે. તે વાત તો સાંભળીની?"

" હા તે તો સાંભળી; પણ જે મધુર શેઠનું નામ દીધું તે તો પેલી છબિલીનો શેઠ છે!"

" તેમાં આપણને શું લેવા દેવા છે? આપણે તો માત્ર તેની પાસેથી કંઈ મ્હોટી ધાપ મારવાની હિકમત કરવાની છે, અને તેને બરાબર બનાવવો છે, એટલુંજ કામ છે."

" અને તેમ કરતાં કંઇ ફસાઇ જઇશું તો પીડા પડશે જો!"

" અરે તું જો તો ખરી! એવી હિકમતથી કામ કરીશ કે મધુર તો શું, પણ તેના જેવા ભલભલાને બનાવી લઉં તો!" કહીને ફડાકાદાસે આ વાત આટલેથીજ અટકાવી, અને પછી ચંબેલી તેમજ તે જમવા ખાવાની ખટપટમાં પડયાં.

સાંજે પાંચ વાગ્યા પછી ચંબેલી અને ફડાકાદાસ બરાબર ભપકો કરીને એક ભાડાની બે ઘોડાની ગાડીમાં બેસીને ઘણા ઠાઠમાં બેંડ સ્ટાંડપર ગયાં, અને ત્યાં બાજુમાં ગાડી ઉભી રાખી દરિયાની હવા ખાતાં બેઠાં. સુમારે અડધા કલાક પછી મધુર મધુરીની ગાડી પણ ત્યાં આવી પહોંચી, અને તેમની ગાડી થોડેક દૂર ઉભી રહી. મધુરની તરફ આંગળી કરીને ફડાકાદાસે ચંબેલીને બતાવી કહ્યું:—

" આ પેલો મધુર અને તેની સાથે તેની બાયડી છે ! જોયાં કે ? "

" હા જોયાં. તેઓ પણુ ઘણાં પૈસાદાર જેવાં લાગે છે જો !"

" અલબત્ત. તેમાં તો તેને બનાવવાની મહેનત કરવી છે. "

બાદ ફડાકાદાસ પોતાની ગાડીને લગાર આગળ લેવડાવી, અને મધુરની ગાડીની જરાક નજદીકમાં ઉભી રખાવી. તેને જોતાંજ મધુરીએ પૂછ્યું, " પ્રાણુનાથ! આ કોઈ રાંડ છે કે ગૃહસ્થની સ્ત્રી છે?"

" તે કેમ ખબર પડે ? " મધુરે જણાવ્યું " મુંબઇમાં ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓ ને નાયકણુ એકદમ ઓળખાઇ શકાતી નથી! કેમકે બંનેના ભપકા લટકા ને મટકા ઘણું કરીને સરખાજ થાય છે! હશે, આપણુને તેની શી પંચાત ? "

મધુરીએ તે વાતની વધુ ચર્ચા ચલાવવાની દરકાર કરી નહીં, તોપણુ મધુરે તો પેલી ગાડીમાં બેઠેલાંઓને ઓળખી લીધાં હતાં; કેમકે મધુરની અસલની નાયકણુ છબિલીને ત્યાં ચંબેલી પણુ અવારનવાર આવતી હતી. તેણીના તરફ મધુરે તાકીને જોવાનું તો ઘણુંએ મન કીધું હતુ, પણુ પોતાની પાસે બેઠેલી મધુરી રખે તેથી વહેમાઇ જાય એમ ધારીને તે તેણીની તરફ નજરજ કરતો નહોતો, અને પોતાનું વધારે સતાપણું બનાવવાને ખાતર તેણે પોતાની ગાડી વધારે આગળ લેવડાવી, જેથી ચંબેલીની ગાડીને હવે વધારે છેટું પડી ગયું.

" પ્યારા, આ ગાડી તો વધારે દૂર જઇને ઉભી ! " ચંબેલી ધીમેથી ફડાકાદાસ પ્રત્યે બોલી " આપણી ગાડી પણુ તેની પાછળ લટશું ? "

" નહીં. તેમ કરવું મુનાસબ નથી. બીજી તદબીર કરવી પડશે. " કહીને ફડાકાદાસ લગાર વાર વિચાર કરીને ગાડીમાંથી નીચે

ઉતર્યો ને બોલ્યો " ચંબેલી, તું ગાડીમાં બેસજે, અને હું હમણાં ફરીને આવું છું, "

" વારૂં. આપ ભલે પધારો. પવનં સારો આવે છે તેથી મને તો આનંદ મળશે, પણ તમે પેલાને મળવા જાઓ છો કે શું ? "

" જોઉં છું. જો મળાશે તો મળીશ, અને નહીં તો બીજી કોઇ હિકમત ચલાવીશ. ગમે તેમ કરીને પણ મધુરને મારે મળવું તો છેજ, પણ પ્રસંગ મળે તો બધુંએ ઠીક થાય. તું ગાડીમાંથી ઉતરતી નહીં, અને હું આટલામાંજ ફરૂં છું. "

" વારૂં વ્હાલા ! પણ બનતાં સુધી વ્હેલાજ આવજો. "

" અરે અડધાએક કલાકમાં તો હું પાછો આવીશ. " કહીને ફડાકાદાસ આસ્તે કદમે ફરતો ફરતો મધુરની ગાડી પાસે પહોંચ્યો, અને તેની છેક નજદીકમાંથી પસાર થઇને લગાર આગળ વધ્યો.

" પ્રાણનાથ, આ માણસ પેલી ગાડીમાં બેઠો હતો તેજ જાય છે કે ? " મધુરીએ પોતાના પતિ પ્રત્યે પૃછ્યું " એને આપ મળીને પૂછો તો ખરા કે એ કોણ છે ? "

" મારે મળીને અને પૂછીને શું કામ છે ? એવા તો મુંબઇમાં સેંકડો ને હજારો રખડે છે ! મુંબઇમાં પગે રખડનારાઓની પણ ખોટ નથી, તેમજ ગાડીઘોડે ફરનારાઓની પણ ખોટ નથી ! અહીં તેમના શું હિસાબ છે ? "

" પણ કોઈ સારો માણસ હોય ને મુલાકાત થાય તેમાં તમારૂં શું બગડયું ? ઓળખાણ તો મ્હોટી ખાણ છે, પ્રાણનાથ ! માટે આપ તેને મળો ને પૂછપરછ તો કરો કે તે કોણ છે ? "

" એમ ? તો લે આ ચાલ્યો. " કહીને મધુર પણ પોતાની ગાડીમાંથી ઉતરીને ફડાકાદાસની પાછળ ઝડપમાં ગયો, અને તે

જોકે લગાર વધારે લાંબે ગયો હતો, તોપણ ઉતાવળી ચાલે ચાલીને મધુરે તેને પકડી પાડયો, અને દરિયાના ફૂટપાથ પર તેઓ બંને થોડે થોડે અંતરે ચાલ્યા. થોડાંક કદમ તે પ્રમાણે ચાલ્યા પછી ફડાકાદાસે એક નિમિત્ત કહાડી પૂછ્યું “ આજની હવા કંઇ સારી નથી, કેમ શેઠ ? તમને કેમ લાગે છે? જાણે ગરમ ગરમ હવા આવે છે; નહીં વારૂં ? ”

“ હાજી, એમ છે તો ખરૂં. ” મધુરે જણાવ્યું “ આપને મેં કંઇ જોયા છે, પણ મને યાદ આવતું નથી ! આપનું નામ શું છે, સાહેબ ? ”

“ જી ! મારૂં નામ ફડાકાદાસ છે, અને મેં પણ આપને કોઇ ઠેકાણે જોયા છે, પણ કયાં જોયા હતા તે મને પણ યાદ આવતું નથી ! આપનું નામ શું છે સાહેબ ? ”

“ મારૂં નામ મધુરભાઇ. છે. મને લાગે છે કે છબિલીને ત્યાં મુજરામાં આપણે કંઇ મળ્યા હતા, કેમ ? તમને કંઇ યાદ આવે છે ? ”

“ હા, બરાબર. ” ફડાકાદાસે જણાવ્યું “ પણ એ વાતને ઘણા દિવસ થઇ ગયા તેથી ભૂલી ગયા. વારૂં સાહેબ, આપ ખુશીમાં તો છો ? ”

“ હાજી; અને આપ પણ ખુશીમાં છોની ? તબીયત મઝામાં છે ? ”

“ જી હા. આપને દીઠે વિશેષ. ” મધુરે જણાવ્યું “ હું ધારૂં છું કે આપની સાથે ગાડીમાં જે બાઇ છે તેનું નામ ચંબેલી છે, નહીં વારૂં ? ”

“ હાજી. ” ફડાકાદાસે હવે પોતાના પ્રપંચનો પ્રારંભ કીધો, “ હવે આપ છબિલીને ત્યાં જાઓ છો કે નથી જતા ? ”

" નહીંરે, નહીં ! તેણીને તો મેં ક્યારની છોડી છે ! તેણી ઘણી લુચ્ચી નાયકણી છે ! તેમજ વળી બેઇમાન પણ છે ! "

" હાજી. તે માણસ કંઇ સારું તો નથીજ. તમે તેણીને છોડી તે ઠીકજ કીધું; તો પણ તમને ગાયનનો ઘણો શૉખ છે તેથી—"

" શૉખ તો છે, પણ હું ગાયન સાંભળવાને કોઇ ઠેકાણે જતોજ નથી; કેમકે તેમાં મારી આબરૂ નહિ; તમે સમજ્યાની ? "

" પણ કોઇ સારી આબરૂદાર નાયકણીને ત્યાં ગાયન સાંભળવા જવામાં શું હરકત છે ? એ તો એક મરદનો શૉખ છે, અને ગાયન-કળાનો શૉખ પણ જે ખરા મરદો હોય છે તેમનામાંજ જોવામાં આવે છે. "

" તે ખરૂં છે, પણ તેવું કોઇ ઘર મારી નજરમાં આવતું નથી ! મેં સાંભળ્યું છે કે તમારી ચંબેલી ગાયનમાં ઘણી ઉસ્તાદ ને કાબેલ છે. જો કે મેં પોતે તણીનુ ગાયન સાંભળ્યું નથી, તોપણ મારા કેટલાક મિત્રોને મોંઢેથી મેં તેણીનાં ઘણાં વખાણ સાંભળ્યાં હતાં! મારે તેણીને ત્યાં જવાનો કદાપિ પ્રસંગ નહીં તેથી અં-અં-અં-"

" પ્રસંગ નથી તેમાં શું થયું ? તમે ખુશીથી ત્યાં પધારો. ત્યાં મારા શિવાય બીજા કોઇનો પગ પણ નથી, અને તમે ત્યાં આવશો તો કોઇ બીજાને ખબર પણ પડે તેમ નથી. આજેજ રાતના પધારજોની, પધારશો ? તમે આવો તો મુજરાની ગોઠવણ પણ કરૂં! "

" તમને એટલી બધી તસ્દી આપવી ઠીક નહીં. માફ કરો. વળી બીજી વાર થઇ રેહેશે. "

" પણ અચકાઓ છો શા માટે ? ખુશીથી પધારજો. એમાં મને તસ્દી શું છે ? તમે આવશો તો મને વળી વધારે મોજ પડશે

ને હું ઘણો ખુશી થઇશ, તેમજ ચંબેલી પણ તમને જોઇને ખુશી થશે. તેણીનો સ્વભાવ કોઇની માફક એંઠો કે તોછડો નથી, પણ તેણી ઘણી મિલનસાર ને સુશ સ્વભાવની છે, તેમજ બીજી નાયકણીઓની માફક તેણી કંઇ લોફર પણ નથી. ”

“ તે તો મને ખબર છે કે તેણી ઘણી આબરૂદાર ને પંકાયલી નાયકણી છે, અને તેની સાથે વળી તમારા જેવા સારા માણુસનો તેણીને સંગ છે, એટલે તેણી સારી રીતમાં રહેતી હોય તેમાં પણ વાંધોજ નહીં; પણ ત્યાં આવતાં મારો પગ જરા અચકાય છે ! ”

“ શા માટે ? શરમાવાનો શો સબબ ? તમને મારા સમ છે. તમે આજે જરૂર આવજો. તમે કહો તો તમારે બંગલે તમને તેડવા આવું ? પછી તો શરમ નહીં લાગેની ? ”

“ તેડવા આવવાની કંઈ જરૂર નથી. હું પોતેજ આવીશ રાતના નવેક વાગ્યાને સુમારે આવી શકાશે, અને મારાથી વધારે થોભાશે નહીં; કેમકે વધારે ઉજાગરો કરવાની મને ટેવ નથી. ”

“ તેને માટે હરકત નથી. તમારી ખુશી હોય ત્યાં સુધી બેસજો સાહેબ; પણ જરૂર પધારજો. ”

“ જરૂર આવીશ તમારો આટલો બધો આગ્રહ છે તો આવીશજ. ”

આમ વાતચિત કરતાં તેઓ બંને પાછાં વળ્યાં. અને પોતપોતાની ગાડીમાં બેસી ગયાં. ફડાકાદાસે તે તમામ વાત ચંબેલીને કહી, પણ અધુરે પોતાની પ્રિયાને તો અદ્ધર ઉડાવી ! તેણીએ પૂછ્યું “ કે પ્રાણનાથ, એ માણુસ કોણ છે ? આપે એની સાથે વાતો તો ઘણી વાર સુધી કરી ! ”

" હા વ્હાલી, એ કાઠિયાવાડના એક રાજાનો કારભારી છે" મધુરે સૂકી ઠોકી " માત્ર મુંબઇમાં કંઇ રાજના કામ માટે આવેલો છે. પોતે માણુસ ઘણો ભલો લાગે છે."

" પણ ત્યારે એની સાથે ગાડીમાં એની બાયડી બેઠી છે કે શું ?"

" તેમજ હશે. મેં તેને તે વાત પૂછી નથી; કેમકે બૈરાંની પંચાત પૂછવાની મારે કંઇ મતલબ નહીં. વળી તેની સાથે નવીસવી ઓળખાણ થઇ તેમાં એવી વાત એકદમ પૂછાય પણ નહીં, તોપણ મારા ધારવા પ્રમાણે તેની બાયડીજ હોવી જોઇએ."

" હમણાં કાંઇ જરૂર નથી. વળી પાછી મુલાકાત થાય ત્યારે વાત."

બાદ સાયંકાળ થઇ જવાથી મધુરે ગાડી પાછી ફેરવાવી, અને પેલા ફડાકાદાસે પણ પોતાની ગાડી પાછી વળાવી, અને ત્યાંથી તેઓ પોત પોતાને મકાને ગયાં.

મધુર ઘેર જતાંજ ઝટપટ કપડાં ઉતારી જવાની તાકીદ કરીને બોલ્યો " અરરર ! આજે પેલો રાજા જવાનો છે તેને સ્ટેશનપર વળાવવા જવું છે, અને મને તો તે વાતનું યાદ પણ રહ્યું નહીં !"

" કેટલા વાગે જવું છે પ્રાણનાથ ?" મધુરી બોલી " હજી તો ઘણો વખત છે."

" હા. આઠ વાગે અહીંથી નીકળવું જોઇએ, પણ કપડાં પહેરતાં વાર થશેની ! માટે તાકીદે જમવાની તૈયારી કરાવી નાંખ કે પછી દોડાદોડી કરવી પડે નહીં."

" જમવાનું તો તૈયારજ છે પ્રાણનાથ! આપ પધારો છો !"

" ચાલો. હું પણ તેનીજ રાહ જોઉં છું." કહીને મધુર ઉઠયો, અને જમવા બેઠો. જમીને તરતજ કપડાંનો ભપકો કરીને

ગાડી જોડાવેલી તૈયાર હતી તેમાં બેસી તે ચંબેલીના તરફ પહોંચ્યો.

ચંબેલી આ વખતે મુજરો ચલાવી રહી હતી. માત્ર ફૂડાકાદાસજ ત્યાં બેઠેલો હતો; કેમકે મધુરનો આવવાનો વખત થયો હતો. મધુર જેવો આવ્યો કે તરતજ ફૂડાકાદાસે તેને આદરમાન આપીને પોતાની પાસેજ તકીએ બેસાડયો, અને ચંબેલીએ પણ તેને ઘણી લાયકીથી સલામ કરીને તેનો સારો સત્કાર કીધો. ગાયન તો ચાલુંજ હતું, અને તે ગાયનની રમક ઝમકથી મધુર પણ ઘણો ખુશી થતો હતો. આ પ્રમાણે અડધો કલાક ચાલ્યા પછી મધુરે ચંબેલીના હાથમાં રૂ. ૧૦૦ ની નોટનો કડકો આપ્યો, અને ઉઠવા માટે રજા માંગી, પણ ફૂડાકાદાસે તેને આગ્રહ કરીને બેસાડયો, અને વળી એક વધુ ગાયનની લહજજત લીધી. બાદ ચંબેલી લગાર આરામ ખાવા બેઠી, એ દરમ્યાન મધુરે ફૂડાકાદાસને પૂછ્યું " તમે રાત ને દાહડો અહીંજ રહો છો કે શું ભાઇ ? ઘેર નથી જતા શું ? "

" રાતના બાર–એક વાગ્યારે સુમારે જાઉં છું, અને ઘણું કરીને બપોરના બે ત્રણ વાગે દરરોજ અહીં આવું છું. " ફૂડાકાદાસે જણાવ્યું.

" ઠીક. એ સારી રીત છે. એમજ કરવું જોઇએ. પોતાના ઘરને પણ સંભાળવું જોઇએ. તમારી રીત મને પણ પસંદ આવી. " મધુરે કહ્યું " પણ તમારી સ્ત્રીને આ બાબતની ખબર છે કે તેણીથી તદ્દન ગુપ્ત છે ? હું ધારૂં છું કે અહીં તમે ગુપ્તપણેજ આવતા હશો ? "

" તેમ કંઇજ નહીં. મારી સ્ત્રીને આ સઘળું માલૂમ છે. એટલુંજ નહીં પણ મારી સ્ત્રીની આ ચંબેલી સાથે મેં સારી દોસ્તી કરાવી છે, અને તેણી પણ કોઇ કોઇ પ્રસંગે અહીં આવે છે, તેમજ ચંબેલી પણ પ્રસંગોપાત મારે ત્યાં મારી સ્ત્રી પાસે આવે છે, "

" ઓહો ! આ તો ઘણી નવાઇની વાત તમે કહી ! આવું બનવું તો મહા મુસ્કેલ ! "

" આપનું કહેવું ખરૂં છે, પણ મારી સ્ત્રી ઘણી સમજદાર છે, અને મારી મરજી જાળવવા માટે હું જેમાં રાજી તેમાં તેણી પણ રાજી, એવા રૂપમાં તેણી રહે છે. "

" એજ નવાઇની વાત છેની ! બીજી બાયડીઓ હોય તો તેણીઓં તો આ બાબતમાં બળી મરે, ને ઘરમાં રાત ને દાહડો મરદનું લોહી પીએ ! "

" મેં પ્રથમથીજ મારી બાયડીને આ બાબતમાં સમજાવી રાખી છે, અને તેથી તેણી આ ચંએલીના સંબંધમાં કશી કચકચ કે કનવાર કરતી પણ નથી. સારાંશમાં તેણી ઘણી સમજુ છે. "

" એ બાબતમાં બેશક તમે ઘણા નસીબદાર છો, અને હુંજ માત્ર કમનસીબ છું ! "

" કારણ ? શું તમારી બાયડી તમને આવી બાબતમાં સતાવે છે ? તમારા બોલવાની મતલબ તો એમજ થાય છે કે, તેણી તમારી સાથે આવી બાબતમાં કજીઓ કરતી હોવી જોઇએ ! "

" અરે કજીઓ તો શું, પણ જો તેણીને હમણાં ખબર પડે કે હું અહીં છું, તો તેણી ઘરમાં તોફાન મચાવી મૂકે ને મારાપર એટલો તો સીતમ ગુજારે કે હું પણ કંટાળી જાઉં ! "

" એ તો ઘણુંજ ખોટું ! મરદ પોતે સ્વતંત્ર છે, અને પોતાનો જીવ ચાહે ત્યાં ફરવાને મુખત્યાર છે. આખો દિવસ કામકાજથી થાકી ગયા પછી બે ઘડી જીવને આનંદ આપવાનું આ એક સ્થાન છે, અને તેને માટે ઘરની બાયડી જો કચકચ કરે તો તેને દબાવી દેવી જોઇએ. "

" તમારૂં કહેવું ખરૂં છે, પણ પ્રથમથીજ એવો દાબ મેં રાખ્યો નહીં તેથી હવે તેમ થઇ શકતું નથી ! તેમ છતાં હવે કોઇ કોઇ વાર મારૂં માથું ફરે છે ત્યારે હું તેણીને જો કે ધમકાવી શકતો નથી, તોપણ તેણીના લવારાને હસી કહાડું છું, અને કાનમાં પુંમડાં ઘાલ્યા હોય તેમ મૂંગો બની જાઉં છું ! "

" પણ શા માટે તમારે તમારી સ્ત્રીથી ડરવું જોઇએ ? શું તેણી તમારૂં ગુજરાન કરે છે ? એ તો તમારી મ્હોટી ભૂલ છે. સ્ત્રીજાતિને તો દબાવેલીજ રાખવી જોઇએ. એક બે વાર તમે તેણીને તતડાવશો એટલે તેણી નરમ થઇ જશે. "

" તેમજ કરવું પડશે. " કહીને મધુરે ઉઠવા માંડયું, પરંતુ ફડાકદાસે વળી તેને તાણ કરીને બેસાડયો, અને તોપણ બે ચાર મિનિટ વાત કરીને, અને આવતી કાલે પાછા આવવાનું વચન આપીને મધુર ત્યાંથી ઉઠયો, અને નીચે ઉતરી ગાડીમાં બેસી પોતાને બંગલે ગયો.

" વ્હાલા, આ મધુર છે તો બડો લહેરી ! જુઓ જોત-જોતાંમાં એક સો રૂપિયા આપી ગયો ! આ પ્રમાણે એ જો રંગ પર આવ્યો હોય તો કદાચ પાંચ સાત હજાર ચીરાય ખરો જો ! "

" અરે પાંચ સાત તો શું પણ પચ્ચીસ હજાર એની પાસે ચીરાવીશું ! એ તો આસ્તે આસ્તે બધું ઠીકજ થશે ! ધીરે ધીરે હિકમતથી એને ફસાવીશું. આજે તો હજી પહેલી વાર અહીં આવ્યો હતો; પણ આવતી કાલે વળી બીજી વાર આવશે એટલે વધારે છૂટથી વાતચિત થશે, અને જેમ જેમ મુલાકાતના પ્રસંગ વધતા જશે, તેમ તેમ તેને બનાવવાના અને ચીરવાના પ્રસંગ પણ વધતા જશે. સઘળું ધીરજથી સારૂં થશે. "

૭

એટલામાં ચંડાળશંકર અને વર્ણશંકર ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમને પણ ફડાકાદાસે આદરમાનથી પોતાની પાસે બેસાડયા, અને થોડી વાર આનંદમાં સ્હામસ્હામા હસ્યા પછી ચંડાળશંકરે પૂછ્યું “ કેમ ભાઇ, પેલો શિકાર હાથમાં આવી ગયો કે ? તે માણસ અહીં આવ્યો હતો કે કેમ ? ”

“ હા, આવ્યો હતો ને હમણાંજ અહીંથી તે ગયો. ” ફડાકાદાસે જણાવ્યું.

“ વારૂ, પણ શું સાર નીકળ્યો ? તેને કંઇ સીસામાં ઉતાર્યો કે નહીં ? ”

“ એમ પહેલી વારની મુલાકાતમાં કંઇ વળે ? એ તો રફતે રફતે થશે. બે ચાર વાર અહીં આવે જાય ને તેને વિશ્વાસ બેસે પછી બીજી વાત બને. ”

“ એ તો ખરૂં છે; પણ જોજે ! ખામી આવવા દેતો નહીં. ફરી ફરી એવો તાલ નહીં આવે ! વળી તારી સાથે એટલી શરત કે તેની પાસેથી જે પણ મળે તેમાં તારો, મારો, ચંબેલીનો અને આ વર્ણશંકરનો ભાગ; કેમ કબૂલ કેની ? ”

“ તેમાં વળી કહેવાની શું જરૂર ? એ તો ધારેલજ છે કે જેટલા સામેલ હોય તે તમામનો ભાગ ગણાય. તેને માટે તારે કંઇ ફિકર કરવી નહીં ભાઇ. આપણે સઘળા વહેંચીને ખાઇશું. ”

“ તે તો તમારે માટે મને પૂરતી ખાત્રી છે કે તમે કદાપિ પણ વિશ્વાસઘાત કરશો નહીં. ”

“ અરે ભલા માણસ ! તેમ કરવાથી શું મારી હવેલી ઉંચી થઇ જશે કે ? દુનિયામાંથી શું સાથે બાંધી જવાનું છે ? ”

" આપનું કહેવું તમામ વ્યાજબી છે." ચંડાળશંકરે કહ્યું " પણ તમે હવે શું તદબીર કરવા માંગો છો, અને મધુરને કયા પ્રકારે બનાવવા માંગો છો ?"

" એ તો જે વખતે જે તદબીર ચલાવવી ઘટશે તે ચલાવીશું. વખત તેવી વાત થશે. શું રંગ આવશે ને શું બનશે તે અત્યારથી હું કેવી રીતે કહી શકું ?"

" પણ તેમાં અમારી મદદની જરૂર હોય તો અમને કહો. અમે પણ કહો તેમ કરવાને તૈયાર છીએ; કેમકે અમે ભાગ ખાઇશું તો અમારે તે કામમાં મહેનત પણ લેવી જોઇએ."

" તમારી મહેનતની જરૂર નથી. તમને જો તે જોશે તો વળી ફસકી જશે; કેમકે હમણાંજ કેટલીક વાત નીકળતાં તમો બંનેને માટે તે ઘણું ખરાબ બોલતો હતો, અને તેથી મેં તેને એવા રૂપમાં વાત કરી છે કે તમારી સાથે મારે જાણે કશી ઓળખાણજ નથી. માટે તમે પણ તેમજ બતાવજો, અને વારંવાર તમે અહીં આવશો પણ નહીં; કારણ કે જો તેઓ તમને અહીં જોશે તો પછી વહેમાઇ જશે ને તમામ બાજી બગડી જશે. માટે તમે દૂરજ રેહેજો."

" એ પણ તમારી વાત ખરી છે, અને હવે અમે બે ચાર દિવસ અહીં આવીશું પણ નહીં."

" કદાચ આવો, તોપણ રાતના હેક દશ વાગ્યા પછી આવજો કે મધુર અહીં હોય નહીં,"

" અરે પણ અમારે હમણાં થોડા દિવસ અહીં આવવાની જરૂર પણ શું છે ?"

" જેમ તમારી મરજી. તમે નહીં દેખા દેશો તેમાંજ વધારે સારૂં છે."

બાદ ચંડાળશંકર અને વર્ણશંકર ત્યાંથી ઉઠીને પોતાને ઘેર ગયા.

" ચંબેલી ! આ હરામખોરોની મતલબ તું સમજી કે ? મધુરને બનાવવાની બદનામી આપણને લેવાની, અને ભાગ લેવાને એ લોકો તૈયાર બેઠા છે ! એટલે એ લોકોને મફતનો માલ પચાવવો છે ! પણ એમને હજી ખબર નથી કે હું એમને પણ ખિસ્સામાં નાખું તેવો છું !"

" પણ જે કંઈ મળશે તે એમને લીધે મળશે કેની ? એ લોકો જો આપણી પાસે એ વાત લાવ્યા નહીં હોત તો આપણા હાથમાં એ શિકાર આવત પણ કયાંથી? માટે એમને પણ થોડું ઘણું આપવું તો જોઇશેજ."

" શું આપે ? વાલકેશ્વરના દરિયાના પથરા કે મહાબલેશ્વરની માટી ? એક ફુટી બદામ પણ કેવી થાય છે ! અરે પેલી છબિલીને ત્યાં પણ એ લોકોએ કાંવત્રું કરીને મધુરને બનાવ્યો હતો એમ મેં સાંભળ્યું છે, અને તેણીને છેવટે રડાવી પણ એજ લોકોએ ! માટે એવાઓને આગળ વધારીએ તો છેવટ આપણાં કર્મમાં તો ધૂળની ધૂળજ રહે ! વળી કાળું કર્મ આપણે કરીએ, અને કંઇ રમખાણ જાગે તો આપણને પીડા વેઠવાની, અને જે ફળ મળે તેમાંથી તેમને આપીએ ? અરે તું કંઇ ઘેલી થઇ છે! એમ તે કદાપિ બને કે વળી ! એ લોકોને તો હથેલીમાંજ ચાંદ બતાવવાનો ! આપણે આપણું ઘર ભરવાની વાત રાખવાની, અને તેમને જોઇએ તો તેઓ ગટરમાં પડે !"

" તો જેમ તમારી મરજી. પણ ધારો કે તેમના હાથમાં કંઈ નહીં જાય ને તેથી તેઓ જો ફુટીને મધુરને ચેતાવી દે તો પછી આપણું પણ શું વળે ? મધુર તેમના હાથમાં તો હશેજ કેની ? "

" નારે ના. મધુર તો તેમનો દુશ્મન છે, અને તેમનાં નામ જો મધુરની જાણુમાં આવે કે તેઓ અહીં આવે જાય છે તો મધુર તેજ વખતે આપણે ઘેર આવવાનું પણ બંધ કરે ! તેથી તો મેં તે બંનેને કહ્યું છે કે તેમણે અહીં ઝાઝું આવવું જવું નહીં. હવે સાર સમજીની ? "

" સમજી ! સમજી ! આ તો ઉલટીજ મ્હોંકાણ છે ! ત્યારે તો એ લોકોને આપણા બંગલામાં પેસવા પણ દેવા નહીં જોઇએ. એમને સાફ કહી ધો કે તેઓ અહીં આવેજ નહીં. "

" હવે પછી તેઓ આવશે એટલે તેમને પણ આપણા બંગલા-માંથી પહેલાં હાંકી ક્હાડવા પડશે. "

" પ્યારા ! એમને તમે કંઈ પણ બીજી વાત કહેશો નહીં, તેમજ મધુર આવે છે એમ પણ જણાવશો નહીં. ખરા બાબત જણાવશો તો એ લુચ્ચાઓ વળી કંઇ નવી તદબીર કરીને મધુરને ફીટાડવાની લુચ્ચાઇ કરશે ! "

" અરે તે પહેલાં તો હું તેમને અહીંયા ખસેડવાની વ્યવસ્થા કરીશ. "

" તોજ ઠીક. સારૂં થયું કે તમે મને પણ ખુલાસો કીધો. " કહીને ચંએલીએ મધુરની વાત ઉચ્ચારતાં પૂછ્યું " ત્યારે મધુરને કેવી રીતે બનાવવો તે કંઇ કહેશો ? તેને માટે શું તદબીર બતાવો છો ? "

"આવતી કાલે તે પાછો આવનાર છે, અને તેના આવ્યા બાદ હું કંઇ હિકમત કરીને અહીંથી ઉઠીને બ્હાર કામે ચાલ્યો જઇશ,

એટલે પછી તુ તેને પ્યારમાં લપટાવજે, ને એની પાસે જે કંઇ હોય તે પડાવી લેજે. એ માણુસ એવો રસિયો છે કે રંગપર ચઢશે તો તેજ ઘડીએ પોતાનો જીવ પણ કુરબાન કરી નાખશે! પણ તેની સાથે તું જે વાતચિત કરે તે જાણે મારી ચોરીથી કરતી હોય તેવા રૂપમાં બોલજે એટલે તે વધારે પીગળશે ને તારા તરફ તેનું ખેંચાણ પણ વધારે થશે. તેને તું પ્યારમાં લપેટી લેવાની તજવીર કરજે, અને એટલામાં હું આવી પહોંચીશ ને વળી કંઇ નવોજ રંગ જમાવીશ! તુ જોજે તો ખરી કે બરાબર અડધો લાખ તેની પાસેથી ઓકાવીશ, અને આપણે તેમાંથી તાજાં થઇ જઇશું! તુ જાણે છે? એમ કરવા વગર આપણાં જેવાંથી પૈસાદાર થવાય નહીં તો! બીજાઓ વેપાર રોજગાર કરીને પૈસાદાર બને છે તેમ આપણે પણ આ વેપારજ સમજવો."

બાદ ફકડાકાદાસ તથા ચંબેલી તે વાત પડતી મૂકી બીજા રંગમાં ગુંથાયાં, તોપણ મનમાં મધુરને મનાવવાની બાજી તો ગુંથાયાજ કરતી હતી.

મધુર પોતાને ઘેર ગયો ત્યાં સુધી મધુરી જાગતીજ હતી. તેણીએ મધુર પ્રત્યે પૂછ્યું "પ્રાણુનાથ! વાર વધારે લાગી કંઇ?"

"હા વ્હાલી, સ્ટેશનપરથી હું જરાક ચાંદની રાત હોવાથી ચોપાટીપર હવા ખાવા થોભ્યો તેમાં વાર લાગી."

"ઠીક, પ્રાણુનાથ!"

બીજે દિવસે રાતના આતેક વાગ્યાને સુમારે મધુરે જલદીથી વાળું કરી લીધું તે જોઈ મધુરીએ પૂછ્યું "પ્રાણનાથ, આપ આજે પણ કેમ જલદી જમ્યા? આજે પણ કંઇ જવું છે કે શું?"

"હા. આજે પાર્ટીમાં જવું છે."

“ ત્યારે તો મને પણ પાર્ટીમાં સાથે લેતા જશોની ? ”

“ તને નોતરૂં ક્યાં છે ? ”

“ આપને નોતરૂં છે તો મને સાથે લેવામાં શું વાંધો ? ”

“ તેમ કદાપિ બનેજ નહીં. તને જૂદું નોતરૂં આવે તોજ ત્હારાથી અવાય. વગર નોતરે આવવામાં તારી શોભા નહીં, વ્હાલી!”

“ જેવી આપની આજ્ઞા; પણ પાર્ટીમાંથી આપને આવતાં અગીઆરેક વાગશે, કેમ ? ”

“હા, એટલા થશે ખરા. કદાચ બે કલાક વહેલો પણ આવું.”

“ બનતા સુધી, વહેલાજ આવજો પ્રાણનાથ! કેમકે મને એકલીને અહીં ગમશે નહીં, અને આપ આવશો ત્યાં સુધી મને ઉંઘ પણ આવશે નહીં, વ્હાલા ! આપ આવશો ત્યાં સુધી આપની રાહ જોતી, હું બાગમાં ખુરસીપર બેસીજ રહીશ. ”

“ મારાથી જેમ બનશે તેમ વહેલોજ આવીશ. ”

“ ઘણી કૃપા ! ”

પછી મધુર બે ઘોડાની સુંદર ગાડીમાં બેસીને ચંબેલીના ઘર તરફ ગયો. તેણે રસ્તામાં વિચાર કીધો કે “હવે આજે રાતના દશને બદલે બાર વાગતાં સુધી પણ ચંબેલીને ત્યાં થોભીશ તો કશો વાંધો નહીં આવે, માટે આજે તો બસ પેટ ભરીને તેણીને ત્યાં આનંદ ઉડાવીશ ને અમન ચમન કરીશ.” આમ વિચાર કરતો તે તરતજ ચંબેલીને ત્યાં આઠ વાગ્યાને સુમારે પહોંચ્યો. આ વખતે ચંબેલીએ ગાનતાન શરૂ કર્યું હતું, અને તેટલામાં મધુરનાં પગલાં થતાંજ તેણી તેમજ ઠાકાદાસ હરખાઇ ગયાં, ને મધુરને આજે આગલા દિવસ કરતાં વધારે હાવભાવથી આદરસત્કાર આપી બેસાડ્યો, અને પાનપટ્ટી આપ્યા પછી ચંબેલીએ વળી ગાયન શરૂ કીધું. ગાયનની

લહેજજત જબરી ઝામી! મધુર ગુલતાન બની ગયો, અને પછી અગાઉથી કરી રાખેલી ગોઠવણુ પ્રમાણે ફડાકાદાસ ત્યાંથી ઉઠીને કંઇક બહાને નીચે ઉતરી પડયો. આ જોઇ મધુર વધારે ખુશી થયો કે "હવે એકાંત વિલાસનો આનંદ અચ્છો આવશે." પણુ ચંબેલીએ તેને એવો તો ચડસ લગાડયો કે મધુર તેણીનામાં ગાંડો ને ઘેલો થઇ ગયો! આ લાગ જોઇ ચંબેલીએ કહ્યું "તમારા જેવા શેઠીઆ મારે બારણે પધારે એ તો મારાં ધનભાગ્ય! ફડાકાદાસ મારે ત્યાં આવે છે પણુ—"

"બોલતાં અચકાઈ કેમ? બોલી દે. તારા મનની ઉમેદ જાહેર કર."

"તમે ફડાકાદાસને વાત ના કરો તો કહું?"

"તેની તારે જરા પણુ ફિકર રાખવી નહીં. મારા પેટમાંથી કંઇ પણુ વાત બહાર જાય તેમ નથી. તું જે કંઇ કહેશે તે તમામ હું ખાનગીજ રાખીશ, અને ફડાકાદાસને તો શું પણુ બીજા કોઇને પણુ તે જાણવા દઇશ નહીં."

"મારે તમારી પાસ એટલુંજ કહેવાનું છે કે જો તમે મને ચાહતાજ હો તો તમારા સિવાય મારા મકાનમાં બીજા કોઇનો પણુ પગ નહીં હોય એવી રીતનો બંદોબસ્ત મને કરી આપો."

"તેમાં શું મ્હોટી વાત! તે તો સહેલું છે; પરંતુ ફડાકાદાસનો પગ તો રહેશેની?"

"નહીંજી. તેનો પગ રાખવાની પણુ જરૂર નથી. તે મુવા ભિખારી પાસે શું છે? તે કયાં ને આપ કયાં! તે એક ભૂખડી બારસ બડિયારા જેવો છે, ને તમે મ્હોટા રાજા જેવા શેઠીઆ છો. તમારા જેવાની સાથે બેસવા ઉઠવામાં પણુ શોભા; પરંતુ તે લફંગા

પાસે બેસવામાં શું શોભા ને શું ઇજ્જત? અરે મને તો તે હલકટ હરામખોર હડેધુતીઆનું મ્હોં પણ ગમતું નથી! પણ તમારા જેવા મળે તો તેને છોડાય કેની?"

"પણ હવે મળવામાં શું બાકી છે? આજથી તું મારી ને હું તારો! બોલી જા; હવે કંઇ વધારે નક્કી કરાવવાનું રહ્યું છે?"

"અને મારા ખરચને માટે શું બંદોબસ્ત કરો છો?"

"તને કેટલો ખરચ છે ને તુ શાની ઇચ્છા રાખે છે?"

"મને મહિનાનો એક હજારનો ખરચ છે, અને મારા અંગપર હાલ વસ્ત્રાલંકાર પણ મારી આબરૂ પ્રમાણે નથી, માટે તે સઘળો વિચાર તમારે કરવાનો છે."

"વારૂ કબૂલ. તને દશ હજાર રૂપિયાના દાગીના બસ થશેની?"

"બસ થાય, પણ સારા દાગીના તેટલામાં કેવી રીતે બની શકે? કમમાં કમ પચ્ચીસ હજારના દાગીના હોય તો મારા દરજ્જા પ્રમાણે યોગ્ય કહેવાય."

"વારૂં પચ્ચીસ હજાર રૂપિયા આપીશ. પછી તો રાજી કેની?"

"પણ તે ઉપરાંત મ્હને પંદર હજારનું કરજ છે તેને માટે મ્હારે શું કરવું?"

"આ સાંભળતાંજ મધુર વિચારમાં પડયો, અને થોડીવાર વિચાર કરીને બોલ્યો "કરજ પછી ધીમે ધીમે અપાશે તો નહીં ચાલે?"

"માગનારાઓ થોભે તેમ નથાની! તેઓ કોર્ટે ચઢવા તૈયાર થયા છે; તેથી કયાં તો તેમને મારે કરજ આપી દેવું જોઇએ અથવા કયાં તો મારે અહીંથી નાશી જવું જોઇએ."

"તો ભલે! તે પંદર હજાર હું આપીશ; પછી તો તું રાજી કેની?"

"ઘણો ઉપકાર. આપના જેવા માનવંત શેઠીઆ મળ્યા એજ મને મ્હોટા આનંદ છે, અને એજ હું મારાં ધન્યભાગ્ય માનું છું. તમે મારા પર જે મહેરબાની ને માયા રાખી છે તે સદા કાયમ રાખજો, અને આજથી હું આપની તાબેદાર; પણ રૂપિયા કયારે આપશો ?"

"હમણાંજ ચેક લખી આપું છું" કહીને મધુરે ખિસ્સામાંથી ચેક બુક કહાડી, એટલે ચંબેલી તેના ગળામાં હાથ નાંખીને જાણે લાડ કરતી હોય તેવા લાડકા સ્વરે બોલી "ત્યારે હવે પૂરા પચાસ હજારનોજ ચેક લખી આપોની. આટલી બધી મહેરબાની તમે શેઠજીએ કરી છે તો થોડી વધારે નહીં કરો? તમારા જેવા શેઠીઆને એટલી રકમ તો કચરામાં જતી હશે!"

"વારૂ તેમ તો તેમ! તું રાજી થાય તેમ કરૂં છું." કહીને મધુરે તરતજ પચાસ હજાર રૂપિયાનો ચેક લખી આપ્યો, અને તે ચંબેલીએ લઇને પોતાનાં કબાટમાં મૂકયો, અને પછી બોલી "આ વાત ફડાકાદાસને મ્હોડે આપ નહીં કરશો."

"ઓહ નો! તેને કહેવાની મારે શું જરૂર? પણ તેને તો તું હવે પાણીચું પકડાવશેની?"

"તે તો છેજ તો; પણ એ ચાર દિવસ પછી હિકમતથી તેનો પગ કહાડીશ. હમણાં ઉછાળીને પગ ભાગવાથી તે વળી આપણો દુશ્મન થાય તો પાછો આપણા રંગમાં ભંગ કરવાને કંઇ કંઇ તોફાન જગાવે! માટે આસ્તે રહીને તે પોતાની મેળેજ અહીં આવતો બંધ થાય તેમ કરીશ, સમજ્યાની પ્યારા?"

"સમજ્યો. તારી કરામત મને પણ પસંદ છે. તદબીરથી કામ કરવાનું છે, તેથી મને વધારે સંતોષ ઉપજે છે, અને તારી ને મારી

દોસ્તીનું ભવિષ્ય પણુ તેથીજ મને ઘણું સારૂં લાગે છે."

"વ્હાલા! ઇશ્વર આપણો સ્નેહસંબંધ સદાને માટે કાયમ રાખે એવી મારી પણ ઇચ્છા છે. ૫ડાંકાદાસ જેવા ભિખારડાની કોટે આ રત્ન બંધાયાથી મારૂં મન રાત ને દિવસ એટલું તો બળતું હતું કે મને જીવવા કરતાં મરવું ભલું લાગતું હતું, પરંતુ તે કાગડાની કોટેથી આ કોમળ હંસણીનો છૂટકો આપે કીધો છે તેને માટે પરમાત્મા આપનું પણ ભલુંજ કરશે. જેને માટે જીંદગીપર્યંત હું આપનો ઉપકાર માનવાને કદી ભૂલીશજ નહીં."

"એમાં ઉપકાર જેવું કશું નથી. એ તો જેનો ભાગ્ય સંબંધ હોય તે લે ને દે. માણુસનું ધાર્યું કશું થતું નથી, ને માણસના હાથમાં પણ કશું નથી. શ્રી હરી ધારે તે થાય; પણ ટુંક વખતમાં તારો પ્રીતિભાવ જોઇને મને એટલો તો આનંદ થાય છે કે હું તેનું વર્ણુન કરી શકતો નથી! વ્હાલી, તારો પ્યાર, તારી ચાહના, તારી ચતુરાઇ ને તારી ચંચળતા જોઇને મારૂં હ્રદય પ્રફુલ્લિત થાય છે, ને ઇશ્વરે મને ખરેખરૂં રત્ન મેળવી આપ્યું છે, એમજ હું તારે માટે માગું છું. મારી પરણેલી પ્રિયા છે ખરી, પણુ તે ગુણમાં તારા જેવી નથી, તેથી તેણીને માટે મ્હને અફસોસ છુટે છે! જો કે રૂપમાં તારા કરતાં તે વધારે ચઢિયાતી છે, તોપણ રૂપ કરતાં ગુણુ વધારે હોવા જોઇએ, અને તેજ તારામાં છે. આજ મને મનભાવતી રંભા મળી છે, એમ મારૂં અંતઃકરણ કબુલ કરે છે. ઇશ્વર તને દીર્ઘાયુષ્ય બક્ષવાની સાથે આપણી વચ્ચેનો પ્રેમ સદા વૃદ્ધિંગત થતો જાય. બસ."

"આપણાં બંનેનાં મન પવિત્ર છે ને તેવોજ પ્રેમ પણ પવિત્ર છે તો આપણાં સંબંધનું ભવિષ્ય ઉમદા છે એમ નક્કી માની

રાખવું. શુદ્ધ અંતઃકરણથી જે સંબંધ સંધાયલો હોય છે તે સદાને માટેજ કાયમ રહે છે. આપના જેવા ભલા ને માયાળુ સદ્‌ગૃહસ્થને તો હું મારા શિર સાટે માનીશ, અને આપની સદાની દાસી થઇને રહીશ. આપના દુઃખે દુઃખી, અને આપના સુખે સુખી, રહેવામાં હું મારો ખરેખરો ધર્મ વિચારીશ. અહા! આપના મુખારવિંદના મનોહર દર્શનથી મારૂં મન કેવું પ્રસન્ન થાય છે. આપના ચ્હેરા સામે જોઉં છું તો મને જાણે ચંદ્ર પ્રકાશ ભાસે છે! પ્રભુ આપનો ચળકતો ચ્હેરો અહોનિશ મારી પાસે અધિક ને અધિક ચળકતો રાખો!"

આ પ્રમાણે ચંબેલી હાવભાવનો વરસાદ વરસાવી રહી છે, એટલામાં ફડાકાદાસ આવી પહોંચ્યો, અને તેવીજ ચંબેલી લગાર ઠાવકી બની ગઇ. ફડાકાદાસે આવતાંની સાથેજ મધુરને કહ્યું: "માફ કરજો ભાઇ, મને લગાર આવતાં વાર લાગી ગઇ. એક કામને માટે ગયો હતો. ત્યાં લગાર રોકાણ થઇ ગયું."

"કાંઇ નહીં. તેમાં શી હરકત છે? કામકાજ હોય તો તે કરવુંજ જોઇએ." કહીને મધુર ઉઠીને ઉભો થયો, અને ફડાકાદાસને 'શેકહેંડ' કરી ચાલ્યો. બાદ ચંબેલીએ ઉઠીને બારીએ જોયું તો મધુર ગાડીમાં બેસી વિદાય થતો જણાયો, અને પછી તેણી પાછી પોતાને સ્થાને બેસી ગઈ. ફડાકાદાસે પછી પૂછ્યું, "કેમ, કંઇ વળ્યું કે? મધુર પલળ્યો કે નહીં? શું થયું?"

"કંઈ થયું નથી. હજી તો શરૂઆત કરવા માંડી છે, અને એમ કરતાં ધીમે ધીમે રસ્તો કરીશ. પ્રથમ એને પ્યારમાં લપટાવીશ, અને પછી મ્હોં માંગી રકમ ઓકાવીશ. હમણાં કંઇ માગણી કર

તો વળી તે વહેમાઇને ખસી જાય; માટે કળાથી કામ કરવું જોઇએની ?"

"અલબત્ત, એકદમ ઉતાવળે આંબા નહીંજ પાકે." આટલું કહીને ફૂડાકાદાસ પણ થોડીક વાર પછી પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો.

ચંબેલીએ પેલા ચેકની વાત ફડાકાદાસથી છુપાવી તેનું કારણ પણ વાંચનારે જાણવું જોઇએ. ફૂડાકાદાસ લુચ્ચો, પાજી, હરામખોર, સોનેરી ટોળીનો સરદાર ને પૂરેપૂરો લફંગો હતો, એ તો ચંબેલી પણ જાણતીજ હતી, અને તેની ચાલને માટે ચંબેલીને વારંવાર તિરસ્કાર છૂટતો હતો, તેમજ તેનો ત્યાગ કરવાની તક પણ તેણી જોયાજ કરતી, જેથી આ લાગ તેણીને સરસ મળી ગયો, અને તે ઉપરથી તેણીએ તેને છોડી દેવાનો ઠરાવ કીધો, અને તેથીજ પેલા ચેકની વાત તેણીએ તેનાથી ગુપ્ત રાખી, પણ ફૂડાકાદાસનો પગ પોતાના મકાનમાંથી કેમ કાઢવો તેના વિચારમાં ચંબેલી પોતાના મનમાં તરેહવાર ગોઠવણોથી ઉપલપાથલ કરવા લાગી. ફૂડાકાદાસ જેવા લુચ્ચા માણસને છેડીને પણ સાર નહીં નીકળે, એવી ધાસ્તી તેણીને હતીજ, અને તેથી તેની કોઇ તદબીર શોધી કહાડવા માટેની બાજી રચી, અને તે બાજીની રચના મનમાં કીધા પછી બીજે દિવસે પ્રભાતમાં ફૂડાકાદાસ આવતાંજ તેણીએ તેને કહ્યું:—
"મધુર પણ કંઇ તદન કાચો કે ભોઠ નથી હોં!"

"તદન ભોઠ ક્યાંથી હોય? ગમે તેમ પણ તે વેપારી બચ્ચો છે. પણ તારી સાથે તેણે ગઇ કાલે શી શી વાત કરી વારૂ?"

"વાત તો ઘણી કરી, પણ હવે તે બધીનો સાર માત્ર એટલોજ હતો કે જો તમે કે કોઇ પણ બીજો પુરુષ મારે ત્યાં નહીં

આવે જાય તોજ તે મોં માગ્યા પૈસા આપે. આ બાબતનું હવે કેવી રીતે કરવું તે કહેશો ?"

"તું કબુલ કરજે. ભલે તેમ તો તેમ. કોઇ પણ નહીં આવે."

"ત્યારે શું તમે પણ નહીંજ આવો? તેને ખાતર તમે પણ મારૂં મકાન તજશો? ના, ના! એમ તો કદાપિ બનવુંજ ન જોઇએ."

"આપણી મતલબને ખાતર એમ બનાવવામાં હું તો કશી હરકત જોતો નથી. મતલબ થયા પછી તેને ઝાડુ મારતાં શી વાર ?"

"તે તો ખરી વાત, પણ ધારો કે મધુરને સીસામાં ઉતારતાં બે ચાર મહિના પણ વહી જાય તો ત્યાં સુધી શું તમે નહીંજ આવો ?"

"મતલબને માટે બે ચાર તો શું પણ બાર મહિના કે બાર વર્ષ પણ વહી જાય છે! જોની કેટલાક સાહેબ લોકો ઠેઠ વિલાતથી અહીં સુધી આવે છે, અને પાંચ, દશ કે પંદર વર્ષે પાછા વિલાત જાય છે! તે બધું શાને માટે? પૈસા કમાવાની મતલબને માટે. તો પછી મારા જેવો બે ચાર મહિના સુધી અહીં નહીં આવે તો શું બગડયું? બે ચાર મહિના પછી ભલે મળીએ, તો પણ મધુરને તેટલા વખતમાં બરાબર ચીરી તો શકાશેની ?"

"અરે, તેટલા વખતમાં તો હું તેને બાવો બનાવી દઇશ ને તેની પાસે જે કંઇ હશે તે તમામ ધુતી લઇશ."

"બસ. પછી આપણી મતલબ પારજ પડેલી સમજવી."

"વહાલા, મને તો એવું થાય છે કે ચોરીછુપીથી તમે આવ્યા કરશો તો કંઇ નહીં, પણ સાથે વળી એમ પણ વિચાર થાય છે કે કદાચ મધુરના જાણવામાં તે વાત આવે તો બધી બાજી બગડી

જાય ને વળી મહેનત પણ ફોકટ જાય, માટેજ તેવી ભલામણ હું તમને કરી શકતી નથી."

"તેમ તો કરવુંજ નહીં. તેને પ્રથમ એવી ખાત્રી થવી જોઇએ કે તેના સિવાય બીજા કોઇ પણ પુરૂષનો પગ અહીં નથી. તેમ પાકી ખાત્રી તેને થાય તોજ તે સપડાય ને ચીરાય. માટે તેવી હિકમતબાજ ચોરી કરવાની પણ જરૂરજ નથી. એ તો બે ચાર મહિના વાત કરતાં નીકળી જશે ને આપણે તો છીએ તે છીએજ. છેવટે માલ મળશે તો અમનચમન કરીશું. થોડા દહાડાનો વિયોગ થાય તો ભલે થાય, પણ અંતે તો સુખી થઇશુંની ?"

"હા તે તો છેજ. તોપણ કદાચ મને અગત્યનું કામ પડે તો આવશોની ?"

"ખરેખર અગત્યનું કામ પડે ને મારી હાજરી વગર નહીંજ ચાલે તેમ તને લાગે તો મને બોલાવજે; પરંતુ તારા બોલાવ્યા વગર હું નહીં આવું, અને બોલાવે તે પણ બીજે કોઇ અજાણ્યા ઠેકાણે બોલાવજે કે જેથી મધુરને ખબર પડે નહીં. જે કરે તે ઘણી હોશિયારીથી કરજે, નહીં તો પસ્તાશે."

"તે તો હું પૂરતી ચોકસાઇથીજ કરીશ; પણ વ્હાલા, તમે મને ભૂલશો નહીં."

"તું તો ઘેલી છે. આપણી મોહોબત વળી ભૂલાતી હશે કે ?"

"મારી તમને એટલીજ અરજ છે. વળી આજે પણ મધુર આવનાર તો છે."

"અને હું પણ આજથીજ આવતો અટકીશ, માટે રાતે મધુર આવે તો તેને કહી દેજે કે હવે તેના સિવાય બીજા કોઇનો પણ પગ નથી."

" વારૂં, તે તો હું તેને બરાબર સમજાવી દઇશ."

" હવે ત્યારે હું જાઉ છું." કહીને ફડાકાદાસ ચાલતો થયો.

ચંબેલી ઘણી રાજી થઇ ગઇ. હિકમતથી તેણીએ પણ સજ્જડ બાજી રચી, અને ફડાકાદાસને પણ વા ખાતો કીધો ! આનું નામ તે સ્ત્રીચરિત્ર !

" ફડાકાદાસે આજથી ચંબેલીનું ઘર તજ્યું, અને મધુર શેઠનો ડંકો ચાલુ થયો. રાતના સુમારે સાડા આઠ વાગ્યે મધુરભાઇની સ્વારી દમામમાં પધારી. ચંબલીએ બપોરનાજ પેલો ચેક બેંકમાંથી વટાવી રાખ્યો હતો, અને રૂ. ૫૦ હજારની તમામ સોનાની ગીનીઓ લાવીને ત્રિજોરીમાં મૂકી હતી તેથી તેણીના આનંદનો પાર રહ્યો નહોતો ! મધુરનાં દર્શન થતાં તેણીએ તેની સ્હામા જઇ આનંદથી કોટી કરી તેના ગળામાં હાથ નાંખી તેને લટકા મટકાથી લાવીને તકીએ બેસાડયો તેમજ પોતે પણ તેની પાસે બેઠી.

" કેમ વ્હાલી, ચેકના રૂપિયા લાવી કે ?" મધુરે પૂછયું.

" હા વ્હાલા, લાવી, અને તેની વ્યવસ્થા પણ કરી. કરજદારનું કરજ પતાવી દીધું, અને બીજા દાગીના વસાવ્યા !"

" તે દાગીના કયાં છે, જોઉં ? મને તે બતાવશે કે ?"

"ઘણી ખુસીથી." કહીને ચંબેલીએ પોતાની પાસે જે જૂના દાગીના હતા તે ત્રિજોરીમાંથી કહાડીને બતાવ્યા

" આ તો બધા જૂના દાગીના છે ને વાપરેલા પણ છે."

" પણ છે તો સારાની ?"

" છે તો પહેલા નંબરના, ને વળી તારા શરીરે શોભે તેવા છે. માત્ર જૂના છે."

"તેનું કારણ એજ છે કે ઘરઘરાઉ લીધા છે. નવા લેવા જઇએ તો પૈસા વધારે પડે ને જુનામાં ફાયદો થાય, માટે જૂનાજ લીધા. એને પૉલિશ કરાવીશ કે તરત નવા જેવા બની જશે."

"એ પણ તેં ડહાપણનું કામ કીધું ચાલો, હું જોઇને રાજી થઉં છું."

તરતજ દાગીના પાછા ત્રિજોરીમાં મૂકી દીધા, અને ચંબેલી નખરાં કરતી મધુરના સમીપમાં આવીને બેઠી, તથા બોલી:–"મધુર શેઠ, હવે તો તમારે મારી ખબર દિવસમાં બે વાર રાખવી પડશે; કેમકે હવે ૨ડાકાદાસનો પગ પણ અહીંથી ગયો છે, ને તે હવે મારે ત્યાં બિલકુલ આવનાર નથી."

"બિલકુલ નહીંજ આવે! એકદમ આવી શી તદબીર કરી?"

"અરે યુક્તિથી તેને એવો તો સમજાવી દીધો કે તે અહીં આવેજ નહીં."

"એ પણ શુભ સમાચાર હું સાંભળું છું. ઘણું સારૂં કીધું. ઠીક છે; હું હવે દિવસમાં બે વાર આવતો જતો રહીશ. તે માટે તારે જરા પણ ચિંતા કરવા નહીં. તારી ફિકર આજથી મારે માથે આવી ચુકી."

"ઘણી મહેરબાની. ઘણોજ ઉપકાર. આ દાસી છે આપની સદાંની તાબેદાર."

"તુ મારે તાબે ને હું તારે તાબે. આપણે પરસ્પરની પ્રીતિનાં તાબેદાર ગુલામ છીએ."

આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારની વાતોની લહજ્જત લીધા પછી મધુર ઘણો ખુશી–કુરબાન થઇ ગયો. તરતજ મધુરે પોતાના ખીસામાંથી રૂ. ૧૦૦ ની નોટ કહાડીને ચંબેલીના હાથમાં આપી, અને તે લેતાં

ચંબેલીએ લગાર વધારે લલકારવા માંડયું, અને એ પ્રમાણે રાતના દશ વાગતાં સુધી ચાલ્યા પછી મધુર ઉઠીને પોતાને ઘેર ગયો, અને ચંબેલી મનમાં હરખાવા લાગી કે " શિકાર તો જબરો હાથ લાગ્યો છે! હવે તો એને હું ફોલી ફોલીને ખાઇશ, અને મારૂં ઘર ભરીશ. એક બે લાખ રૂપિયા ભેગા થાય કે બસ ! પછી તો હું મારૂં દીસ્તુ કરીશ ને કંઇ તદબીરથી અહીંથી રસ્તો માપીને મારા દેશમાં જઇને રહીશ." આમ વિચાર કરતી તેણી નિદ્રાવશ થઇ ગઇ.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ઘરમાં ભાંગફોડ !

દોહરો.

ઘરની નારી પવિત્ર પણ, તેનાપર ધિક્કાર;
મધુર ફાટયો ખૂબ ને, કીધો અત્યાચાર !

મધુર મનમાં મલકાયો. ચંબેલીના ચડસમાં તેના માથામાં રાઇ ભરાઇ ગઇ, અને હવે ઘરમાં સજ્જડ સળગી ! ચંબેલીને ત્યાંથી આવતાંજ મધુરીએ તેને પૂછ્યું " પ્રાણનાથ! હું તો આપની ક્યારથી રાહ જોતી બેઠી છું ! આપને ઘણું મોડું થયું."

" હા, મોડું તો થયું "

" વ્હાલા, આપને તો દિવસે પણ જંપ નહીં ને રાતના પણ જંપ નહીં ! સ્વામીનાથ, ઇશ્વરે આપને સુખચેન ભોગવવાનાં તમામ સાધનો આપ્યાં છે, અને તો પણ તેનો લાભ આપ લેતા નથી ત્યારે તે શા કામનાં ? "

" તેં કેમ જાણ્યું કે હું તેનો લાભ લેતો નથી ? હું તો ખાઇ પીને ચેન કરૂં છું, અને મને તો કોઇ વાતની ખામી જણાતીજ નથી ! રાતના બહાર ફરવામાંજ મને ઘણી મનમાની મોજ આવે છે ! "

" પણ ઘરમાં પગ ટકતો નથી તેનો શો સબબ ? "

" તે સબબ પૂછવાની તને કંઇ સત્તા નથી. તું તારૂં કામ કર."

આવાં ઉછાંછળાં વચનો સાંભળીને મધુરી સડક થઇ ગઇ, અને તેણી ચેતી ગઇ કે " વળી કંઇ નવી બલા એમને વળગી છે કે શું ? જરૂર કંઇ નવા ફંદમાં ફસાયા છે ! " આમ વિચારી તેણી બોલી " આપ મને તરછોડી નાખો છો તેનું કંઇ કારણ ? "

" તે સઘળી પંચાત તારે શા માટે જોઇએ ? હું તને સાફ કહી રાખું છું કે તારે મારા કામની વચમાં આવવું નહીં, અને વધારે ટકટક પણ કરવી નહીં. "

હવે મધુરીને ખરેખરૂં લાગ્યું કે " વાત વંઠી છે, અને જરૂર કોઇ રાંડે એમને વશ કરી લીધા છે ! " આમ વિચારી તેણી બોલી " પ્રાણનાથ, તમારાં આવાં વચનો સાંભળીને મારા મનમાં કંઇ કંઇ ઉથલપાથલ થાય છે, અને મારૂં કાળજું ધડક ધડક થાય છે ! આપનું મગજ આજે આટલું બધું કેમ ફરી ગયું છે ? હું કંઇ સમજી શકતી નથી !

" બસ ચૂપ ! તારે સમજીને શું કરવું છે ? નકામું માથું ખાઇ જતી આઘી મર ! "

" હેં ! આપ આ શું બોલો છો? ! આપ આજે એટલા બધા બદલાઇ ગયા ! કઇ વ્હાલામૂઇ રાંડે આપનું મગજ ફેરવી નાખ્યું છે ? કઇ રાંડ મળી ? તે રાંડનું સત્યાનાશ જજો ! "

" ખબરદાર ! સંભાળીને બોલ! મ્હોંમાંથી ગાળગબોચ કહાડશે તો તારૂં માથું ભાંગી નાંખીશ, અને ચોટલો પકડીને બંગલાની બહાર ફેંકી દઇશ ! "

મધુરી ગભરાઇ. તેણે ધાર્યું કે " બાજી બગડી ! વાત વંઠી." આમ વિચાર કરતી તેણી અફસોસમાં પડી, ને મધુર રૂઆબમાં ખુરસી-પરથી ઉઠીને પોતાના પલંગપર ગયો. મધુરી તેની પાછળ જતી હતી એટલામાં મધુરે તેણીને હડસેલો મારીને પાડી નાંખી, જે જોતાંજ મધુરી અત્યંત આક્રંદ કરતી રડતી કકળતી બોલી, "પ્રાણનાથ! આ અર્ધાંગનાને આમ ના તરછોડો. મેં આપનું કશું બગાડયું નથી; પણ આપનુંજ મન કોઇએ બગાડયું છે તેથી મને અફસોસ થાય છે કે આપને વળી અવળી મતિ સૂઝી છે, અને આપ આગળ જતાં પસ્તાશો ને દુઃખી થશો ! "

" શું બોલી ? તારી જીભ રહેતી નથી કે ? અરે રાંડ નફ્ટ, તારો ટોટો પીસી નાખીશ ! " કહેતાં મધુર પલંગપરથી ઉઠીને એકદમ મધુરીપર ધસી ગયો ને તેણીને ધક્કા મારીને બંગલાની બહાર કહાડી ને બંગલાનાં બારણાં બંધ કરાવ્યાં, અને નોકર ચાકરોને તાકીદ કરી કે " એ રાંડને અંદર પેસવા દેવી નહીં. " આમ તાકીદ આપી પાછો પલંગપર તે સૂતો.

બંગલામાં નોકરો ઘણા હતા, પણ શેઠના હુકમને માન આપ્યા સિવાય તેમનો છુટકો નહોતો ! તેમ છતાં તેમને મધુરી માટે ઘણી દયા આવી, અને તેઓ માંહોમાંહે ઘુસપુસ કરવા લાગ્યા, તોપણ તેણીને રક્ષણ આપવાની કોઇની હિમ્મત ચાલી નહીં.

બિચારી પવિત્ર સતી શિરોમણી મધુરી બંગલાની બહાર ઓટલાનાં પગથીઆંપર અત્યંત રૂદન કરતી બેઠી! અંધારી રાત અને

વળી મધરાત હોવાથી વિશેષ વસતિ પણ નહોતી; તેથી તેણી ઘણી ગભરાવા લાગી, પણ શું કરે ! લાચાર ! આ સમયે તે બિચારીની મદદે કોઇ પણ મળે નહીં, અને તેથી તે એટલી બ્હીધી કે અત્યંત ભયથી બાવરી બની ગઇ ને ઓટલાપરજ ઢળી પડી ! બેશુદ્ધ હાલતમાં તેણી આંખો મીંચીને સ્તબ્ધ બની ! નોકર ચાકરો બંગલાના દરવાજાના અંદરના ભાગમાં ધીમે સ્વરે વધારે ઘુસપુસ કરવા લાગ્યા, અને મધુરીનો અવાજ સંભળાતો બંધ થવાથી તેઓ પોતપોતાનાં મનમાં એવી અટકળ કરવા લાગ્યા કે " શેઠાણી ચાલ્યાં ગયાં હશે. " આમ છતાં એક હિમ્મતવાન ને નિમકહલાલ નોકર, જે ખટપટનું કારણ જાણતો હતો તે કોઇની પણ દરકાર કર્યા વગર અને બીજા નોકરોની ના હોવા છતાં એકદમ દરવાજા ઉપર પગ ટેકવીને ચઢયો, અને આસ્તે રહીને દરવાજો ઓળંગીને બહાર કૂદી પડયો. તેણે આમતેમ નજર ફેરવતાં પોતાની શેઠાણીને ઓટલાની પગથીર આડી પડેલી જોઇ. તે દોડતો તેણીની પાસે ગયો, અને " શેઠાણી ! શેઠાણી ! " કરીને બોલાવવા મંડી પડયો; પણ બિચારી મધુરી વિભ્રાંત સ્થિતિમાં પડેલી તેથી તેણીને ભાન રહ્યું નહીં કે કોણ બોલાવે છે ? આથી તે નોકર ચમકયો, અને તેને વ્હેમ ગયો કે " રખે શેઠાણી મરી જાય ! " આમ વ્હેમાઇ તેણે મધુરીની નાડી તપાસી, અને તે ચાલતી જણાવાથી તેને ધીરજ આવી, અને હવે વધારે વિલંબ કે વિચાર નહીં કરતાં તે તેણીને ઉંચકીને પાસેની પોતાની ઝુંપડીમાં લઇ ગયો.

વાંચનાર ! હવે નોકરના સંબંધમાં કેટલીક ઓળખ તમને આપવી જોઇએ. તે નોકરનું નામ ભીખલો હતો, અને તે સુમારે

ત્રીસ વર્ષનો જૂનો નોકર હતો તેમજ મધુર તેના હાથથી ઉછરેલો હતો. વળી મધુરી તથા મધુર વચ્ચેની પંચાત અને ખટપટની બીના તે બરાબર જાણતો હતો, અને તે એક જૂનામાં જૂના નિમકલાલ નોકર તરીક બગલામાં જાણીતો હતો. તેનું ઝુંપડું બંગલામાંજ હતું; પરંતુ બહારના ભાગમાંથી પણ ઝુંપડામાં જવાનો રસ્તો હતો, અને તે રસ્તેથી ભીખલો મધુરીને અંદર લઇ ગયો, અને ઝુંપડામાં કાથાની દોરડીમાં એક ગામડીઓ ને જુનો પુરાણો ખાટલો હતો તેના ઉપર મધુરીને સૂવાડી તેમજ પોતાની એક ફાટેલી તૂટેલી ગોદડી હતી તે તેણીનાપર ઓઢાડી. ત્યાર પછી ભીખલાએ તાબડતોબ સઘડી સળગાવી, અને મધુરીના આખા શરીરે શેક કીધો. એટલામાં મધુરી જાગ્રત થઈ, અને પોતે કયી જગ્યામાં આવી પડી છે તેને માટે બેબાકળી બનીને આમ તેમ આંખો ફેરવવા મંડી, અને આસ્તે રહીને બોલી “ અરે ! હું અહીં ક્યાંથી ! મને અહીં કોણ લાવ્યું ? અરે, મને કોઇ મારા સ્વામી પાસે લઇ જાઓ, મારે મારા પ્રાણનાથને મળવું છે ! ”

“ શેઠાણી, ગભરાતાં નહીં. તમે મારી ઝુંપડીમાંજ છો, અને બંગલાની બહારથી હું તમને અહીં લાવ્યો છું. તમને બંગલામાં કેવી રીતે લઇ જાઉં ? તમને ખબર નથી કે શેઠે તમને બંગલાની બહાર કહાડી મૂક્યાં; પછી તમે ઓટલાના પગથીયાપર સુસ્ત ને બેહોશ હાલતમાં પડયાં હતાં, અને હું ત્યાંથી તમને અહીં લઇ આવ્યો છું; પણ શેઠાણી, તમે જરાય ગભરાશો નહીં. અહીં પણ તમે તમારાજ મકાનમાં છો એમ માનજો. અગર જો આ ઝુંપડી મ્હારા જેવા એક ગરીબ ચાકરની છે, તોપણ અત્યારે તો તમે અહીં રહો. પછી વળી સ્હવારની વાત સ્હવારે થઇ રહેશે. સ્હવારમાં હું

શેઠ પાસે જઇને શેઠને સમજાવીશ, અને પછી તેમની મરજી હશે તો તમને પાછાં બંગલામાં લઇ જઇશ."

"પણ ભીખલા! તારા શેઠની બુદ્ધિ બગડી છે, અને તેમને અવળું સૂઝયું છે! તેમને કોણ સમજાવે? તારું કહ્યું તે નહીં માને!"

"માને યા નહીં માને તે તો તેમને મળ્યા પછી કહી શકાય. હાલ આપ નિરાંતે સૂઓ ને ઉંઘ કહાડો. હમણાં બીજા બધા વિચાર છોડી ઘો."

"મને ઉંઘ નથી આવતી! મારે તો મારા પતિને મળવું છે. તુ મને હમણાં ને હમણાં તેમની પાસે લઇ જા."

"હમણાં તે સૂઇ ગયા છે, અને તેમનો મિજાજ પણ હમણાં ઠેકાણે નથી, માટે સ્હવાર પડતાંજ બધી ગોઠવણ થશે. તેથી હાલ તો નિરાંત રાખો. બાઇસાહેબ, હમણાં ગડબડ કરવામાં માલ નથી. લગાર ચોઘડીયું વીતી જવા ઘો. મારૂં કહ્યું માનો ને જરા આરામ લ્યો. તમે તમારા મનમાં જરા પણ ડરશો નહીં. હું તમારો નિમક-હલાલ ને વફાદાર નોકર છું, ને મેં તમારૂં લૂણ ખાધું છે તે હું ભૂલી જનાર નથી. હું આપને જરા પણ દુ:ખ પડવા દેનાર નથી, અને શેઠ નહીં માને તોપણ હું તેમને ગમે તે ઉપાયે મનાવીશ."

"તો ઠીક. જેમ તારી મરજી. પણ ખટપટનું કારણ તું જાણે છે?"

"હા. તે તો મને બધી ખબર છે, અને સઘળો ભેદ ભરમ હું જાણું છું; પણ હરકત નહીં. તે બધી ખટપટને હું પતાવી આપીશ. વખતને માન આપીને કામ કરીશ ને છેવટ તમારૂં ભલું થશે તેમજ કરી બતાવીશ. તમે તમારા મનમાં જરા પણ ડરશો નહીં."

" વારૂં ભાઇ, અત્યારે તો તારો આશરો છે. "

" આશરો ઇશ્વરનો. તેને યાદ કરો; તે ભલુંજ કરશે. "

બાદ મધુરી જરાક શાંત પડી ને વિચારમાં ને વિચારમાં ગમે તેવા ઉટાંગો મનમાં બાંધવા લાગી, અને એમ કરતાં પ્રભાત થયું. મધુર ઉઠયો. બંગલાના માણસોને મધુરીની તે પુછપરછ કરવા લાગ્યો, અને ખબર મળી કે તેણી તો ભીખલાની ઝુંપડીમાં છે, તે ઉપરથી તેણે ભીખલાને ગુસ્સામાં બૂમ પાડી. ભીખલો તે સાંભળીને તરતજ આવ્યો. મધુરે તેને મિજાજમાં પૂછયું " પેલી રાંડને તારી ઝુંપડીમાં રાખી છે કે, ભીખલા ? "

" રાંડ કયી ? રાંડ તો મારી ઝુંપડીમાં કોઇ નથી શેઠજી ! "

" કેમ તારી શેઠાણી તારી ઝુંપડીમાં નથી કે શું ? "

" હા, શેઠાણી તો છે; પણ તેમને કંઇ રાંડ કહેવાય ? "

" રાંડ કરતાં પણ નપાત્ર ! પણ ત્હેં તારી ઝુંપડીમાં તે કમજાતને શા માટે રાખી છે ? "

" કેમ ના રાખું ? તે બાપડાં અડધી રાતના બંગલાની બહાર બેશુદ્ધ હાલતમાં પડેલાં હતાં, અને નિરાધાર જેવા એક ભિખારી માફક તેમની દશા હતી તેથી મને તેમની દયા આવી, અને હું તેમને મારે ત્યાં લઇ ગયો. તેમાં મેં ખોટું શું કીધું છે ? ગમે તેમ પણ તે મારાં શેઠાણી છે, તેથી તેમનું દુઃખ મારાથી કેમ જોવાય ? મારે તો તે ને તમે બંને સરખાં, સમજ્યા શેઠસાહેબ ? "

" પણ તેને તું કોના વડે માને છે ? મારી તે માનીતી હતી ત્યાં સુધી તું તેણીને માનવાને બંધાયલો હતો, પણ હવે તે કંઇ મારી માનીતી નથી તો તારે પણ તેણીને માનવાનું કશું કારણજ નથી. "

" પણ તેઓ અણમાનીતાં થાય તેથી શું તમારાં ધણીઆણી-માંથી પણ કંઇ ગયા કે ? અરે શેઠસાહેબ ! તમે અગર જો હવે મ્હોટા થયા છો ને મારા માનવંત શેઠ છો, તોપણ મેં તમને ન્હાનપણથી રમાડેલા છે, અને તેથી બીજા નોકરો ભલે તમને મોંઢે મીઠું મનાવવાને હાજી હા ભણે, તોપણ હું તો ખરેખરૂંજ કહીશ કે તમને આ બધી અવળી મતિ સૂઝી છે ! બિચારાં શેઠાણી એટલા તો ભલાં, ખાનદાન, નીતિવાન્ ને પતિવ્રતા છે કે એવું માણસ જેનાં નસીબ સારાં હોય તેનેજ મળે ! તેમ છતાં તમે તેમને આમ દુઃખ દ્યો છો તે કંઇ વ્યાજબી કહેવાય નહીં. તેમનો અપરાધ શો છે ? "

" અપરાધ એટલોજ કે હું મોડો વ્હેલો ગમે ત્યારે આવું તેમાં તે મને પૂછનાર કોણ ? તે શું મારી ઉપરી છે કે તેને મને પૂછવાનો હક્ક હોય ? "

" તેઓ તમારાં અર્ધાંગના છે તેથી જેમ તમારો હક્ક તેમને પૂછવાનો છે તેમજ તેમનો હક્ક તમને પણ પૂછવાનો છે. તેમાં તેમનો જરા પણ દોષ નથી. "

" સમજ્યો ! તું પણ તે રાંડના પક્ષમાં ભરાયો છે. ઠીક છે, તો તુ પણ આજથી તારે રસ્તે લાગ. મને તારી નોકરીની જરૂર નથી "

" તો ભલે. જેમ તમારી મરજી. પણ યાદ રાખજો કે તમે જે ઉંધું પગલું ભરવા લાગ્યા છો તેમાં છેવટ તમેજ પસ્તાશો. તમારૂં વર્તન તમારી ખાનદાનીને પણ એબ લગાડનારૂં છે. શેઠસાહેબ ! અબળાનો નિસાસો લઇને સુખી નહિ થવાય. લગાર તમારા બાપદાદાની આબરૂનો ખ્યાલ કરી તમે તમારી ખાનદાનીની ખુબીપર ધ્યાન પહોંચાડો. તમને ખડ્કાર કરવાની ખરાબ આદત

પડેલી છે, પણ તેમાં તમે છેવટ માઠાં ફળ ચાખશો. પારકી રાંડ કોઇની થઇ નથી ને થવાની નથી. એ તો પોતાની પત્નીમાંજ સઘળું સુખ સમજવું જોઇએ. શેઠજી, તમે હજી જુવાનીના જુસ્સામાં છો તેથી તમને આગળ પાછળની ગમ નથી, પણ લગાર ઉંડો વિચાર કરીને પછી પગલું ભરો. મારે મ્હોંડે તમને ઠપકો દેતાં મને શરમ લાગે છે. પણ મારા મનમાં તમારે માટે આટલી લાગણી છે તેથીજ આટલું કહેવાની હિમ્મત કરૂં છું. તમારે જોઇએ તો માનો યા ન માનો તે તો તમારી મુનસફીની વાત છે, પણ મારો ધર્મ બજાવવાને હું કદી ચુકનાર નથી. તમે મને નોકરીથી રજા આપો છો તેને માટે હું તમને આટલું બધું સંભળાવતો નથી, પણ આજ સુધીમાં તમારૂં મેં ઘણું લુણ ખાધું છે તેને માટે હું આટલું જો નહીં કહું તો હું બેશક ઘણોજ નિમકહરામ નોકર ગણાઉં! બીજા નોકરો આજકાલના છે તેથી તેઓ તમને નહીંજ બોલી શકે, પણ હું તો જુનો છું જુનો! અરે તમે મને હાથ પકડીને બંગલામાંથી કહાડી મૂકશો તોપણ હું જવાનો નથી! હવે તમે સમજ્યા શેઠ?"

મધુર આ સાંભળીને ઠંડો થઇ ગયો, અને બોલ્યો "ભીખલા! તું મારો ખરો નિમકહલાલ નોકર છે એતો તો મારી ખાત્રીછે, પણ તું તારી શેઠાણીને સમજાવીને કહે કે તે મારા સાથે સીધી રાતે ચાલે ને મારી મરજીને માન આપે. તે મારી સાથે આડી ચાલે છે તેમાંજ આટલી ખટપટ થઇ છે."

"શેઠજી, માફ કરજો ગુસ્સો નહીં લગાડશો. ખટપટનું કારણ તે નથી, પણ મને તમારી રીતભાતપરથી અનુમાન જાય છે કે તમે બહાર રાંડોમાં ભટકતા થયા છો તેજ ખટપટનું મ્હોટું કારણ છે, અને તેથીજ તમારા ઘરમાં કંકાસ જાગ્યો છે. તમારા કેટલી ચાલ

છે કે તમને સુંદર સતી સ્ત્રી ઇશ્વરે આપ્યા છતાં તમે બહાર ભટકવાની બુરી ટેવમાં પડયા છો ! તેમાં તન, મન ને ધનની દરેક પ્રકારે ખુવારી થશે ને છેવટ રવડી મરશો ! તમે મને એક પણ દાખલો એવો બનાવો કે એ રસ્તામાં કોઇ પણ સુખી થયું હોય ? અરે, એમાં તો સત્યાનાશના સમાચાર છે ! માટે શેઠજી ! જગ આજુ-બાજુનો વિચાર કરીને સીધો રસ્તો પકડો ને પરમાત્માએ સુખે ખાવાપીવાનું આપ્યું છે તે વાપરી ભોગવી ચમન કરો."

ભીખલાનાં આ ભલાં વચનો સાંભળીને મધુર શાંત પડયો, પણ તેના મગજમાં પેલી ચએલીના ચાહનો ફાંકો ભરાયલો હોવાથી તે વળી પાછો ઉશ્કેરાઇને બોલ્યો "તારે વધારે ડહાપણ કરવાની જરૂર નથી. તું ગમે તેટલો પણ મારો નોકર છે, માટે તારો હક્ક હદમાં રહીનેજ બોલવાનો છે. તું મને આટલી બધી શિખામણ દેનારો કોણ ?"

"ખરી વાત છે શેઠજી ! તમને શિખામણનાં વચનો સંભળાવવાની મને સત્તા નથી, તોપણ તમને જુગતાં વચનોથી ભવિષ્યના ભયની ચેતવણી આપવાનો મને હક્ક છે ને છે. તમને સારી વાત કહું છું તે નબળી સમજાય છે, પણ એટલું ચોક્કસ માનજો કે મારી વાત હમણાં નહીં તો પાછળથી પણ તમને ખરી લાગશેજ."

"ચાલ હવે કટકટ નહીં કર. તારૂં ડહોળ ડહાપણ ડહોળવાની મારી આગળ જરૂર નથી. વધારે વાતો સાંભળવા હું માંગતો નથી, અને મારી પાસે માત્ર એકજ વાત છે કે તું તે રાંડને તારી ઝુપડી-માંથી કહાડે છે કે નથી કહાડતો ? જો તું તેણીને નહીં કહાડે તો હું પોતે તને અને તેણીને બંનેને કહાડીશ. તુ તારી શેઠાણીના પક્ષમાં ભલે રહેજે ને તમારાથી મારૂં જે કંઇ થાય તે કરી લેજો,

અને મારાથી થશે તે હું કરી લઇશ. હું તમને બંનેને મુંબઇમાં તો નહીં ટકવા દઉં !"

"શેઠજી ! તમે જેમ ફાવે તેમ કરશો ! કેમ કે તમે શક્તિવાળા છો ! પણ આવો અવળો રસ્તો લેવો તમને લાજમ નથી. હજી પણ હું તમને હાથ જોડીને અરજ ગુજારૂં છું કે કંઇ સમજો !"

"બસ ચૂપ ! પંચાત નહીં કર. હું જેમ બોલ્યો છું તેમજ કરીશ."

"તો ભલે, જેમ તમારી મરજી. ધણીનો કોઇ ધણી છે ? અહા ! તમને પણ શું સૂઝયું છે ?"

"હરામખોર લુચ્ચા ! હજી પણ તારો લવારો બંધ નથી કરતો !' કહીને મધુરે ખુરસીપરથી જુસ્સામાં ઉઠીને ભીખલાને બે ધક્કા મારીને બહાર કહાડયો. ભીખલો નીચી મૂડી ઘાલી નિઃશ્વાસ નાંખતો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો, અને પોતાની ઝુંપડીમાં જતાંજ મધુરીને ઉપલી તમામ વાત કહેતાં તેણી પણ ગભરાટમાં પડી ગઇ, અને હવે કોનો આશરો લેવો તેના વિચારમાં ગરક થતી ધીમે સાદે તેણી બોલી "ભીખલા ! હવે હું કયાં જઇશ ? મને કોણ આશરો આપશે ? મારા પિયરમાં પણ કોઇ નથી કે તેમનો આધાર મળે ! મારો જીવ ગભરાય છે ને મને કંઈ સૂઝતુ નથી. (રડીને) ભાઇ ભીખલા ! હવે તો મને તારો આધાર છે, અને તારા સિવાય મારૂં બીજું કોઇજ નથી !"

"શેઠાણી ! ગભરાઓ નહીં. મ્હોટો આધાર તો ઇશ્વરનો છે, તો પણ હું તમને મારાથી બને તેટલી મદદ કરવાને તૈયાર છું, તમે જરા પણ ગભરાશો નહીં. જ્યાં તમે ત્યાંજ હું. આપણો પણ પરમેશ્વર છે. મારા શેઠ પૈસાના આધારપર કૂદે છે, અને આપણે

શ્રીપરમાત્માના આધાર પર જીવવાનું છે, ને તેજ આપણને સહાય થશે. શેઠાણી! આખરે શેઠ પસ્તાશે ને આખરે તમારા વગર તેમને ચાલવાનું નથી."

"પણ હમણાં આપણે ક્યાં જઈશું? આ ઝુંપડીમાંથી પણ શેઠ હાંકી કહાડે છે!"

"તેથી શી હરકત છે? જ્યાં ઇશ્વર રસ્તો બતાવશે ને તે જ્યાં આપણને લઇ જશે ત્યાં જઇશું."

"તે ખરૂં; તોપણ વિચાર કરવો જોઇએ કે ક્યાં જવું ને ક્યાં રહેવું?"

"બાઇ સાહેબ, આપણે મલ્લાડમાં જઈને ત્યાં મારા ઘરમાં રહીશું. મારી બાયડી કે બચ્ચાં છોકરાં તો નથી, પણ મારા વૃદ્ધ બાપ રહે છે, અને ત્યાં આપણે પણ નિવાસ કરીશું."

"ત્યાં જઈને શું ખાઇશું? મારી પાસે તો ફક્ત બે ત્રણ હજારના દાગીના મારા અંગપર છે, અને તે વેચીને ગુજરાન ચલાવીશું, પણ તે કેટલા દહાડા પહોંચશે?"

"તમારા દાગીના તમારી પાસે ભલે રહેવા દો. મારી પાસે પાંચસો રૂપિયા ભેગા કરેલા છે તે વાપરીશું ને વળી હું નોકરી કરીશ, તેમાંથી આપણો નિર્વાહ ચલાવીશું."

"અરે ભીખલા! આ તારા ઉપકારનો બદલો હું ક્યાંથી વાળીશ? અહા! તું જો અત્યારે નહીં હોત તો મારા શા હાલ થાત?"

"બાઇ, હવે ગભરાવાનું કામ નથી. હું મારી ફરજ ઉપરાંત કશું વિશેષ કરતો નથી. હવે ચાલો આપણે જઇએ."

તરતજ મધુરી અને ભીખલો ઝુંપડીમાંથી બે ચાર વાસણો હતાં તેનું પોટલું બાંધીને નીકળી પડયાં. ભીખલાએ ગોદડાંનો વીંટો પોતાને માથે મૂક્યો, અને બીજા હાથમાં એક પોટલું લીધું, તેમજ બે ત્રણ વાસણો છુટાં હતાં તે મધુરીએ પોતાના હાથમાં લીધાં, અને એ પ્રકારે બંને ચાલી નીકળ્યાં. તેઓ પગ રસ્તે ચાલ્યા, અને ગ્રાંટરોડ તરફ ગયાં. ત્યાંની લોકલ ટ્રેનમાં બેસી તેઓ મલાડ પહોંચ્યાં. મલાડમાં ભીખલાનું પોતાનું ઘર હતું, અને તેમાં તેનો વૃદ્ધ બાપ રહેતો હતો. તે આ લોકોને જોતાંજ દંગ થઇ ગયો, અને છેવટ તેણે તમામ વાત જાણતાંજ તે પણ ઘણો શોક કરવા લાગ્યો, તો પણ તેણે મધુરીને ધીરજ આપીને એક ખાટલાપર બેસાડી. તે વૃદ્ધે તેણીને એટલી તો હિમ્મત આપી કે તેથી તેણીને પણ પોતાનું મન શાંત કરવાનું બની આવ્યું. તે ઘરમાં માત્ર ત્રણ ઓરડા હતા, તેમાં જે વધારે સારો ઓરડો હતો તેમાં મધુરીનો નિવાસ રાખ્યો, અને તેણીને દરેક રીતે સંતોષ આપવાને તે બાપ દીકરાએ પોતાની બનતી ફરજ બજાવી. મધુરી જે બંગલાનિવાસી હતી તે અત્યારે ગામડામાં ઝુંપડાનિવાસી થઇ !

પેલી તરફ મધુર કેવા રંગમાં મહાલે છે ? તેણે જોયું કે " હવે મધુરી તો ઘરમાંથી ટળી, માટે હવે ગમે તે પ્રકારે ચંબેલીને બંગલામાં લાવીનેજ રાખવી કે બસ મન ગમતી મોજમાં અહોનિશ મહાલવાનું બની શકે. " આમ વિચારી તેણે ચંબેલીને ત્યાં જવાનો ઠરાવ કીધો, અને અડધા કલાકમાં તૈયાર થઇ તે તેણીને ત્યાં પહોંચ્યો. ચંબેલી તેને જોતાંજ ખુશી થઇ, અને બોલી " આપ અત્યારે કયાંથી ? પણ આપને મેં અરજ કરી હતી કે હવે મારી

સંભાળ લેવાને દિવસમાં બે ત્રણ વાર પધારજો તેથી આપ આવ્યા હશો; હવે સમજી. ”

“ તે પણ ખરૂં, અને વળી બીજી પણ બાબત છે. ”

“ બીજી બાબત શી છે વ્હાલા ? વળી કંઇ પંચાતી તો નથી જાગીની ? ”

“ નહીં, નહીં, નહીં તેવું કશું નથી, પણ ખુશ ખબર છે. મેં મારી બાયડીને બંગલામાંથી કહાડી મૂકી છે, અને તને મારા બંગલામાં મારી સાથે રાખવાનો વિચાર છે; માટે હવેથી તારે મારા બંગલામાં રહેવું પડશે. આ મકાન આજથીજ ખાલી કર, અને આજથીજ ત્યાં આવીને નિવાસ કર. ”

આ સાંભળતાંજ ચંબેલી ચમકી. તેણી વિચારમાં પડી ગઇ, અને બોલી “ વ્હાલા, આમ કરવાનો શો સબબ છે ? એથી તો આપના કુંટુંબમાં કલેશ ઉત્પન્ન થશે ! ”

“ તેની મને દરકાર નથી. મને મારી બાયડીની કે કોઇની દરકાર નથી, પણ માત્ર તારીજ દરકાર છે, અને તારી સાથે મારો પરમ પ્રેમભાવ પ્રફુલ્લિત થયો છે તેથી હું દુનિયાની પણ દરકાર રાખતો નથી ! માટે હવે તારે મારી માંગણીને તાબે થવું પડશે. ”

“ આપની માગણીને તાબે થવા હું બંધાયલી છું; પણ મારે કંઇ વિચાર તો કરવો જોઇએ. આ કામ એવું છે કે આસપાસનો વિચાર કરીને ભવિષ્યનો બંદોબસ્ત પાકો કરીને પછીજ આ મકાન છોડાય. આપ ગુસ્સો લગાડશો નહીં, પણ રીતની વાત મહેરબાની કરીને સાંભળશો એવી મારી અરજ છે. આપ જાણો છો કે આપના બંગલામાં હું આવીને રહું અને કદાચ થોડા દિવસમાં આપની બાયડી

કંઇ હિકમત કરીને આપને ત્યાં આવીને વસે તો પછી મારા શા હાલ થાય ?"

"એ વાત હવે કદાપિ પણ બને તેમ નથી, અને કદાચ ધારો કે તેમ બને, તોપણ તને બંગલામાંથી કદી કહાડુંજ નહીં. તું પહેલાં ને માગી બાયડી પછી."

"તે તો આપની મારાપર મહેરબાની છે, એ મારી ખાત્રી છે, તો પણ માણસ માત્રનું મન ઘડી પછી કેવી વલણ લેશે તે કંઇ સમજી શકાય નહીં; માટે મારા મનમુજબ બંદોબસ્ત કરી આપો તોજ હું અહીંથી પગ કહાડું ?"

"તારે શો બંદોબસ્ત કરવો છે ? તારા મનની વાત તો સમજાવ ?"

"મારે એટલોજ બંદોબસ્ત કરવાનો છે કે, કોઇ પ્રસંગે તમારો, બંગલો છોડવાની મને જરૂર પડે તો પછી હું રવડી નહીં મરૂં તેને માટે મારા નામથી બેંકમાં અમુક રકમ મૂકવી જોઇએ, કે જે મને તેવો વખત આવતાં કામ લાગે."

"વારૂં કબૂલ. કેટલી રકમ બેંકમાં તારા નામે મૂકું ?"

"બરાબર એક લાખ રૂપીઆ."

"એ તો ઘણા થયા, વ્હાલી, લગાર વિચારીને માગણી કરે તો સારૂં."

"જુઓ ! હું આપના બંગલામાં આપની બાયડી માફકજ રહીશ, અને તેથી મારી પદવી પણ સારા દરજ્જાની ગણાશે. તે પછી કદાચ મને તમે છોડી દો ને બંગલામાંથી મારે નીકળવું પડે તો તેજ ઘડીએ મારો દરજ્જો કમી થાય નહીં, તેને ખાતર મારે મારી પદવી લાયક જગ્યામાં વસવું જોઇએ, અને તેની સાથે મારે ખરચ

પણ તેવોજ થાય, માટે તે સઘળાને પહોંચી વળવા મારે એક લાખ રૂપિયા જોઇએ તેમાં ના નહી. તેટલી રકમ મને મળે એટલે પછી મારે બીજું કશું જોઇશે પણ નહી. બંગલામાં આપની સાથે ખાવા પીવાનું ને વસવાનું હોવાથી મારે બીજો ખરચ પણ આપની પાસે માગવાનો રહેશે નહીં, અને તેથી આપને તો વધારે પૈસાનો બચાવ થશે. માત્ર પહેલાં આટલી રકમ કહાડવાની છે તેજ માફ. આપ હવે વિચારો કે મારી માગણી કાંઇ ખોટી છે ? ”

“ તારી માંગણી હવે મારા મગજમાં ઉતરી. ઠીક છે, તો એક લાખ રૂપિયા તારા નામથી મુંબઇ બેંકમાં હું મૂકીશ; પછી તો બરાબર કેની ? ”

“ મને મારા હાથમાં આપો એટલે હું પોતેજ મારા નામથી ત્યાં મૂકીશ. જુઓ વ્હાલા ! આપ ગુસ્સો લગાડશો નહીં; પણ રીતની વાત મારે કરવી પડે છે. ”

“ વારૂ હરકત નહીં. હું તને ચેક લખી આપુંછું. ” કહીને મધુરે તરતજ ખિસ્સામાંથી ચેક બુક કહાડીને એક બેંકના નામનો ચેક લખી આપ્યો, અને તે ચેક ચંએલીના હાથમાં આપીને બોલ્યો “ લે આ એક લાખ રૂપિયાનો ચેક. એ રકમને તારા નામથી બેંકમાં મૂકજે અને સંભાળથી કામ કરજે. ”

“બહુ સારૂં. આપનો ઘણોજ ઉપકાર માનું છું. આપની મારાપર ઘણીજ મહેરબાની છે.”

“ પણ હવે આજે સાંજથી તો તું મારા બંગલે આવીને રહીશ ને ? ”

“ આજે પાછલા પહોરના જોશીને બોલાવીને મુહૂર્ત જોવરાવ્યા પછી તે જે શુભ દિવસ કહાડશે ત્યારથી હું આવીશ, કે

જેથી આપણી વચ્ચેનો સ્નેહસંબંધ સદાને માટે કાયમ રહે. મારે આપનું ને મારૂં ભલું થાય તેવું ચાહવું જોઇએને ?"

"તે પણ ખરૂં છે. વારૂં ઠીક છે. હવે હું રાતના આઠ વાગ્યે મળીશ."

"વારૂંજી."

તરતજ મધુર પોતાના બંગલા તરફ રસ્તો માપી ગયો, અને ચંબેલી તરતજ ઘડિઆળમાં જોઇ દશ વાગ્યાનો સમય થતાંજ બેંકમાં પહોંચી, અને પેલા ચેકના રૂપિયા લઇ આવી. બાદ પોતાનો તમામ સરસામાન ઝપાટાબંધ પેક કરાવવાની ગોઠવણ કરી, અને લાકડાંનો જે સરસામાન હતો તે તમામ બજારના વેપારીઓને બોલાવી સસ્તે ભાવે વેચી નાંખ્યો. આમ કરતાં સાયંકાળ થયો, અને આઠ વાગ્યે મધુરના આવવાનો વખત હોવાથી તે પહેલાં ઘરમાંથી નીકળી જવાનો તેણીએ ઠરાવ કીધો હતો;તેથી સાયંકાળ થતાંજ ગાડીઓ બોલાવી તે અને તેણીનો એક નોકર ગાડીમાં તમામ સરસામાન સાથે બેઠાં, અને તેમણે રેલ્વે સ્ટેશન તરફ ગાડી હંકરાવી, અને બી.બી. રેલ્વેના ચાંટરોડના સ્ટેશનપરથી એક લોકલ ગાડીમાં બેસી તેઓ દાદરનાં સ્ટેશને ગયાં, અને ત્યાંથી પછી જી. આઇ. પી. રેલ્વે મારફતે તેજ રાતના પોતાને ગામ જવાને ઉપડી ગયાં, કે જે ગામ દક્ષિણમાં એક ખુણામાં કંઇ આવેલું હતું.

રાતના આઠ વાગ્યાને સુમારે મધુર આનંદમાં ઉભરાતો ને ખુશાલીમાં છલકાતો ચંબેલીનાં મકાન તરફ ગયો, અને ધબ ધબ દાદર ચઢીને ઉપર જતાંજ જુએ છે તો બધું અંધારૂં ઘોર ! આવું જોતાંજ તે ગભરાયો, અને અંદરના ઓરડામાં નજર નાખતાં કંઇ પણ સરસામાન નહીં દેખાયાથી તે ઘણા વિચારમાં પડી ગયો. તેને

લાગ્યું કે "રાંડે દગો દીધો, અને પૈસા લઇ કયાંક પલાયન કરી ગઇ!' પણ હવે શું કરે? મનની વાત મનમાં સમાવીને અત્યંત દિલગીર થતો ધીમે પગલે તે પાછો નીચે ઉતરીને ગાડીમાં બેસી પાછો પોતાના બંગલે ગયો. પ્રથમ તો તેના મનમાં આનંદનો કંઇ સુમાર નહોતો, પણ હવે તેનું મન કેટલું ઠંડુ ગાર થયું હશે, તેનો વિચાર વાંચનાર પોતેજ કરી લેશે!

બંગલે જતાંજ માથાપરની પાઘડી ટેબલપર પટકીને પહેરેલાં તમામ કપડાં સાથે તે એક ઇઝીચેરપર ઢળી પડયો, અને તેને એટલી તો ગિરફતારી લાગી કે થોડીક મિનિટ સુધી જાણે તેનું મગજજ નહીં હોય તેવી હાલતમાં તે આવી પડયો! થોડીક મિનિટ પછી તે સહજ શાંતિ પામી વિચાર કરવા લાગ્યો કે, "હવે તો બન્ને બાજુથી રખડયો. એક તરફથી બાયડી પણ ગઇ, અને બીજી તરફથી ચંબેલી પણ ગઇ! વળી પૈસાના પૈસા પણ ગયા ને મૂર્ખ પણ બન્યો! રાંડ ચંબેલી હાથ લાગે તો તેણીને જાનથી મારી નાખું! પણ હવે તે શાની હાથ લાગે! તેમ તેણીનાપર કંઇ તજવીજ કરીને પોલિસ કોર્ટમાં વૉરંટ મેળવું તો બની શકે, પણ તેમ કરવા જતાં મારી આબરૂના કાંકરા થાય ને લોકમાં પૂરી ફજેતી થાય! માટે હવે તો ચૂપ બેસી રહેવામાંજ શોભા છે!" આમ વિચાર કરતો તે વળી ખુરસીપરથી ઉઠયો, અને પેલા ફડાકાદાસને મળવા માટે વળી પાછી ગાડી જોડાવી તેને ત્યાં ગયો; કેમકે તેના ઘરની તેને ખબર હતી. ફડાકાદાસે તેને આવકાર આપીને પોતાના દિવાનખાનામાં બેસાડયો, અને પછી પૂછ્યું:–
"કેમ શેઠ સાહેબ, આજે કંઇ તમારી સ્વારી આ ગરીબને ત્યાં પધારી છે?"

"નહીં, કંઈ નહીં. એ તો તમે ઘણા દિવસથી દેખાયા નથી તેથી તમને મળવા આવ્યો છું; વળી પેલીને ત્યાં પણ તમે તો કંઇ મળતા નથી ને ત્યાં તમે તો બિલકુલ આવતા પણ નથી! આટલી બધી જૂદાઇ રાખો છો, મારા ભાઇ?"

"માફ કરો સાહેબ! તેમાં મારો દોષ નથી, પણ તમારોજ દોષ છે. તમે તેણીને કહ્યું કે ફડાકાદાસનો પગ તારા ઘરમાં રહેશે તો મારાથી નહીં અવાય તેથી તેણીએ મને તે વાત કહી, અને એ કારણથી મેં ત્યાં આવવાનું બંધ કીધું. તેમાં કસુર મારી કે તમારી? બોલો સાહેબ, સાચું બોલોને?"

"સમજ્યો! તેમાં તમારી કસુર નહીં ને મારીએ કસુર નહીં, પણ તે રાંડનુંજ કપટ છે! તે રાંડે મારા નામે તમારો પગ કહાડવાનેજ તદબીર કરેલી!"

"પણ તેવી તદબીર કરવાથી તેણીને શો લાભ?"

"મ્હને ધુતવાનો! જો તમારો પગ હોય તો હું ઠગાઉં નહીંને! અને આખરે તે રાંડ પોતાની તદબીરમાં ફાવી ગઇ. તેણીએ મને પૂરેપૂરો બનાવી લીધો, ભાઇ!"

"હે! કેમ, શું થયું છે? મને તો એ બાબતની કંઇજ ખબર નથી! મને જરા મહેરબાની કરીને સમજાવો તો ખરા એટલે હું તે રાંડની ધૂળ કાઢી નાખીશ."

"હવે તમે ક્યાંથી ધૂળ કહાડવાના હતા? તે તો મ્હને ધૂળ ફકાડીને પોતાના મકાનમાંથી પણ કયાંય પલાયન કરી ગઇ! મ્હને તે રાંડે એવો જબરો ઘા કીધો છે કે જીંદગી સુધી તે ઘા મારા મગજમાંથી રૂઝાનાર નથી! અરે ભાઇ, તમને શી વાત કહું? પ્રથમ

તો તેણીએ મારી સાથે ફરેબ રચીને સામટા રૂપિયા પચાસ હજારનો ચેક લીધો, અને તે પછી તેણીનાં મીઠાં વચનોથી હું એટલો તો મોહી પડયો કે મેં તેણીને મારા બંગલામાં લઇ જઇને રાખવાનો ઠરાવ કીધો. તેવા વિચારથી તો મેં મારી બાયડીને પણ ગમે તે બહાને બંગલામાંથી હાંકી કહાડી, અને પછી મેં ચંપેલીને મારે બંગલે આવી રહેવા માટે કહ્યું; એમ કરવાની તેણીએ હા પાડી; પણ રૂપિયા એક લાખ લેવાની શરતે! મેં તે શરત પણ મંજૂર રાખી, ને તરતજ એક લાખ રૂપિયાનો ચેક પણ લખી આપ્યો. બાદ સાંજે તેણીને ત્યાં જઇને જોઉં છું તો મકાનમાં અંધારૂં! સરસામાન પણ ગેપ ને તેણી પણ ગેપ! બોલો બાટ, સોનેરી ટોળીનો સરદાર તો એજને ?!"

"પણ તમે કેવા દીવાના કે તેણીને એકદમ આટલી મ્હોટી રકમ આપી!"

"ભાઇ! પ્યાર આંધળો છે, એ કહેવત બરાબર મને લાગુ પડી! હું તેણીના પ્યારમાં આંધળો થઇ ગયો, અને મ્હેં તેણીને આંધળા બનીનેજ આટલી બધી રકમ આપી; પણ હવે બોલીને શું કરૂં! મ્હારે તો રાંડની રાંડ ગઇ, બાયડીની બાયડી ગઇ ને સાથે રૂપિયા પણ ગયા! ત્રણે તરફના ધપ્પા પડયા! હવે કંઇ ઉપાય?"

"હવે શો ઉપાય? તે રાંડ કોણ જાણે કયાંય ગઇ હશે! કદાચ પોલિસમાં કંઇ ફરિયાદ નોંધાવીએ તો તેણીનો પત્તો મળે તો ખરો; પણ તેમ કરતાં તમારી આબરૂના કાંકરા થાય તેમાં પણ શક નંહીં. તેમ છતાં તમારો વિચાર હોય તો તેની તજવીજ કરૂં?"

"નારે ભાઇ, એવી પંચાતીની પીડામાં હું પડવા માગતો

નથી. મારા નસીબમાં હતું તેમ બન્યું ! ખેર ! તેના નસીબનુ તે લઇ ગઇ ! ”

“ પણ તમે ખાત્રીથી કહો છો કે તેણીના મકાનમાં તેણી નથીજ ? ”

“ હારે હા, મેં જાતે ત્યાં જઇને તપાસ કરી છે. ”

“ ત્યારે તો ખરૂં, પણ એક રાંડ જાલ બનાવી ગઇ, એ પણ નવાઇની વાત થઇ ! ”

“ પણ હવે પસ્તાવો કરવાથી શું વળે ? બનનારી બની ! ”

છેવટે મધુર ત્યાંથી ધુસપુસ કરીને વિદાય થયો. બાદ ફડાકાદાસ પોતે એકલો ચંબેલીના મકાનપર જઇને જુએ છે તો મધુરે કહ્યું હતું તેમજ જણાયું. ચંબેલી હોય કયાંથી કે મળે ! તે ભાઇસાહેબ પણ સમજી ગયા કે “ રાંડે મને પણ હથેલીમાં ચાંદ બતાવ્યો ! ” આમ પસ્તાવો કરીને તે પેલા વર્ણશંકર અને ચંડાળશંકરને મળ્યો, અને તેમને તમામ બિના કહી, જે પરથી તેઓ પણ નિરાશ થઇ ગયા, અને મધુરને બનાવીને પોતે ભાગ પડાવવાની જે ઉમેદ રાખી હતી તે તમામ ઉમેદ ને આશાપર પાણી ફરી વળ્યું ! હવેથી તેઓ સમજયા કે “ મધુરને રહાવવાથી આપણું કંઇ વળે તેમ નથી, માટે હવે એ રસ્તોજ છોડી દેવો વ્યાજબી છે. હરામનું પચાવવામાં આપણાં નસીબ પાધરાં નથી.” આમ વિચારી તેઓએ પણ મધુરનો પાછો છોડયો, અને તેઓ પોતપોતાનાં ઘરમાં નિરાંતે બેઠાં.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

દોહરો.

મધુર મન મુઝાય છે, ગિરફતાર ગરકાવ;
પસ્તાવો પૂરો કરે, મળ્યો ખરો શિરપાવ !

પૂરો પસ્તાવો.

મધુર હવે પૂરેપૂરો પસ્તાયો. પોતાનાં અપકૃત્યો માટે તેને સજ્જડ ઠોકરો લાગ્યાથી હવે તેને મધુરીનાં ઉપદેશ વચનો યાદ આવવા લાગ્યાં તેમજ પોતાના નિમકહલાલ નોકર ભાખલાની વાતનું પણ ભાન આવ્યું. તોપણ પોતાની પત્નીને બંગલામાં પાછી બોલાવવા માટે તેનું મન આનાકાની કરે છે, અને તેથી તેણી ક્યાં છે તેમજ તેણી શું કરે છે તેની તજવીજ કરવાની હજી તેને દરકાર નથી. તેણે વિચાર કીધો કે " હવે તો બસ એકાંત જીંદગીજ ગુજારવી, અને પરનારીની પંચાતીમાં ઉતરવુંજ નહીં, કે જેથી પસ્તાવાનો વખત આવે." આમ વિચાર કરતો તે નિરાંતે સૂતો, અને ગિરફતારીમાં પડેલો હોવાથી તેને મહા મુશિબતે છેક પાછલી રાત થતાં ઉંઘ આવી, અને આ પ્રકારે એક રાત તો ગમે તેવા પરિતાપમાં તેણે પસાર પણ કરી.

બીજે દિવસે પ્રભાતમાં ઉઠતાંજ તેણે પોતાના બીજા નોકરોને ભેગા કરી તેમાંથી માત્ર બે નોકરો સિવાય બાકીના તમામ નોકરોને પાણીચાં પકડાવ્યાં, અને બંગલામાં બે ભટ હતા તેમાંના પણ એકને રજા આપી, અને એ પ્રકારે ખરચ કમી કરવાનો રસ્તો લીધો. વળી ગાડીઘોડામાંથી પણ કમી કરી ફક્ત એક ઘોડો ને એક ગાડી રાખ્યાં, અને બાકીના તમામ ઓછી વધતી કીંમતે વેચી નાખ્યાં. આ

પ્રમાણે તે હવે કસરીઆનો કાકો થઇ ગયો. એટલામાં તેનો એક જાણીતો જોશી, કે જે ઘણો બાહોશ હતો, અને વળી તે મધુર સાથે સ્નેહ પણ સારો રાખતો હતો તે આવી પહોંચ્યો. તેને જોતાંજ મધુરને હરખ ઉપજ્યો, અને બોલ્યો "કેમ મહારાજ, તમે તો કંઇ ઘણા મોંઘા થઇ ગયા છો ને શું! ઘણા દિવસે પધારો છો! આટલા બધા દિવસ કેમ કંઇ દેખાયાજ નહીં? ગામમાં હતા કે ગામ બહાર?"

"હતો તો ગામમાંજ, પણ જરાક કામકાજમાં રોકાઇ ગયો હતો."

"ઠીક! જેવી તમારી કૃપા! પણ હવે કંઇ કહેશો કે મારા ગૃહભાવ કેવા છે?"

"જન્મપત્રિકા કહાડો તો જોઇને કહી શકાય. ક્યાં છે તમારી જન્મોત્તરી?"

"લ્યો આપું." કહીને મધુરે તરતજ પોતાના કબાટમાંથી જન્મપત્રિકા કહાડીને પેલા જોશીના હાથમાં આપી.

જન્મોત્તરી ઉકેલી આમ તેમ ફેરવીને જોતાં લગભગ પાએક કલાક કહાડયા પછી જોશી મહારાજે પૂછ્યું:—"બોલો, તમારે શું પૂછવાનું છે? કંઇ ખાસ પૂછવું હોય તો તે પૂછો કે તેનો ઉત્તર મ્હારા ધ્યાન પ્રમાણે હું તમને કહું."

"તમે હાલની મ્હારી દશાનો ભાવ જણાવોની કે તે કેવો છે?"

"તે હું કહું છું." આમ બોલી જોશી મહારાજે આંગળીના વેઢા ઉપર ગણત્રી કરીને, અને મનમાં બબડીને જણાવ્યું, "ભાઇ સાહેબ, છેલ્લા પાંચ મહિના તમારા ઘણા નબળા ગયા હશે. તેમાં તમને કુટુંબકલેશ થયો હશે ને પૈસાની પણ ઘણી હાની થયેલી

હોવી જોઇએ. બોલો, ખરી વાત છે? એમાંનુ કંઇ તમને બન્યું છે? ખરેખરૂં કહેજો?"

"હા. તેમ બન્યું છે; પણ હજી ક્યાં સુધી ગૃહ વાંકા છે?"

"હજી તમારા દિવસ એક મહિના સુધી બહુજ નબળા છે, અને તેથી તમે સંભાળીને ચાલશો તો સારૂં, નહીં તો ખરાબ ખરાબ થઇ જશો!"

"હજી એક મહિના સુધી નબળા દિવસ છે? અરે મહારાજ! હવે બગડવાનું શું બાકી છે! જે બગડવાનું હતું તે તો બગડી ચુક્યું! હવે વધારે બગડશે તો પછી બુરા હાલ થશેને?"

"તે તો ગૃહભાવ હોય તેમ થશેજ, તો પણ સંભાળીને ચાલશો તો ઠીક."

"જો ગૃહભાવ નબળાજ છે તો સંભાળીને ચાલવાથી ગૃહ-ભાવ શું સવળા થતા હશે કે?"

"તેમ તો નહીં, તોપણ બુદ્ધિબળ વાપરી સાવચેતીથી રહેશો તો સહજ ફેર પડશેજ."

"પણ છેવટ બનનારી તો બનેજ! તે કંઇ મિથ્યા થનાર છે?"

"હા, એ તો છેજ; પણ શું બન્યું તે મને લગાર સમજાવો તો વધારે નજર દોડાવીને વધારે ખુલાસો કરી શકું. તમારી વાત સમજવાથી મને પણ વધારે વિચારીને તર્ક પહોંચાડવાનું બની શકે."

આ ઉપરથી મધુરે પહેલેથી તે છેલ્લે સુધીની તમામ વાત મહારાજને કહી સંભળાવી. તેમાં તે જરા પણ શરમાયો નહીં; કેમકે તે મહારાજની સાથે તેને તેવોજ દોસ્તીનો સંબંધ હતો. મહારાજે તમામ વાત સાંભળીને વળી પાછી જન્મપત્રિકા ઉથલાવવા માંડી, અને છેવટ તેણે જણાવ્યું "ભાઇ! તમારે હવે વિશેષ ગભરાવાનુ

નથી હવે જે છે તે તમને દેહનું દુઃખ છે, અને પૈસાની નુકસાની આવે તેમ હવે મને લાગતું નથી, માટે તંદુરસ્તીના રક્ષણ માટે ખાવા પીવામાં લગાર સંભાળ રાખજો."

"પણ શરીરને કંઇ હરકત જેવું તમને લાગે છે કે?"

"નહીં, નહીં. તેવું તો કશું નથી. તમારા શરીરનો વાંકો વાળ થનાર નથી, તોપણ લગાર પીડા ભોગવવી પડશે. વળી તમને તમારી સ્ત્રીનો મેળાપ પણ એક મહિના પછી પાછો થવાનો જોગ છે, અને તેણીનાં પગલાં ઘરમાં થયા પછી પૈસા પણ વધવાનો જોગ છે."

"એટલે? શું તેણીનાં પગલાંથીજ પૈસા આવશે?"

"છે તો એમજ. પૈસા કમાયા પણ તેનાં પગલાંથીજ, અને તેના પગલાં જવાથીજ પૈસા ગયા, માટે તેણીને ગમે તે પ્રકારે પાછી મેળવો કે તમારો દહાડો સુધરી જાય."

"વારૂ ઠીક છે. હવે તેનીજ ગોઠવણ હું કરીશ. હું તો તેણીને પાછી મેળવવા માગતોજ નહોતો, પણ તમે મારા મિત્ર છો ને વળી મારા શુભેચ્છક છો તેથી તમારી સલાહ સ્વીકારૂં છું."

"બાયડી આવ્યાથીજ તમારાં સુખ સંપત્તિનો પાછો ઉદય થશે, માટે એટલું જરૂર કરજો."

"હવે તો જરૂર કરીશ. તમે મને કહ્યું તે ઠીક થયું."

પછીથી જોશી મહારાજને મધુરે પોતાનાં ખિસ્સામાંથી પાંચ રૂપિયા દક્ષિણા આપી, જે લઇ જોશી મહારાજ વિદાય થયા.

હવે મધુરે પોતાની પત્નીની શોધ કરવાનું મનપર લીધું અને તેણીનો પત્તો કેવી રીતે મળે તેના વિચારમાં તે પડયો; પણ વળી તેને યાદ આવ્યું કે "મારી સ્ત્રીનો મેળાપ એક મહિના પછી થવાનો જોગ છે એમ જોશી મહારાજે જણાવ્યું છે તો તે પહેલાં

હું ગમે તેટલી શોધ કરીશ તો પણ તે ફોગટજ છે, માટે હવે તો એક મહિના પછીજ તેણીનો પત્તો મેળવવાની તજવીજ કરવી કે વચમાં લીધેલી મહેનત ફોગટ જાય નહીં." આમ વિચારી તે વાત પણ તેણે હાલ તરત મુલતવીજ રાખી.

હવે મધુરીની દશાનું વર્ણન કરીશું. તેણી મલાડમાં ભીખલાના મકાનમાં કહો કે ગરીબની ઝુંપડીમાં કહો જયાં ત્યાંથી પોતાના દિવસ ગુજારતી રહી છે. જો ભીખલો અને તેનો બાપ તેણીને દરેક પ્રકારે સંતોષ આપવાને તન મનથી તેણીની આગતા સ્વાગતા કરે છે, તોપણ તેણીને ચેન પડતું નથી. પતિનો વિયોગ તેણીના અંતઃકરણમાં ઘણો શોક ઉપજાવે છે, અને વારંવાર પતિની મનહર મૂર્ત્તિ તેણીના હ્રદયમાં રમી રહી છે. સ્વપ્નમાં પણ તે મધુરની છબી જોયા કરે છે, અને વળી તે ઉપરાંત જેણી એક બંગલામાં ઘણા ઠાઠમાં રહેનારી, તેણી અત્યારે એક ગરીબની કંગાલ ઝુંપડીમાં નિવાસ કરે તો તેણીના મનમાં કેટલો ખેદ રહે તેનો ખ્યાલ વાંચનાર સહેલાઇથી કરી શકશે. ભીખલો બિચારો ગમે તેટલો પણ ગરીબ હાલતમાં રહેનારો, અને તેના ઘરમાં ત્રાંબા પીત્તળનાં વાસણ પણ કયાંથી હોય? તે અને તેનો બાપ માટીનાં વાસણમાં રાંધીને ખાતા, અને મધુરીને માટે પિત્તળની એક થાળી લાવી આપી હતી તેમજ બીજાં વાસણો પણ ધાતુનાં લાવવાને ભીખલો તો તૈયાર હતો. પણ તે બિચારા ગરીબને તેવો ખરચ કરાવવાને મધુરીએ દુરસ્ત ધાર્યું નહીં, ને તેથી તેણી માટીનાં વાસણમાં એક જુદી સઘડીપર પોતાનું ભોજન રાંધીને પિત્તળની થાળીમાં જમતી હતી ને વાડકાને ઠેકાણે દડિયામાં દાળ યા કઢી લેતી હતી ! ઘણું કરીને તેણી પોતાને માટે માત્ર ભાત યા દાળ અથવા રોટલી યા દાળ રાંધીનેજ ચલાવતી,

અને શાક વખતે કરે ને વખતે ન પણ કરે ! આવી દુઃખદાયક સ્થિતિમાં તેણા પોતાના દિવસો પસાર કરતી હતી. એક દિવસે એવું બન્યું કે ભીખલાને તાવ આવ્યો ને તે બાપડો બિછાનામાં પડયો. તાવ ઘણો ચઢવાથી મધુરીને રડવું આવી ગયું, અને તેણીને એવી ધાસ્તી ભરાઇ કે " જો ભીખલો મરી જશે તો મને કોનો આશરો રહેશે ! " આમ ગભરાવા લાગી, અને તેણી ગમે તેટલી શ્રીમંતની પત્ની છતાં ભીખલાને ભાઇ તરીકે માની તેણીએ તે ગરીબ પણ નિમકહલાલ માણસની ઘણીજ ચાકરી કરી, અને બે ત્રણ દિવસમાં તેનો તાવ દૂર થયો અને તે હોશિયાર બની ગયો એટલેજ મધુરાના જીવમાં શાંતિ થઇ. ભીખલાએ પોતાની શેઠાણીના આવા ગુણને માટે તેણીનો ઉપકાર માન્યો, અને બોલ્યો " બાઇ સાહેબ, તમારા સદ્‌ગુણોના પ્રતાપે આખરે પણ પરમેશ્વર તમારૂં ભલુંજ કરશે."

" તે તો જેવી શ્રીહરીની મરજી ! પણ ભીખલા, મારો જન્મારો આમ ને આમજ જશે કે શું ? તારા શેઠનો મેળાપ હવે પછી મને નહીંજ થાય કે ? "

" શેઠાણી, ગભરાશો નહીં. તમે કયાં જંગલમાં પડયાં છો ? તમે મને કંઇ ભારે પડતાં નથી. "

" તે તો તારો મારાપર પવિત્ર ને વફાદાર ભાવ છે, તેને માટે હું તારો ઉપકાર માનુંછું; પણ આવો અવતાર મારે કયાં સુધી ભોગવવો ? જોઇએ તેમ થાઓ, પણ પતિનાં દર્શન વિનાનું તમામ ખોટું ! "

" બાઈ તે તો હું પણ મારા મનમાં સમજુંછું, અને તેને માટે મને પણ રાત ને દહાડો વિચાર થયા કરે છે, પણ હવે શેઠને કેવી રીતે સમજાવવા તેની મને સુમજ પડતી નથી ! "

" વારૂ, પણ મારા પ્રાણનાથની તબિયત કેવી હશે તેના કંઇ સમાચાર મેળવી શકાશે ? "

" મારો વિચાર આજે મુંબાઇ જવાનો છે, અને ખાસ કરીને હું શેઠને મળવા ધારૂંછું. "

" પણ તું તેમને કેવી રીતે મળી શકશે ? તું બંગલે મળવા જશે તો તે તને મારવા ઉઠશે ! "

" તે તો કોઇ પણ રીતે હું તેમને મળીશ, અને કંઇ પણ એવી હિકમત કરીશ કે તેઓ મ્હારૂં કહેવું માને. "

" એવી તદબીર શી કરીશ ? તુ ધારે છે કે તેમ કરવામાં તું ફતેહ પામશે ? "

" હાલ તરત હું કશું પણ ચોક્કસ કહી શકતો નથી; શેઠની મુલાકાત એક વાર થાય એટલે પછી વાત. "

" વાતજ ત્યાં છેની ! મુલાકાત થવી એજ મને તો મુશ્કેલીની વાત લાગે છે ! "

" પણ જોઇશ. એક વાર મારી નવી યુક્તિ અજમાવી જોઈશ. "

" બહુ સારૂં. પણ તું મુંબાઇ ક્યારે જવાનો છે, ભીખલા ? "

" ઘણું કરીને આજે બે વાગ્યા પછી જઇશ, અને રાતના આઠ વાગ્યે પાછો આવીશ. "

" પણ રાતના જરૂર આવજે; કેમકે મને માત્ર તારો આધાર છે, ભાઇ ! "

" તે માટે તમારે ચિંતા કરવીજ નહીં. હું રાતના આવીશ તો ખરોજ, અને કદાચ ધારો કે હું રોકાઇ ગયો તો પણ મારી ગેરહાજરીમાં મારા બાપ તમને જરા પણ ઓછું નહીં આવવા દે.

તેઓ વળી મારા કરતાં વધારે દયાળુ ને ભલા છે, અને તમારે માટે તેમને પણ ઘણુંજ લાગે છે."

"તે તો હું પણ જોઉંછું કે તે બિચારા વૃદ્ધ માણુસની મારા પર ઘણીજ સારી ચાહના છે, અને મારે માટે તેમને પણ ઘણી તસ્દી વેઠવી પડે છે."

"તસ્દી શબ્દ તો તમારે બોલવોજ ઘટતો નથી. એ તસ્દી નથી, પણ અમારી ફરજ છે."

આ પ્રમાણે થોડા સમય સુધી તેઓએ વાતચિત ચલાવ્યા પછી ભીખલો કહેવા પ્રમાણે મલાડથી મુંબાઇ જવાને તૈયાર થયો, અને મધુરીની સંભાળ રાખવાને તેણે પોતાના બાપને ખાસ ભલામણ કરી, અને તે પછી ટ્રેનમાં બેસીને મુંબાઇ જવા નીકળ્યો. બરાબર એક કલાકમાં તે ગ્રાંટરોડનાં સ્ટેશને આવ્યો, અને ત્યાંથી તે સીધો મધુરને બંગલે ચાલ્યો. મધુર આ વખતે સુઇને ઉઠયો હતો, અને મ્હોંમાં બીડી પીતો પીતો ધુમાડો કહાડતો હતો. તેણે ભીખલાને દૂરથી બંગલામાં આવતો દીઠો, અને તેવોજ તે ઉઠીને ઓટલાપર ગયો, અને જેવો ભીખલો નજદીક આવ્યો કે તેવોજ મધુર શાંત સ્વરે બોલ્યો "અરે ભીખલા તું કયાંથી ? તું તો તારી શેઠાણીને લઇને ગયો હતો, અને હમણાં એકલો કયાંથી આવ્યો ? તારી શેઠાણી કયાં છે ?"

"સાહેબ, શેઠાણી તો કયાં છે ને ક્યાં નહીં તેની મને ખબર નથી !"

"હેં ! આ તું શું બોલે છે ! બચ્ચા, મને પણ હથેલીમાં નચાવે છે કે ?"

"નહીં શેઠજી, મને તો શેઠાણીની મુદ્દલ ખબર નથી કે તેઓ ક્યાં છે !"

" પણ તુ તેણીને તારી સાથે અહીંથી લઇ ગયો હતોને ? "

" હાજી. પણ તે ફક્ત ગ્રાંટરોડના સ્ટેશન સુધીજ. ત્યાંથી તેઓએ મને કહ્યું કે હવે તુ તારે ગમે ત્યાં જા, ને હું પણ મને પાલવશે ત્યાં જઇને કોઇનો પણ આશરો લઇશ. " આમ બોલ્યાથી મેં તેમને ઘણાં સમજાવ્યાં, પણ તેમણે માન્યુંજ નહીં, અને મને સીધો પાધરો જવાબ આપ્યા વગર તેઓ એક ભાડાની વિકટોરિયામાં બેસીને એકદમ ચાલતી પકડી ગયાં ! "

" ત્યારે તેજ વખતે તું અહીં પાછો મારી પાસે કેમ નહીં આવ્યો ? "

" આપની પાસે આવીને હું શું મ્હોં બતાવું ? આપે તો મને બંગલામાંથી હડસેલી કહાડયો હતો, તેથી મારી હિમ્મત પાછા આવવાંની કેવી રીતે ચાલે ? "

" અરે પણ મૂર્ખના સરદાર ! મ્હેં તને કહાડયો તે માત્ર તેણીને માટેજ; પણ તેણી જ્યારે તારી સાથે નહીં રહી તો તારે તેજ ઘડીએ અહીં આવવુંતુંને ? તદ્દન જંગલી જેવો છે ! "

" મારો પગ આવતાં અચકાયો. શેઠ! આજે પણ હું ગભરાતો ગભરાતો આવ્યો છું. "

" ગભરાવાની જરૂર નથી. વારૂં ફિકર નહીં. તુ આજથી પાછો આ બંગલામાં રહે, અને આટલા દિવસ તુ નહીં આવ્યો છતાં હું તારો પગાર તને પૂરેપૂરો આપીશ. "

" વારૂં શેઠજી! મ્હોટી મહેરબાની, ઘણોજ ઉપકાર. પરમેશ્વર તમારૂં ભલું કરશે. "

" પણ બાંખલા, તારી શેઠાણી કયાં હશે, તેનો પગ કહાડવો તો જોઇએજ. "

" હું ગમે ત્યાં રવડી રઝળીને પણ તેમને શોધી કહાડીશ, અને હું કાલથી નોકરી પર હાજર થઇશ; કેમકે હું જો મારે ઘેર આજે ન જઉં તો ઘર આગળ મારા બાપ ફિકર કરે."

" વારૂ તેમ કરજે; પણ કાલથી જરૂર આવજે હોં! જો ચુકતો નહીં."

" જરૂર આવીશ શેઠજી. આપની મહેરબાની છે તો હું બીજાની નોકરી કદાપિ નહીં કરૂં."

" ફિકર નહીં, ફિકર નહીં. હવે તું કાલે આવીશ એટલે પછી વળી વિશેષ વાતચિત કરીશું. પહેલાં તો કોઇ પણ પ્રકારે તારી શેઠાણીનો પત્તો મેળવવો છે, કેમકે તેણીને હવે ગમે તેમ સમજાવીને પણ બંગલામાં પાછી લાવવાની છે. તેણીને કહાડીને મને ઘણોજ પસ્તાવો થાય છે. તે દિવસે મેં તારૂં કહેવું માન્યું નહીં, પણ હવે તારી કહેલી તમામ વાત મને સાંભળી આવે છે, અને મારી ભૂલ હવે હું કબુલ કરૂંછું; પણ ખેર! બનનારી બની! હજી પણ તેણી મળી આવશે તો બસ છે."

" હવે હું પણ એ વાતની તપાસ કરીશ, અને આવતી કાલથી શેઠાણીની શોધમાંજ ફરીશ. જો કોઇ પણ જગ્યાએથી તેમની બાતમી હાથ લાગી તો પછી તેમને સમજાવીને અહીં લાવતાં વાર નહીં લાગે."

" પણ બાતમી મળે એજ મ્હોટી વાત છેની! બાતમી મળે તો પછી હું પોતે તેને હાથે પગે લાગીને પણ મનાવી લાવીશ! અરે, હાથે પગે લાગવાની પણ જરૂર નથી. એ તો મને જોશે કે તેજ ઘડીએ મારા પ્રત્યે ભલા ભાવથી પીગળી જશે; કેમકે હું જાણું છુંકે તેણી ઘણી પતિવ્રતા ને ગુણિયલ છે, અને મારાપર

તેણીની ઘણીજ ઉમદા લાગણી છે. તેણીના જેવી ભલી, ભોળી ને ધર્મિષ્ટ સ્ત્રીને તરછોડીને મ્હેં મહા ભયંકર ભૂલ કરી છે, અને એ માટે હું ઘણોજ પસ્તાઉંછું. હવે મને કંઇ સૂઝતુંજ નથી!"

" ગભરાઓ નહીં સાહેબ! ઇશ્વર કરશે તો હું શેઠાણીનો પત્તો ગમે તેમ રવડી રઝળીને પણ મેળવીશ, અને ચોગરદમ મારા બીજા દોસ્તો મારફત પણ તપાસ કરાવીશ. "

" પણ ભીખલા, રખે તેણી દુઃખની મારી આપઘાત કરીને મરી તો નહીં ગઇ હોય ? "

" તે તો ભગવાન્ જાણે શેઠ ! તેમનો સ્વભાવ ઘણો તીખો છે તેથી તેવું પણ કીધું હોય ! "

" અરેરે ! જો તેમ કીધું હશે તો હું પણ જીવતો મરીશ ! ભીખલા, કોઇ પણ પ્રકારે તેણી મને એક વાર પોતાનું મ્હોં બતાવે તોજ મને શાંતિ વળે ! જ્યારથી તેણી અહીંથી ગઇ છે, ત્યારથી મને ખાવું ને પીવું કંઇજ ગમતું નથી ને રાત્રિ ને દિવસ હું ફિકર ને ચિંતામાં મુંઝાયા કરૂંછું ! "

" શેઠજી, આપને મુઝવણ થાય તેમાં નવાઇ નથી ! શેઠાણી જેવું માણસ ફરી ફરીને મળનાર નથી ! પણ હવે સંતાપ કરવામાં શું સાર ? હવે તો ઇશ્વર પાસે એટલુંજ માગો કે તેમની બાતમી મળે. "

" હા ભાઇ, હવે તો ઇશ્વર ઉપરજ આધાર છે તો ! તે કરે તે ખરૂં ! "

" શેઠજી, તે પરમાત્મા આપનો સંતાપ દૂર કરશે, અને હવે હું રજા લઉંછું. આવતી કાલે રહવારમાં જરૂર આપની સેવામાં હાજર થઇશ. ત્યાં સુધી આપ ધીરજ રાખજો. "

" પણ તું જાતે નહીં જાય ને કોઇ માણસ મારફતે તારા બાપને કહેવડાવી મોકલે તો નહીં ચાલે ? "

" તેમ પણ ચાલે; પરંતુ હું અહીં પાછો રહ્યો તે વાત મારા બાપને સમજાવીને કહીશ તો તેઓ રાજી થશે, અને સ્હવારના પહોરમાં ઉઠીને મારા ભલા બાપનો આશીર્વાદ લઇને પાછો આપની નોકરીમાં આવું તો મારૂં પણ ભવિષ્ય સુધરે. તે વૃદ્ધ બાપનો આશીર્વાદ લાઇનેજ કંઇ પણ કરવું, એ મારો નેક ને ટેક છે. શેઠજી, માટે ફક્ત આજની રાત આપે મહેરબાની કરવાની છે. "

" વારું તેમ તો તેમ. પણ જોજે, સ્હવારના પહોરમાં ઉઠતાંની સાથેજ અહીં આવજે જો તને આવતાં વધારે વાર લાગશે તો હું તને બોલાવવાને કોઇ માણસને મોકલીશ. "

" અરે શેઠજી, એટલી બધી તસ્દી લેવાની જરૂર નહીં પડશે. હું બરાબર સાત વાગ્યામાં તો અહીં હાજર થઇશ, પછી કંઇ છે ?"

" તો બસ. ઠીક છે, જા. "

ભીખલો તરતજ સલામ કરીને હરખાતો હરખાતો બંગલામાંથી નીકળીને ઝડપથી ગ્રાંટરોડ પ્હોંચ્યો, અને થોડી વારમાંજ લોકલ ટ્રેન આવી પહોંચતાં, તેમાં બેસીને પાછો મલાડ ગયો. આ વખતે સુમારે સાત વાગ્યા હતા, અને મધુરી પણ ભીખલાના આવવાની રાહ જોતીજ બેઠી હતી. ભીખલો હસતો હસતો પોતાના મકાનમાં દાખલ થયો ને મધુરી આગળ આવીને બોલ્યો "શેઠાણી, આખરે સત્યનો જય ! ચાલો ! કરો કંકુના; શુભ સમાચાર લઇ તરત જ આવ્યો છું, બાઇ ! "

" તારા શેઠની મુલાકાત થઇ ? "

" અરે મુલાકાતે થઇ ને બધુંએ કામ પાર પડ્યું ! હવે તો તમે તમારા બંગલામાં પાછાં પધારશો ! "

" હેં ! એ તું શું બોલે છે ! તારા શેઠ સાથે તને શી વાત-ચિત થઇ ? "

" બધીએ વાતચિત થઇ, અને હવે તો તે તમને મળવાને તલપી રહ્યા છે ! "

" શું તેઓ મને બંગલામાં રાખશે ? હું જઉં ? "

" નહીં. હમણાં નહીં. તે વખત આવે ત્યારે તમારે ત્યાં પધારવું. "

" પણ તું હમણાં તો બોલ્યો કે ' તમને મળવાને તલપી રહ્યા છે. ' અને વળી વધારે વખત શું બાકી રહ્યો છે ? તારા બોલવાના પણ કશા ઢંગ બળ્યા છે ? "

" બાઇ સાહેબ, હું વ્યાજબીજ બોલ્યો છું, અને એવીજ રીતની બાજી મેં ગોઠવી છે. "

" એવી રીતની તે કઇ રીતની ? ભીખલા, તારે તેમની સાથે શી વાત થઇ ? "

" મારે શેઠ સાથે એવી વાત થઇ કે--" કહીને ભીખલાએ મધુર સાથે થયેલી તમામ વાત વિગતવાર મધુરીને કહી સંભળાવી. જે સાંભળી મધુરી રાજી ખુશી થઇ, અને તેણી લગાર નાખુશ થતી બોલી " પણ હું અહીંછું, એ વાત ત્હેં છુપાવી શા માટે ? ત્હેં કહી દીધું હોત તો તે બિચારાના જીવને કેટલી ધીરજ વળતે ને તેમનો જીવ બળતો બંધ થતેની ? "

" હજી તેમનો જીવ વધારે ચચણે તેમાંજ સારૂં, કે જેથી

તેમને બરાબર ઠોકર વાગે ને સારી રીતે શિક્ષા થયેથી તેઓ પણ સમજે. અત્યારે તેમનો જીવ ચચણશે તેથી તેમને પોતાને અગર જો માઠું લાગે છે, પણ ભવિષ્યમાં શેઠ ફરીને અવિચારી કામ કરે નહીં તેની ખાતર તેમને વધારે પસ્તાવો કરાવવાની જરૂર છે. હવે હું કાલે વહેલો ઉઠીને પાછો ત્યાં જઇશ, અને કાલથી પાછો તેમની નોકરીમાં રહીશ. તે પછી તેમને હીકમતથી તમારો પત્તો આપીશ, એટલે તરતજ તેઓ તમને બોલાવશે. ”

“ પણ ભીખલા, વધારે દિવસ ગાળતો નહીં. હવે તે બિચારાના આત્માને વધુ કકળાવવો નહીં. ”

“ નહીંરે નહીં. તેમને દુઃખી કરવા હું ચાહતો નથી; તોપણ ભવિષ્યમાં તેઓ ફરીને આમ કરે નહીં તેને માટેજ સહજ વધારે પસ્તાવો તેમને કરાવીશ ને એક બે દિવસમાં ખુલાસો કરીશ.”

“ વારૂ ઠીક, જો, આજે મંગળવાર થયો, માટે હવે આજે ને આજેજ મારો પત્તો આપજે કે બુધવારે હું મારા બંગલામાં પાછી જાઉં તો સુખી થાઉં; કેમકે બુધવાર મારો સારો છે. ”

“ વારૂં શેઠાણી, તેમ કરીશ. બુધવારે તમે બંગલામાં પધારો પછી તો રાજી કેની ? ”

“ અરે પછી તો તારો ઘણોજ ઉપકાર થાય. જીંદગી સુધી તારો ઉપકાર હું ભૂલનાર નથી. ”

“ એમાં ઉપકાર શાનો ? મ્હેં મારો ધર્મ બજાવ્યો છે ને આપનું લૂંણ મારા પેટમાં છે તો તે મારે હલાલ કરવુંજ જોઇએ. આવી વખતે મારે મારો ખરો સેવકધર્મ બજાવવોજ જોઇએ. ”

" તે તો તેં બરાબર બજાવ્યો છે, અને હવે તારા ગુણનો બનતો બદલો આપવાનો બાકી રહેશે, જે પરમેશ્વર કરશે તો તને મળશેજ. "

" બાઇ, તમે ને શેઠ રાજી થશો એજ મને મ્હોટો બદલો મળેલો મનાશે. "

" વારૂં, હરકત નહીં. તે તો વખત આવ્યે વાત. હમણાં હું મ્હોંડાની ફુલાસ મારૂં તે શું કામની ? "

બાદ રાત્રી વધારે થવાથી તેઓએ આનંદથી ખાધું, અને પોત પોતાની જગાએ સૂતાં. પ્રભાતનો પોહ ફાટતાંજ ભીખલો ઉઠીને અને મધુરીને ધીરજ આપીને, તેમજ પોતાના બાપને પગે લાગીને અને તેમનો આશીર્વાદ લઇને ઘરમાંથી શુભ શુકન જોઇને નીકળ્યો, અને ટ્રેન મારફતે મુંબઇ આવ્યો. મધુરના બંગલે બરાબર પોણા સાત વાગ્યે તે પ્હોંચ્યો, કે જે વખતે મધુર પણ તેની રાહ જોતો બંગલાના કંપાઉન્ડના દરવાજાના મ્હોંમાં દાતણ ચાવતો ઉભો હતો. ભીખલાને જોતાંજ મધુર હરખાયો ને બોલ્યો " ભીખલા, હું તારીજ રાહ જોતો હતો. તું વચન પ્રમાણે આવ્યો. " કહીને તે ભીખલાને સાથે લઇને બંગલામાં ગયો, અને પછી ભીખલા પ્રત્યે મધુર બોલ્યો " ભીખલા, જ્યારથી તારી શેઠાણી ગઇ છે, ત્યારથીજ મારા જીવને રાત ને દિવસ જંપ નથી ! તારી સલાહ નહીં માનીને હું ઘણો પસ્તાઉં છું. હવે મને મારી વ્હાલી સ્ત્રી કોઇ પણ પ્રકારે મળે તો મારો સંતાપ ટળે. "

" શેઠજી, મલાડમાં એક માતા છે તેની આગળ નમન કરીને તમારી અરજ ગુજારો તો તે તમને મનમાગી મરજી પૂરી પાડશે! ઘણા લોકો તે માતાની માનતા રાખે છે ! "

" તે માતા શું ખરી છે ? તે શું પવિત્ર દેવી છે ? "

" હાજી. તે આબાદ—સાક્ષાત દેવી છે! અરે ભલભલા કરોડ-પતિઓ ત્યાં આવ છે તો ! "

" એમ છે ત્યારે તો ચાલો આપણે ત્યાં જઇએ. "

" ભલે આપની મરજી હોય તો હું પહેલાં જાઉં, અને આપ પછી બાર વાગ્યાની ગાડીમાં આવો. મારે વ્હેલા જઇને માતાની પૂજા વગેરે કરાવવી પડશે ને ત્યાં તમામ વિધિ કરવી પડશે, અને તેમાં પાંચેક રૂપિઆનો ખરચ પણ થશે. "

" ખરચની દરકાર નથી; પણ મને મારી પ્રાણપ્રિયા મેળ-વવાનીજ દરકાર છે. "

" તો હું અબઘડી જઉંછું. "

" હા, હા, જલદી જા. લે આ પાંચ રૂપિયા. હું બાર વાગ્યાની ગાડીમાં જરૂર આવીશ, અને તું સ્ટેશનપર ઉભો રહેજે, કે મારે અથડાવું પડે નહીં. "

" વારૂંજી. " કહીને ભીખલો પાંચ રૂપિયાની નોટ લઇને તરતજ મલાડ પાછો ગયો, ને મધુરીને મળીને તેણીને તમામ વાતની સમજ પાડતાં કહ્યું. " બાઇ, તમે માતાની પાછળ ગુપચુપ ભરાઇ બેસજો, ને શેઠ માતા પાસે માંગણી કરે તે પછી તમે જરા સ્વર બદલીને માત્ર એટલુંજ કેહેજો કે " જો તું એક પત્નીવ્રત્ત પાળે, વ્યભિચાર છોડી દે ને સ્વપત્ની સાથે હળી મળીને રહે તો હમણાં ને હમણાં તને તારી પ્રિયા મેળવી આપું. " આટલું તમે બોલશો એટલે શેઠ હા કહેશે કે તરતજ તમે આગળ આવી રજુ થજો. "

" ભીખલા આટલું બધી કપટ કરવાથી શો લાભ ? "

" લાભ એજ કે ભવિષ્યમાં શેઠ વળી આડે રસ્ને ઉતરે નહી."

" ઠીક, હું તો તારી સલાહ પ્રમાણે ચાલવાને બંધાયલીછું."

બાદ ભીખલો મધુરીને લઇને માતાના દેવળમાં ગયો, અને માતાના મંદિરમાં સાફસુફ કરાવી સઘળી ગોઠવણુ કરી નાંખી, અને છેવટે મધુરીને માતા પાછળ છુપાવીને ભીખલો ગાડીનો વખત થતાંજ સ્ટેશનપર ગયો, અને ગાડી આવી પહોંચતાંજ મધુરે તેમાંથી ઉતરીને ભીખલાને મળી પૂછયું " કેમ ભીખલા, બધી પૂજાની સામગ્રી તૈયાર છે કે ? "

" હાજી. આપ પધારો, અને માતા પાસે પાઘડી ઉતારીને જે માંગણી કરવી હોય તે કરજો. "

" મારે બીજી શી માગણી કરવાની છે ? ફક્ત મારી પ્રિયા મેળવવાની અરજ કરવી છે. "

" તે કરજો, અને પછી માતા જેમ ફરમાવે તેમ કરવાને કબૂલત પણ આપજો. "

" અરે તે તો જે ફરમાવશે તે કરવાને હું તૈયાર છું. "

આટલી વાતચિત કરતાં તેઓ બંને માતાના મંદિર આગળ જઇ પહોંચ્યા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

દોહરો.

માતાના મંદિર મધ્યે, મળી મધુરીબાઈ;
મધુર મન રંજન થયો, સમજ્યો તે ચતુરાઈ !

મળી—મળી—મળી !

મંદિરમાં પેસતાંજ મધુરે પોતાની પાઘડી ઉતારી, ને ભીખ-લાના કહેવા પ્રમાણે તે ઘુંટણીએ પડીને માતા પાસે વિનંતિ કરતાં બોલ્યો " હે ! માતા, મારી આપને એટલીજ વિનંતિ છે કે, મારી પત્નીને મેં કહાડી મૂકી છે, અને તેને માટે હવે મને ઘણો પસ્તાવો થાય છે. તેણીને મને પાછી મેળવી આપશો તો આપ જેમ ફરમાવશો તેમ કરવાને હું તૈયાર છું."

તરતજ માતા (મધુરી)એ ફરમાવ્યું " જો તું એક પત્ની-વ્રત્ત પાળે, વ્યભિચાર છોડી દે, ને સ્વપત્નીની સાથે હળી મળીને રહે તો હમણાં તને તારી પ્રિયા મેળવી આપું."

" કબૂલ, માતાજી, કબૂલ ! આપના ફરમાન પ્રમાણેજ હવે હું વર્તીશ માતાજી ! "

" તો આંખો મીંચીને ઉભો રહે. " માતાજીએ જણાવ્યું.

મધુરે તરતજ હરખભેર ઉભા થઈને આંખો મીંચી કે ભીખ-લાની ઇશારતથી મધુરી તેજ પળે એકદમ બહાર આવીને તે મધુ-રના પગ આગળ માથું નમાવીને અને હાથ જોડીને હાજર થઇ કે તરતજ મધુર આંખો ઉઘાડીને જોતાં ચકિત થઇ ગયો, અને બોલ્યો, ' વાહરે ચમત્કાર વાહ ! " કહીને તે પોતાની પ્રિયાને ભેટી પડયો,

અને માતાને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરીને સર્વ બાહાર નીકળ્યાં, અને બીજી વાતો કરતાં તેઓ તરતજ ભીખલાના આગ્રહથી ભીખલાને મકાને ગયાં. ત્યાં થોડી મિનિટ સુધી તેઓ આનંદમાં બેઠાં, અને છેવટે ભીખલાએ તમામ ભરમ ફોડી દીધો ! મધુર પણ ભીખલાની નિમકહલાલીને માટે દંગ બની ગયો ને તેને તેજ ઘડીએ પાંચસો રૂપિયાનું ઇનામ આપ્યું, તેમજ મધુરીની અરજ ઉપરથી ભીખલાનાં લગ્ન કરી આપવાનું પણ મધુરે વચન આપ્યું. બાદ ભીખલાના બાપે મધુરને થોડાંક બોધ વચનો કહ્યાં, અને ભવિષ્યમાં સીધે રસ્તે ચાલવાની સલાહ આપી, જે મધુરે પોતાનો કાન પકડીને સ્વીકારી. તે પછી તેઓ સર્વ ખુશી ખુશાલીમાં મુંબઇ ગયાં. મધુરીને બંગલામાં આવતી જોઇ તમામ નોકર ચાકરો પણ ખુશી થયા, અને હવેથી તેમનો સંસાર સુધરી ગયો. તેઓ સુખાનંદમાં વસ્યાં, ને મધુરે પણ તમામ ફેલફિતુર મૂકી દેવાથી તેનો ગયલો પૈસો પણ વેપાર રોજગારમાં પાછો મળ્યો. અને તે ઘણો સુખી થયો. બાદ તેણે પોતાનો દાખલો પોતાના પ્રથમના મિત્ર ચંડાળશંકરને આપવાથી તેણે પણ તમામ આડા રસ્તા મૂકી દીધા ને તેથી તે પણ સુખી થયો. " નીતિએ નારાયણ વસે " એ કહેવત મધુરને હવે સત્ય લાગી.

સમાપ્ત

અરેબીયનનાઈટ્સ—(એક હજારને એક રાતની અદ્દભુત વાર્તાનો ભંડાર)

અદ્દભુત અને રસીલી વાર્તાઓમાં અરેબીયનનાઇટ્સ પહેલો દરજ્જો ભોગવે છે. દુનિયાની બધી ભાષાઓમાં તેનું ભાષાંતર થયું છે. મહાન પુરૂષ ગ્લેડસ્ટન પણ તેને માટે કહે છે કે "**જો કોઇ સારામાં સારા એકસો પુસ્તકો ચુટી કહાડવાનું કહે તો તેમાં હું કદી પણ અરેબીયનનાઇટ્સને મુકયા વગર નહિ રહું.**" કહો આથી વધારે સારૂં સર્ટિફીકેટ કયું જોઇએ ! ગ્લેજ ઉંચા કાગળ પૃષ્ઠ ૫૯૦ સોનેરી પાકું પુઠું છતાં કીંમત રાા રૂ. પોસ્ટેજ ૪ આના ૨૫ કાગળની કિંમત ૨ રૂ. પોસ્ટજ ૩ આના.

કામીની ચરિત્ર—યાને **પ્રપંચી પ્યાર** આમાં જુવાન સ્ત્રીઓએ દાવપેજ, ચતુરાઇ અને સમયસુચકતાથી પોતાના સ્વામીને છેતરી ઇસ્કની હામ પુરી પાડવા જે ચાલાકી બતાવી છે તે વાંચવા યોગ્ય છે. ઉંચા કાગળ તથા પાકું સોનેરી પુઠું. કિં. ૮ આના.

પંદરલાખપરપાણી—મુંબઇના એક શ્રીમંત ગૃહસ્થે પોતાના દીકરાને આપેલો **પંદરલાખ** રૂપીઆનો વારસો ફક્ત બે ત્રણ વરસના અરસામાં કેવી રીતે ઉડાવી નાંખે છે તેનો અસરકારક અને આબેહુબ ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્ત્તા એકવાર વાંચવા લીધા પછી તે પુરી કર્યા શિવાય પડતી મૂકવાનો હજુ એક પણ દાખલો બન્યો નથી એજ એનું મહત્વ બતાવે છે. દરેક **શ્રીમાન ગૃહસ્થે** પોતાના ભલા ખાતર ફક્ત એકજવાર પણ ખાસ વાંચવી; પાકું સોનેરી પુઠું છતાં માત્ર કિંમત ૧ રૂ.

અનંતરંગ—અથવા રસિક રંગવિલાસ આ પુસ્તકની રચના કોકશાસ્ત્ર રતિવિલાસ અને અનંતરંગ જેવાં પ્રાચીન પુસ્તકો ઉપરથી થઇ છે. સ્ત્રીપુરૂષો વાંચી શકે તેવું સરળ છે આ પુસ્તકમાં ઘણા પ્રયોગો છે અને તે બધા નીતિને માર્ગે દોરાવનારા, લાંબુ આયુષ્ય આપનાર જીવનને વધારનારા યુવાન સ્ત્રી પુરૂષોના શારિરિક ધર્મ પ્રધાન રાખી ચર્ચાવેલા છે કિંમત માત્ર ૧૨ આના.

પ્રેકટીસ આફ મેડીસીન— (ઔષધોનો અનુભવ) ચાલુ સમયમાં વૈદ્યવિદ્યા પારંગત–વિદ્વાનોએ લાંબી શોધનાં અંતે એવું સિદ્ધ કર્યું છે કે જ્યારે કેટલાંક દરદો ટાળવાને અનાર્ય (ઈંગ્રેજી) ઔષધો અપૂર્વ છે ત્યારે વળી કેટલાંક દરદો માટે આર્ય (સ્વદેશી) ઓષધો રામબાણ છે. અને તેથી જેઓ વૈદ્યકીય ધંધામાં પૂર્ણ કુશળતા ધરાવવાને ઇચ્છતા હોય તેમને દેશી વિદેશી ઔષધોનું જ્ઞાન પૂર્ણ પણે જાણવાની ખાસ અગત્ય છે. આમાં તે ખોટ પુરી પાડેલી હોવાથી ગમે તે માણસ કોઇની મદદ શિવાય સ્વતંત્રપણે નાના શહેર યા ગામમાં વૈદ્યકીય દવાખાનું સારી રીતે ચલાવી શકે છે કદ ૬।।x૯।। ઇંચ લાંબી પહોળાઇના ૧૧૨૦ પૃષ્ટ ગ્લેઝ ઊંચા કાગળ સોનેરી પુંઠું છતાં કિં. રૂ. ૬ પોસ્ટેજ ૯ આના. ઉપર મુજબ ૨૬ કાગળની કિંમત રૂ. ૪।। પોસ્ટેજ ૮ આના.

કૌતુકરત્નભાણ્ડાગાર—(બૃહતઈંદ્રજાળ) મારણ, મોહન, ઉચ્ચાટન, વશીકરણ, મંત્ર, તંત્ર તથા બીજા અનેક વિષયનાં ૧૧૩૪ પ્રયોગો છે, સાથે કાર્યસિદ્ધિ કરવાવાળાં કાળી, ભૈરવ, ભૂવનેશ્વરાદિ ઇષ્ટદેવોનાં ૧૬ ચિત્રો છે. (हिंदी भाषामां) કિં. ૧। રૂ.